

Teknologiavälitteisyys kyläläisten arjessa

Tutkimus ikääntyvien sivukylien teknologiavälitteisyydestä
ja sen rajapinnoista maaseutusosiaalityöhön

Arja Kilpeläinen

Arja Kilpeläinen

Teknologiavälitteisyys kyläläisten arjessa

Tutkimus ikääntyvien sivukylien teknologiavälitteisyydestä
ja sen rajapinnoista maaseutusosiaalityöhön

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2016

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

© Arja Kilpeläinen

Kansi: Arja Kilpeläinen
Taitto: Taittotalo PrintOne

Myynti:
Lapin yliopistokustannus
PL 8123
96101 Rovaniemi
puh. 040 821 4242
julkaisu@ulapland.fi
www.ulapland.fi/lup

HansaPrint, Turenki 2016

Painettu:
Acta Universitatis Lapponiensis 316
ISBN 978-952-484-878-7
ISSN 0788-7604

Pdf:
Acta electronica Universitatis Lapponiensis 184
ISBN 978-952-484-879-4
ISSN 1796-6310

Tiivistelmä

Arja Kilpeläinen

Teknologiavälitteisyys kyläläisten arjessa. Tutkimus ikääntyvien sivukyliä teknologiavälitteisyydestä ja sen rajapinnoista maaseutusosiaalityöhön.

Rovaniemi: Lapin yliopisto

Tutkimuksessa tarkastellaan teknologiavälitteisyyden merkityksellisyyttä ikääntyvien sivukyliä arjessa. Tutkimus rakentaa kuvaa kyläläisten teknologian käytöstä, teknologiavälitteisyyden paikoista ja tiloista arjessa sekä teknologiavälitteisen tiedon rakentamisesta ja käyttämisestä sivukylissä. Tutkimusta ohjaa hermeneuttis-fenomenologinen tiedonintressi, jolloin aineistoista syntyvä tulkittu tieto on kiinteästi sidoksissa tilanteeseen, aikaan ja paikkaan. Tutkimustehtävät ovat 1) millaisia tiloja sivukyliä asukkaat rakentavat teknologiavälitteisyydelle arjessaan ja 2) millaisia mahdollisuuksia teknologiavälitteisyys tarjoaa maaseutusosiaalityölle ikääntyvien sivukyliä arjen tukemisessa.

Tutkimus koostuu yhteenveto-osioista ja neljästä aiemmin julkaistusta osatutkimuksesta. Empiirisenä aineistona ovat sivukylissä toteutetut 18 yksilöhaastattelua, 2 lomakekyselyä ja 2 fokusryhmähaastattelua. Aineistojen monipuolisuus ja vaihteeltaisesti edennyt aineistokeruu mahdollistivat erilaiset tutkimukselliset lähestymistavat. Yksilöhaastattelut teemoitettiin ja luentametodina käytettiin muun muassa odotusperspektiiviluentaa, kun taas fokusryhmähaastattelut analysoitiin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä. Lomakekyselyn tuloksia tarkasteltiin käyttäen muun muassa suoria jakaumia, ristiintaulukointia ja faktorianalyysejä pääkomponenttianalyysin osana.

Osatutkimuksissa tarkastellaan tutkittavaa ilmiötä eri näkökulmista. Ensimmäisessä osatutkimuksessa luodaan yleiskuva sivukyliä asukkaiden informaatioteknologian käytöstä, toisessa syvennytään teknologiavälitteisyyden merkityksiin sivukyliä arjessa. Kolmannessa osatutkimuksessa analysoidaan teknologiavälitteisen tiedon prosessuaalista rakentumista tutkimusmetodisena ilmiönä. Neljännessä, teoreettisen viitekehyksen tuottavassa osatutkimuksessa keskitytään Niklas Luhmannin ekologiseen kommunikaatioteoriaan, jota hyödynnetään valikoivasti tarkasteltaessa teknologiavälitteisyyden mahdollisuuksia maaseutusosiaalityössä.

Yhteenveto-osion tehtävänä on punoa osatutkimusten tulokset yhteen ja luoda yleinen, abstrahoitu kuva tutkittavasta kokonaisuudesta kahden tutkimustehtävän avulla. Pyrkimyksenä on ollut ymmärtää ja tulkita kyläläisten omia tulkintoja arjestaan. Ensimmäiseksi tarkastellaan sivukyliä asukkaiden rakentamia tiloja teknologia-

välitteisyydelle arjessaan. Toisessa vaiheessa sovelletaan saatuja tuloksia maaseutusosiaalityöhön ekologisesta kommunikaatioteoriasta valitsemieni käsitteiden avulla.

Tutkimuksen tuottama tieto kuvaa, mitä teknologiavälitteisyys on koettuna toiminnallisuutena ikääntyvien sivukylien arjessa. Teknologian käyttö paikantuu toiminnallisiin arjen tiloihin, jotka kytkeytyvät sekä vapaa-aikaan että ammatilliseen toimintaan. Kyläläiset käyttävät teknologiaa perinteisesti tiedon hakuun ja asioiden hoitoon; erityisesti pankkiasioissa hyödynnetään teknologiavälitteisyyttä samoin kuin lehtien lukemisessa. Teknologian käyttö on verrannollinen ikään: mitä iäkkäämpi käyttäjä, sitä harkitumpaa informaatioteknologian hyödyntäminen oli. Tulokset osoittavat, että erityisesti hyvinvointipalveluihin kytkeytyessään informaatioteknologia näyttäytyy sivukylissä näkyvinä ja näkymättöminä, arkeen sulautuneina toimintoina.

Teknologiavälitteisyyden merkityksellisyys kiinnittyy aineistossa yhteisöllisyyteen, palveluihin ja tietoon. Se paikantuu yhtäältä lineaarisiin, tarkasti kohdennettuihin ja yksisuuntaisiin teknologian käyttötapoihin erityisesti tiedon vastaanottamisessa, mutta myös tiedon jakamisessa. Toisaalta merkityksellisyys todentuu dynaamisissa, vastavuoroisissa ja monimuotoisissa teknologiavälitteisyyden käyttötavoissa rakentamassa ja ylläpitämässä yhteisöllisyyttä ja osallisuutta luoden sosiaalisia toimintatiloja. Vastavuoroisesti rakentuva tieto ankkuroituu dynaamiseen teknologiavälitteisyyden hyödyntämiseen. Vuorovaikutteinen, jaettu ja yhteistyössä rakennettu tieto tuottaa yhteisöllistä ymmärrystä ja toimintaa. Se onkin yksi sivukylien asukkaiden osallisuuden edellytys postmodernissa, kompleksisessa yhteiskunnassa.

Osatutkimusten tuloksia sovelletaan maaseutusosiaalityöhön Niklas Luhmannin (2004) ekologisen kommunikaatioteorian tarjoamin käsittein, joita ovat kommunikaatio, resonanssi ja havainnointi. Eklektisesti valittujen käsitteiden avulla jäsenetään teknologiavälitteisyyden avaamia maaseutusosiaalityön mahdollisuuksia sivukylien arjen tukijana eri funktiojärjestelmissä. Tulokset osoittavat, että kompleksisessa yhteiskunnassa maaseutusosiaalityöllä on paikka havainnoida ja tukea arjen sujuvuutta harvaan asutuilla alueilla ja siellä sijaitsevilla sivukylissä. Toimiessaan eri funktiojärjestelmissä maaseutusosiaalityö voi teknologiavälitteisyyttä hyödyntäen välittää informaatiota, rakentaa ja tukea ymmärrystä. Samalla se vaikuttaa järjestelmien sisäiseen ja ulkopuoliseen informaatioon ja sen käyttämiseen edistäen näin kyläläisten arjen sujuvuutta. Maaseutusosiaalityön yhtenä tehtävänä on vahvistaa kyläläisten osallisuutta ympäröivään yhteiskuntaan. Se saa lisätyökalan käyttöönsä, kun se hyödyntää teknologiavälitteisyyttä suunnitelmallisesti ja systemaattisesti, ei teknologian sanelemana, ikääntyviin sivukyliin ulkoapäin tulevana pakkona.

Yksilöllistyvässä yhteiskunnassa teknologiavälitteisyys näyttäytyy tässä tutkimuksessa toistaiseksi ohuesti käytössä olevana, mutta tulossa olevana välineenä luoda ja ylläpitää sekä tukea arjen sujuvuutta ikääntyvissä sivukylissä. Teknologiavälitteisyys konkretisoituu ikääntyvissä sivukylissä toiminnallisissa ja sosiaalisissa tiloissa, joita rakennetaan eletyn elämän kokemuksellisuuden perustalle. Teknologiavälitteisyyden

merkityksellisyys todentuu arjen sujuvuuden lisäksi yhteiskunnallisissa arvovalinnoissa: valinnoissa siitä, nähdäänkö sivukylät kaupungistuvan yhteiskunnan taakkana vai sen merkityksellisenä osana ja aktiivisena toimijana.

Avainsanat: Kylä, sivukylä, arki, informaatioteknologia, teknologiavälitteisyys, tieto, maaseutusosiaalityö, ekologinen kommunikaatio.

Abstract

Kilpeläinen Arja

Villages on the net and in the know. Everyday life of ageing rural villages with technology-enhanced rural social work

Rovaniemi: University of Lapland

This study examined the utilization of technology and technology-mediated knowledge in the everyday lives of people in remote villages in Lapland. An interest in hermeneutic-phenomenological knowledge provides the background for this study. This means that knowledge produced in this study is closely linked to the situation, time and place. The research questions addressed are: 1) What kind of spaces do villagers build for technology-mediatedness in their everyday lives? 2) What kind of possibilities does technology-mediatedness provide to rural social work for enhancing the everyday life of remote villages?

The results of the study are summarized in four previously published independent research articles and in a summary article. The data were 18 individual interviews with villagers, two questionnaires (255 completed) and two focus group interviews (7+ 6 participants). The variety of data and iterative data collection enabled diverse research approaches. Individual interviews were analyzed by thematising and one reading method was the perspective of expectancy. Focus group interviews were analyzed by using theory-based content analysis. The results of the survey were examined with frequency distributions, cross tabulations and principal component analysis.

The first of the previously published articles provides a general view of how villagers in remote areas use information technology. The second article focuses on the meanings of technology-mediatedness in villagers' everyday lives. The third article analyzes processual building of technology-mediated knowledge as a research methodology phenomenon. The fourth article focuses on Niklas Luhmann's ecological communication theory, which forms the theoretical framework for this study.

The purpose of the summary article is to entwine the results to create a general picture of the phenomenon. The first section of the summary article focuses on what kind of spaces villagers build for technology-mediatedness in their everyday lives. The second section examines the results in light of the theoretical framework of ecological communication theory. The latter section is an attempt to apply theory into the practice and it provides an eclectic investigation into the possibilities of utilizing technology-mediated solutions for rural social work.

The knowledge produced by this study describes how villagers experience technology-mediatedness in everyday life. The use of information technology occurs during both leisure and work activities. Villagers most often use technology for retrieving information and managing affairs, especially reading newspapers and banking. The use of information technology correlates with age, with older villagers being more deliberate in their utilization of information technology. In the area of welfare services, information technology was both visible and invisible, blended into the actions of everyday life.

The importance of technology-mediatedness is apparent in the areas of community, welfare services and knowledge. Technology is most commonly used to search for information, but technology also provides the possibility of sharing information. Technology-mediatedness further allows villagers to reciprocally produce and maintain community participation, creating social spaces for actions. The reciprocally produced knowledge is anchored to the dynamic technology-mediatedness. The interactive, shared and co-built knowledge generates communal understanding and action and is a prerequisite for villagers' inclusion in the postmodern, complex society.

The results of individual studies are applied in rural social work by using the concepts of ecological communication theory. By using concept communication, observation and resonance, the possibilities of rural social work can be structured to enhance the everyday life of hamlets. Based on this, it seems that rural social work has its place and space to observe and support the ease of everyday life in villages. By acting in different function systems, rural social work can 1) mediate information, 2) support understanding and 3) influence inside and outside information and its use in enhancing everyday life. One task for rural social work is to reinforce the inclusion of villages in the greater complex society. The systematic use of technology-mediatedness is an extra tool for rural social work to foster this inclusion. However, this inclusion should be built with the participation of the ageing villages, not imposed from the outside.

Technology-mediatedness is currently little used as a solution to maintain and enhance life in remote villages within a larger individualizing society. Technology-mediatedness exists in ageing villages in functional and social spaces that are built on lived experiences. It exists in societal values, too, especially in the value society places on its remote areas. Are they a burden to get rid of, or are they a meaningful part of society?

Keywords: Village, remote village, everyday life, information technology, technology-mediatedness, knowledge, rural social work, ecological communication theory.

Kohtaamisia tutkimusmatkallani

Väitöskirjan tekemiseen on sisältynyt minulle merkittäviä kohtaamisia; kukaan ei tee väitöskirjaansa yksin. Toiset kohtaamiset ovat olleet ohuita, hetkellisiä ja nopeasti väistyviä, toisissa yhteistä kosketuspintaa on ollut ajallisestikin mitattuna vuosia. Jokainen kohtaaminen on kuitenkin jättänyt jälkensä.

Anneli Pohjolan kanssa kohtaamiset ovat paikantuneet tutkimusmatkalle tutkijuu-teni rakentumiseen koko väitöskirjaprosessin ajalle. Merja Laitisen kanssa yhteistyö väitöskirjan parissa alkoi myöhemmin. Hänen tapansa kohdata kirjoittaja ihmisenä, kunnioittaa tekijän ajatusmaailmaa sekä kommentoida tekstejä rakentavasti ja eteenpäin vieden on ollut väitöskirjapolkuni tauko- ja opaspaikkoja, joista on aina lähtenyt hyvillä mielin jatkamaan työskentelyä. Annelille kiitos kustokseksi lupautumisesta. Anneli, olet pohjustanut väitösprosessiani ja pitänyt valintoja avoinna minun itseni päätettäväksi. Merja, sinun määrätietoisten, lämminhenkisten ja kannustavien kohtaamisten ansiosta työ on edennyt ja valmistunut. Kiitos ja halaus teille molemmille.

Esitarkastajiksi lupautuivat Silva Tedre ja Pauli Niemelä. Molempiin olin tutustunut jo aiemmin, joko tekstien välityksellä tai kasvokkaisissa kohtaamisissa. Heidän esitarkastuslausunnoissaan antama kritiikki ja ohjeistus auttoivat väitöskirjan viimeistelyssä, kiitokset niistä. Paulia haluan kiittää suostumisesta väitöstilaisuuden intensiiviseen kohtaamiseen vastaväittäjänä.

Kiitokset Lapin liitolle ja Juha Piisilälle, joka pyynnöstäni teki tarvittavat karttakuvat väestön maantieteellisestä sijoittumisesta Lapissa. Kiitokset Sammelille kuvioden graafisen ulkoasun viimeistelystä. Erityinen kiitos tutkimukseni informanteille, lappilaisten sivukylien asukkaille, jotka osallistuivat haastatteluihin tai vastasivat kyselyihin. Lapin yliopistolle osoitan kiitokset erityisesti viimeistelyvaiheen tukemisesta työn loppumetreillä ajallisesti; marraskuu 2015 oli minulle tutkimuksen teon juhlaa.

Yliopistossa työskennellessäni työyhteisön tuki ja kanssaeläminen oli aistittavissa koko tutkimuksen työstämisen ajan. Erityisesti haluan kiittää silloista lähityöyhteisöä viimeisen vuoden rutistuksen aikana antamastanne tuesta. Vaikka töitä oli paljon ja opetuksen täyttämä kalenteri ei aina mahdollistanut kirjoittamista juuri silloin, kun siihen olisi ollut itsellä into, myötäelämisenne voimaannutti minua saattamaan loppuun tämän yhden valinnan. Kiitos Kirsi Päykkönen, Liisa Hokkanen, Erkki Kuure, Ritva Linnakangas, Anna Nikupeteri, Eeva Rossi ja Jari Lindh. Marjatta Martin, lyhyetkin kohtaamiset ja ajatustenvaihdot samassa vaiheessa olevan väitöskirjantekijän kanssa kannustivat jatkamaan ja jaksamaan, lämmin kiitos kanssakulkijuudestasi. Leena Suopajarvi, kohtaamisemme paikantuvat muualle kuin väitöskirjan tekemiseen.

Kannustuksesi työyhteisössä rakentuneena (työ)ystävyytenä ei tarvitse selittelyjä, kiitos sinulle. Kiitos myös kaikille muille nimeltä mainitsemattomille työkavereille, jotka ovat jakaneet kirjoittamisen iloa ja tuskaa kanssani yli oppiaine-, tiedekunta- ja yliopistorajojen. Työyhteisössä on myös rakentunut kohtaamisia yli maantieteellisten rajojen, joista osa on syventynyt ystävyudeksi. Thank you Mo Ray and Johanna Hefel. Encountering you has been a blessing for me.

Ihminen on onnellinen, kun hänellä on ystäviä. Marjo Romakkaniemi, kanssasi olen monin eri tavoin saanut puntaroida ja pohtia, mikä elämässä on tärkeintä. Kiitos, että olet tullut osaksi elämäni ja kiitos, että olen saanut tulla osaksi elämäsi. Kiitos Marjo ja Tommi ystävydestänne. Eija Metsäkallio, Maija Lehtopää, Lea Seppänen, Mari Kattilakoski, Pirja Peltomäki, Leena ja Teuvo Kaakkurivaara, Arja ja Arto Hyvärinen sekä Anne Mustakangas-Mäkelä ja Juha Mäkelä, olen mittaamattoman onnellinen ja kiitollinen ystävydestänne. Monin eri tavoin olette olleet osallisina elämässäni, myös tässä prosessissa. Kiitos läsnäolosta, kaikesta konkreettisesta avusta sekä erityisesti henkisestä tuesta ja kannustuksesta, jota olen teiltä saanut.

Nykyisyys rakentuu menneisyydelle. Pääsin jo lapsena tutustumaan sivukylien arkeen. Lapsuuteni pienessä Simojokivarren sivukylässä on antanut tekemiseen omakohtaista perspektiiviä. Kiitos edesmenneille vanhemmilleni, jotka jaksoivat ylläpitää arkea toisinaan haasteellisissakin oloissa.

Oman arkeni kohtaamisen keskipisteessä on perheeni. Kiitos Jorma, että olet jaksanut olla vierelläni myös silloin, kun olen purkanut tekemisen tuskaa. Sinulle se on ollut helpointa vuodattaa. Kirjoittamisen loppuvaiheessa olet huolehtinut siitä, että arki konkreettisesti toimii myös Juurakkotiellä. Aina en ole jaksanut kertoa, kuinka tärkeää se on ollut minulle, joten nyt: kiitos ja halaus!

Luhmannin ajattelua mukaillen, katse on pidettävä tulevaisuudessa, joka rakentuu menneisyydelle ja nykyisyydelle. Omistan tämän väitöskirjan rakkaille tyttärilleni. Riikka ja Laura, teissä rakentuu meidän tulevaisuus.

Kohtaamisiin!

13.12.2015 Juurakkotiellä, 29. häpäpäivänäni

Sisällys

Kuvioluettelo	12
Taulukkuoluettelo	12
Luettelo alkuperäisistä julkaisuista	13
1 Johdanto	15
1.1 Sivukylien muuttuva tila yhteiskunnassa	15
1.2 Tutkimuksen lähtökohdat ja rakenne	22
2 Teoreettiset ja käsitteelliset paikannukset	29
2.1 Systeemitheoreettinen ote tutkimuksen taustalla	29
2.1.1 Ekologisen kommunikaatioteorian paikantaminen systeemitheorioitten kentässä	29
2.1.2 Ekologisen kommunikaatioteorian periaatteet teoreettisena lähtökohtana	32
2.2 Maaseutu ja sivukylät	37
2.2.1 Moninainen maaseutu	37
2.2.2 Sosiaalisesti ikääntyvät kylät	41
2.3 Teknologiavälitteisyys ja maaseutusosiaalityö	43
2.3.1 Teknologiavälitteisyys	43
2.3.2 Maaseutusosiaalityö teknologisoituvassa yhteiskunnassa	45
3 Tutkimusprosessi	49
3.1 Tutkimuksen tehtävät.....	49
3.2 Metodologiset lähtökohdat ja ratkaisut	51
3.3 Aineistot ja analyysit	54
4 Informaatioteknologia ikääntyvien sivukylien arjessa	59
4.1 Näkyvä ja näkymätön teknologia	59
4.2 Teknologiavälitteisyyden merkitysten paikantuminen.....	64
4.3 Kyläläiset teknologiavälitteisen tiedon rakentajina ja käyttäjinä	68
5 Tulkintoja maaseutusosiaalityön, ekologisen kommunikaatioteorian ja teknologiavälitteisyyden suhteista	73
5.1 Maaseutusosiaalityön paikkaa etsimässä.....	73
5.2 Maaseutusosiaalityön ja kommunikaatioteorian suhde	76
5.3 Maaseutusosiaalityö resonanssia ylläpitämässä.....	80
5.4 Maaseutusosiaalityö teknologiavälitteisyyden hyödyntäjänä.....	84
6 Pohdintaa valinnoista	87
6.1 Vaihtoehtoiset valinnat sivukylissä	87
6.2 Puntarointia ekologisesta kommunikaatioteoriasta teoreettisena viitekehyksenä	93
6.3 Tutkimukselliset valinnat ja eettisyys.....	96
Kirjallisuus	103
Liite: Lapin väestö 2*2 km ruuduissa vuonna 2013.	121

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Lapin väkiluvun muutos 1955–2013.....	18
Kuvio 2. Väestön maantieteellinen sijoittuminen Lapissa	19
Kuvio 3. Tutkimusasetelma	26
Kuvio 4. Systeemitieteellisen ajattelun pääkoulukunnat	29
Kuvio 5. Osatutkimusten tutkimustehtävät	50
Kuvio 6. Tutkimuksen päävaiheet	53
Kuvio 7. Aineistojen ja tutkimusprosessin välinen suhde	57
Kuvio 8. Tietokone ja informaatioteknologia kylälaisten arjessa.....	60
Kuvio 9. Informaatioteknologian merkityksellisyys kyläläisille	64
Kuvio 10. Tiedon keskeiset ulottuvuudet.....	69
Kuvio 11. Tieto ja osallisuus.....	71
Kuvio 12. Sosiaalityön vaihtoehtoiset toimintamallit.....	77
Kuvio 13 Tutkimuksen tulkintakehykset teknologiavälitteisyydestä sivukylien arjessa.....	88

Taulukkuuettelo

Taulukko 1. Vanhuushuoltosuhte (%) ja sen kehitys Lapissa 2000-luvulla	20
Taulukko 2. Aineistot ja aineistokohtaiset analyysimenetelmät	56

Luettelo alkuperäisistä julkaisuista

Kilpeläinen, Arja & Seppänen, Marjaana (2014) Information Technology and everyday life in ageing rural villages. *Journal of Rural studies* 33C, 1–8. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.10.005>.

Kilpeläinen, Arja (2014) Teknologiavälitteisyyden merkitykset kyläläisten hyvinvoinnin tukena. *Maaseudun uusi aika* 22 (1), 5–20.

Kilpeläinen, Arja (2012) Tiedon rakentuminen kylien teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tutkimuksessa. *Janus* 20 (3), 268–285.

Kilpeläinen, Arja (2009) Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Juva: PS-kustannus, 67–84.

1 Johdanto

1.1 Sivukylien muuttuva tila yhteiskunnassa

Väitöskirjatutkimukseni avaa teknologiavälitteisyyden merkityksellisyyden näkökulmia sivukylien arjessa. Analysoin systeemiteoreettisella otteella osatutkimuksen tulosten pohjalta informaatioteknologian käyttöä sekä teknologiavälitteisyyden merkityksellisyyttä ja tiedon rakentamista ikääntyvien kylien arjessa. Soveltavassa osiossa keskustelutan maaseutusosiaalityön kehityksessä sivukylien sisäistä sekä kylien ja niitä ympäröivän yhteiskunnan välistä suhdetta hyödyntämällä empiirisiä tutkimustuloksiani.

Maaseutusosiaalityötä tarkastelen Niklas Luhmannin (1989; 2004) ekologisen kommunikaatioteorian viitekehityksessä. Luhmannin kommunikaatioteoria on varsin abstrakti teoria, jota luultavasti osittain tästä syystä ei ole käytetty paljoakaan sosiaalityön tutkimuksessa. Ajattelen kuitenkin, että systeemiteoreettinen lähestyminen on relevantti valinta erityisesti sosiaalityössä, jossa tavoitteena on edistää yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia (esim. Gitterman & Germain 2008; IFSW 2014). Abstrakti teoria voi tarjota erilaisia tulkintakulmia ja työkaluja sosiaalityön tutkimukselle. Systeemiteoreettinen tarkastelu avaa yhden vaihtoehtoisen näkökulman sosiaalityön tutkimukseen, jossa valtavirtana vaikuttaa olevan yksilökeskeinen ajattelu (esim. Mäntysaari & Haaki 2007; West & Heath 2011, 215).

Ekologista kommunikaatioteoriaa ei kuitenkaan voi ottaa sosiaalityön työkaluksi sellaisenaan, puhtasoppisesti käytettäväksi, vaan sen käyttö vaatii vahvaa soveltamista ja erilaisten valintojen tekemistä. Ekologisessa kommunikaatioteoriassa yhtenä luonteenomaisena piirteenä on, että Luhmann antaa käsitteille vakiintuneesta tulkinnosta poikkeavia merkityksiä ja sisältöjä. Eniten hämmennystä aiheuttanee käsitteen kommunikaatio laajentunut tulkinta toiminnaksi. Olen valinnut ekologisen kommunikaatioteorian käsitteistä omaan käyttööni käsitteet kommunikaatio, havainnointi ja resonanssi. Kommunikaatio eli toiminta todentuu sekä eri funktiojärjestelmien sisällä että niiden välisissä suhteissa. Tulkitsen havainnoinnin ja resonanssin olevan alisteisia käsitteitä kommunikaatiolle. Havainnointi sulautuu kommunikaatioon ja resonanssiin. Katseeni kohdistuu kommunikaation konteksteihin ja niiden välisiin suhteisiin ja resonanssissa maaseutusosiaalityön paikkaan funktiojärjestelmissä. Tutkimukseni paikantuu yksittäisiä funktiojärjestelmiä (esim. talous, oikeus, kasvatusta) abstraktimmalle ja yleisemmälle tasolle ja tuottaa näin tietoa teknologiavälitteisyyden ja maaseutusosiaalityön suhteista sivukylien arjessa. Lähestymistapani tuo tarkastelun

fokukseen kylän tulkinnallisena järjestelmänä sekä teknologiavälitteiset palvelut arjessa. Järjestelmät eivät ole hierarkkisessa suhteessa, vaikka ovatkin keskinäisessä kommunikaatiosuhteessa ja alisteisia kyläläisten arjen sujuvuudelle.

Maaseudulla asutaan edelleen, vaikka nykyisin valtaosa väestöstä asuu kaupunki-alueilla (Maaseutukatsaus 2015). Suomalaisen maaseudun elinvoimaisuuden säilyminen on voitu nähdä yksisuuntaisena maaseudun selviytymiskamppailuna suhteessa kaupunkeihin. Kaupungistuvassa yhteiskunnassa on unohdettu maaseutualueiden ominaispiirteet ja vahvuudet. (Esim. Oksa 1994; Pehkonen 2004, 21–22, 26–28; Aro 2007; Leinamo 2009; Björn ym. 2013.) Kaupungistumisen vastavoimaksi on määriteltä maaseutua vahvistava aluepolitiikka sekä maaseudun ominaisuuksia tukevat suppea ja laaja maaseutupolitiikka. Laaja maaseutupolitiikka painottuu poliittiseen vaikuttamiseen, kun taas suppea maaseutupolitiikka keskittyy konkreettiseen maaseudun kehittämiseen. (Katajamäki 2002, 15; Uusitalo 2002, 70–76; Uusitalo 2009; Kattilakoski 2011, 32–48.) Yhä suurempia kokonaisuuksia hakevassa, keskuksiin ja palvelujen sekä toiminnan keskittämiseen fokusoituvassa yhteiskunnassa tämä tutkimus paikantuu maantieteellisesti harvaan asutulla alueella sijaitseviin sivukyliin.

Kuntarajoihin perustuvaa kaupunki-maaseutuluokitusta samoin kuin maaseudun kolmijakoa kaupunkien läheinen maaseutu, ydinmaaseutu, harvaan asuttu maaseutu on kritisoiu nyky-yhteiskuntaan sopimattomaksi (Leinamo 2010, 8; Helminen ym. 2014). Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (2004, 27; 2009, 17–18) maaseutuluokittelu onkin korvattu alueellista heterogeenisuutta sallivalla alueluokittelulla. Uudessa, paikkaperustaisuuteen pohjautuvassa luokittelussa mahdollistuu aiempaa paremmin yhteiskunnassa vallalla olevista kuntaliitoksista johtuvien muutosten huomioiminen: kaupungeissa on maaseutumaisia alueita ja maaseudulla on paikallisia keskuksia, joissa iso osa väestöstä asuu (Helminen ym. 2014). Lisäyksistä huolimatta luokittelu jakaa alueet edelleen kaupunki- ja maaseutualueisiin. Maaseutualueita määritetään maaseudun paikalliskeskuksiin, kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun sekä harvaan asutun maaseudun alueisiin. Maantieteelliseen aluejakoon perustuva hallinnollinen määrittely pakottaa toiminnallisuuden maantieteellisten rajojen sisään, mikä ei aina ole paras mahdollinen ratkaisu kylien ja kyläläisten näkökulmasta.

Yhtenä maaseudun ominaispiirteinä ovat kylät, joita voidaan määrittellä monista eri lähtökohdista ja näkökulmista. Kylä voi olla alueellisesti määritellyn asutuskokouisuuden (MOT 2012) lisäksi kulttuurisesti rakentunut asuinalue (Holmila 2001), vuorovaikutuksellinen sosiaalinen yhteisö (Pehkonen 2004), kokemuksellinen paikka (Luoto 2008) tai sosiaalinen tila (Kumpulainen 2012b). (Tässä tutkimuksessa luku 2.1.2.)

Tarkennan tutkimuksessa käyttämäni kyläkäsitettä sivu-etuliitteellä. Lapissa kylät sijoittuvat liikkumista helpottavien jokien tai päälitkenneväylien varteen nauhamaisesti (liite 1), mikä sulkee pois käsitteen ympäristökylä. Puhuessani sivukylistä ajattelen kylän olevan kaupunkien ja taajamien toiminnallinen vastavoima yhteis-

kunnassa. En kuitenkaan ajattele kyliä kaupunkien vastakohtana tai kaupunkeja maantieteellisesti ympäröiviksi asuinalueiksi, sillä kyläläiselle kylä on useimmiten oman arjen keskipiste. En myöskään ajattele sivukylän olevan syrjässä yhteiskunnasta, vaikka maantieteellinen sijainti mahdollistaisi tällaisen tulkinnan. Jätän käyttämättä negatiivisviritteisen syrjä-määritelmän, sillä elämässä jokaisen oma asuinpaikka, tässä tutkimuksessa sivukylä, on ytimessä: siellä eletään ja ollaan, sieltä lähdetään ja sinne palataan. Sivukylät muodostavatkin toiminnallisia kokonaisuuksia johtuen osaltaan maantieteellisistä etäisyyksistä (esim. Kivelä & Lund 2013, 29). Parhaimmillaan kyläyhteisössä muodostuu asukkaille inhimillistä ja sosiaalista pääomaa (vrt. Pehkonen 2004). Toiminnallisina yhteisinä ne myös haastavat maaseutusosiaalityötä paikkoina ja tiloina, joissa jaetaan ja eletään yhteistä historiaa sekä rakennetaan arkea sen kaikessa koko kirjossaan ja sosiaalisessa todellisuudessaan. Tällöin maaseutusosiaalityön tarjoamat palvelut tukevat kylien ja kyläläisten arkea sekä sen sujuvuutta.

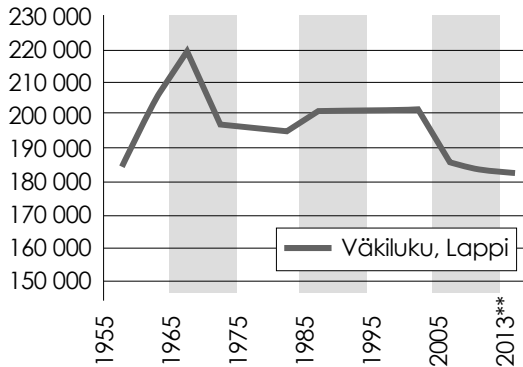
Kytken käyttämäni sivukyläkäsitteen kyläläisten tulkintaan asuinkylästään, joka on keskiössä heidän arjessaan toiminnallisesti, kulttuurisesti, sosiaalisesti ja yhteisöllisesti. Jatkossa käytän termejä sivukylä ja kylä synonyymeina. Lapin sivukyliin paikantuvassa tutkimuksessa tuotettu tieto on sovellettavissa muihinkin kyliin, vaikka sellaisenaan tiedon suora soveltaminen kaikkiin maalaiskyliin on mahdotonta. Kylät eivät ole keskenään samanlaisia, sillä jo kylän sisällä sen olemusta kuvaa ykseyden sijasta moneus (Knuuttila 2013, 100), joka moninkertaistuu kylien välisessä tarkastelussa.

Yhteiskunnalliset rakennemuutokset, esimerkiksi työmarkkinat, asumispolitiikan muutokset tai koulutuspolitiikka kouluttautumismahdollisuuksineen sekä yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteet vaikuttavat alueiden väliseen muuttoliikkeeseen työntäen ja vetäen väestöä kehittyville alueille, useimmiten taajamiin ja kaupunkeihin. Etelä-Suomi on vetovoimaista aluetta, kun taas Itä- ja Pohjois-Suomi ovat muuttotappio-alueita. (Esim. Katajamäki 2002, 14–15; Suopajarvi 2003; Heikkilä & Korkalainen 2004, 41; von Bruun & Kirvelä 2009, 23–63; Statistical indicators, municipalities 2013; World Bank 2013.) Nuoret, joilla ei ole yhtä vahvoja taloudellisia, sosiaalisia ja inhimillisiä sidoksia kylään, muuttavat herkästi vetovoimaisille kaupunkialueille. (Holm ym. 2008, 24.) Yksilötasolla muuttovalmiutta vähentävät puolestaan ikääntyminen, synnyinseudulla pysyminen, parisuhde ja omistusasunto sekä pitkä asumisaika paikkakunnalla tai kylässä. Ne sitouttavat ihmisiä pysymään paikkakunnilla ja samanaikaisesti ne synnyttävät erilaisia palvelutarpeita, joihin maaseutusosiaalityö vastaa. Yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat paikallisten yhteisöjen samoin kuin yksittäisten ihmisten arkeen. Maaseudun kulttuurinen muutos omillaan pärjäämisestä sosiaalityön hyväksymiseen arjen tukena on luonut maaseutusosiaalityölle tilaa toimia sopeutumisessa muuttuneisiin olosuhteisiin (Niskala 2008, 64–65).

Väestö keskittyy kaupunkeihin, niiden läheisiin taajamiin sekä maaseudulla sijaitseviin asumiskeskittyymiin, jolloin ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun väestö vähenee. Vuonna 2012 lopussa ainoastaan 15 prosenttia Suomen väestöstä

asui taajamien ulkopuolella (Suomen virallinen tilasto 2013). Karkeana yleiskuvana on, että voittajia ovat kaupunkialueet ja muuttotappiot kohdistuvat maaseutualueille ja sen kyliin. (Aro 2007; Kytö & Kral-Leszczynska 2013,18–22, 37.) Näin ollen väestön muutto harvaan asutusta Lapista muualle maahan on osa vallitsevaa ilmiötä. Vaikka koko maan väkiluku kasvaa, Lapin maakunnan väkimäärä vähenee (kuvio 1). (Suomen virallinen tilasto 2013.)

Lapin väkiluvun muutos vuosina 1955–2013

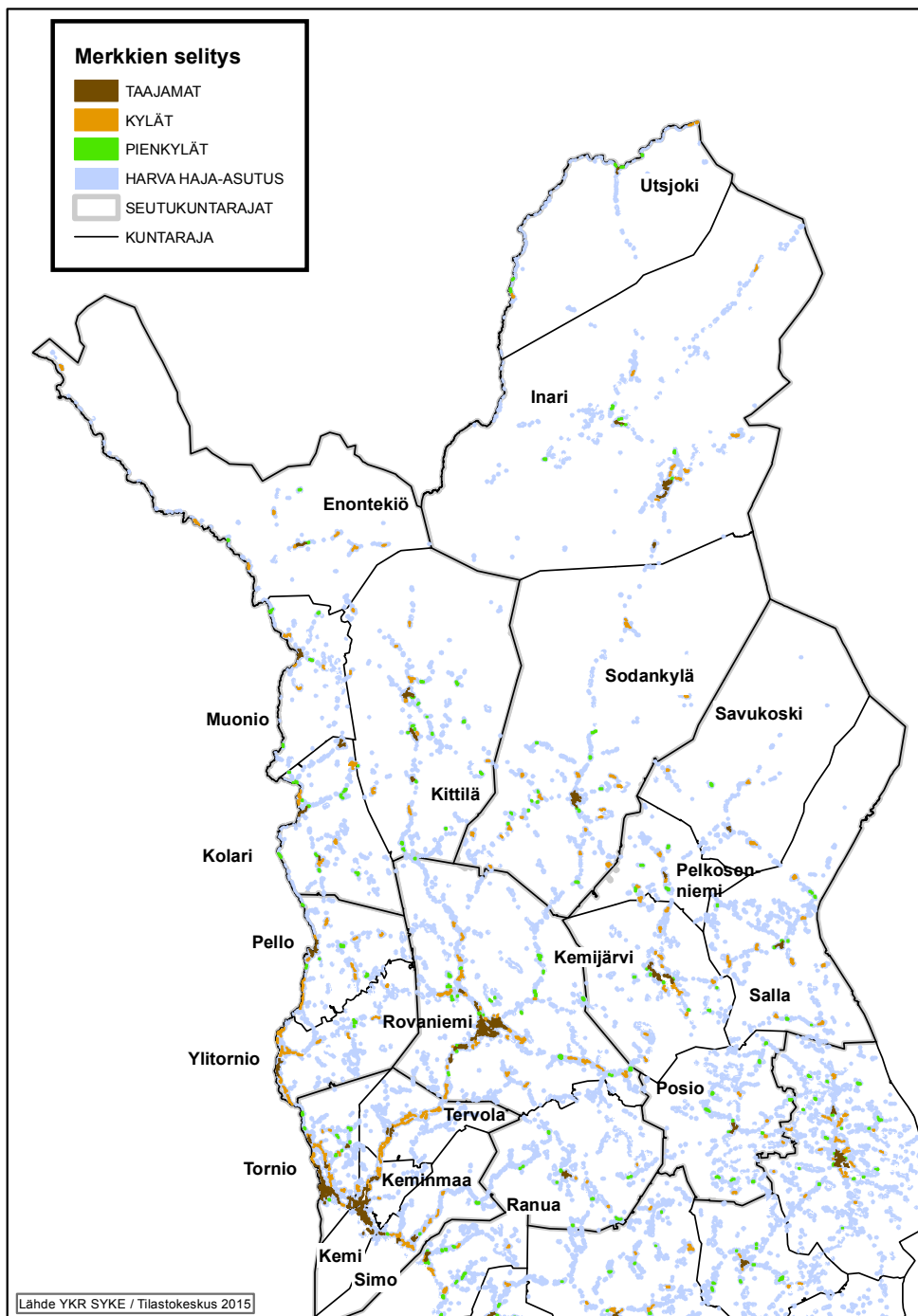

* Tilastokeskuksen väkilukutarkistuksen yhteydessä Lapin maakunnan väkiluku väheni 15 000 asukkaalla.

** Ennako 31.12.2013 (Lähde: Lapin Liitto 2011; 2014)

Kuvio 1. Lapin väkiluvun muutos 1955–2013.

Sivukylien väkiluku on sidoksissa kansallisen ja kansainvälisen muuttoliikkeen ohella alueellisiin ja paikallisiin muuttovirtauksiin. Työperäisen muuton vaikutuksesta myös palveluja keskitetään, jolloin erityisesti ikääntyvien näkökulmasta maaseudulla asumisen yhdeksi kynnyskysymykseksi muodostuu kulkeminen ja liikkuminen pitkien etäisyyksien alueilla (esim. Vuorinen 2009; Tedre 2011). Lapissa väestö toisaalta keskittyy muutamaan kaupunki- ja taajamakeskuksiin ja toisaalta jakautuu harvaan asutulla alueella oleviin pieniin sivukyliin. Kokonaisuudessaan asutus levittyy Lapissa edelleen laajalle alueelle (kuvio 2; liite 1). Tämä on haastanut sosiaalityötä pohtimaan vaihtoehtoisia tapoja tuottaa riittäviä palveluja kohtuullisin kustannuksin myös harvaan asutun maaseudun ihmisille.

Kuvio 2. Väestön maantieteellinen sijoittuminen Lapissa. (kuva: Juha Piisilä, Lapin liitto)

Muuttoliikkeen seurauksena kyliin jäävät iäkkäät asukkaat. Kyliin muuttavat ovat useimmiten eläkeikäisiä, vaikka maallemuuttajien joukossa voi olla myös lapsiperheitä (esim. Pehkonen 2004). Lappi lukeutuu perinteisiin muuttotappioalueisiin, joiden väestö vanhenee nopeimmin (Heikkilä 2006, 109–110). Näiden väestömuutosten seurauksena sivukylät ikääntyvät yhteisönä. Myös globaalisti tarkastellen väestö vanhenee erityisesti maaseudulla (esim. Keating & Phillips 2008, 1; Punnonen 2012, 26; Ageing in the Twenty-First Century 2012, 23; Global AgeWatch Index 2014).

Yhtenä alueiden ikääntymisen mittarina käytetään vanhuushuoltosuhdetta, joka on 65+ ikäisten osuus 15–64-vuotiaista eli 65 vuotta täyttäneet per 15–64-vuotiaat. Lappilaisen väestön vanhuushuoltosuhteen kehitys (Taulukko 1) kertoo maakunnassa lisääntyvästä ikäihmisten määrästä. Vaikka väestö ikääntyy koko maassa (esim. Karisto & Haapola 2015, 46–48), on vanhuushuoltosuhteen negatiivinen kehitys 2000-luvulla Lapissa koko maan keskivertoa nopeampaa lukuun ottamatta Rovaniemen seutukuntaa.

Taulukko 1. Vanhuushuoltosuhte (%) ja sen kehitys Lapissa 2000-luvulla (Lapin liitto 2014).

Alue / vuosi	2000	2005	2010	2013
Suomi	22,4	24,0	26,5	30,2
Lappi	22,5	26,1	28,8	33,2
Itä-Lapin seutukunta	29,2	37,2	44,5	53,4
Kemi-Tornion seutukunta	22,7	25,4	28,3	33,5
Pohjois-Lapin seutukunta	19,8	24,8	30,0	35,0
Rovaniemen seutukunta	18,8	21,3	22,8	25,7
Tornionlaakson seutukunta	33,0	39,5	46,3	54,0
Tunturi-Lapin seutukunta	23,8	27,5	28,7	32,4

Vanhuushuoltosuhte antaa kuitenkin väestöstä yksipuolisen kuvan. Se ei erottele yksilöiden, eikä siten myöskään yhteisöjen keskinäisiä eroja, vaan tuottaa tulkinnan homogeenisesta ryhmästä. Ikääntyneet voidaan nähdä yhteiskunnallisena taakkana (Kruse & Schmitt 2006), mutta myös paikallisena voimavarana, toimijoina tai tie-

donlähteinä (Erlinghagen & Hank 2006; Leikas 2008, 15–16; Tedre ym. 2010, 35, 37; Punnonen 2012, 159–161; Karisto & Haapola 2015, 57–58). Aktiiviset ikäihmiset voivat osallistua esimerkiksi vapaaehtoistoimintaan, hoitaa lapsenlapsiaan, osallistua kylän tai muun yhteisön kehittämiseen. Aktiivisuus vaikuttaa positiivisesti sekä yksilöön että yksilön arkeen. (Esim. Keating & Phillips 2008, 6–7; Karisto & Haapola 2015, 49–51.)

Ikääntyvät ihmiset muovaavat ympäröivää yhteiskuntaa ja päinvastoin (Katz & Laliberte-Rudman 2005, 141–142; Soden 2012; 97–99; Yläne 2012, 3, 13). Myös yhteiskunnan kehityksessä mukana oleva teknologisoituminen koskettaa myös ikääntyviä kyläläisiä. Suomessa teknologian hyödyntäminen kattavasti kansallisella tasolla on ollut painopisteenä jo pitkään ja tietoyhteiskuntadiskursseissa on ollut sisäänkirjoitettuna kaikkien hyvinvoinnin edistäminen (Castells & Himanen 2001). Esimerkiksi hyvinvointipalvelujen teknologiaa hyödyntävässä järjestämisessä ja tuotannossa on haettu ratkaisuja jo vuonna 1999 käynnistyneestä Makropilotista alkaen. Sen jälkeen ovat tulleet moniviranomaisyhteistyönä tuotettu tietoarkistojen *KanTa* (sähköinen lääkemääräys, asiakkaan omien tietojen katseluoikeus, tiedonhallintapalvelut, terveydenhuollon sähköinen arkisto) ja kehitteillä oleva *KanSa* (kansallinen sosiaalihuollon asiakastietovaranto). (Rask ym. 1999; Ohtonen 2002; Kuusi 2004; Ubiquitous information society...2011; Laaksonen ym. 2013; Laaksonen ym. 2015.) Tällä hetkellä (vuosi 2015) voimassa oleva Sipilän hallitusohjelma (Ratkaisujen Suomi 2015) korostaa aiemmissä hallitusohjelmissä ollutta teknologiavälitteisyyttä. Samoin kansallista kehitystä suuntaavissa asiakirjoissa korostetaan palvelujen teknologiavälitteisyyden lisäämisen sekä digitalisaation merkityksiä. Ylhäältä annettuna teknologiavälitteisyyden juurtuminen arkeen on sattumanvaraista, joten paikallisten toimijoiden osallisuus esimerkiksi palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa on oleellista.

Ajattelen kyläläisten arjen olevan heidän jokapäiväistä, tavallista elämäänsä eli kylissä elettyä arkista todellisuutta. Se pitää sisällään rutiineja, tuttuja toimintoja, totuttua elämänrytmiä sekä kykyä muuttaa ulkopuolisia vaateita itselle ja omaan elämän sopiviksi toiminnoiksi. Arki todentuu aina suhteessa toisiin, sosiaalisesti. Jopa silloin, kun ihminen on fyysisesti yksin, ihmisen sisäisesti rakentamassa olemisessa on läsnä toisia ihmisiä tai muita toimijoita esimerkiksi muistoissa. (Esim. Jokinen 2005; Sztompka 2008.)

Sivukylissä arki ja sen sujuvuus on riippuvainen kylien asukkaiden tarpeista, niiden julkilausumisesta ja niitä koskevasta tiedosta sekä siitä, miten kylä toimii ja on yhteydessä toisiin kyliin, kuntaan ja yhteiskuntaan. Avainsanana on siten tieto, jonka yhteinen rakentaminen osallistaa kyliä autonomisina yhteisöinä sekä osana yhteiskuntaa arjen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Arki rakentuu tekemisellä. Kyläläiset kytkevät - omasta halustaan tai ulkopuolelta tulevien pakkojen sanelemina - teknologiavälitteisyyden yhteiskunnassa vallitseviin toimintatapoihin ja -kulttuureihin, joihin he mukauttavat käytettävissä olevan tiedon avulla oman toimintansa.

Tutkimukseni punaisena lankana, vai pitäisikö sanoa tutkimuksen valokuituna, on teknologiavälitteisyyden kietoutuminen maaseudun sivukylien arkeen ja sen sujuvuuden ylläpitoon. Keskityn tutkimuksessani informaatioteknologiaan sivukylien arjessa, ja tarkastelen ilmiötä kyläläisten teknologiakäytön, teknologiavälitteisyyden sekä tiedon rakentumisen ja rakentamisen näkökulmista. Kytken tarkasteluni maaseutusosiaalityön kehikseen. Tutkijana olen kiinnostunut kyläläisten ajatuksista ja kokemuksista sekä heidän arjen teknologiavälitteisyydestä sivukylillä teknologisoituvassa yhteiskunnassa. Jäsenän empiiristen osatutkimusten tuloksia maaseutusosiaalityön viitekehiksessä ja maaseutusosiaalityön mahdollisuuksiin linkittää yksilö-, yhteisö- ja yhteiskunnallisia palvelutarpeita ja tarjolla olevia palveluja yhteen, erityisesti teknologiavälitteisesti. Sen sijaan tietoisesti jätän tämän tutkimuksen ulkopuolelle teknologiavälitteisten palvelujen tekniikan ja laitteiden tekniset ominaisuudet.

Analyysini kohdentuu siis kyläläisten tulkintoihin ja ajatuksiin teknologiavälitteisyyden merkityksellisyydestä arjessa sekä maaseutusosiaalityön toiminnan ja mahdollisuuksien paikantamista maaseudun arjessa. En kuitenkaan voi olla kokonaan huomioimatta tutkimuksia, joissa tarkastellaan teknologian käyttöä, teknologian yhteiskunnallisen paikan määrittämistä tai ihmisen ja koneen vuorovaikutusta. Tutkimuksellista ajatteluani ohjaavat taustalla myös tutkimukset, jotka tarkastelevat palvelujärjestelmää, ikääntymistä sosiaalisena ilmiönä sekä kyliä asumisen tilana ja paikkana. Arjen moninaisuuden kuvaaminen yksinkertaisesti on mahdotonta kapealla teoreettisella otteella. Niinpä hyödynnän teoreettisessa lähestymisessäni systeemitheoreettista ajattelua varsin abstraktilla tasolla mutta kontekstisidonnaisuutta kunnioittaen.

1.2 Tutkimuksen lähtökohdat ja rakenne

Moninäkökulmainen tutkimukseni kytkeytyy eri tieteenalojen keskusteluihin. Teknologian käyttötutkimukset keskittyvät usein kaupunkialueille, paikkoihin, joissa on pääsääntöisesti hyvä infrastruktuurinen, taloudellinen ja osaamisperusteinen valmius käyttää teknologiavälitteisiä palveluja. Tällöin yhteydet ovat nopeat, tietoliikenteen kaistaleveys riittävä, osaamista voidaan ostaa, taloudelliset resurssit voivat olla kattavammat verrattuna maaseutualueisiin ja markkinaperusteisesti tuotetuille palveluille on riittävän suuri kriittinen massa, jotta niiden käyttö on tarpeeksi laaja-alaista ja niistä saatava tuotto kattaa kulut. (Esim. Tervo 2004; Syväjärvi 2005; Talsi 2014.) Tutkimuksessani lähestyn suomalaisen yhteiskunnan teknologisoitumiseen painottuvaa muutosta valtavirrasta poiketen maaseudun, erityisesti sivukylien asukkaiden näkökulmista. Haluan maaseutututkimukseen sijoittuvalla tutkimuksellani tuoda esiin harvaan asutulla maaseudulla asuvien kyläläisten näkökulmia teknologiavälitteisyydestä ja sen merkityksellisyydestä heidän arjessaan. Ajattelen teknolo-

giavälitteisyyden arkistumisen toteutuvan tiedon avulla ja tuella. Tiedon analyttinen paikantaminen ympäröivän yhteiskunnan sekä toimintakulttuurien muutoksiin maaseutusosiaalisuudessa voi joko vahvistaa tai murentaa teknologiavälitteisesti tuotettujen palvelujen roolia sivukyliä ihmisten arjessa.

Osallistun tutkimuksellani sivukyliä asukkaiden arkea paikantaviin keskusteluihin teknologiavälitteisesti. Siten tutkimukseni sivuaa perinteistä tietokoneen ja ihmisen väliseen vuorovaikutukseen keskittyvää tutkimusta (Human computer interaction HCI). Ammattilaisten tietokoneen käytöstä 1970–1980-luvulla alkunsa saaneen tutkimusgenren näkökulmat ylittävät nykyisin sekä tieteenaloja että alueellisia rajoja. Tutkimukset ovat laajentuneet ammattilaisten teknologian käytöstä tarkastelemaan kansalaisten teknologian käyttötapoja ja -tottumuksia, yksilöiden taitoja ja kykyä olla vuorovaikutuksessa teknologian kanssa. (Carroll 2013.)

Tutkimukseni kiinnittyy myös teknologian moninaisista tutkimusaloista genreen, jossa pyritään jäsentämään teknologian paikkaa muuttuvassa yhteiskunnassa. Sally Wyatt (2007, 167, 174–176) nimeää teknologisen determinismin neljään luokkaan: oikeutusperusteiseen, toteavaan, metodologiseen ja normatiiviseen. Oikeutusperusteinen teknologinen determinismi painottaa teknologian yliveraisuutta toimintojen automatisoinnissa, kun taas toteavassa teknologisessa determinismissä teknologia nähdään itsellisenä kehityksenä, joka on tuottanut muutoksia yhteiskuntaan. Kolmannessa vaihtoehdossa, metodologisessa ja teknologisessa determinismissä, painopiste on analyttisessä tarkastelussa teknologian paikasta eletyissä ja nykyisessä yhteiskunnassa ja tieteessä. Uhkana voi olla, että teknologian nähdään olevan normatiivista ja omalakisista, jolloin yhteiskunnan kehittymistä ohjataan teknologian ehdoilla. Nojautun käsitteellisesti näistä determinismeistä metodologiseen teknologiseen determinismiin ja ajattelen teknologian olevan osa kyläläisten arkea.

Hankkeiden avulla tapahtuva alueellinen ja paikallinen kehittäminen on aikamme yhteiskuntamme ilmiö myös teknologian integroitumisessa palveluihin ja paikalliseen toimintaan. Hankkeet ovat nyky-Suomessa pääväylä osallistaa alueet ja kylät valtakunnalliseen kehittämiseen. Esimerkiksi Torsti Hyyryläinen kollegoineen (2011) tulkitsee paikalliset hankkeet osana suppeaa maaseutupolitiikkaa, vaikka näkeekin kylissä tapahtuvan vaikuttamisen osana laajempaa kokonaisuutta. Myös tämä tutkimus kiinnittyy projekteihin. Osa aineistosta on kerätty Maa- ja metsätalousministeriön rahoittamassa Hyvinvointipalvelujen kehittäminen sivukylissä -projektissa, joka oli osa laajaa, kuuden itsenäisesti toteutetun projektin yhteistä hankekokonaisuutta (Kilpeläinen & Pohjola 2007). Osa aineistosta on kerätty yhteistyössä Kylä kaupungissa -projektin tutkijan kanssa ja toisessa fokusryhmähaastattelussa mukana oli myös opiskelija.

Yhteiskunnassamme on yhtenä valtatrendinä palvelujen keskittäminen. Keskitäminen voidaan nähdä ylhäältä alaspäin rakentuvana politiikkana, jota kansalliset, suurten kokonaisuuksien projektit tukevat. Alueellisesti tarkastellen maaseutu irrot-

tautuu kaupunkialueista eron tekemisen politiikan avulla (Luhmann 2004). Sen lisäksi maaseutu määrittyy sisäisesti erilaisiksi alueiksi, eriytyy toiminnallisiksi elinyhteisöiksi, joissa arjen sujuvuuden kannalta palvelujen saaminen muodostuu omanlaisekseen toiminnaksi, johon haetaan ratkaisuja sekä paikallisesti että kansallisesti. Tämän kehityksen myötä muun muassa kolmannen sektorin rooli palvelujärjestelmässä on vahvistunut (Pihlaja 2010, 14, 32–35; Eronen ym. 2014, 94–98), mikä tukee paikallista ja alueellista toimintaa. Samoin yhteiskunnallinen yrittäjyys (Bland 2010) tai sosiaalinen yrittäjyys (Kauko-Valli & Niittykangas 2009) ovat nousseet keskusteluihin potentiaalisina vaihtoehtoina ylläpitämään paikkasidonnaista elinvoimaisuutta. Vaikka varsinkin tahtoa on luoda kansalaisia osallistavia käytäntöjä, helposti liu'utaan perinteiseen, ulko- ja yläpuolelta annettuihin toimintatapoihin.

Tutkimukseni sivuaa myös ikääntymistutkimusta, joka voidaan karkeasti jakaa yksilötutkimukseen ja institutionaaliseen tutkimukseen. Yksilötutkimus keskittyy nimensä mukaisesti yksilöllisiin ominaisuuksiin, kun taas jälkimmäinen tarkastelee ikääntymistä sosiaalisena ja kulttuurisena ominaisuutena. (Esim. Settersten & Angel 2011, 5.) Ikääntymistutkimuksen valtavirrassa keskitytään usein ikääntymiseen yksilöllisenä, biologisena ja psyykkisenä ominaisuutena. Ennusteena on, että vuonna 2020 neljännes Suomen väestöstä on yli 65-vuotiaita (Tuottava ja uudistuva Suomi 2010, 17). Yhtenä synnä tähän on se, että syntyvyys on vuoden 1969 jälkeen ollut koko ajan alle väestön uudistumistason (Suomen virallinen tilasto 2012). Väestön elinajan odotteen kasvu (Tilastokeskus 2013a) on yksilötasolla positiivinen ilmiö, mutta etenkin maaseutualueilla se näyttäytyy entistä ikääntyneempinä asutuskeskittyminä ja kylinä.

Rajaan tässä tutkimuksessa ulkopuolelle yleisesti tarkastellun yksilötason ikääntymisen ja tulkitsen sen kylän ja yhteisön ominaisuudeksi, vaikka tiedostan, että ilman yksilöä ei ole yhteisöäkään. Näin ajatellen tutkimukseni kiinnittyy yhteisöön ja sen sosiaalitieteelliseen tarkasteluun. Kiinnostavuudestaan huolimatta sivuan gerontologista sosiaalityötä ainoastaan ohuesti. Hyödynnän tulosten tarkastelussa lähinnä sen sosiaalitieteellistä otetta, en niinkään yksilötasolle paikantuvana sosiaalityön erityisenä osaamisalueena. Näin tarkasteluna sosiaalityön gerontologinen tietoperusta tarjoaa minulle tutkijana tietoa ikääntyvien kyläläisten ja ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan välisestä vuorovaikutuksesta ja suhteista, ikääntyvistä aktiivisina oman elämänsä toimijoina samoin kuin sosiaalityöstä sosiaalisen asiantuntijana (esim. Koskinen 1987; 2003; Ylinen 2008, 42).

Mukautuvana käsitteenä kylä on tutkimuksellisesti joustava ja tarjoaa erilaisia, monitieteellisiä tarkastelukulmia. Asemoin oman tutkimukseni teemalliseen kylätutkimusperinteeseen, jonka lähtökohtana on tuottaa tietoa siitä, miten kyläyhteisö tulkitsee ja kokee tutkimuksen teemaksi rajattua aihetta (Vuorinen 2009, 22–23). Yhteisöjen ja ihmisen kannalta olennaista on arjen sujuvuus, ei niinkään se, millä (teknisillä) ratkaisulla sitä tuetaan ja toteutetaan. Niinpä tässä tutkimuksessa ei

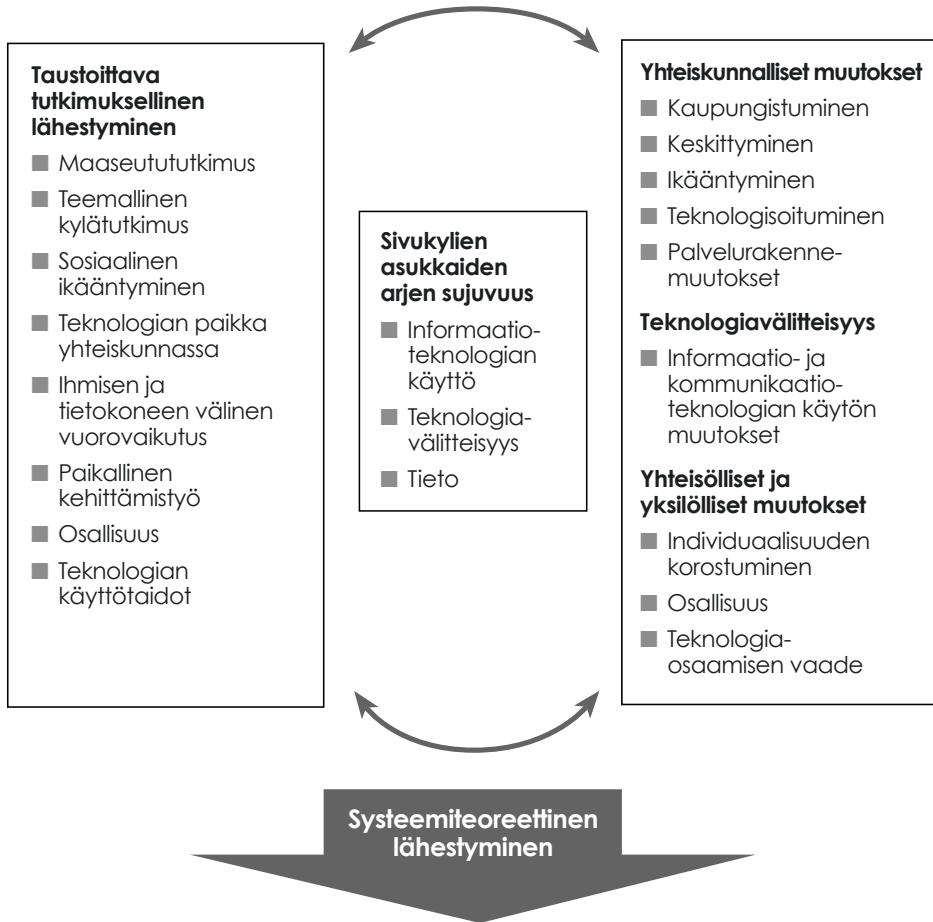
tarkastella tekniikkaa sinällään, vaan huomio kiinnittyy teknologiavälitteisyyden merkityksellisyyteen arjen sujuvuuden ylläpitäjänä, arjessa mukana olevana elementtinä. Tietoisesti tai tahtomattaan kyläläiset suhteuttavat arkeaan jatkuvasti ympäristöön omista lähtökohdistaan ja tarpeistaan. Mielenkiintoni kohdistuu siihen, miten kyläläiset asemoivat arkea suhteessa teknologiaan ja miten teknologiavälitteisyyden merkityksellisyys tulee esille. Tämän analyysin tuloksia suhteutan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Teen siis tutkimuksellista tulkintaa, joka sitoo tuotetut tulokset yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Moninäkökulmaisesti muotoutuvan, kompleksisen tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu systeemiteorian lähtökohdista ja täsmentyy Niklas Luhmannin (2004) ekologiseen kommunikaatioteoriaan. Systeemiteoreettinen lähestyminen soveltuu ihmisten ja yhteisöjen välisen toiminnan ja vuorovaikutustilanteiden tarkasteluun, jossa olennaista on kontekstisidonnaisuus. Järjestelmien toiminta kiinnittyy tilanteeseen, ilmiöön, asiaan ja aikaan. (Bateson 1972; Laaksonen & Wiegand 1989, 30–32.) Näin ajatellen systeemiteoria viitekehysenä antaa välineitä erityisesti maaseutusosiaalityön tutkimukselle, sillä siinä painottuvat paikallisuus ja paikalliset toimijat, vaikka toimintaan vaikuttavat myös yhteisölliset, yhteiskunnalliset ja globaalit ilmiöt (esim. Scharf & Bartlam 2006). Sosiaalityön tutkimuksessa nykyisin kohtuullisen vähän käytetty systeemiteoreettinen lähestyminen (Germain & Gitterman 1980; Pincus & Minahan 1982, 3–36; Payne 2005, 142–143; Gitterman & Germain 2008) onkin Suomessa päässyt uuteen käyttöön rakenteellisen sosiaalityön painottumisen myötä (Pohjola 2011; Pohjola ym. 2014b, 281–285). Ekologinen kommunikaatioteoria tarjoaa minulle ikääntyvien sivukylien toiminnan tutkijana sosiaalityön tutkimuksessa tuoreen teoreettisen näkökulman.

Kuviossa kolme olen tiivistänyt tutkimustani ohjaavat lähtökohdat pääpiirteittäin. Tutkimustieto on rakentunut tietyissä paikoissa ja ajassa eri toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Näin on mahdollista ollut saada ainutkertaista, hyödynnettävää ja sovellettavaa tietoa. Analyysini kohteena on jatkumona syntynyt, sosiaalisesti rakentunut tieto eri muodoissaan. (Esim. Hackling 2009.) Tuottamani tieto on mukana tarkastellessani maaseutusosiaalityön ja teknologiavälitteisyyden suhteita systeemiteoreettisella tutkimusotteella.

Systemiteoreettinen lähestyminen: ekologinen kommunikaatioteoria

Kylä yhteisönä yhteiskunnassa

Maaseutuosiaalityön teknologiavälitteiset mahdollisuudet ikääntyvien sivukylien arjen tukemisessa

Kuvio 3. Tutkimusasetelma.

Tutkimuksellista ajattelua ohjaa Michel Callonin (1995, 42–49) tulkinta tieteen ja teknologian tutkimuksen kehittymisestä ja kasvusta paikallisesti, paikallisuudessa muuttuvana toimintana. Callonin tavoin ymmärrän tieteen sosiokulttuurisena toimintana, jonka perusajatuksena on, että ilman kontekstia tiede on merkityksetöntä. Ajatuksessa korostuu samanaikaisesti läsnä olevan hiljaisen tiedon merkitys suhteessa dokumentoituun ja läpinäkyvään tietoon. Näin ajatellen Sally Wyattin (2007) kuvaamat oikeutusperusteinen, toteava ja normatiivinen teknologisen determinismin tulkinnat kyseenalaistuvat, kun taas metodologinen teknologinen determinismi vahvistuu.

Käsitteiden avulla tutkija luo lukijalle kuvan kohteena olevasta ilmiöstä ja tutkijan tavasta ymmärtää se (Luhmann 1995, li-ii). Toisen luvun ensimmäisessä alaluvussa taustoitetaan systeemiteoreettiseen ajatteluun kiinnittyvää teoreettista viitekehystä, joka tarkentuu ekologisiksi kommunikaatioteoriaksi (Luhmann 2004). Yleisesti ilmiötä kuvaamaan käytetyt käsitteet voivat sisältää tavoitellun päämerkityksen ohella myös erilaisia, muun muassa arvomaailmojen erilaisuudesta rakentuvia konnotaatioita, jolloin käsitteet saavat erisävyisiä merkityksiä. (Esim. Leppihalme 2006, 53–55.) Alaluvuissa 2.2 ja 2.3 määrittelen käyttämäni käsitteet: maaseutu, ikääntyvät sivukylät, teknologiavälitteisyys sekä neljäntenä maaseutusosiaalityö, joka tilallistuu tässä tutkimuksessa toiminnalliseksi kehikseksi soveltaessani teknologian käyttöä, teknologiavälitteisyyttä ja tietoa teoreettisesti (luku 5). Tutkimukseni ydinkäsitteet kytkeytyvät monitulkintaiseen arkeen. Ihmisten arki rakentuu ja jäsentyy tekemisenä ja toimintana (esim. Honkasalo 2004; Jokinen 2005), ja arkea kehystävät yhteiskunnan rakenteet ja sen tarjoamat toimintamahdollisuudet tai -rajoitteet (Haila 2011). Tutkimuksessa lähestyn arkea kyläläisten teknologiavälitteisyyteen liittyvän toiminnan näkökulmasta.

Kolmannessa luvussa kerron tutkimusprosessin vaiheet. Kuvaan ensin (luku 3.1) tutkimuksen kaksi päätehtävää suhteessa erillisartikkeleissa tekemiini osatutkimuksiin. Metodologisten valintojen perustelun jälkeen kuvaan tutkimuksen empiirisen aineiston sekä aineistoanalyysin niiltä osin kuin ne eivät ole tulleet kuvatuksi osatutkimuksissa (alaluvut 3.2 ja 3.3).

Hyödynnän aineistotriangulaatiota ja tutkimus syventyy jatkumona teknologiavälitteisyyden olemukseen sivukyliä arjessa käyttämällä erilaisia analyysimenetelmiä: yksilöhaastattelujen teemoittelu odotusperspektiiviluennalla, fokusryhmähaastattelujen analysointi teorialähtöisellä sisällön analyysillä ja lomakekyselyn tuottaman tiedon analyysi tilastollisilla menetelmillä (suorat jakaumat, ristiintaulukointi, faktorianalyysi). Kun aihe, metodit ja aineistot vaihtelevat tutkimuksessa tilanteittain, oli relevanttia rakentaa osatutkimusten avulla ymmärrystä kasvattava kehä. Tällöin minun on tutkijana ollut mahdollista tarkastella ikääntyvien sivukyliä arjessa tapahuneita, yhteiskunnan teknologisoituminen tuottamia muutoksia eri näkökulmista, eri aineistojen ja tutkimustehtävien tarjoamilla erilaisilla näkökulmilla.

Luvussa neljä vastaan tämän tutkimuksen ensimmäiseen tutkimustehtävään kolmen osatutkimukseni tuottamien tulosten valossa. Analysoin, millaisia tiloja sivukyliä asukkaat rakentavat teknologiavälitteisyydelle arjessa. Syvennän osatutkimusten tuloksia ja kytken ne yhteiskunnalliseen toimintaympäristöön. Alaluvuissa 4.1 ja 4.2 jäsennän informaatioteknologiaa ja sen merkityksellisyyttä kyläläisten arjessa. Tieto rakentuu kontekstissaan, ajassa ja paikassa tilanteittaisesti. Kyläläisten tiedon rakentamiseen arjen informaatioteknologiasta sekä sen käyttämiseen liittyviä tuloksia tarkastelen alaluvussa 4.3. Kokonaisuutena neljäs luku rakentaa ja vahvistaa ymmärrystä teknologiavälitteisyydestä ja sen tiloista maaseudun sivukyliä arjessa.

Tiedontuotannon ohella tutkimuksen tehtävänä on soveltaa ja koetella, mutta myös testata tuotettua tietoa (Rosegren ym. 2014, S98). Yhteiskunnalliseen keskusteluun kantaa ottavalla tutkimuksellani haluan tuoda kyläläisten äänen kuuluviin informaatioyhteiskunnassa, erityisesti maaseutusosiaalisuuden näkökulmasta tarkastellen. Niinpä luvussa viisi vastaan asettamaani toiseen tutkimustehtävään. Toiseen tutkimustehtävään vastaaminen edellyttää ajattelun laajentamista, mutta samalla myös ensimmäiseen tutkimustehtävään tuotetun tiedon hyödyntämistä. Alaluvuissa 5.1, 5.2 ja 5.3 paikannan maaseutusosiaalisuutta ekologisen kommunikaatioteorian tarjoamalla teoreettisella tarkastelulla. Alaluvussa 5.4 pohdin, millaisia mahdollisuuksia maaseutusosiaalisuudella on tukea ikääntyvien sivukylien kyläläisten arjen sujuvuutta teknologiaa hyödyntämällä. Sovellan Niklas Luhmannin ekologista kommunikaatioteoriaa edeltävissä osatutkimuksissa tuotettuun tietoon hyödyntämällä teoriaa eklektisesti. Palaan siis ensimmäiseksi kirjoittamaani osatutkimukseen ja testaan tutkimustuloksiani ekologisesta kommunikaatioteoriasta adoptoimillani käsitteillä.

Kuudennessa luvussa arvioin tekemääni tutkimusta eri näkökulmista. Huomioni kiinnittyy valintoihin sekä sivukylien kyläläisten arjessa että tutkimuksen tekemisessä. Alaluvussa 6.1 kokoan yhteen tutkimukseni sisällöllisiä näkökulmia sivukylien asukkaiden valintoina. Toiseen tutkimustehtävään vastatessani otan tietoisesti tutkimuksellisen riskin käyttämällä abstraktia yhteiskuntatieteellistä teoreettista viitekehystä, ekologista kommunikaatioteoriaa. Kuudennen luvun toisessa alaluvussa arvioin käyttämäni teorian toimivuutta ja toimimattomuutta omassa tutkimuksessani sekä pohdin ekologisen kommunikaatioteorian käytettävyyttä maaseutusosiaalisuuden teoreettisena viitekehystenä. Luvussa 6.3 pohdin omaa tutkijapositionia ja tutkimuksen eettisyyttä. Eettisyys kulkee läpi koko tutkimusprosessin. Luvun tavoitteena on tehdä näkyväksi sekä henkilökohtaiset että tutkimuksen tekemisessä mukana olleet ja siihen vaikuttaneet taustatekijät ja valinnat eettisyyden näkökulmasta.

2 Teoreettiset ja käsitteelliset paikannukset

2.1 Systemiteoreettinen ote tutkimuksen taustalla

2.1.1 Ekologisen kommunikaatioteorian paikantaminen systemiteorioitten kentässä

Teoreettisen viitekehysten ilmiön tarkasteluun antaa systemiteoreettinen lähestyminen. Taustoitani tässä luvussa systemiteoreettiseen koulukuntaan kuuluvaa käyttämäni teoreettista viitekehystä: Niklas Luhmannin (1989; 2004) ekologista kommunikaatioteoriaa.

Systemiteoreettinen koulukunta tarjoaa lukuisia erilaisia tulkintatapoja. Esimerkiksi Karen Healy (2005, 132) kategorisoi systemiteoriat kolmeen vaiheeseen: yleiseen, ekologiseen ja kompleksiseen systemiteoriaan. Suomalaistutkijoista Pirjo Stähle (2004) jäsentää systemiteoriat myös kolmeen näkökulmaan, jotka ovat kybernetiikka, yleinen systemiteoria (General Systems Theory) ja kompleksisuus (kuvio 4). Hän tunnistaa luokittelunsa jokaisessa näkökulmassa itseohjautuvuuden, joka on läsnä erityisesti kompleksisuudessa.

	Kybernetiikka	Yleinen systemiteoria	Kompleksisuus
Valtakausi	1900-luvun alku	1900-luku	1900- ja 2000-lukujen taite, 2000-luku
Systeminen vuorovaikutus	Suljetut systemit Sisäinen vuorovaikutus	Avoimet systemit Systemin ja ulkopuolisten toimijoiden välinen vuorovaikutus	Dynaamiset systemit Sisäinen vuorovaikutus
Ominaista	Staattisuus Mekaanisuus	Tasapainoisuus Muuttuminen Itseohjautuminen	Kompleksisuus Kaoottisuus Epätasapainoisuus
Tutkimuksellinen mielenkiinto	Periaatteet Lainalaisuudet	Palautejärjestelmien toiminta ja vaikutukset Muutokset ja niihin mukautuminen	Sisäinen toiminta Muutos Itseohjautuvuus
Päämäärä	Kontrolli Ennustettavuus	Ylläpito Kehittyminen	Systemin sisäisen dynamiikan hyödyntäminen Uuden luominen Muutos

Kuvio 4. Systemiteoreettisen ajattelun pääkoulukunnat (Mukaillen Stähle 2004).

Ennen omaa tutkimustani lähimpänä olevan kompleksisen systeemiteoreettisen ajattelun avaamista kerron lyhyesti sekä kybernetiikkaan että yleiseen systeemiteoriaan pohjautuvaa ajattelua. Erilaisten järjestelmien viestintää tutkivana tieteenä kybernetiikka rakentaa taustaymmärrystä omalle tutkimukselleni, vaikka ei olekaan siinä avainasemassa. Näen tärkeäksi paikantaa myös yleisen systeemiteorian ajattelua, koska sillä on metateoreettinen asema (ks. esim. Karjalainen ym. 1978, 40) suhteessa kompleksisuuteen. Kompleksisuus puolestaan tunnistaa toimijoiden itseohjautuvuuden, joka on yksi ekologisen kommunikaatioteorian kantava elementti.

Kybernetiikka painottaa palautteen ja kommunikaation roolia jokseenkin konemaisissa ja suljetuissa järjestelmissä, jolloin toiminta sekä sen ennakointi ja ennustettavuus toteutuvat suhteellisen luotettavana, osin jopa refleksinomaisina. Suljetut järjestelmät ottavat toiminnassaan huomioon ympäristössä tapahtuvat muutokset vain vähäisesti. (Ahmavaara 1969; Porter 1969, 1–18.) Teknis-orientoituneen kybernetiikan ajattelumalli tulkitsee ihmistä konemaisena aktorina (mm. Ahmavaara 1976) eli toimijana, mikä yksinkertaisti monia vuorovaikutussuhteita. Kylien arjessa vuorovaikutus on kuitenkin monimutkaista verkostomaista toimintaa, joka kiinnittyy aikaan ja paikkaan, joten arjen analyysissä tarvitaan laaja teoreettinen ajattelumalli.

Kybernetiikkaa lähemmäksi omaa tutkimustani tulee *yleinen systeemiteoria*, johon sen kehittäjänä pidetty Ludvig von Bertalanffy (1984) toi inhimillisen ulottuvuuden huolimatta siitä, että hän alun perin tarkasteli teoriaa luonnontieteiden näkökulmasta. Olennainen ero kybernetiikan ajatteluun on, että yleisessä systeemiteoriassa huomioitiin myös ulkopuolinen ympäristö ja systeemien sisäinen sekä ulospäin suuntautuva vuorovaikutus. Ympäristö nähdään laajana kokonaisuutena, johon kuuluvat luonnon lisäksi sosiaalinen, fyysinen, kulttuurinen, emotionaalinen sekä historiallinen ympäristö. Ihminen on osa elinympäristöään ja toimii vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa siihen. Järjestelmät voivat olla suljettuja, mutta useimmiten ne ovat avoimia, ja systeemien välisten rajojen ylitykset ovat mahdollisia. Itsenäisten järjestelmien prosessit muodostavat toiminnan, joissa voidaan kuitenkin nähdä yhteneväisyyksiä. (Von Bertalanffy 1984, 30–53; Compton & Galaway & Cournoyer 2005, 24–37; Payne 2005, 144.) Jokaisella järjestelmällä on tietyt rajat, ja yhteiskunta – yksi iso järjestelmä itsessään – sisältää useita järjestelmiä. (Checkland 1986, 82–83; Luhmann 1995; Matthies & Närhi 1998, 10; Payne 2005, 143.) Ihminen on siten osa ympäröivää yhteisöä, omassa tutkimuksessani kylää, joka voi olla yksi järjestelmä sinällään, mutta kylässä voi myös olla useita toiminnallisia järjestelmiä.

Systeemiteorian keskeisiä käsitteitä ovat kokonaisuus ja sen organisoituminen, johon sisältyvät hierarkkisuus sekä organisoitumiseen liittyvät vuorovaikutusmallit ja vastavuoroisuus (Ahmavaara 1970, 43–44; Vienola 1995, 43–54; Payne 2005, 142–157). Tutkimuksessani on avainasemassa systeemiteorian ydinajatus siitä, että tapahtumia tarkastellaan niiden omassa kontekstissään ja huomio kiinnitetään yhteyksiin sekä järjestelmien välisiin suhteisiin, ei yksilöihin. Kylä ja sen asukkaat yhteisönä

tuottavat tietoa, jonka avulla kyläisten on mahdollista muokata sekä kylän arkea että pyrkiä vaikuttamaan ympäröivän yhteiskunnan toimintaan. Kyläyhteisön toiminta on kuitenkin riippuvainen käytettävissä olevasta tiedosta, jonka tuottamisessa nykyisessä tietoyhteiskunnassa teknologiavälitteisyydellä on merkittävä rooli.

Systeemiteoreettisessa tarkastelussa painottuu rekursiivisuus eli monitasoisissa ja moninaisissa vuorovaikutuksissa toimivat systeemit tuottavat jatkuvasti jotakin uutta systeemille itselleen, mutta samalla toiminta vaikuttaa myös ympäristöön. Sosiaalisten systeemien tavoitteena on yhtäältä tasapainon säilyttäminen, toisaalta muuttuminen, joka on edelliselle tavoitteelle vastakkainen päämäärä (von Bertalanffy 1984). Ymmärrän systeemiteoreettisen tarkastelun tutkimuksessani siten, että kyläläiset tarkastelevat arkea laajasti ja kehämäisesti samanaikaisissa, mutta myös kulttuurisesti ja historiallisesti rakentuneissa suhteissa, jolloin kokonaisuuksien kompleksisuus korostuu.

Systeemiteoreettisessa teoriaperheessä tutkimukseni teoreettinen viitekehys paikantuu *kompleksisen systeemiteorian koulukuntaan*. Ilya Prigogine (1987) toi uuden paradigman systeemiteoreettiseen tulkintaan korostaen systeemien kykyä organisoitua ja kehittyä itsestään, ilman ulkopuolista valvontaa tai ulkopuolista kokonaisuuden kontrollia. Muutokseen tähtäävän kompleksisen systeemiteorian näkökulma poikkeaa täysin sekä kybernetiikasta että yleisestä systeemiteoriasta. Sen peruskäsitteenä on tasapainon puute, jolloin kompleksisuus on systeemiteoreettisen ajattelun lähtökohta (esim. Healy 2005, 142–143). Systeemin tasapainoton tila, sisäinen ristiriita eli kaaos pakottaa systeemin sisältä päin lähtevään muutokseen ja systeemin kehittämiseen; ulkopuolelta tulevat muutosyritykset ovat toimimattomia. Itseorganisoidumisen perustana olevalla entropialla tarkoitetaan systeemin tuottamaa informaatiota tai energiaa, jota se itse ei pysty hyödyntämään. Entropian runsaus tarkoittaa käytännössä sitä, että systeemissä on paljon uutta informaatiota, joka voi uhata vanhoja rakenteita. Entropian vähentäminen on informaation uudelleen arvottamista ja järjestämistä sekä valintoja, joiden pohjalta systeemille luodaan valmiudet uudistaa itse itseään. (Prigogine 1987; 2001.) Ikääntyvien sivukylien on yhteisönä arvioitava toimintansa ja otettava oma tila suhteessa itsen ja yhteiskuntaan, mikä tuottaa kylille muutosvaateita oman toimintansa ja kylässä olevien funktiojärjestelmien toiminnan ylläpitämiseksi.

Kompleksisessa systeemiteoriassa syy – seuraus-suhteen lineaarinen tulkinta ei ole mahdollista, vaan asiat vaikuttavat toisiinsa epälinearisella toiminnalla, osin ennustamattomasti, mutta eivät kuitenkaan täysin sattumanvaraisesti. Olennaista on itseorganisoiduminen: systeemi tai yhteisö järjestäytyy autopoieettisesti uudelleen tilanteissa, joissa on käytettävissä monia erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja (Kernick 2004, 23–25), esimerkiksi yllättävissä arjen tilanteissa sivukylissä. Ymmärrän autopoieettisuuden systeemin sisäisenä toimintana, jossa systeemi reagoi ympäristön ärsykkeisiin, Luhmannin (2004) mukaan hälyyn. Rajojensa sisällä dynaamisesti toimiva systeemi reagoi ulkopuolelta tulevaan informaatioon uudistamalla omaa toimintaansa rekur-

siivisesti eli kehämäisesti. Systeemi määrittää kommunikaationsa autonomisesti ja sisäisesti, mutta suhteessa omaan ympäristöönsä tavoitteenaan ylläpitää oma olemassaolo ja toiminta. (Luhmann 2004, 42, 49, 129, 240; Jackson 2007, 87.)

Saksalainen sosiologi Niklas Luhmann toi oman ajattelunsa systeemiteorioihion 1900-luvun loppupuolella (Luhmann 2004, 7–10). Hän tarkasteli yhteiskunnan kompleksisuutta funktiojärjestelmien sisäisesti rakentuvina toimintoina, jotka ovat suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan autopoieettisesti (Jalava 2003, 178–179). En kuitenkaan ota luhmannilaisuutta kokonaisuutena tai annettuna enkä toista yhteiskunnan makrotasolle paikantuvaa abstraktia teoriaa autenttisesti, vaan sovellan sitä heuristisesti valikoiden oman tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet, joiden avulla reflektoin tuloksia maaseutusosialityön kontekstissa. Vaikka Ingolfur Blühdorn (2000, 339) väittää, että Luhmannin kokonaisvaltaista teoriaa käytettäessä on mukana oltava kaikki tai ei mitään, tukeudun osittaisessa käsittevalinnassani Janne Jalavan (2006, 6; Jalava & Kangas 2013, 10) tulkintaan, jonka mukaan Luhmann itse painotti tutkijan vapautta valita makroteorioista käyttöön omaan tutkimukseensa sopivat käsitteet ja lähestymistavat, mikä tuottaa soveltavaa tutkimusta.

2.1.2 Ekologisen kommunikaatioteorian periaatteet teoreettisena lähtökohtana

Ekologisessa kommunikaatioteoriassa Luhmann (1989; 2004) tarkastelee modernia yhteiskuntaa kokonaisuutena, joka rakentuu toiminnallisesti eriytyneistä funktiojärjestelmistä. Ekologinen kommunikaatioteoria tulkitsee yhteiskuntaa siten, että alueellinen jako menettää merkitystään ja yhteiskunta koostuu itseensä viittaavista funktiojärjestelmistä, joita ovat esimerkiksi talous, oikeus, politiikka, tiede, kasvatusta ja uskonto. Vaikka Luhmann häivyttää alueellisuuden, ajattelen, että sivukylät alueena voivat muodostaa joko yhden toiminnallisen järjestelmän tai kylissä voi toimia useita funktiojärjestelmiä tilanteista ja asioista riippuen. Painotan valinnallani sitä, että kylissä arki rakentuu joka päivä uudelleen, jolloin järjestelmien muoto ja merkityksellisyys on tilanteesta riippuvainen. Kylissä kyläläiset arvioivat omaa tilannettaan suhteessa lähiyhteisöön, joka on toimijoiden ja järjestelmän tuottama todellisuus. (myös Vaarama ym. 2010, 12–14.)

Hierarkian puute on ekologisessa kommunikaatioteoriassa olennainen ero verrattuna yleiseen systeemiteoreettiseen tulkintaan. Yhteiskunnassa toimivat hierarkiavapaat funktiojärjestelmät ovat riippuvaisia toisistaan, jolloin keskusettoman yhteiskunnan on luotettava sisällään toimiviin funktiojärjestelmiin. (Luhmann 1989; 2004; Jalava 2006, 77, 91.) Seppo Raiskin ja Sam Krausen mukaan Luhmann ”kokoaa yhteen eri funktiojärjestelmien analyyseja mutta pyrkii samalla luomaan koko yhteiskunnan havainnoimista varten jonkin uuden havainnoija-aseman, josta näkisi sellaista, mitä muista näkökulmista ei voi nähdä” (Luhmann 2004, 10). Dag Østerberg (2000, 22) sen sijaan kyseenalaistaa ajatuksen keskusettomasta yhteiskunnasta ja näkee

maailman vähintään polysentrisenä; taloudella on oma keskuksensa, samoin kaikilla muilla Luhmannin nimeämällä funktiojärjestelmillä. Yhteiskunnan toimivuus perustuu funktiojärjestelmien keskusten tunnistamiseen ja olemassaoloon. Sama toteutuu myös kylissä, joiden toimivuus on riippuvainen jokaisesta funktiojärjestelmästä, mutta niiden painoarvo arjen rakentumisessa vaihtelee tilanteittain ajassa ja paikassa. Analyysissäni sulautan vastoin Luhmannin ajattelua alueet ja funktiojärjestelmät keskenään siten, että tulkitseen kylän rakentavan maantieteelliset toimintarajat, joita ylitetään funktiojärjestelmissä toiminnallisesti.

Niklas Luhmannin (2004, 67–68) mukaan itseensä viittaavien järjestelmien olemassaolo pohjautuu funktiojärjestelmien toimintaan. Hän nimittää tätä sisäiseksi kommunikaatioksi, jolloin kommunikaatio tarkoittaa toimintaa, ei viestintää, jona se yleisesti ja perinteisesti ymmärretään. Eron määrittely järjestelmien ja ympäristön välillä on ekologisen kommunikaatioteorian lähtökohta; eron määrittelyllä funktiojärjestelmät yhdistyvät yhteiskunnassa toimintojensa pakottamina. Vaikka suljetut, autopoieettiset funktiojärjestelmät toimivat omalakisesti, vaikuttaa ympäristö niihin epäsuorasti. Ei ole olemassa pelkästään itseensä viittaavaa järjestelmää tai järjestelmää ilman ympäristöä. Näin ajatellen ikääntyvien sivukylien on omilla toimillaan erotettava, mutta myös uusinnettava kylän paikka yhteiskunnassa. Yhteiskunnan tiedonjakamisen kanavien painotuttua teknologiavälitteisyyteen kylissä on sisäisesti arvioita omat mahdollisuudet ja toimintatavat suhteessa esimerkiksi saatavilla olevan tiedon käyttämisessä tai käyttämättä jättämisessä.

Rajojen avulla tuotetulla eron tekemisellä järjestelmä hahmottaa ympäristönsä, joten rajojen ylläpito on järjestelmän ylläpitoa, yhdistävää eron tekemistä. Itsenäisen funktiojärjestelmä pystyy toteuttamaan ainoastaan omaa funktiotaan, mutta muitten funktiojärjestelmien toiminnasta riippuvaisena sen on luotettava siihen, että ympäristössä olevat funktiojärjestelmät toteuttavat oman funktionsa. Syntyy kaksoisriippuvuus: riippuvuus omasta toiminnasta ja riippuvuus ympäristössä olevien funktiojärjestelmien toiminnasta. Kaksoisriippuvuudesta huolimatta järjestelmät toimivat itsenäisesti ja jokainen järjestelmä voi päättää autonomisesti, reagoiko se ympäristöstä tulevaan hälyyn tai häiriöihin vai ei. Toiminta on siten merkittävämpää kuin yhteiset arvot tai normit. (Luhmann 1990, 39–45; 1995, 12–13, 17; 2004, 67–70, 83.) Sivukylissäkin jokaisella funktiojärjestelmällä on oma tehtävä toteutettavana, jotta kylä säilyy yhteisönä yhteiskunnassa.

Funktiojärjestelmät ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa eli ne käsittelevät toisiaan yhteiskunnan sisäisenä ympäristönä. Yhdelläkään funktiojärjestelmällä ei ole etuoikeutettua asemaa, vaan kaikki ovat välttämättömiä. Funktiojärjestelmät voivat vaikuttaa muihin ainoastaan reagoimalla omassa järjestelmässään, muuttamalla omaa toimintaa ja viittaamalla itseensä. Muokkaamalla omaa toimintaansa funktiojärjestelmät resonoinvat ympäristöönsä pyrkien aiheuttamaan muutosta myös ympäröivissä järjestelmissä. Resonanssilla ymmärretään siis järjestelmien kykyä reagoida ympäristön

tapahtumiin oman rakenteensa mukaisesti. Autonomisella funktiojärjestelmällä on päätösvalta siihen, miten se reagoi sisällään ympäristöstä tulevaan informaatioon. (Luhmann 2004, 17–20.) Sivukylissäkin asukkaiden arjessa käytettävissä oleva tieto ohjaa toimintaa. Yhteiskunnan teknologisen kehityksen valtavirrassa käytettävissä oleva tieto lisääntyy, joten kylissä on arvioitava, miten reagoida teknologiavälitteisyyteen ja mikä tieto on kylien arjen sujuvuudessa olennaista.

Luhmannin ekologisten kommunikaatioteorian perusta on kommunikaatio, jonka hän määrittelee viestintää ja informaatiosiirtoa sisältäväksi toiminnaksi. Kommunikaatio on viestinnän lisäksi prosesseina rakentuvaa toimintaa, joten se voi ilmetä tapahtumina tai käyttäytymisenä. Yhteiskunnassa olevien funktiojärjestelmien olennaisin tekijä on niiden sisäinen kommunikaatio eli niiden tapa jakaa, vastaanottaa ja soveltaa tietoa. (Luhmann 2004, 66–68.) Sivukylissä on siten merkityksellistä tiedon rakentuminen ja rakentaminen. Kyläläiset voivat soveltaa ulkoa päin tulevaa tietoa joko yhteisön toimintaa tukevasti tai se voidaan jättää käyttämättä.

Kommunikaatio sisältää kolme toisistaan riippumatonta valintaa: informaatio, välittäminen ja ymmärtäminen (information, utterance and understanding). *Informaatio* on julkituotua tietoa, jota tarjotaan toisten hyödynnettäväksi. *Välittämisessä* on kyse siitä, miten informaatio välitetään funktiojärjestelmien sisällä ja niiden ulkopuolelle. *Ymmärtäminen* tarkoittaa reagoimista välitettävään tietoon sekä sitä, miten se erotetaan informaation välittämisestä. (Luhmann 2004, 13–35; Jalava & Kangas 2013, 43.) Ajattelen maaseutusosiaalityön toteuttavan näitä valintoja sivukylien asukkaiden arjessa.

Ekologisessa kommunikaatioteoriassa kommunikaatiossa olennainen toimija on yksittäistä ihmistä laajempi käsite. Yksilölliset subjektit kattavat vain osan selitettäessä sosiaalisia ilmiöitä (Luhmann 1989). Yhteiskunnan teknologisoituminen on saanut alkunsa yksilöiden toiminnassa ja yhteiskunnallisesta tietoisuudesta, mutta on laajentunut yksilötasolta yhteisö- ja yhteiskuntatasolle. Yhteiskunnan teknologisoituminen ja digitalisoituminen väistämättä muuttavat kommunikaatiota eli toimintaa. Yhteiskunnallisesti muuttuneet toiminnot edellyttävät sekä sivukylien järjestelmiltä että maaseutusosiaalityöltä reagointia.

Kun yksilö käsittelee merkityksiä, se ei ole kommunikaatiota, vaan ajatusten virtaa, joka tapahtuu inhimillisessä tietoisuudessa (Kangas 1995, 240), joka on järjestelmien ja yhteiskunnallisen kommunikaation edellytys. Kärjistäen voidaankin sanoa, että kommunikaatiota ei ole ilman yksilöä, mutta ilman järjestelmiä ei ole kommunikaatiota. Siksi on hyväksyttävä, että jossain määrin on aina huomioitava yksilötason toiminta: kylä tarvitsee kyläläisiä ja kyläläiset järjestelmiä, jotta kommunikaatio toteutuu. Samanaikaisesti on kuitenkin pidettävä mielessä, että yksilölliset toiveet ja tahtotilat eivät välttämättä ole yhteneväisiä funktiojärjestelmien tavoitteiden kanssa (Blühndorn 2000, 344).

Kommunikaatio alkaa tiedon vastaanottamisesta, jonka jälkeen on mahdollista välittää ja ymmärtää informaatiota. Järjestelmien näkökulmasta edellytyksenä on

niiden aktiivinen toiminta. Kommunikaation tavoitteena oleva yhteisen merkityksen tuottaminen ei kuitenkaan edellytä informaation välittämistä sitä, että kommunikoijan ja vastaanottajan ymmärrys välitettävästä informaatiosta olisi yhteneväinen. Järjestelmän sisällä kommunikaatio synnyttää merkityksiä, eriytymistä tai muutoksia. Järjestelmän ulkopuolella olevat systeemit muodostavat järjestelmälle ainoan mahdollisen ympäristön, jossa oleville järjestelmille kommunikaatio on hälyä tai häiriötä, joka muuttuu informaatioksi vasta siinä vaiheessa, kun vastaanottava funktiojärjestelmä on reagoinut hälyyn ja muuttanut toimintaansa. (Luhmann 1989; Kangas 1995, 238–242; Viskovatoff 1999, 501; Jalava 2005, 146; Jalava 2006, 80; Välimaa & Neuvonen-Rauhala 2006, 35–36; Jalava & Kangas 2013, 45–47.) Soveltaen kylä voidaan tulkita tilaksi, jossa toimivat järjestelmät reagoivat tai ovat reagoimatta ulkopuolelta tulevaan tietoon, luhmannilaisittain hälyyn.

Tutkimuksessani sovellan *kommunikaation* ohella ekologisen kommunikaatioteorian tarjoamista käsitteistä *havainnointia*. Havainnoitaessa kommunikaatiota painopisteenä ovat kontekstit sekä niiden väliset suhteet, ei yksilö ja yksilön tietoisuudessa rakentuvat prosessit sinänsä. Järjestelmä havainnoi sekä omaa että toisten järjestelmien toimintaa eli omaa ympäristöään (Luhmann 2004, 61). Se muodostaa osaltaan teorian sisäisen paradoksin; kuinka merkityksellistä on havainnoida ympäristössä olevia funktiojärjestelmiä, mikäli havaittuihin epäkohtiin voi vaikuttaa ainoastaan omaa itseään muuttaen, kuten resonanssi edellyttää. Toisaalta, kylien arkeen vaikuttavat sen ulkopuolisessa yhteiskunnassa toimivat järjestelmät, esimerkiksi politiikka tai talous, jotka on huomioitava kylien sisäisissä järjestelmissä, mikäli kylä halutaan pitää toimivana alueellisena yhteenliittymänä. Kyläläisten on siis pakko ottaa kantaa teknologiavälitteisyyteen esimerkiksi tiedon vastavuoroisessa rakentamisessa tai palvelujen järjestämisessä, jolloin kylien käytössä oleva paikallinen tieto luo perustaa maaseudulla toteutettavalle sosiaalityölle.

Järjestelmän elinehtona oleva eron tekeminen syntyy havainnoinnilla, jolle on tyypillistä paradoksaalisuus. Havainnoija näkee ainoastaan osan toiminnoista, jolloin jää näkemättä erottelulla poissuljetut piilevät elementit. Sivukylässä yhteiskuntaa havainnoidaan omien järjestelmien avulla, jolloin näkemättä voi jäädä toisten sivukyläiden kommunikaation tuottama informaatio. Luhmann todentaa teoriassaan tämän ajattelun avulla sitä, että maailmaa kokonaisuudessaan ei voi kuvata jostakin yhdestä pisteestä. Jokaisella kylässä olevalla järjestelmällä on oma, ainutlaatuinen kuva yhteiskunnasta, joka riippuu siitä, miten yhteisössä olevat järjestelmät tulkitsevat itsellään ja ympärillä olevaa informaatiota sekä siitä, miten järjestelmissä välitetään prosesseina rakentunutta tietoa ja miten eri järjestelmissä reagoidaan tietoon. (Kangas 1995, 220–224; Luhmann 1989, 22–27.)

Kun ympäristö on kompleksisempi kuin yksittäinen järjestelmä, järjestelmän yksi tehtävä on vähentää ympäristönsä kompleksisuutta. Tätä tehtävää ei voi täyttää tekemättä eroa järjestelmän ja ympäristön välille, jolloin mahdollistuu järjestelmän

autonominen toiminta suhteessa sen ainutlaatuiseseen ympäristöön. Toiminta konkretisoituu valinnoissa, joista jokainen tekee ymmärrettäväksi seuraavan valinnan, mutta ei kompleksista kokonaisuutta, sillä järjestelmän toiminta synnyttää sekä näkyviä että piileviä valintoja. (Luhmann 2004, 47, 54.)

Resonanssi, kolmas ekologisesta kommunikaatioteoriasta adoptoineni käsite, kuvaa järjestelmän ja ympäristön keskinäistä suhdetta sekä niiden reagoivia kommunikaatioon. Järjestelmät reagoivat ympäristöön oman rakenteensa mahdollistamien keinoin, jolloin ympäristö toimii aktivaattorina lähettämällä ärsyksiä, joihin järjestelmä toiminnoillaan vastaa (Luhmann 2004, 52). Sivukylien asukkaiden teknologian käyttöä ohjaavat yhteiskunnalliset toimintamallit, joissa tietoisesti on valittu teknologiavälitteisyys yhdeksi painopistealueeksi. Ikääntyneiden kyläläisten vahva usko teknologian tuomiin arjen ratkaisuihin kiinnittyy aikaan ja yksilöllisiin toiveisiin, kun taas nuorille teknologiavälitteisyys on arkistunut ja jokapäiväistynyt (Kilpeläinen & Seppänen 2014). Teknologian tultua tutuksi kylissä on mahdollisuus syventää tietämystä sekä tuottaa kylille tärkeää informaatiota yhteiskunnalle, mutta myös teknologiavälitteisyyden onnistumisesta ja toimimattomuudesta arjessa.

Resonanssin tuloksena on järjestelmän sisäinen uusintaminen rekursiivisesti eli kehämäisesti kommunikaatiota hyödyntämällä. Sisäinen kommunikaatio ja sen evoluutio on eilinehto järjestelmälle ja sen autopoieettisuudelle. Kommunikaation kaksisuuntaisuudessa on näkyvissä se, että sisäisen kommunikaationsa avulla järjestelmän on mahdollista olla näkyvä ympäristölleen. Lisäksi järjestelmien eriytymisessä tulee esille yhteiskunnan kompleksisuus. (Luhmann 1989, 15; Luhmann 2004, 53–54.)

Kommunikaation tarvitseman informaation tuottamisella on lakipisteensä, jota kutsutaan bifurkaatiopisteeksi. Tuon pisteen saavutettuaan järjestelmässä on niin paljon tietoa, ettei se voi enää hyödyntää sitä kaikkea. Järjestelmä on valinnan edessä: mikä informaatio on merkityksellistä autonomiselle kommunikaatiolle ja minkä informaation järjestelmä voi sivuuttaa. Toiminnot, jotka järjestelmä on nähnyt itselleen tärkeiksi, seuraavat ja selittävät toisiaan. Ne eivät kuitenkaan selitä kompleksista kokonaisuutta, sillä kommunikointi on aina aikaan sidottua, rajallista toimintaa. Kaikki muu on peräkkäisiä toimintoja, jotka liittyvät kokonaisuuteen viittausten avulla. Järjestelmä kykenee toiminnallaan vastustamaan ympäristöstä tulevia häiriöitä samalla kun se resonoi ympäristön ärsykeille. (Luhmann 1989; Luhmann 2004, 60, 90–91, 240–241.) Kylissä jää siten pohdittavaksi ja valittavaksi, mitkä ympäröivän yhteiskunnan muutokset ovat niiden olemisen kannalta tärkeitä, mihin niistä kannattaa reagoida ja miten.

Luhmannin ekologisen kommunikaatioteorian viehätyks piilee siinä, ettei se anna valmiita ratkaisuja tai ratkaisumalleja. Abstraktina teoriana se myös haastaa käyttäjänsä soveltamaan ja testaamaan teoriaa sekä hyväksymään sen yleisyyden ja laaja-alaisuuden tuottaman epätarkkuuden. Olen hyödyntänyt Luhmannin tekstejä valikoivasti, oman tutkimukseni viitekehystä, en systemaattisesti. Ekologisen kom-

munikaatioteorian avulla on mahdollista jäsentää sivukylien ihmisten arkea kuvaavaa tutkimustietoa uudella tavalla kytkemällä tieto autonomisiin toimintajärjestelmiin.

Olen rakentanut tutkimukseni teoreettista viitekehystä Niklas Luhmannin (1989; 2004) ekologisen kommunikaatioteorian keskeisten käsitteiden, kommunikaation, havainnoinnin ja resonanssin innoittamana. Abstraktin, Suomessa vähän käytetyn ja yhteiskunnassa makrotasolle paikantuvan systeemiteorian hyödyntäminen arjessa, käytäntöä lähellä olevien ilmiöiden tutkimukseen vaatii vahvaa soveltamista. Se on ollut tämän tutkimuksen ilo ja riemu, toisaalta myös sen tuska ja ristiriitaisuus. Maaseutu ja sen sivukylät ovat muodostaneet tutkimusta kehystävät puitteet ja lähtöpisteen. Tutkimukseni lähtökohdat kiinnittyvät niiden lisäksi yhteiskunnallisiin muutoksiin, joita värittää teknologiavälitteisyyden vahvistuminen.

2.2 Maaseutu ja sivukylät

2.2.1 Moninainen maaseutu

Maaseutu on kokenut monia muutoksia kansallisen kehityksen mukana, osana aluetai maatalouspolitiikkaa ja 1990-luvulta alkaen varsinaisena maaseutupolitiikkana. 1960-luvulla Suomessa toteutuneen rakennemuutoksen aikana siihen asti vallannut agraariyhteiskunta sai väistyä teollistumisen tieltä. Muutokset maaseudulla kytkeytyivät kansallisiin hajautettuihin kehittämistoimiin. Maaseudun muutokset liitettiin ensin maaseudun asuttuna pitämiseen, sen jälkeen pyrkimykseen maaseutualueiden teollistamisesta (painopiste 1950- ja 1960-luvulla) ja maaseudun sitomisesta 1960-luvulla alkaneeseen hyvinvointivaltiolliseen politiikkaan (erityisesti 1970–1990-luku). Puheet palveluyhteiskunnasta todentuivat tuolloin myös maaseudulla. 1990-luvulla alkanut vahva tietoyhteiskuntakehitys jatkuu edelleen ja 2010-luvulla vallalla oleva palvelujen digitalisaatioajattelu samoin kuin paikallisuutta ja osallisuutta korostavat toimintapolitiikat suuntaavat kansallisina pyrkimyksinä myös maaseudun muutosta. (Hyryläinen & Rannikko 2000; Uusitalo 2002; Ohtonen 2002; Henttinen 2009; Moisio 2012; Maaseutukatsaus 2015; Ratkaisujen Suomi 2015.)

Yhteiskunnallisten muutosten vaikutukset ulottuvat kyliin ja kyläläisten arkeen lähtien jo siitä, miten maaseutu tulkitaan käsitteenä. Maaseutukäsitteen tulkinallisuus realisoituu käsitteen monipuolisena määrittelynä. Yhtä, kaiken kattavaa määritelmää on lähes mahdoton tuottaa (esim. Muilu 2010; Pugh & Cheers 2010; Doxey & McNamara 2013, 5). Maaseutu määrittyy aina suhteessa johonkin ja josakin, ja se merkitsee eri toimijoille eri asioita riippuen muun muassa kontekstista ja käsitteen käyttötarkoituksesta. Esimerkiksi Eurooppa-kontekstissa Suomi näyttäytyy Euroopan maaseutumaisimpiin maihin; ainoastaan pääkaupunkiseutu asemoituu kaupunkialueeksi. Suomi muiden Euroopan reunamaiden joukossa on osa maaseutu-Eurooppaa. (Ponnikas ym. 2011; 2014, 33–34; Naldi ym. 2015, 94.) Sen sijaan maan

sisäisessä tarkastelussa alueelliset erot tarkentuvat, jolloin alueita voidaan luokitella erityyppisiin kaupunki- ja maaseutualueisiin.

Suomessa kansallisella tasolla maaseutu määritellään yleensä suhteessa kaupunkiin, usein kaupungin vastakohtana (ks. esim. MOT 2012). Pitkän aikaa käytössä on ollut Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (2004, 27; 2009, 17–18) alueeseen kiinnittyvä kolmijako: kaupunkien läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu. *Kaupunkien läheisellä maaseudulla* on parhaat kehitysnäkymät. Lähikaupungin tarjoamat työpaikat tuovat alueelle vetovoimaa ja etenkin lapsiperheet suosivat aluetta. Kaupunkien läheinen maaseutu sijoittuu Etelä- ja Länsi-Suomeen. *Ydinmaaseudulla* korostuvat alkutuotannon ja paikoitellen teollisuuden toimialakeskittymät. Siihen kuuluvat alueet sijaitsevat nekin Etelä- ja Länsi-Suomessa. Alueen kuntakeskukset ja kylät ovat elinvoimaisia asuinalueita. *Harvaan asuttu maaseutu* kattaa alueellisesti hyvin suuren osan Suomen pinta-alasta. Oma tutkimukseni paikantuu maantieteellisesti harvaan asutulle maaseudulle.

Harvaan asuttu maaseutu sijaitsee pääosin Pohjois- ja Itä-Suomessa. Sen uhkatekijöitä ovat muun muassa poismuutto, väestön ikääntyminen, palvelujen väheneminen ja työttömyys. Tässä jaottelussa konstruoidaan sanoilla alueisiin liittyvää arvolatausta, joka korostuu, kun lukee maaseutupolitiikan kolmijaon tarkempia sisältökuvauksia. Kaupunkien läheinen maaseutu samoin kuin ydinmaaseutu kuvataan positiivisin ilmaisin, kun taas harvaan asutun maaseudun kuvaus saa negatiivisen sävyn. Tutkimuksessani ajattelen maaseudun olevan sen asukkaiden valitsema asuinympäristö, jolloin se saa positiivispainotteisen arvolatauksen.

Aluepohjainen määrittely on yksi vaihtoehto luokitella maaseutua. Kuitenkin maaseudun tulkitseminen ainoastaan alueperusteisesti jättäisi varjoon maaseudun toiminnallisen moninaisuuden. Alueperustaisuus rajoittaisi myös tällä hetkellä vallalla olevaa digitalisaatiopolitiikkaa. Suomalaisessa maaseutukeskustelussa toiminallisuutta sekä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksellisuutta painottavaa näkökulmaa hyödynnetään alueellisuuden lisäksi myös Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (2004, 26) määrittelyssä seuraavasti:

”Maaseutu on kaupunkien kanssa vuorovaikutuksessa oleva, kansallisiin ja kansainvälisiin kehityskuluihin kytkeytyvä, monimuotoinen, osaavien ja tahtovien ihmisten sekä luonnon muodostama haja-, kylä- ja pikkukaupunkiasumisen ja yhä useampien ammattien yhteisö.”

Yhteistyöryhmän määrittelystä käy ilmi, että maaseutu koostuu ihmisistä ja heidän toimintoistaan. Maaseudulla asuvat ihmiset eivät saa toimeentuloaan enää pelkästään alkutuotannosta ja maanviljelystä, vaan siellä on monien eri ammattien edustajia. Yhteiskunnallisten murrosten mukana maaseudun elinkeinorakenne on teollistunut ja modernisoitunut (esim. Suopajarvi 2003), mutta lähellä oleva luonto tuo yhte-

nevyyttä erilaisten maaseutualueiden välille. Alueen kehitys on riippuvainen siellä olevista ihmisistä ja heidän tahdostaan. Alueella asuvien ihmisten vastuunotto oman asuinalueensa kehittymisestä ja kehittämisestä tuo mukanaan myös mahdollisuuden vaikuttamiseen. Peruslähtökohtana on, että ihmiset ovat maaseudun elinvoimaisuuden ehdoton edellytys, sillä tarkastelun kohteena on ihmisten ja ympäristön välinen suhde, jonka avulla maaseudun määrittely rakentuu.

Mielenkiintoiseksi edellä olevan maaseudun määrittelyn tekee se, että siinä maaseutu määritellään ulkoisen komponentin avulla, kaupungin jäänteenä eikä omana itsenään (ks. Lohmann & Lohmann 2005, xi–xxv). Onko maaseutua olemassakaan, jos vuorovaikutusta ei kaupungin kanssa ole? Ajatusleikin voisi kääntää myös toisin päin: onko kaupunkia, ellei ole maaseutua? Aluepoliittisesti ajatellen alueellinen ja seudullinen yhteistyö on kuitenkin haja-asutusalueiden, kuten Lapin sivukylien ja taajamien, ainoa varteenotettava vaihtoehto elämisen ja tulevaisuuden turvaamisessa.

Valtioneuvoston keväällä 2005 käynnistämä kunta- ja palvelurakennemuutos synnytti vääjäämättä tarpeen täsmentää maaseutukäsitettä, sillä uudistuksen tuottamissa kuntaliitoksissa maaseutu asettautuu kaupungin sisälle ja osaksi sitä (Kilpeläinen & Pohjola 2007, 36), ja toisaalta maaseudulle rakentuu taajamia. Kuntaliitoksissa syntyneet ja syntyvät, pinta-alaltaan laajat kaupungit koostuvat kaupunkimaisista, taajaan asutuista ydinalueista, mutta myös erilaisista maaseutumaisista kehysalueista, joiden elinvoimaisena pitämiseen on kiinnitettävä huomiota. Vaikka alue muuttuisi hallinnollisesti kaupungiksi, maantieteelliset olosuhteet säilyvät samoina.

Muuttuvien aluejakojen ja paikallistuvien tietotarpeiden siivittämänä on rakennettu aiempaan luokitteluun pohjautuva, mutta sitä täsmentävä paikkatiedon tunnistava alueluokittelu. Jako kaupunkiin ja maaseutuun on säilynyt, vaikkakin molempien luokkien sisällöllisessä tarkastelussa on hyödynnetty indikaattoreina alueiden toiminnallisia, kulttuurisia, sosiaalisia ja taloudellisia ominaisuuksia. Maaseutumäärittelyssä aiemmin käytössä ollut luokittelu on tarkennettu lisäämällä jaotteluun maaseudun paikalliskeskukset, siis kaupunkien ulkopuoliset taajamat. (Helminen ym. 2014, 7–12, 26–48.)

Kansainvälisissä ja kansallisissa tutkimuksissa maaseutua määritellään alueperusteisuuden ohella myös muiden ominaisuuksien avulla. Maaseudun tulkinta muunakin kuin mielikuvana muuttumattomasta elinympäristöstä on voimistunut (esim. Hyyryläinen & Katajamäki 2002; Luoto 2008; Halfacree 2007; Sherval 2009). Englantilaisen maaseutututkija Keith Halfacreen (1995; 2007) sosiaalisiin representaatioihin pohjautuvassa neliluokittelussa maaseutu tilallistuu joko tuottavuusajatteluun pohjautuvaksi teollistuneeksi elinympäristöksi, kulutusideologialle rakentuvaksi asuinmiljööksi, katoavaksi haamumiljööksi tai radikaaliksi, vallitsevaa ajattelua vastavirtaan uivaksi maaseutuympäristöksi, jossa maaseutu nähdään mahdollisuuksina ja vaihtoehtoisena elinympäristönä.

Andy C. Pratt (1996) on tutkinut metatutkimuksessaan sitä, miten maalaisuus, maaseutumaisuus (rural) käsitettä on määritelty sitä koskevissa tutkimuksissa. Prattin johtopäätöksenä on, että maaseutumielikuvia rakennetaan perinteisesti maanviljelyn ja luonnon attribuuteilla, mutta myös taloudellinen kehitys, teollistuminen, kulutus, syrjäytyminen ja toisaalta terveellinen elämä ovat osa moninaista maaseutua. Maaseutu käsitteenä voi olla ideologinen tila tai diskursseissa tuotettu käsite. Ajattelen Prattin näkemyksen olevan vahvasti kytköksissä maaseudun kulttuuriseen määrittelyyn. Kulttuuriset mielikuvat muuttuvat hitaasti huolimatta esimerkiksi maaseudun muuttuneesta elinkeinorakenteesta (esim. Suopajärvi 2003). Yhteiskunnallisessa kehityksessä maaseutu on ristiriitaisessa tilassa, kun mielikuvat eivät kohtaa maaseudun ja kylien nykypäivän realismia.

Maaseutumaisuus voi olla myös kokemuksellinen tila, jossa emootiot ja tunteet määrittävät ihmisten käsityksiä maaseudusta (Luoto 2008; Hungerford 2007). Tällöin alueen sijasta paikan merkitys pohjautuu ihmisten tunteisiin, käyttäytymiseen, kiintymyksiin, kokemuksiin ja mieltymyksiin tiettyä paikkaa tai tilaa kohtaan (Jakle 1999). Tunteisiin ja käyttäytymiseen liittyy vahvasti yhteisöllisyys, joka liitetään monissa tutkimuksissa osaksi maaseudun arkea (esim. Hungerford 2007; Liepins 2000a; Liepins 2000b). Ruth Liepins lähestyy tutkimuksissaan maaseutua yhteisöllisyyden näkökulmasta. Hän kiinnittää maaseudun yhteisöllisyyden ajallisiin, paikallisiin, poliittisiin ja diskursiivisiin konteksteihin, joiden lisäksi yhteisöllisyys rakentuu sosiaalisesti läsnä olevien käytäntöjen, tilojen, rakenteiden ja merkitysten avulla. Arjen sujuvuutta ylläpitävä yhteisöllisyys edellyttää siis vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa, eron tekemistä oman ja ulkopuolisten yhteisöjen välille (Luhmann 2004).

Nykytutkimusten määrittelyssä maaseudun nähdään rakentuvan pikemmin sosiaalisissa suhteissa kuin muuttumattomana, yhteneväisenä käsitteenä (esim. Rouhiainen 2002; Halfacree 2007; Sherval 2009). Maaseudun erilaiset representaatiot edellyttävät sensitiivistä, tutkimuskohtaista määrittelyä ja kontekstointia (esim. Pratt 1996; Muilu 2010). Tulkitsen tätä ajattelua siten, että tutkimuksissa ja luokitteluisa käytetty kieli osaltaan vahvistaa tai murentaa todellisuutta. En kuitenkaan tutki maaseutukuvauksessa käytettyä kieltä itsessään, vaan tässä tutkimuksessa maaseutu alueellisena käsitteenä pohjautuu Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän tuottamaan, paikkatietojen avulla täydennettyyn maaseutuluokitukseen. Sen mukaisesti tutkimuksen kontekstina ovat sivukylät sijaitsevat harvaan asutulla maaseudulla, sekä toiminnallisesti että fyysisesti kaukana isoista keskuksista. Vastoin virallista luokittelua en ajattele niiden olevan jäännösluokka-alueita (Helminen ym. 2014, 12), joka ei täytä muiden maaseutualueluokkien kriteereitä, vaan näen sivukylät asukkaidensa kotikylinä, arjen ympäristöinä, joissa heidän elämänsä rakentuu ja jäsentyy paikallisuuden tarjoamilla ehdoilla ja toiminnoilla. Se on siten paikassa, ajassa ja mielikuvissa rakentuva toiminnallinen tila, joka konkretisoituu kylänä.

Kylä on maaseutukäsitteen ohella kontekstissaan rakentuva käsite, joka muokautuu käyttäjänsä tulkintaan. Kylä voidaan tulkita tiukasti systeemiteoreettiseen ajatteluun sitoutuen itsenäisenä järjestelmänä, joka kommunikoi sisäisesti, mutta myös ulkoisen ympäristön kanssa (Bronfenbrenner 1980; Luhmann 2004.) Asukkailleen kylä näyttää erilaisine ominaisuuksineen situationaalisesti monimuotoisena lähiyhteisönä, joka mahdollistaa kyläkäsitteen erilaisia tulkintoja.

2.2.2 Sosiaalisesti ikääntyvät kylät

Kylälle ei ole universaalia, yhdenmukaista määritelmää. Esimerkiksi Eero Uusitalo (1994, 142–144) kuvaa kylää oman tahdon omaavana yhteisönä, jonka asema on kuitenkin yhteiskunnallisessa kehityksessä vakiintumaton. Ilman tarkkoja alueellisia rajoja kylä rakentuu yhteenliittyminä ja toimintoina, joka uusii tai menettää paikkansa vastavuoroisessa suhteessa ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Vastaavasti Marja Holmilan (2001, 33, 140) tutkimuksessa kylä on historiallisten, sukulaisuussuhteiden ja toimintakulttuurien sidosten muutosten myötä pelkistynyt maantieteelliseksi asuinpaikaksi, sillä aika ja historia ovat aina läsnä kylän muutoksessa. Huolimatta yhteiskunnallisissa muutoksissa syntyneestä pelkistymisestä kylä näyttää asukkailleen luontoyhteyttä korostavana, maisemallista historiaa ylläpitävänä asuinseutuna.

Kylän vuorovaikutuksellisuus sekä sen sosiaalinen yhteisöllisyys korostuvat Aini Pehkosen (2004, 22, 28) kylämäärittelyssä. Vuorovaikutus kytkeytyy paikan lisäksi luontoon ja ihmisiin. Näin tulkittuna yhteisöllisyyden merkitys korostuu ja yhteisön jäsenyyden rakentuminen sisältää luottamusta, sitoutumista, kulttuurista ymmärrystä mutta myös ristiriitoja ja erilaisuuden sietämistä. Leena Vuorisen (2009, 11, 171) etnografisessa Ikääntyminen maalaiskylässä -tutkimuksessa kylä ymmärretään yksilön fyysisenä, psyykkisenä, sosiaalisena historiallisena ikääntymisympäristönä, jonka rajoja on vaikea määrittellä.

Kaisu Kumpulainen (2012a, 33–39; 2012b, 9) rakentaa kylätulkintansa Henri Lefebvren (1991) teoretisoinnin pohjalle. Kumpulainen tarkastelee kylää sosiaalisena tilana, joka käsitteenä on laajempi kuin paikka. Kumpulainen jaottelee kylän havaituksi, käsitteellistetyksi ja eletyksi tilaksi. Materialistiseen ja konkreettiseen havaittuun tilaan kuuluvat arkirutiinit ja tilasidonnaiset käytännöt, kun puolestaan abstraktiin käsitteellistettyyn tilaan sisältyvät viralliset määritelmät, kuten hallinto ja politiikka. Eletty tila nivoo edelliset tilat yhteen. Näin kylän määritelmään nivoutuvat kokemukset, sen paikallinen määrittely ja tilan sekä konkreettinen että symbolinen merkityksellisyys.

Kylä voidaan määrittellä myös kokemuksellisenä paikkana, joka kiinnittyy kylän kulttuuriseen tulkintaan. Kulttuurisuus todentuu kerronnan ja merkitysten välityksellä, jolloin tulkinta kylästä koostuu aistien, muistin, paikallisten merkkien ja symbolien sekä kielen tuottamasta kokonaisuudesta, ja yksilö määrittää omaa suhdettaan paikkaan kokonaisvaltaisesti ja joustavasti. (Luoto 2008, 215–219.) Historia on vahvasti

läsnä kylän arjessa, mutta myös kylän tulevaisuuden rakentamisessa. Paikalliset tavat sekä kulttuuri ovat tärkeä osa kylän sosiaalisessa toiminnassa ja ne muovautuvat kylien sisäisten tarpeiden ja ulkopuolisten vaateiden mukaisesti. (Rasi & Kilpeläinen 2015.)

Lähestyn itse tutkimuksessani kylää yhtäältä maantieteellisenä alueena, jonka siinä asuvat ihmiset – haastattelemani kyläläiset – määrittelevät asuinkyläkseen, oman arkensa elintilaksi. Näin määriteltynä toimintaympäristönä kylä muodostaa toisaalta sosiaalisen, toiminnallisen ja kulttuurisen yhteisön, joka sellaisenaan on osa ympäröivää yhteiskuntaa. Maantieteellisesti tarkastellen tutkimukseni kylät ja kyläyhteisöt sijoittuvat harvaan asutulle maaseudulle, mutta kyläläisten elämässä ja arjen toiminnassa kylät ovat keskiössä.

Ikääntymistä ja vanhenemista on perinteisesti tarkasteltu joko biologisena, psyykkisenä tai sosiaalisena ilmiönä (Salonen 2010, 30). Lähestymistavat eivät ole täysin irrotettavissa toisistaan, vaan esimerkiksi yksilön biologiseen vanhenemiseen liittyvät elimistön toiminnalliset muutokset voivat aiheuttaa muutoksia psyykkiseen vanhenemiseen, jotka resonoiivat sosiaalisen vanhenemisen kanssa. Yksilöiden vanheneminen on aina suhteutettava ja tulkittava sosiaalisessa kontekstissaan (Carney 2015, 32). Yksilöiden vanheneminen yhteisöissä ilmenee yhteisön vanhenemisena, mikäli yhteisön ikärakenne ikääntyy kauttaaltaan. Syitä tähän voivat olla esimerkiksi pienenevä syntyvyys, poismuutto tai pitempi elinaika (esim. Bytheway 2011, 163; Scharf & Bartlam 2006, 9). Yhteisö kehystää vanhenemista, mutta alueelliset tai paikalliset yhteisöt niille ominaisine toimintatapoineen kytkevät ikääntyvät yhteisöt vaihtelevasti yhteiskuntaan. Vastavuoroisesti yhteiskunta tuottaa rakenteita yhteisölliselle ja yksilölliselle vanhenemiselle. (Jyrkämä 2001, 267–276.)

Sosiaalinen ikääntyminen kytkeytyy yhteiskunnan muutoksiin, esimerkiksi väestön muuttoliikkeeseen ja väestön ikääntymiseen yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiaalinen vanheneminen tapahtuu erilaisissa suhteissa yksilön ja yhteiskunnan välisessä vuorovaikutuksessa. Yhteiskunnan eri tasoilla tapahtuvat muutokset ovat osa sosiaalista vanhenemisprosessia, jossa yksilö on vastavuoroisena toimijana aktiivisesti mukana. (Jyrkämä 2001, 277; Salonen 2010, 30–31; Bytheway 2011, 215.) Tutkimuksessani mukana olevien sivukylien sosiaalista vanhenemista edesauttavat muuttoliike taajamiin ja kaupunkeihin sekä väestön ikääntyminen yleisesti.

Yhteiskunnallinen yleinen ilmapiiri vaikuttaa myös maaseutualueiden sosiaaliseen vanhenemiseen ja erityisesti ikääntyvien sivukylien palvelutarpeisiin vastaamiseen. Mikäli yhteiskunnassa vallitsee hiljaisen hyväksynnän politiikka, jonka mukaan maaseutualueilla palvelutarjontaa voidaan ohentaa, päättäjien on helpompi kohdentaa palvelutarjontaa toisaalle eli käytännössä kaupunkeihin ja keskuksiin (ks. Carney 2015, 37). Tällainen politiikka köyhdyttää maaseutualueita laaja-alaisesti. Muutoksessa maaseutualueiden palvelujen saatavuus, yhteisöllisyyden ylläpito ja vaikutusmahdollisuudet yhteiskunnallisiin muutoksiin etääntyvät kyläläisten ulottuville (esim. Scharf & Bartlam 2006). Politiikka vaikuttaa alueilla toteutettavaan maaseutusosiaalityöhön ja

ikäntyvien sivukylien maaseutusosiaalityön kehittämisen avainasioita ovat uudenlaiset vaihtoehdot palvelujen tuottamiseen sekä paikallisten resurssien hyödyntäminen.

Tutkimuksessani huomio kiinnittyy ikääntyvään kylään yhteisöllisenä ja yhteiskunnallisena todentumana. Lähtökohtaisena orientaationani on tarkastella ikääntyviä sivukyliä ja niiden asukkaiden teknologiavälitteistä arkea, ei niinkään ikääntyviä kyläläisiä yksittäisinä henkilöinä. Tästä näkökulmasta ikääntymisestä tulee kylän ja yhteisön sosiaalinen, yhteiskuntaan kiinnittyvä ominaisuus, jolloin tämän tutkimuksen ulkopuolelle rajautuu ikääntyminen yksilöllisenä ominaisuutena kaikkinen ulottuvuuksineen. Valintani tuottaa myös sen, että hyödynnän gerontologisen sosiaalityön tietopohjaa ainoastaan niiltä osin, kuin se tarkastelee yhteisöllistä ja rakenteellista sosiaalityötä, siis makrotasolla toteutettavaa gerontologista sosiaalityötä. Gerontologinen sosiaalityö ei kuitenkaan ole tutkimukseni keskiössä, joten se näkyy tässä yhteenveto-osiossa ainoastaan ohuesti.

Simo Koskinen (1994, 17–19) määrittelee sosiaalisen vanhenemisen makro- ja mikrotasoilla tapahtuviksi yhteiskunnallisiksi muutoksiksi. Makrotasoisia ovat yhteiskunnan kokonaisvanheneminen, johon nyky-yhteiskunnassa kytkeytyy globaali vanheneminen: iäkkäiden absoluuttinen osuus väestöstä kasvaa yhä nopeammin (esim. Tilastokeskus 2013b; World Bank 2013). Koskisen (1994) mikrotason tarkastelu painottaa yksilökeskeistä näkökulmaa, vaikkakin hän kiinnittää sen yhteiskunnan rakenteellisiin muutoksiin ja sen historialliseen kehitykseen (myös Koskinen 1987, 3). Poikkeen Koskisen määritelmästä ja tulkitsemisen perhe- ja lähiyhteisöt mesotasoksi, jossa ikääntynyt on osallisena ja toimijana. Mikrotason vanheneminen kiinnittyy siten yksilötasoiseksi vanhenemiseksi, jossa painottuvat biologinen ja psyykinen vanheneminen, jotka todentuvat muun muassa päivittäisissä toiminnoissa ja itsetietoisuudessa. Mikrotason vanhenemisessä keskiössä ovat yksilö ja yksilölliset muutokset. Vaikka niillä on merkitystä meso- ja makrotasolla olemisessa, huomioni ei kiinnity mikrotasolle.

Sosiaalisessa vanhenemisessä yhteiskunnalliset muutokset ovat osa elettyä arkea ja kokemusmaailmaa vaikuttaen toimintatapoihin ja arjen jäsentymiseen vastavuoroisina prosesseina. Sosiaalinen vanheneminen konkretisoituu tutkimuksen kylissä kyläläisten kohtaamisissa muutoksissa, joihin Koskinen (1987, 5–7) sisällyttää muutokset statuksessa, rooleissa, toiminnoissa, asenteissa ja tietoisuudessa.

2.3 Teknologiavälitteisyys ja maaseutusosiaalityö

2.3.1 Teknologiavälitteisyys

Tutkimuksellisuus edellyttää peruskäsitteiden kriittistä tarkastelua, täsmentämistä ja kohdentamista, jolloin tutkimuksen fokusoinen ja rajaaminen paikantavat tutkimusta suhteessa kohdeilmiöön ja sen edustamaan tieteenalaan. Stipulatiivisella

määrittelyllä haetaan epämääräiselle käsitteelle täsmällisempää merkitystä, joka selventää ja yksinkertaistaa moniulotteista termiä (Niiniluoto 1980, 160–161). Ajattelun erityisesti teknologiavälitteisyyden olevan vielä muotoaan hakeva, uudenkarhea käsite, jonka käyttö sekä ymmärrys käsitteen sisällöstä vaihtelevat. Tutkimuksessani pyrin erityisesti täsmentämään nykyistä teknologiavälitteisyys-käsitteen sisällöllistä tulkintaa sosiaalityön lähtökohdista.

Tässä tutkimuksessa sisällytän teknologiavälitteisyyteen yhteydenpidon, vastavuoroisen tiedon jakamisen ja saamisen sekä internetin avulla toteutettavan palvelutuotannon. Usko teknologian hyödyntämiseen ihmisten arjen sujuvoittamisessa ei ole kadonnut, vaikka teknologian arkistumisessa on ollut viiveitä ja lukemattomia karikoita. Onkin hedelmällistä tarkastella informaatioteknologiaa kyläläisten näkökulmasta arjen sujuvuuden tukemisen yhtenä ulottuvuutena. Uutena käsitteenä teknologiavälitteisyydelle ei ole vakiintunutta määritelmää, esimerkiksi kielitoimiston sanakirja MOT (2012) ei tunnista sanaa. Käsitteenä teknologiavälitteisyyttä jäsenetään käyttöyhteydestä ja näkökulmasta riippuen.

Teknologiavälitteisyys kytketään useimmiten verkkovälitteiseen vuorovaikutukseen, jonka itse ymmärrän osana teknologiavälitteisyyttä. Pelkistettynä verkkovälitteinen vuorovaikutus määrittyy vähintään kahden ihmisen väliseksi, viestintäteknologian avulla toteutuvaksi teksti- tai kuvaperusteiseksi vuorovaikutukseksi, joka voi olla joko samanaikaista tai eriaikaista vuorovaikutusta (esim. Herring 1996, 1; Wainfan & Davis 2005, 4) ja joka voi todentua joko paikallisesti tai globaalisti. Informaatioteknologia tarjoaa yhden tavan ylläpitää ikääntyvien aktiivista vuorovaikutusta perheenjäsenten, sukulaisten, ystävien ja ammattihenkilöstön kanssa (esim. Blazun 2013, 116–117).

Tutkimuksessani teknologiavälitteisyyden painopiste vuorovaikutuksessa on sivukylien asukkaiden tavoissa hyödyntää informaatioteknologiaa yhteydenpidossa kylän sisällä ja kylän ulkopuolisiin toimijoihin. Kyläläisten arjen sujuvuuteen kytkeytyvät myös esimerkiksi hyvinvointipalvelujen tuottajat, jotka usein ovat kuntaorganisaatioon kuuluvia tai muita kylän ulkopuolella olevia instansseja ja toimijoita.

Yhteydenpidon lisäksi teknologiavälitteisyys todentuu tiedon rakentamisessa. Tietoa välitetään, saadaan ja jaetaan arjessa. Internetin käytön arkistuminen on avannut kansalaisille lähes rajattoman tiedon saatavuuden sekä laajentanut tiedon tuottamisen mahdollisuuksia. Toiminnan edellytyksenä on teknologiavälitteisyys, jota hyödynnettäessä toiminnan konteksti laajenee rajatusta maantieteellisestä alueesta verkkovälitteiseen, ylipaikalliseen internetmaailmaan. Teknologiavälitteisyys mahdollistaa olemassa olevan tiedon laajentamisen, eli internet toimii sekä tiedon lähteenä että sen vastavuoroisena välittämisympäristönä (Yus 2011, 7–8; McEvan 2013, 157). Ajattelun Anu Sivusen (2007, 29–30) tavoin, että osallistavassa viestinnässä sekä tiedon vastaanottajalla että lähettäjällä on mahdollisuus vaikuttaa tiedon sisältöön vähintään viiveellä. Kun tutkimuksen informantit tarkastelivat arjessa tietokoneen ohella muitakin välineitä, pääasiassa puhelinta, olen

tietokonevälitteisen viestinnän sijasta päätyneet käyttämään tätä laajempaa käsitettä, teknologiavälitteisyyttä.

Määrittelen tilanteittaisesti rakentuvan käsitteen *teknologiavälitteisyys* seuraavasti: *Teknologiavälitteisyys on teknologiaratkaisuja hyödyntävää vuorovaikutteisuutta yhteiskunnan eri järjestelmien ja tasojen sisällä sekä niiden välillä. Teknologiavälitteisyydellä on vaikutuksia vastavuoroisen tiedon rakentamiseen, ihmisten ja yhteisöjen osallisuuteen sekä arjen sujuvuutta tukevaan toimintaan.* Teknologiavälitteisyys todentuu tiedon rakentamisen ja yhteisöllisyyden tuen lisäksi palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa, ja sen vaikutukset näkyvät myös paikallisissa toimintakulttuureissa.

2.3.2 Maaseutusosiaalityö teknologisoituvassa yhteiskunnassa

Maaseutusosiaalityö tarjoaa käsitteenä toiminnallisen kehiksen tämän tutkimuksen soveltavalle osalle (luku 5). Sovellan tuloksia teoreettisella otteella maaseutusosiaalityössä. Ajattelen tutkimukseni tuottavan maaseutusosiaalityölle paikallisuuteen kytkeytyvää tietoa siitä, miten sivukyliä ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointia voidaan edistää myös teknologiavälitteisesti. Jäsenän siten tutkimuksessani sosiaalityötä alueperustaisesti. Maaseutusosiaalityössä pätevät sosiaalityötä yleisesti ohjaavat toimintatavoitteet: muutokseen pyrkiminen, ihmisten ja yhteisöjen toimijuuden tukeminen sekä hyvinvointia edistävien olosuhteiden vahvistaminen eettisiä periaatteita noudattaen (IFSW 2014; Sosnet 2004).

Maaseutusosiaalityön määrittelyssä nojaudun pitkälti brittiläiseen tutkimusperinteeseen, jota ovat rakentaneet Richard Pugh (2000; 2003), yhdessä Brian Cheersin (Pugh & Cheers 2010) kanssa samoin kuin Colin Turbett (esim. 2004; 2009). Lisäksi hyödynnän australialaista maaseutusosiaalityön tutkimusta. Australiassa, mantereella, jossa asutus on harvaa ja etäisyydet pitkiä, maaseutusosiaalityöllä on vakiintunut paikka (Pugh 2003). Siellä esimerkiksi Rosemary Green (2003) on tutkinut maaseutusosiaalityön ammatillisia haasteita. Jane Maidmentin (2012, 3–18) mukaan sosiaalityö maaseudulla on monivivahteista riippuen siitä, kuka sitä määrittää. Sosiaalityöhön vaikuttavat erityisesti yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset. Maaseudulla sosiaalityössä voidaan käyttää luovempia menetelmiä kuin kaupungeissa, sillä paikallistuntemukseen perustuva sosiaalityö voi hyödyntää tehokkaasti sekä virallisia että epävirallisia verkostoja samoin kuin paikallisuuden tarjoamia resursseja.

Pohjoismaisen maaseutusosiaalityön pioneerina voidaan pitää Alf Ronnbytä (1991). Hän kytkee sosiaalityön paikalliseen toimintaan, jossa huomioidaan ulkoa päin tulevat vaateet ja ärsykkeet. Ronnby tulkitsee sosiaalityön toiminnassa harvaan asuttujen alueiden elinehdoiksi paikallisuuteen kytkeytymisen, jossa kunta tukee paikallisten yhteisöjen toimintaa sekä ulkoisten muutosten ja vaateiden huomioimista. Hänen mukaansa sosiaalityötä tehdään maaseudulla vastavuoroisesti ja kokonaisvaltaisesti siten, että sosiaalityö on osallisena paikallisessa toiminnassa. Ronnby nimeää tämän kulttuurikompetenssiksi. Onnistumisen ehtona on paikallisten ihmisten ja yhteisö-

jen osallisuuden lisääminen ja vahvistaminen. (Mt., 199–240.) Näin ymmärrettynä Ronnbyn ajattelun voidaan tulkita kiinnittyvän ekologisen kommunikaatioteorian peruslähtökohtiin.

Maaseutusosiaalityössä korostuvat sosiaalityön perusajatusten lisäksi paikallisuus ja kulttuurisuus (Green 2003; Niskala 2008, 75; Lindqvist 2009, 51–52; Turbett 2009; Mason 2011). Ne kietoutuvat tapoihin toteuttaa sosiaalityötä, paikkoihin kiinnittyviin toimintakulttuureihin sekä paikalliseen kulttuuriseen historiaan. Samaten paikallisuus ja kulttuurisuus kytkeytyvät sosiaalisesti rakentuneisiin tiloihin ja tapoihin, joita kehystävät sekä maantieteelliset että alueen sisältä ja sen ulkopuolelta tulevat taloudelliset ja poliittiset reunaehdot.

Maaseutualueilla sosiaalityöntekijät ovat ammattinsa edustajia, mutta myös tunnistettuja yhteisön jäseniä. Moniroolisuus tuottaa etuja työhön, mutta myös haasteita. Sosiaalityöntekijöillä voi olla sekä virallista että epävirallista tietoa asiakkaista, jolloin he joutuvat pohtimaan, mitä tietoa voi käyttää sosiaalityössä ja miten (Schmidt 2000; Green 2003; Niskala 2008; Pugh & Cheers 2010, 24–26; Kilpeläinen & Romakkaniemi 2014, 44).

Monikerroksisissa epävirallisissa ja virallisissa verkostoissa eri rooleissa toimiminen muodostaa maaseutusosiaalityöstä moninaisen ja kompleksisen toimintaympäristön (Green 2003; Lehmann 2005; Ahvenus 2012, 312–318; Kilpeläinen & Romakkaniemi 2014, 58). Yhteiskunnalliset ja globaalit, kylän ulkoapäin tulevat vaateet, esimerkiksi teknologisoituminen, edellyttävät kyläläisiltä ja sivukylien yhteisöiltä niihin reagoimista ja vastaamista. Yhtenä välittäjänä on maaseutusosiaalityö.

Kokonaisvaltaiselle maaseutusosiaalityölle merkityksellisiä piirteitä ovat työntekijöiden paikallistuntemus ja paikallinen jaettu tieto samoin kuin vastavuoroinen toimijoiden välinen keskustelu unohtamatta professionaalista taitotietoa. Tutkimuksessani ajattelen maaseutusosiaalityön olevan maaseutualueilla toteutettavaa sosiaalityötä, joka nivoutuu paikallisuuteen alueellisesti, toiminnallisesti, historiallisesti ja kulttuurisensitiivisesti, ja samalla huomioi kansalliset ja globaalit muutokset. Vaikka teknologiavälitteisyys on parantanut sosiaalityön toimintamahdollisuuksia maaseudulla muun muassa helpottamalla professionaalisen tiedon saamista (Brownlee ym. 2010, 630–632), tieto on aina sovellettava paikallisiin olosuhteisiin.

Arjessa teknologiavälitteisyys kytkeytyy usein palvelujärjestelmään ja sen muutoksiin (esim. Steyaert & Gould 1999; Hyppönen 2004; Leikas 2009, 15–16; Kortelainen 2010; Tuottava ja uudistuva Suomi...2010; Eronen ym. 2014, 41–51). Teknologiavälitteisyyden hyödyntäminen sosiaalityössä ei ole itsestäänselvyys, (esim. West & Heath 2011), vaan sen ammatillinen käyttö edellyttää tietoisuuden lisäämistä, kampanjointia asian puolesta, harjoitustyöpajoja sekä arkeen luontevasti kytkeytyviä sovelluksia. Teknologia voi tukea ihmisten omatoimisuutta ja arjen sujuvuutta sillä edellytyksellä, että teknologisten toimintojen kehittäminen rakentuu samansuuntaiselle arvomaailmalle kuin teknologian käyttäjien arvot (Leikas 2009, 130–131).

Helena Blazun (2013, 116–117) toteaa, että informaatioteknologian avulla ikäihmiset voivat käyttää itsenäisesti julkisia ja kaupallisia palveluja, mikä voi lisätä heidän elämänlaatuaan ja vähentää sosiaalista eristyneisyyttä. Tämä tukee ikäihmisten itsenäisyyttä, autonomiaa ja arvokkuutta. Ikääntyvissä sivukylissä teknologiavälitteisyys vaikuttaa vuorovaikutukseen ja yhteydenpitoon, mutta myös palvelujen saavutettavuuteen sekä yhteiskunnallista osallisuutta tukeviin palveluihin.

Kyläläisten arjessa teknologiavälitteisyys liittyy useimmiten toisenlaisiin tapoihin tuottaa palveluja ja niiden uudelleenjärjestämiseen, jolloin vähemmälle huomiolle jää palveluja tukevat muu teknologiavälitteisyys eli yhteisöllisyyden ylläpitäminen, tiedon tuottaminen ja välittäminen, osallisuuden mahdollistaminen. Esimerkiksi Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ylläpitämässä verkkovälitteisiä palveluja kuntakohtaisesti tarjoavassa portaalissa oli vuoden 2015 alussa tarjolla lähes 200 erilaista palvelua kansalaisten ja ammattilaisten käyttöön. Palvelutarjottimella oli muun muassa verkkoasiointi, ajanvaraukset, neuvonta ja ohjaus sekä erilaiset laskurit ja mittarit, joita kuntalaiset voivat hyödyntää arjessaan. (Virtuaalinen sosiaali- ja terveystalokeskus 2015.) Kyläyhteisöjen ja niihin kytköksissä olevien toimijoiden väliset tavat toimia kohtaavat muutospaineita, jolloin perinteisten toimintatapojen rinnalle rakennetaan vaihtoehtoja perustellen niitä muun muassa taloudellisilla ja ajallisilla säästöillä, jotka kehystävät myös maaseutusosiaalityötä.

Paikallinen kehittäminen ei kuitenkaan voi olla irti yhteiskunnallisesta tai globaalista ympäristöstään, sillä niissä tapahtuvat muutokset vaikuttavat myös paikalliseen sosiaalityöhön (Väärälä 1992; Lehmann 2005, 368; Kröger 2011; Mason 2011; Dominelli 2012, 201–207). Teppo Kröger (2011) on tarkastellut hyvinvointipalvelujen järjestämistä ja tuottamista suhteessa keskittämiseen ja hajauttamiseen kansallisella tasolla. Palvelujärjestelmän voimakasta keskittämistä 1970- ja 1980-luvulla seurasi 1990-luvulla vahva hajauttamisen politiikka, joka on sittemmin palannut takaisin palvelujen keskittämispyrkimyksiin. Ajattelen, että yhtenä vaikuttimena keskittämishakuisuuden voimistumisessa on ollut maassamme vallitseva pyrkimys teknologiavälitteisyyden kehittämiseen. Palvelujen keskittämisen tiedostettuna riskinä on, että palvelujen järjestäminen etäännyy paikallisuudesta. Alueellisesti kumuloituva tieto antaa sosiaalityön sisällä marginaalisesti näkyvälle maaseutusosiaalityölle työkaluja tukeva harvaan asuttujen alueiden ihmisten arkea teknologisoituvassa yhteiskunnassa siten, että palveluissa ja toiminnassa yleensä säilyy paikallisuuden tuottamat erityispiirteet.

3 Tutkimusprosessi

3.1 Tutkimuksen tehtävät

Tutkimukseni tarkoituksena on syventää ymmärrystä teknologiavälitteisyydestä ylläpitämässä ja rakentamassa sivukylien asukkaiden arjen sujuvuutta. Asettamani tutkimustehtävät kytkeytyvät sosiaalitieteelliseen tutkimukseen, erityisesti maaseutututkimukseen. Tutkimuksellani on kaksi päätehtävää:

1. *Millaisia tiloja sivukylien asukkaat rakentavat teknologiavälitteisyydelle arjessaan?*
2. *Millaisia mahdollisuuksia teknologiavälitteisyys tarjoaa maaseutusosiaalityölle ikääntyvien sivukylien arjen tukemisessa?*

Jäsenen tutkimuksen ensimmäistä päätehtävää kolmella osatutkimuksella, jotka on julkaistu itsenäisinä artikkeleina. Jotta teknologiavälitteisyyden merkityksellisyys avautuu, täytyy ensin selvittää, *millaisia informaatioteknologian käyttötapoja sivukylien kyläläisillä on*. Tähän tematiikkaan olen pureutunut 2014 julkaistussa, tulosartikkeleista ainoana yhteiskirjoituksena tuotetussa *Information Technology and everyday life in ageing rural villages* -artikkelissa. Olen ollut kirjoittamisprosessissa selkeästi ensimmäinen kirjoittaja. Olen kerännyt artikkelissa käytetyn aineiston ja analysoinut sen. Kanssikirjoittajani Marjaana Seppäsen osuus painottui artikkelissa olevaan yhteisöllisyysystematiikan kytkemiseen analyysiin. Tästä johtuen olemme sopineet työnjaon pohjalta tarkoituksenmukaiseksi, että jatkossa puhuessani tämän artikkelin tuloksista voin käyttää minä-muotoa.

Kronologisesti viimeisenä julkaistu artikkeli, tässä osatutkimus kaksi, *Teknologiavälitteisyyden merkitykset kyläläisten hyvinvoinnin tukena*, muodostaa tämän tutkimuksen toisen näkökulman kiinnittyen käytössä olevan informaatioteknologian merkityksellisyteen. Etsin tässä osatutkimuksessa vastausta siihen, *millaisia merkityksiä kyläläiset antavat teknologiavälitteisyydelle ja sen mahdollistamille toiminnoille hyvinvoinnin rakentumisessa arjessaan yksilö- ja yhteisötasolla*.

Kolmannen osatutkimukseni, *Tiedon rakentuminen kylien teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tutkimuksessa*, tehtävänä on tehdä näkyväksi tieto ja sen rakentuminen teknologisoituvan yhteiskunnan ikääntyvissä sivukylissä, joissa teknologiavälitteisyys voi muodostua monivivahteiseksi haasteeksi. Olen kiinnostunut siitä, *millaista tietoa erilaisilla tutkimuksellisilla valinnoilla saadaan kyläläisiltä teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista*. Huolimatta artikkelin metodologisesta lähestymistavasta se

tuottaa analyysiin myös sisällöllistä tietoa kylien teknologiavälitteisyydestä.

Vastattuani tutkimuksen ensimmäiseen päätehtävään, pystyn soveltamaan rakentunutta tutkimuksellista tietoa tutkimukseni toisessa päätehtävässä, joka myös palauttaa työni sen kronologiseen alkuun. *Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä -artikkeli* on ajallisesti ensimmäiseksi kirjoittamani; se julkaistiin 2009. Perehdyn siinä Luhmannin ekologiseen kommunikaatioteoriaan. Sovellan osatutkimusten ja ensimmäisen tutkimustehtäväni tuottamaa tietoa ekologisen kommunikaatioteorian tarjoamassa teoreettisessa viitekehyksessä. Tarkastelen maaseutusosiaalityötä toiminnallisesti, tukemassa ja ylläpitämässä sivukylien arjen sujuvuutta teknologiavälitteisyyttä hyödyntäen. Teoria-artikkeli tarjoaa siten tutkimukselleni teoreettisen lähestymisväylän, jonka avulla kytken tutkimukseni tulokset yhteiskunnalliseen keskusteluun soveltamalla tuloksia maaseutusosiaalityön kommunikaation eli toiminnan näkökulmasta ympäröivään yhteiskuntaan.

Osatutkimukset tehtävineen on tiivistetty kuvioon viisi.

Artikkeli (julkaisuvuosi)	Tutkimustehtävä
Information Technology and everyday life in ageing rural villages (2014)	Informaatioteknologian käyttötavat sivukylissä
Teknologiavälitteisyyden merkitykset kyläläisten hyvinvoinnin tukena (2014)	Teknologiavälitteisyyden merkityksellisyys hyvinvoinnin tukena
Tiedon rakentuminen kylien teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tutkimuksessa (2012)	Millaista tietoa erilaisilla tutkimuksellisilla valinnoilla saadaan teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista?
Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä (2009)	Ekologisen kommunikaatioteorian tarjoamien mahdollisuuksien ja rajojen paikantaminen yhteiskunnallisesti sosiaalityön viitekehyksessä

Kuvio 5. Osatutkimusten tutkimustehtävät.

Kaikkia osatutkimuksia yhdistää tutkimuksellinen kiinnostukseni sivukylien arjen ja informaatioteknologian lähes väistämättömästä, vaikkakin monitulkintaisesta ja ristiriitoja herättävästä yhteen kytkeytymisestä sekä sulautumisesta. Teknologia näyttäytyy jokaiselle meistä erilaisena riippuen yksilöllisistä ja yhteisöllisistä tarpeista, tavoitteista ja arvoista sekä käyttötavoista (esim. Linturi 2015, 5). Tuon esille sivukylien asukkaiden näkemyksiä ja kokemuksia teknologiavälitteisyydestä arjessa tarkastellen tutkittavaa ilmiötä systeemiteoreettisessa viitekehyksessä.

3.2 Metodologiset lähtökohdat ja ratkaisut

Tutkimuksessani olen kiinnostunut sivukylien asukkaiden kokemuksista sekä sosiaalisesti että vuorovaikutuksellisesti tuotetuista käsityksistä ja tulkinnoista teknologiavälitteisyydestä arjen sujuvuuden tukena. Pyrkimyksenäni on ymmärtää ja tulkita kyläläisten omia tulkintoja arjestaan eli tutkijana tulkiten tulkintoja. Tutkimuksessa analyysin kohteena oleva tieto saadaan kyläläisten kokemuksista teknologiavälitteisyyden merkityksistä, jotka kiinnittyvät historiallisesti ja kulttuurisesti kyläläisten kokemukselliseen arkeen. Ajattelen Max van Manenin (1990, 2–3) tavoin, että tutkimuskysymykset ja niiden ymmärtäminen ovat tutkimuksen lähtökohta, johon valittu lähestymistapa antaa näkökulman. On kuitenkin aiheellista tehdä näkyväksi tutkimukseen vaikuttavat epistemologiset ja ontologiset valinnat.

Valitsemani hermeneuttis-fenomenologinen lähestymistapa ohjaa tutkimusprosessin eri vaiheita aina aiheen valinnasta raportin kirjoittamiseen (ks. esim. Patton 2002, 104–107, 113–115). Hermeneutiikka ja fenomenologia eroavat lähtökohtaisesti toisistaan, mutta eron tiedostaminen mahdollistaa niiden yhtäaikaisen käytön. Vahvasti yksinkertaistaen, pelkistäen ja koulukuntien sisäiset suuntautumiset huomioimatta voidaan sanoa, että hermeneutiikan peruslähtökohta on tutkittavan ilmiön kontekstisidonnaisuus ja se, että kokonaisuus ymmärretään yksittäisyydestä ja päinvastoin, jolloin tulkinta merkityksellistyy. Fenomenologiaa puolestaan ohjaa pyrkimys kuvata tutkittavaa ilmiötä ja sen olemusta sellaisenaan. Karkeasti yleistettynä fenomenologian ja hermeneutiikan ero on siinä, että fenomenologiassa ensin on havainto, jota tulkitaan, kun taas hermeneutiikassa lähtökohtana on, että jokin on aina jotakin, ennen tulkintaa ja ymmärtämistä. Koulukuntien yhdistävinä tekijöinä ovat siten ymmärtäminen ja näkyväksi tekeminen. (Ricoeur 1997, 14–15, 25–50; Suikki & Perttula 2000, 241–242; Gadamer 2004, 29; Niskanen 2011, 103.)

Fenomenologisessa tutkimusorientaatiossa tavoitteena on reduktion avulla irtautua ihmisten luonnollisesta asenteesta eli tavasta tulkita maailmaa ja siten tuottaa reflektoitu tietoisuus, oivaltava olennaisuus tutkittavasta ilmiöstä. Fenomenologisesti orientoitunut tutkija on tietoinen esiyymmärryksestään, mikä auttaa välttämään ennako-oletuksia ja luontaisia tulkintoja tutkittavasta ilmiöstä ja avaa erilaisia näköaloja. (Suikki & Perttula 2000; Väyrynen 2007, 47–49.) Esiymmärrykseni ikääntyvien sivukylien kyläläisten arjen teknologiavälitteisyydestä on osittain kokemuksellista, mutta myös tutkimukselle rakentuvaa (Kilpeläinen & Pohjola 2007). Niinpä olen tietoisesti pyrkinyt huolehtimaan siitä, että katson ja ihmettelen aineistoa toisista näkökulmista kuin vaikkapa esimerkiksi mainitussa projektiraportissa. Vaikka tieto kietoutuu aiempaan tuotettuun tietoon, tietoisuus siitä on auttanut asennoitumaan tähän tutkimukseen avoimin mielin. Silti on huomioitava, että oma tutkimuksellinen lähestyminen tuskin on ollut systemaattista ja puhdasoppista fenomenologisuutta. Pyrkimyksenäni on kuitenkin ollut tiedostaa eletyt kokemukseni omana olemisen tapana tutkimusta toteuttaessani.

Fenomenologisessa lähestymistavassa keskiössä on siis se, miten ihminen kohtaa ja tulkitsee läsnä olevia ilmiöitä. Ihminen on sosiokulttuurinen, ei pelkkä biologinen ilmiö itsessään. Ajattelen ihmisen olevan osa ympäröivää yhteiskuntaa, joka todentuu kokonaisuutena arjessa. Merkitykset rakentuvat intentionaalisesti, tarkoituksellisesti (Laine 2010, 30). Laadullisessa tutkimuksessani tarkastelen määrällistä ja laadullista aineistoa yhdistellen sitä, miten kyläläiset luovat situationaalista, merkitysten täyttämää kuvaa teknologisoituvasta arjestaan. Analyysini avulla tuotan tulkinnoillani tuloksia, jotka rakentuvat kyläläisten keskinäisen sekä kyläläisten ja tutkijan välittömässä ja välillisessä vuorovaikutuksessa.

Martin Heidegger (2000, 60–62) kytkee fenomenologisen ajattelunsa hermeneutiikkaan, mutta hänelle hermeneutiikka ei ole tulkintaa, vaan pyrkimyksenä on määritellä tulkinnan luonnetta eli hän tavoittelee olemisen ymmärtämistä, jota voidaan lähestyä pääsemällä sisään ymmärryksen spiraalimaisesti kasvavaan kehään. Hans-Georg Gadamer (2004, 110, 173–203) puolestaan kiinnittää hermeneutiikan aikaan, erityisesti historiaan. Hänen mukaansa hermeneuttisesti orientoituneen tutkijan tarkastelussa on mukana historia, joka tuottaa ymmärtämiselle suhteellisen merkityksen. Ihminen suhteuttaa mennyttä nykyisyyteen ja tulkintaa kahlitsee ihmisen olemisen rajallisuus. Näin ajatellen hermeneutiikan perustehtävä on kontekstisidonnainen tulkinta, joka perustuu tutkijan ja tutkittavan dialogisuuden avaamalle ymmärtämiselle ja selittämislle.

Max van Malenin (1990, 180–181) mukaan hermeneuttis-fenomenologisessa orientaatiossa yhdistyvät fenomenologian kuvailevuus ja hermeneutiikan tulkinta. Eletty kokemus on merkityksellinen, ja se on mahdollista sanoittaa tutkijan tulkinnallisessa prosessissa, jota tutkija käy dialogissa aineiston kanssa. Yksilö- ja fokusryhmähaastatteluissa oli vahvasti mukana eletyn historian tuottama ymmärrys ja kyläläiset peilasivat asioita omien kokemusten ja tulkintojen avulla, suhteessa elettyyn elämään.

Ymmärtäminen, samoin kuin tulkitseminenkin, on olennaista tarkasteltaessa merkityksiä (Laine 2010, 31). Tämän seurauksena tutkimuksessani painottuu hermeneuttinen orientaatio.

Hermeneuttisessa orientaatiossa tilanteittainen, aikaan kiinnittyvä näkemyksellinen totuus rakennetaan osallisten kokemuksissa ja osallisten välisessä vuorovaikutuksessa, mutta samalla se vaikuttaa mukana oleviin ja ympäröivään yhteisöön. Tässä tutkimuksessa hermeneuttinen lähestyminen todentuu erinomaisesti iteratiivisesti edenneessä aineiston keruussa. Vaihe vaiheelta olen luonut tutkimuksellista tietoa tutkittavasta ilmiöstä ja tätä tietoa olen testannut aineistonkeruun seuraavassa vaiheessa tarkoitukseni luoda kokonaiskuva käytössä olevan aineiston tarjoamilla elementeillä. Osatutkimusten mahdollistamana olen saanut tutkimusprosessissa selkeitä pysähdyspaikkoja. Niiden aikana olen pystynyt dialogina reflektoimaan ja testaamaan senhetkistä tulkintaani ja ymmärrystäni suhteessa aineistossa näkyvissä olevaan ja tulkinnallista lähestymistä odottavaan kyläläisten ymmärrykseen ja käsi-

tyksiin informaatioteknologiasta, teknologiavälitteisyydestä ja siihen kytkeytyvästä tiedosta. Kuviossa kuusi kuvaan spiraalina tutkimusprosessin päävaiheet.

Kuvio 6. Tutkimuksen päävaiheet.

Tilanteittaisesti rakentuva arki luo tutkimukselle kehyksen, jossa kyläläiset kuvaavat tilanteita ja elämistään. Tutkijana luon niistä tulkintoja, joita hyödyntäen syntyvä tieto muotoutuu tieteelliseksi tiedoksi, tieteelliseksi ymmärtämiseksi. Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimustradition lähtökohtana on osien ja kokonaisuuksien yhdistelyllä syntyvä, asteittain syventyvä ymmärrys, kokonaiskuvan rakentaminen yhteyksissään. Näin tarkastellen praktinen tiedonintressini kiinnittyy arvosidonnaiseen tietoon.

Ajattelen, että arvosidonnaisessa tiedontuotannossa jokainen osallinen tuottaa tietoa omista arvolähtökohdistaan. Siten on tärkeää tehdä näkyväksi, kenen tiedosta puhutaan ja miten tieto ja tietämys ovat rakentuneet tutkimuksessa. Arvosidonnaisuuteen kytkeytyy myös tiedon rakentumisen vuorovaikutteisuus, jossa yhteisesti tuotettu ja tulkittu tieto ankkuroituu osallisten jaettuun näkemykseen sen hetkisestä ymmärryksestä koskien tutkittavaa ilmiötä. Refleksiivisyys on siten yhteisen tietämisen edellytys.

Teknologian tutkimuksessa syntyy helposti mielikuva, jossa teknologia on stabiiliin arkielämään dynaamisuutta tuova tekijä (Peteri 2006, 55). Virve Peteri ymmärtää Leslie Haddonin (2004) tavoin teknologian kotouttamisen prosessina, ei yksittäisinä tekoina tai ulkoa päin asetettuina tapahtumina. Teknologia ei tule ihmisten arkeen valmiina, ulkopuolelta annettuna elementtinä, vaan se omaksutaan prosesseissa, joissa myös arjen käytännöt muuttuvat ja mukautuvat ympäröivän yhteiskunnan muutoksiin. Yhtä lailla itse ajattelen onnistuneen, arkea tukevan teknologiavälitteisyyden rakentuvan vastavuoroisina prosesseina, jotka muokkaavat hitaasti muuttuvaa toimintakulttuuria.

Vaikka tiedon lähtökohtana hermeneuttis-fenomenologisessa tutkimuksessani on yksittäinen ihminen, tutkimuksellinen tieto syntyy tutkimuksessa mukana olevien henkilöiden (haastateltavat, kyselyyn vastaajat, tutkija) vuorovaikutuksessa, jonka pohjalta ja vuorovaikutuksessa tutkijana tuotan tulkinnoillani tietoa. Aineistoista syntyvä tulkittu tieto on siis kiinteästi sidoksissa tilanteeseen, aikaan ja paikkaan sekä yhteisöllisyyteen, jolloin tutkimus tekee näkyväksi myös jotain yleistä ja yhteistä. Huolimatta ainutlaatuisuudestaan tuotetusta tiedosta on havaittavissa samankaltaisuuksia sekä yhteneväisiä eroavaisuuksia. Tutkimuksen tuottama yleinen tieto kuvaa, mitä teknologiavälitteisyys on kokemuksena ja ilmiönä arjessa. Siten tieto on käsitteellisesti yleistettävissä ja hyödynnettävissä laajemmin kuin yksittäisen tutkimuksen tuottamana paikkasidonnaisena tietona. Tuotetun tiedon käyttöarvo laajenee sosiaalisesti ja on riippuvainen siitä, kuinka tutkimuksessa rakennettua tietoa pidetään uskottavana (Suikki & Perttula 2000).

3.3 Aineistot ja analyysit

Väitöstutkimuksen teko on usein onnistuneita (ja epäonnistuneita) sattumia, mutta myös suunniteltua toimintaa (Karisto 2007, 34–36). Käsillä olevassa tutkimuksessa onnistunut sattuma mahdollisti väitöskirjan syntymisen, joskin pitkäaikaisena, vaiheittain etenevänä prosessina. Keräsin aineiston vuosina 2005–2007 toteutetun maa- ja metsätalousministeriön (MMM) rahoittamassa Hyvinvointipalvelujen kehittäminen sivukylillä -tutkimushankkeen yhteydessä. Yhtenä projektityötehtävänä alkanut tutkimustoiminta muuttui ajan kuluessa suunnitelmalliseksi tutkijuudeksi ja harkituksi, omiksi valinnoiksi, joiden mahdollistamana tämä tutkimus on syntynyt. Prosessimainen eteneminen on tuottanut käyttöni monipuolisen, erilaisilla menetelmillä kerätyn aineiston. Aineiston kerääminen on toteutunut vaiheittaisesti siten, että edeltävä aineistonkeruuvaihe ja analysointi ovat tuottaneet tietoa, jota olen halunnut tämentää seuraavassa vaiheessa.

Kun tavoittelen sivukylien ihmisten näkemyksiä, aineistonkeruu on itsestään selvästi paikantunut maantieteellisesti harvaan asutulle alueelle. Ensimmäisessä

vaiheessa tein 18 yksilöhaastattelua sivukylissä asuville sekä haastattelin myös 11 kunnan viranomaista tai luottamustoimessa olevaa henkilöä. Työskentelin tuolloin projektissa, jonka tavoitteena oli tuottaa tietoa palvelujen kehittämistyöhön. Asemani projektitutkijana tuotti sen, että haastateltaviksi valikoitui kehittämiseen aktiivisesti suhtautuvia ja myönteisiä kyläläisiä ja viranomaisia. Tiedontarve fokusoitui kyliin yhteisinä, ei ainoastaan ikääntyvien kyläläisten arkeen ja palveluihin ja taustalla oli ajatus ikääntyvistä sivukylistä yhteisinä. Jotta saisin kattavan yleiskuvan kylien tilanteesta, pyysin haastateltaviksi eri-ikäisiä ja eri elämäntilanteessa olevia kyläläisiä. Haastatteluajankana nuorin haastateltavista oli 20-vuotias ja vanhin 79-vuotias.

Tutkimuksen rajaaminen edellyttää näkökulman tiedostamista ja valitussa pysymistä. Käsillä olevaan tutkimukseen päädyin ottamaan ainoastaan kyläläisten haastattelut, jotta tutkimuksellinen tulkintakehykseni säilyi koherenttina ja tutkimuksen näkökulma olisi selkeästi kyläläisten. Viranomaisten ja luottamushenkilöiden arvokkaat näkemykset on raportoitu Kyläläiset keskiössä -tutkimusraportissa (Kilpeläinen & Pohjola 2007), jossa on mukana myös kyläläisten ajatuksista tulkintoja.

Yksilöhaastattelujen avulla paikansin senhetkisen informaatioteknologian tilan ja käytön haastateltavien kuvaamana, heidän omien kokemustensa rakentamana toimintana. Yksilöhaastattelut, jotka kestivät puolesta tunnista lähes kahteen tuntiin, loivat empiirisen pohjan tälle tutkimukselle ja virittivät tutkimuksellisen kiinnostukseni vahvistumisen aiheeseen. Yksilöhaastattelut tuottivat henkilökohtaista, yksilöllistä, paikallistuvaa tietoa. Niitä toteuttaessani tavoitin kahdenkeskisissä keskusteluissa ihmisten yksilöllisiä näkemyksiä ja kokemuksia informaatioteknologian käytöstä sekä teknologiavälitteisyyden merkityksellisyydestä ikääntyvissä sivukylissä ohuina juonteina, kytkettyinä haastateltavien laajempiin kokemuksiin.

Yksilöhaastattelujen tulokset (Kilpeläinen & Pohjola 2007) olivat yksi kulmakivi suunniteltaessa kyselylomaketta Kylä kaupungissa -tutkimusprojektiin, joka toteutettiin vuosien 2007–2009 aikana (Kylä kaupungissa -hankesuunnitelma 2006). *Lomakekysely* toteutettiin vaiheittain siten, että ensimmäinen vaihe oli maaliskuussa 2008 ja sama lomake lähetettiin toiselle palvelukyläalueelle joulukuussa 2008. Lomakekysely kohdennettiin eri kyliin kuin missä yksilöhaastattelut oli tehty. Näin ollen jouduin pohtimaan tutkijan tutkimuksellista oikeutta abstrahoida ja kytkeä tutkimus laajoihin konteksteihin. Anneli Pohjola (2003, 58–65) tuo esiin, että tutkimus ja siinä tehdyt valinnat ovat aina kannanottoja, jotka pitävät sisällään sekä yhteiskunnallisia että ideologisia arvovalintoja. Jouduin pohtimaan, olenko tutkijana oikeutettu rakentamaan tutkimuksellista kylää ja esittämään tuloksia tästä näkökulmasta. Kenen äänellä abstrahoituun kylään sijoittuva tutkimus puhuu, tutkijan vai kyläläisten? (Ks. myös esim. Laitinen 2004; Cresswell 2009, 190–193.) Ajattelen, että aineiston monipuolisuuden kannalta on ollut relevanttia kerätä aineistoa erilaisista kylistä.

Lomaketutkimuksen (n=255) tarjoamassa tilastoaineistossa vastaajista 46 prosenttia on naisia ja 54 prosenttia miehiä. Iältään he sijoittuvat 15–96 vuoden väliin siten,

että 46–65-vuotiaita on 47 prosenttia, yli 65-vuotiaita 36 prosenttia, 25–45-vuotiaita 14 prosenttia ja alle 25-vuotiaita 3 prosenttia. Vastaajista kaksi kymmenestä on asunut nykyisessä asuinkylässään alle kymmenen vuotta ja kymmenen prosenttia vastaajista ilmoittaa asuneensa nykyisessä asuinkylässään yli 70 vuotta. Asuinkylä onkin synnyinkylä neljälle kymmenestä vastaajasta. Lomakekyselyn valikoitujen kysymysten avulla syntynyttä tietoa hyödynsin erityisesti rakentaessani kuvaa ja syventäessäni ymmärrystä teknologian käytöstä ja teknologiavälitteisyyden merkityksellisyydestä ihmisten arjessa.

Yksilöhaastattelujen jälkeen toteutettu lomakekysely täydensi osaltaan aiemmin tuotettua tietoa sivukylien ihmisten arjesta. Lomakekyselyn alustavan analysoinnin, esimerkiksi suorat jakaumat, ristiintaulukoinnit, jälkeen tutkimuksellisesti kiinnostavaksi asiaksi nousi, mitä kysymysten takana on. Siksi tiedon rakentamiseen tarvittiin vielä yksi vaihe: fokusryhmähaastattelut, jotka mahdollistivat vuorovaikutteisen, jaetun, kriittisen tiedon rakentamisen. Keräsin aineistoa vielä kahdella *fokusryhmähaastattelulla*, jotka toteutin yhdessä toisen tutkijan kanssa toukokuussa 2008 ja 2009. Ensimmäisessä fokusryhmähaastattelussa oli mukana myös opiskelija. Fokusryhmähaastattelujen tavoitteena tutkimukseni osalta oli yhteisen tiedon rakentaminen, jaettu tieto sekä yhteisen ymmärryksen rakentaminen.

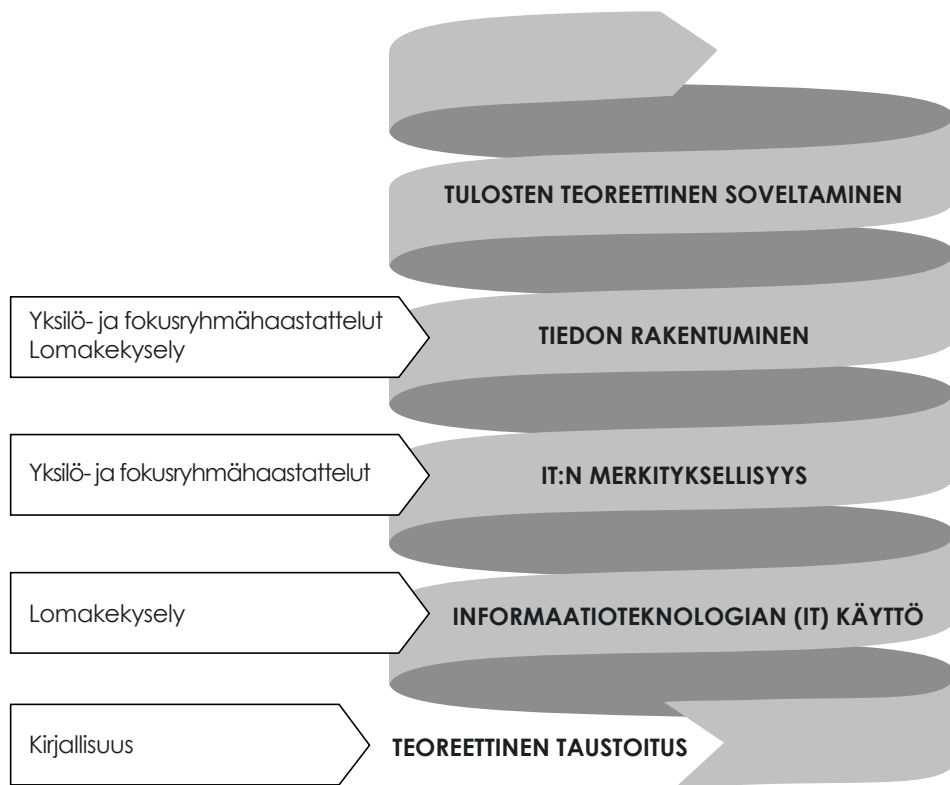
Tutkimusaineistoni koostuu yksilöhaastatteluista, lomakekyselystä sekä fokusryhmähaastatteluista. Esitän ne sekä osastutkimuksissa käyttämäni ja esittelemäni analyysimenetelmät tiivistetysti taulukossa kaksi.

Taulukko 2. Aineistot ja aineistokohtaiset analyysimenetelmät.

Metodi	Ajankohta	Aineistojen informantit	Käytetyt analyysimenetelmät
18 yksilöhaastattelua	2005	18 kyläaktiivia	Teemoittelu Odotusperspektiiviluenta
2 lomakekyselyä	2008	1) 143 vastattua, vastausprosentti 54 2) 112 vastattua, vastausprosentti 56	Suorat jakaumat Ristiintaulukointi Komponentti-faktorianalyysi
2 fokusryhmähaastattelua	2008 2009	7 osallistujaa 6 osallistujaa	Teorialähtöinen sisällönanalyysi

Aineistonkeruu muodosti etenevän, toisiinsa lomittuvan ketjun, jossa yksi lenkki kohtaa seuraavan yhteisellä rajapinnalla tuottaen aiempia osia täydentävää tai siihen liittynyttä ymmärrystä lisäävää informaatiota. Iteratiivisesti edennyt tiedon kerää-

minen on tuottanut sekä yksilöllistä että yhteisöllistä, teknologiavälitteisyyttä ja sen merkityksellisyyttä koskevaa, situationaalisesti kumuloituvaa tietoa, joka ankkuroituu sivukylien arkeen, ei niinkään teknisiin ratkaisuihin tai välineisiin. Seitsemännessä kuviossa olen ankkuroinut aineistot esittämäni tutkimusprosessiin.

Kuvio 7. Aineistojen ja tutkimusprosessin välinen suhde.

Sitoumukseni kontekstuaaliseen ajatteluun sisältää ajatuksen siitä, että tutkimus kytkeytyy aina ympäröivään yhteiskunnallis-kulttuuriseen paikkaan ja tilaan. Tiedostan samanaikaisesti teknologiavälitteisyyden ja teknologiavälitteisten hyvinvointipalveluiden tuottamia jännitteitä suomalaisessa hyvinvointipalvelukulttuurissa. Kasvokkaiseen palveluun ja vuorovaikutukseen perustuvassa lähes yksiarvoisessa palvelutarjonnan toimintakulttuurissa teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut voivat muodostua uhkakuvaksi. Tämä rikkoo tutut ja turvalliset toimintamallit tuottaen toimijoille eli palvelujen tuottajille (Kilpeläinen & Sankala 2010) sekä käyttäjille (Kilpeläinen & Seppänen 2014) uudenlaisen osaamisen vaateita ja toimintamalleja, jotka edellyttävät tietämyksen ja tietopohjan täydentämistä.

Empiiristen tulosten teoreettinen soveltaminen on tämän tutkimuksen merkittävä osa. Viidennessä luvussa rakennan teoreettisen sovelluksen aineistojen tuottamasta tiedosta. Ajattelen Suvi Ronkaisen (2004, 64–67) tavoin tulosten teoreettisen soveltamisen mahdollisuudeksi luoda yhteyksiä ja eroja muuttuneessa kontekstissa. Jäsenän tuloksia tutkimuksen alkuvaiheessa tekemääni teoreettiseen viitekehykseen, joka kiinnittyy systeemiteoreettisen ajattelun klassikkonakin pidettyyn Niklas Luhmannin ekologiseen kommunikaatioteoriaan. Tavoitteenani on tehdä näkyväksi maaseutusosiaalityön mahdollisuuksia hyödyntää teknologiavälitteisyyttä ikääntyvien sivukyliä arjen tukemisessa.

Aineistojen monipuolisuus ja vaihteellisesti edennyt aineistokeruu ovat mahdollistaneet erilaiset tutkimukselliset lähestymistavat. Tämä on ollut itselleni tutkijana rikkaus, joka ajoittain on myös hidastanut tutkimuksen etenemistä, mutta vahvistanut tutkijuuteni kehittymistä. Kokonaisuutena näen monimetodisuuden ja triangulatiivisuuden tuoneen tutkimukseen näkökulmien moninaisuudelle rakentuvaa ymmärrystä, jota en olisi saavuttanut keskittymällä jossakin osatutkimuksessa käytettyyn menetelmään tai analyysiin. (Esim. Kinnunen 1998, 37–41; Metsämuuronen 2008, 60; Cresswell 2009.)

Monimetodinen aineistonkeruu on avannut tilaisuuden tarkastella tutkittavaa kohdetta eri näkökulmista ja erilaisilla lähestymistavoilla. Tutkimuksessa tutkijan oma ymmärrys vaikuttaa analysointiin tavalla tai toisella, ja tutkimus on aina sidoksissa ympäröivään kontekstiin. Tutkijalla on kuitenkin vastuu siitä, että hän kuvaa tutkittavaa ilmiötä luotettavasti pitäytyen aineiston antamassa todellisuudessa. Toisaalta tutkija on oikeutettu esittämään tulkintoja asioista tutkimustehtävän mukaisesti. Monimetodisuutta käyttäen saan tutkijana tutkittavasta ilmiöstä eri näkökulmista tuotettuja tuloksia, joita tulkinnoissa kytken laajempaan kompleksiseen ympäristöön. (Esim. Lincoln & Guba 2000, 164–170; Brewer & Hunter 2006, 5; Greene ym. 2010, 331; Grafton ym. 2011, 9, 11, 18.)

4 Informaatioteknologia ikääntyvien sivukylien arjessa

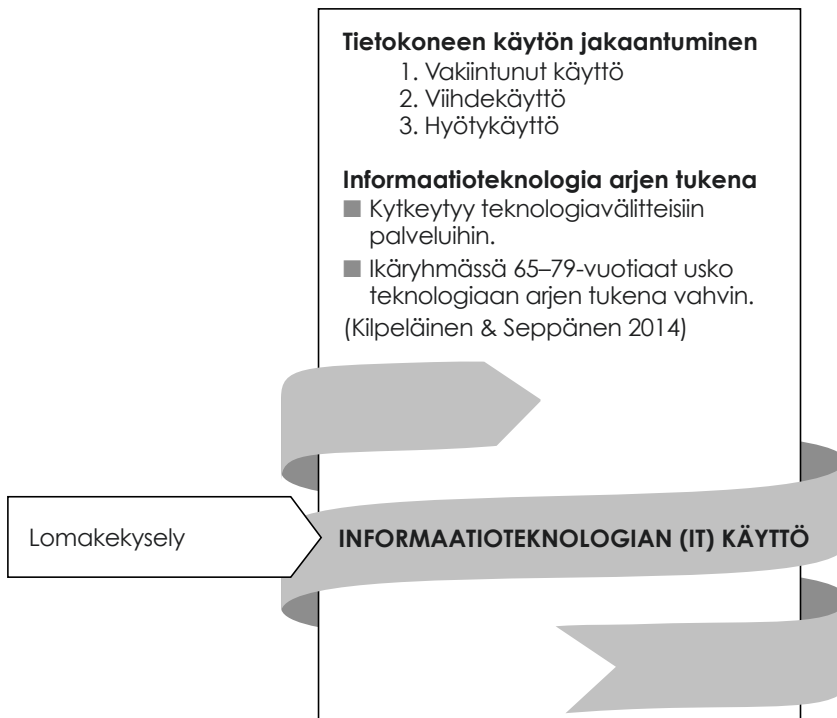
4.1 Näkyvä ja näkymätön teknologia

Jaan monien tutkijoiden näkemyksen, jonka mukaan teknologiaan kytkeytyvissä tutkimuksissa painopiste on aiemmin kääntynyt helposti tekniikan ja teknisten laitteiden arviointiin. Tällöin ilmiöitä tarkastellaan tekniikkaorientoituneesti, esimerkiksi laitteiden tai yhteyksien teknisen toimivuuden kannalta. (esim. Hyppönen 2004, 41; Leikas 2009.) Tekniikan tutkimuksen rinnalle on kuitenkin noussut teknologian ja ihmisen toiminnan suhde sekä siihen liittyvät ulottuvuudet, joissa haetaan ihmisten kokemuksellisuutta sekä suhdetta teknologiaan (esim. Uotinen 2005; Peteri 2006; Roivas 2009; Alakärppä 2014).

Teknologian ja tekniikan laajasta tutkimuskentästä lähimmäksi omaa tutkimuksellista mielenkiintoani tulee käytettävyystudkimus. Yksi käytettävyystudkimuksen peruslinjausten rakentajista, Jakob Nielsen (1993) kytkee teknologian hyväksyttävyyden osaksi käytettävyyttä, mutta painottaa teknologian käytännöllisyyttä ja hyödyllisyyttä, jolloin teknologian sosiaalinen hyväksyttävyyys jää hänen lähestymistavassaan katveeseen. 2000-luvulla tutkimuksissa on enenevässä määrin alettu tarkastella teknologian hyväksyttävyyttä. 1980-luvulla Fred Davisin (1986) kehittämä teknologian hyväksyttävyyden malli TAM (Technology Acceptance Model) on ollut laajasti käytetty ja sitä on kehitetty eteenpäin. Sen saama kritiikki kohdistuu osaltaan siihen, että TAM ohjaa tutkimusta tarkastelemaan teknologian käyttöä organisaatioissa yksilötasolla ja käyttöönotettavien järjestelmien laatua, jolloin sosiaaliset tekijät jäävät tässäkin tarkastelun ulkopuolelle (Holden & Karsh 2010).

Erityisesti organisaatioiden teknologiseen kehittämiseen kohdennettua TAM-mallia on laajennettu sen saaman kritiikin pohjalta siten, että se mahdollistaisi paremmin teknologian hyväksyttävyyden sosiaalisen tarkastelun. Kehittämistyön tuloksena syntyi UTAUT-malli (the Unified Theory of Acceptance and Use of Technology model). Tässä mallissa huomioitiin aiempaa paremmin ihmisten aiemmat taidot, demografiset tekijät sekä halukkuus teknologian käyttöön samoin kuin organisaatioiden sosiaalisten suhteiden vaikutukset. (Venkatesh ym. 2003.) Mainitsemiäni teknologian käytettävyyttä mallintavat tutkimukset ovat keskittyneet organisaatioiden toimintojen kehittämiseen, jolloin näkökulma on kapeampi kuin omassa tutkimuksessani, jossa minua on kiinnostanut sivukylien arjen elämän moninaisuuteen.

Ennen teknologiavälitteisyyteen syventymistä tarkastelin kyläläisten tapoja käyttää tietokonetta. Ensimmäisessä osatutkimuksessani olen analysoinut kyläläisten arjessa läsnä olevia teknologian käyttötapoja. Olin kiinnostunut kyläläisten tavoista käyttää tietokonetta arjen yhteisöllisyydessä eli siitä, miten informaatioteknologia näyttää käyttäytyvän kyläläisten arjessa. Jaoin kyläläisten teknologian käyttötavat kolmeen ryhmään: vakiintunut käyttö, viihdekäyttö ja hyötykäyttö (kuvio 8).

Kuvio 8. Tietokone ja informaatioteknologia kyläläisten arjessa (Kilpeläinen & Seppänen 2014).

Aiemmin teknologian tulkittiin olevan itsellinen hyödyke, joka joko otettiin tai jätettiin ottamatta käyttöön arjessa. Erityisesti informaatioteknologian sovellusten nopea ja laaja kehitys on murtanut yleistä suhtautumista teknologiaan. Nykyisin teknologia on sulautunut arkeen kiinteästi ja näkymättömästi. (Delanty 2010, 136.) Siten teknologia on osittain itsestäänselvyys, johon ei kysymättä kiinnitetä huomiota ja se unohdetaan käytön jälkeen.

Osatutkimuksen tuloksissa tiedon haku, pankkiasioiden hoito ja lehtien lukeminen olivat tietokoneen vakio-ohjelmien (esim. Word, PowerPoint) käytön ohella vakiintunutta kyläläisten tietokoneen käyttöä, siis arjessa läsnä olevaa toimintaa (Kilpeläinen & Seppänen 2014). Kyläläisten teknologian käyttötiheyden polarisoituminen

joko säännölliseen käyttöön tai käyttämättömyyteen tuottaa sen, että osa kyläläisistä on aktiivisesti mukana yhteisössään ja ympäröivässä yhteiskunnassa teknologian tarjoamin keinoin, kun taas osa jää siltä osin ulkopuolelle. Mikäli palvelut ja tiedotus painottuvat entistä enemmän verkkovälitteisiksi, teknologiaa käyttämättömien mahdollisuudet olla osallisena yhteisössä vähenevät. Yhteiskunnallisissa muutoksissa eivät siten kohtaa nopea teknologinen kehitys ja hidas uusien toimintatapojen omaksuminen (esim. Linturi 2015, 30).

Tutkimuksissa on todettu, että käyttäjän ikä vaikuttaa teknologian käyttöön (esim. Selwyn ym. 2003, 576; Charness & Boot 2009, 253–254; Slegers ym. 2009; Leikas 2009, 16–18; Suomen virallinen tilasto 2014; Talsi 2014). Internet ja teknologian käyttö mielletään nuorten arkeen kuuluviksi toimintakulttuureiksi itsestäänselvyyttenä. Lähes yhtä itsestäänselvyyttenä pidetään ajatusta siitä, että ikäihmiset käyttävät teknologiaa vähän tai ei lainkaan pelkkänä ikään liittyvänä toimintamallina. Myös tässä osatutkimuksessa teknologisten laitteiden ja sovellusten käyttö polarisoitui käyttäjien iän mukaisesti. Ikääntyneillä käyttäjillä oli harvoin tietokone omassa käytössään, vaikka tietokonetta käytettiin perheessä tai taloudessa. Lisäksi käyttötiheys oli selkeästi kytköksissä vastaajien ikään: mitä nuorempi käyttäjä, sitä enemmän asioita hoidettiin informaatiotietoteknologian ja internetin mahdollistamin keinoin. Tutkimuksessa jäi kuitenkin selvittämättä, kuinka paljon ikääntyneet käyttävät teknologiaa välillisesti, toisin sanoen kuinka paljon he hyödynsivät perheenjäsenten tai muiden läheisten teknologiataitoja arjessaan.

Tulokset osoittivat, että teknologian arkistuminen ja teknologian käyttö arjessa oli luontevinta nuorille, mutta erityisesti ikääntyvien halukkuus ja usko teknologiavälitteisyyden mahdollisuuksiin tukea kyläläisten elämää arjessa tuli yhtä lailla esiin. Ikääntyneiden ryhmä suhteessa teknologisten mahdollisuuksien käyttöön on heterogeenisempi kuin nuorempien ikäpolvien, joille verkkoyhteisöllisyys on arkipäivää. Myös teknologian käyttötavat ja -tottumukset vaihtelevat melko suuresti ikääntyneiden keskuudessa (esim. Sankari 2004, 12; Cresci ym. 2010, 500–503; Noppari & Uusitalo 2011, 142–144.)

Yhteiskunnallinen kehitys ohjaa pakotetusti käyttämään tietokoneita arjessa, jolloin siinä rakentuva vaihtoehtomuus korostuu sivukylillä. Muun muassa pankki- ja kauppapalvelut ovat siirtyneet verkkoon kasvokkaisten palvelujen kaikutessa sivukyliltä ja erityisesti pankkipalvelujen myös kuntakeskuksista, jolloin ainoaksi asiointimahdollisuudeksi jäävät internetissä tarjottavat palvelut. Yhteiskunnassa vallitsevan suuruuden ekonomian mukaisesti palvelutarjonta keskitetään isoihin asutuskeskuksiin tai vielä tätäkin etäämmälle kaupunkeihin, jolloin teknologian käytön kasvu arjen toiminnoissa on väistämätön seuraus.

Kylielinkeinoelämän murroksesta ja alkutuotannon vähenemisestä huolimatta sivukylillä osa elinkeinosta hankitaan edelleen maatalouden alkutuotannosta (Suopajarvi 2003). Ammatinharjoittaminen on kuitenkin modernisoitunut siten, että myös

maanviljelijät ovat velvoitettu täyttämään erilaisia lupahakemuksia ja syöttämään muun muassa EU-direktiivien vaatimia tietoja rekistereihin ja tietokantoihin sekä täyttämään erilaisia EU-tukihakemuksia joko lomakkeille (Laurila 2004) tai sähköisiin järjestelmiin. Myös maksuliikenteen hoito tapahtuu verkossa. Lisäksi internetistä katsotaan esimerkiksi täsmälliset säätiedot maataloustöiden aikatauluttamiseen. Pystyäkseen harjoittamaan ammattiaan, esimerkiksi maanviljelystä, kyläläiset ovat olleet pakotettuja mukautumaan yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin ottamalla käyttöön teknologiavälitteisiä palveluja ja toimintatapoja. He ovat siis muuttaneet omaa kommunikaatiotaan havainnointinsa pohjalta resonanssikykyään hyödyntäen (Luhmann 2004).

Informaatioteknologisten laitteiden käyttö paikantuu pääasiassa koteihin ja sen lisäksi työssäkäyvät käyttävät laitteita työpaikoillaan (Kilpeläinen & Seppänen 2014). Näin ollen kylätaloilla tai muissa julkisissa tiloissa olevia yhteiskoneita ei käytetä, vaan ne koetaan epämukavina ja osin vaikeasti tavoitettavina (myös Leikas 2009, 18). Taloudellisesti kannattavia virtuaalisia palvelupisteitä on kuitenkin pilotoitu täydentämään sivukylien ohenevaa palveluverkostoa. Aluillaan oleva Virtu.fi-kokeilu (myöhemmin virtupiste) on tuottanut hyviä tuloksia. Lappilaisten sivukylien asukkaiden on mahdollista saada erilaisia palveluja teknologiavälitteisesti, mikäli kunta tai muu paikallinen toimija tarjoaa virtupisteelle tilat. Virtupisteen käyttö on tehty mahdollisimman helpoksi, jolloin myös ikääntyneet voivat hyödyntää sitä asioidessaan viranomaisissa, tehdessään ajanvarauksia tai tarvitessaan neuvontaa asioissa, jotka eivät tarvitse fyysistä, kasvokkaista kontaktia. (Peteri 2014, 75, 79–80; Virtuaalinen sosiaali- ja terveystalokeskus 2015.) Kyläläisten arjen sujuvuuden näkökulmasta mielenkiintoiseksi jää se, miten kyläläiset löytävät yhteisiin tiloihin sijoitetut asiointimahdollisuudet ja miten he hyväksyvät ne osaksi omaa arkista toimintaa. Avoimeksi jää kysymys siitä, kenen ehdoilla virtupisteitä on alettu rakentaa ja ylläpitää. Mikäli kyläläiset eivät koe niitä omakseen, järjestävän tahon ja yhteiskunnan kannalta taloudellisesti ehkä kannattavankin toiminnan linkittyminen osaksi kylien arkea jää toteutumatta.

Kylien ulkopuolelta tuleviin vaateisiin vastaaminen edellyttää toimivaa infrastruktuuria. Uudet ohjelmat vaativat toimiakseen uusinta teknologiaa ja nopeita yhteyksiä, mutta yhteyspalveluja tarjoavien operaattoreiden toiminta perustuu kaupallisuuteen. Operaattorifirmat tavoittelevat toiminnoillaan voittoa, mutta sivukylien yhteyksien rakentaminen kääntyy helposti tappiolliseksi johtuen pitkistä välimatkoista ja vähäisestä käyttäjämäärästä. Tällöin nopeat yhteydet eivät ole kyläläisten käytössä.

Taito käyttää sovelluksia erottelee informaatioteknologian käyttäjiä. Omaan mielenkiintoon ja innostukseen perustava viihdekäyttö vahvistaa käyttäjän taitoja ja osaamista, jolloin teknologiaosaaminen on läsnä kulttuurisena toimintamallina arjessa (ks. Delanty 2010, 134–136). Osaamisen kasvaessa asenteet ovat myönteisempiä, jolloin ollaan valmiimpia kokeilemaan erilaisia informaatioteknologisia sovelluksia. Tällöin ajatus siitä, että teknologia sinällään muuttaa ihmisten sosiaalista

käyttäytymistä, on oikeutettu (esim. Östlund 1998, 440; Linturi 2015, 17–20).

Tulkitsen teknologiaa itseisarvona (Delanty 2010, 134–136) silloin, kun luottamus teknologian mahdollisuuksiin ylläpitää ja tukea arjen sujuvuutta on vahva. Osatutkimuksessa (Kilpeläinen & Seppänen 2014, 6) eniten tämääntyyppistä, kyläläisten lähes altruistista uskoa teknologiaan ilmeni 65–79-vuotiaiden ikäryhmässä. Heidän työelämän aikana yleinen teknologinen kehitys oli mennyt harppauksin eteenpäin, mutta sen hyödyt olivat jääneet näkemättä ja kokematta. He olivat seuranneet ikääntyvän yhteiskunnan nopeaa teknologisoitumista kokemusperäisesti, mutta eivät olleet vielä pystyneet käyttämään teknologiaa sekä työssään että vapaa-ajallaan, kuten nuorempi sukupolvi teknologiaa käyttää. Siten he ehkä myös tulkitsivat teknologisten ratkaisujen parantavan huomattavasti heidän mahdollisuutensa saada palveluja omiin tarpeisiinsa.

Reunaehtoja ikääntyvien sivukylien asukkaiden informaatioteknologian käytölle rakentuu sekä ulkoisesti että sisäisesti. Toimiva infrastruktuuri on käytön perusedellytys, joka ei tällä hetkellä kuitenkaan kata kaikkia alueita, erityisesti haravaan asutut alueet ovat edelleen ilman laajakaistayhteyksiä (Viestintävirasto 2015, 16–17). Toisaalta kansalaisten taidot sekä halukkuus käyttää muun muassa informaatioteknologian mahdollistamia palveluja ovat kytköksissä keskenään, mutta myös ulkoisiin reunaehtoihin. Vahvimpana erottelvana tekijänä informaatioteknologian käytössä näyttää ikä: mitä iäkkäämpi henkilö on, sitä varmemmin teknologiavälitteisyyden käyttötiheys pienenee. Tämä tuottaa erityisen haasteen nykyisille ikääntyville sivukylille.

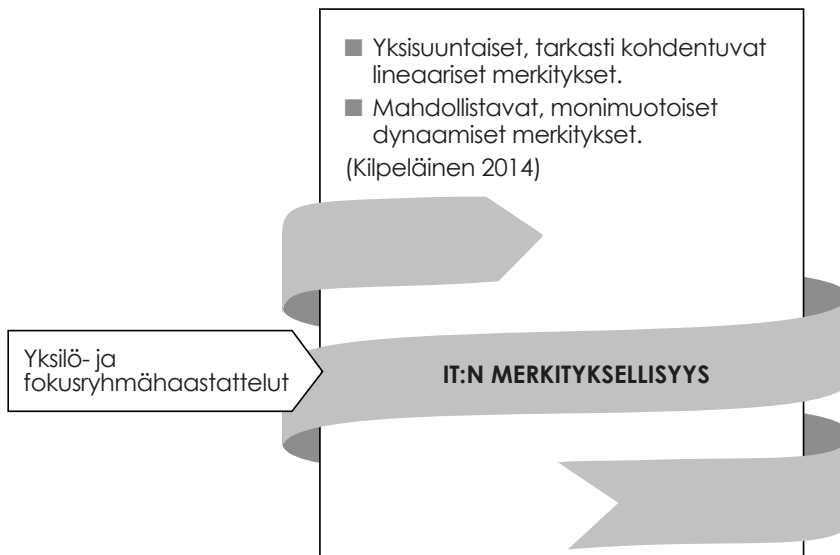
Kyläläisten rakentamat informaatioteknologian käyttöä mahdollistavat tilat pohjautuvat aineistossa useimmiten vapaaehtoisiin käyttötapoihin. Kotona käytössä olevaan informaatioteknologiaan tutustutaan henkilökohtaisten tarpeiden pohjalta, omasta halusta. Teknologian käyttö vakiintuu pienin askelin, ja käyttöä arkistavat vapaa-ajan toimintoihin liittyvät teknologiasovellukset, joiden avulla kynnyksien siirtyä informaatioteknologian hyötykäyttöön madaltuu.

Yhteisöt tuottavat arjen toiminnalliset tilat sosiaalisesti (Lefebvre 1991; 36–39). Sivukylien kyläläisten arjessa informaatioteknologian käyttö tilallistuu vapaa-ajan ohella ammatillisesti. Nykyiset ammatit, esimerkiksi alkutuotantoon paikallistuva maatalous, on tilivelvollinen EU-säädöksille, joiden edellyttämiä raportointeja täytetään verkkovälitteisesti. Maatalousyrittäjät myös tarvitsevat verkkoa esimerkiksi sääätietojen hakemisessa, jotta töiden ennakointi ja organisointi toimisi. Pankkipalvelujen teknologiavälitteisyyden lisääntyminen koskee kaikkia ammatinharjoittajia samoin kuin kyläläisiä riippumatta siitä, tarvitsevatko he pankkipalveluja ammattinsa vai siviilielämänsä tarpeisiin. Kyläläisten arjessa teknologiavälitteisyydelle avautuu toiminnallisia tiloja ja mahdollisuuksia teknologiavälitteisten palvelujen käyttämisessä samoin kuin toiminnallisuuteen kietoutuvia sosiaalisia tiloja, joissa mahdollistuu kyläläisten yhteydenpito ja yhteisöllisyyden ylläpitäminen teknologiaa hyödyntäen. Tällöin teknologiavälitteiset ratkaisut merkityksellistyvät arjen sujuvuuden edistämässä.

4.2 Teknologiavälitteisyyden merkitysten paikantuminen

Yhteiskunta teknologisoituu kiihtyvästi etenevissä sykleissä ja teknologian läpituken-
vuus aikamme yhteiskunnassa on kiistämätön. Teknologiakehitys on määrätietoisesti
sisällytetty useisiin kansallisiin strategioihin, esimerkiksi ”Tulevaisuuden verkottuva
Suomi”, ”Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia 2007–2015” tai ”Tuottava ja uudis-
tuva Suomi. Digitaalinen agenda vuosille 2011–2020”. Teknologian läpileikkaavuus
voidaan ottaa itsestäänselvyytensä (Tulevaisuuden verkottuva Suomi 2005; Kansallinen
tietoyhteiskuntastrategia 2006; Tuottava ja uudistuva Suomi 2010), mutta teknologia-
välitteisyyden kaikkivoipaisuutta voidaan myös kyseenalaistaa (Webster 2006, 9–12).

Toisessa osatutkimuksessa olen jäsentänyt kyläläisten näkemyksiä teknologia-
välitteisyydestä ja sen merkityksellisyydestä arjessa (kuvio 9) palvelujärjestelmän,
yhteisöllisyyden ja tiedon näkökulmasta. Tutkin siten resonanssia eli sivukylien ja
ympäristön keskinäistä kommunikaatiota, havainnointia ja reagointia tarjolla olevaan
tietoon. Toisin sanoen tutkin sivukylien kykyä reagoida ympäristössä ja yhteiskunnassa
tapahtuviin muutoksiin.

Kuvio 9. Informaatioteknologian merkityksellisyys kyläläisille (Kilpeläinen 2014).

Arjessa läsnä olevasta teknologiasta jokaisella on omakohtaista kokemustietoa. Erityisesti teknologiavälitteisyys kytkeytyy sivukylillä palvelujen tuottamiseen ja käyttämiseen. Kuitenkin sivukylien teknologiavälitteisten palvelujen varovainenkin arviointi tuottaa ristiriitaisia merkityksiä yksilötason hyöty–haitta–akselilla. Yhdelle elintärkeä käytössä oleva teknologiavälitteinen palvelu on syy olla muuttamatta

kylältä pois, toiselle sama palvelu voi olla täysin merkityksetön tai kolmannelle se voi olla kyläläisenä olemista haittaava palvelu. Esimerkiksi pankkipalvelujen siirtyminen verkkoon voi toiselle olla elinehto elinkeinon harjoittamisen kannalta, kun taas fyysisen pankkiverkoston häviäminen kuntatasolla vie mennessään työpaikkoja ja pakottaa miettimään yksilöllisiä ratkaisuja koskien muun muassa asumista ja työmahdollisuuksia.

Ajatus, että sosiaalipalvelut koskevat pelkästään yksilöä (Muuri 2008, 33) jää systeemiteoreettisesti tarkastellen vajavaiseksi siltä osin, että yksilön palveluilla tai niitä ilman saavuttama hyvinvointi heijastuu myös ympäröivään yhteisöön. Yksilötason hyvinvointi toimii aktivaattorina kylissä yhteisötason hyvinvointiin, sillä yksilö on osa ympäröivää yhteisöä. Osallistumalla yhteiskunnan toimintaan ihminen ylläpitää omaa hyvinvointia (Niemelä 2010, 30) ja tuottaa yhteisöllistä hyvinvointia (Pohjolainen 2014, 7–9). Palveluverkostoon kytketty teknologiavälitteisyys todentuu erityisesti dynaamisena, vastavuoroiseen verkkovälitteiseen toimintaan rakentuvana vaihtoehtona. Kuitenkin yhteiskunnan verkkovälitteisesti tarjoamat hyvinvointipalvelut jäävät sivukylillä retoriselle tasolle, elleivät kyläläiset suostu käyttämään tai heillä ei ole esimerkiksi puutteellisen infrastruktuurin tai taitojen vuoksi edes mahdollisuutta käyttää niitä. Kyläläiset tekevät siten tietoisien vapaaehtoisten tai pakotetun valinnan, joka vaikuttaa yhteisön kommunikaatioon.

Sivukyliä näkökulmasta teknologiavälitteisyys muuttuu yhteisön arjessa riskitekijäksi, jos sen käyttö ei ole mahdollista, vaikka halua olisi. Tällöin tavoittamattomissa olevat teknologiavälitteiset toiminnot ja palvelut syrjäyttävät kyläyhteisöt ympäröivästä yhteiskunnasta, vaikka kylä ja kyläläiset toiminnallisena osana yhteiskuntaa haluaisivatkin olla aktiivisesti mukana oman arjen sujuvuuden rakentamisessa.

Teknologiavälitteisyys kiinnittyy hyvinvointipalvelujen lisäksi yhteisöllisyyteen informaatioyhteiskunnassa. Perinteisesti yhteisöllisyyttä kuvataan esimerkiksi sukuun, paikallisuuteen ja konkreettiseen läsnäoloon perustuvien, fyysistä läsnäoloa edellyttävien yhteisöjen ominaisuudeksi, jossa korostuu yksilöiden toimijuus. 2000-luvulla internetin arkistuminen on avannut virtuaaliset toimintamahdollisuudet yhteisöllisyyden rakentamiseen ja ylläpitoon laajentaen yhteisöllisyyden rakentamisen ja ylläpidon mahdollisuuksia. (Lehtonen 1990; Brennan & Luloff 2007; Kangaspunta 2011, 15–18.) Chris Gilleard kollegoineen (2007, 282) tulevat tutkimuksessaan tulokseen, että internet vähentää paikan merkitystä yhteisöllisyydelle. Jan Pflug (2011) puolestaan tulkitsee internetin jopa vahvistavan ylipaikallista yhteisöllisyyttä, sillä se mahdollistaa paikkaan kiinnittyvän yhteisöllisyyden paikattomasti, etäältä. Tällöin teknologiavälitteisyys silloittaa paikkaperustaista ja sisältöperustaista yhteisöllisyyttä (Means & Evans 2012, 1313; Linturi 2015, 21).

Systeemiteoreettinen näkökulma vahvistaa sosiaalisuutta, jolloin lineaaristen syy-seuraussuhteiden sijasta havainnoidaan järjestelmien sisäisiä muutoksia (Payne 2005, 142–143). Yhteydenpito sukulaisiin, ystäviin ja tuttaviiin tuottaa yhteisöllisyyttä,

johonkin kuulumisen tunteen. Henkilökohtainen tarve yhteydenpitoon onkin tärkeä motivaattori ikääntyneiden teknologiasovellusten käyttämisen yleistymisessä. Heidän kiinnostuksensa opetella käyttämään moninaisia yhteydenpitoon suunniteltuja teknologiasovelluksia aktivoituu ja voimistuu, kun sukulaiset tai ystävät asuvat etäällä ja kasvokkaiset yhteydenpitotavat sulkeutuvat pois. Teknologiasovellukset mahdollistavatkin moninaiset kontaktit muuttuvissa elämäntilanteissa. (Aula ym. 2006; Gatto & Sunghee 2008, 803–809; Antikainen & Mittilä 2007, 185–188; Aalto & Uusisaari 2009, 19; Kilpeläinen & Seppänen 2014.)

Virtuaalisissa verkostoissa arvostus perustuu vastavuoroisuuteen eli toimijat auttavat toisiaan taustastaan riippumatta (Hintikka 2011, 117). Verkosta rakentuu dynaaminen, perinteistä yhteiskuntaa täydentävä yhteisöllinen toimintaympäristö. Roope Mokka ja Aleksi Neuvonen (2006, 92) painottavat, että virtuaalisten kohtaustapahtumien tarjoaminen ja ylläpito olisi julkisen sektorin tehtävä, jotta turvataan kohtaustapahtumien saavutettavuus kaikille toimijoille. Ajattelen näiden kohtaustapahtumien muodostavan sivukylien asukkaille teknososiaalisia vuorovaikutustiloja (ks. Ahlqvist 2006, 146), joissa teknologiavälitteisyys mahdollistaa erityisesti sivukylien ja ympäristön välisen vuorovaikutuksen kyläläisten toteuttamana. Näissä teknososiaalisissa tiloissa hyödynnettynä teknologiavälitteisyyden merkitys liukuu välineestä kulttuuriseen ulottuvuuteen.

Edelleen, nykyisenä internetaikanakin, yhteisöllisyys rakentuu arjen toimintatapojen ja hitaasti muuttuvien kulttuuristen toimintamallien varassa. Ihmisen perustarpeena on olla osa jotakin konkreettista, jolloin yhteisön kautta rakentuva paikkaan kiinnittymisen merkityksellisyys voi jopa korostua tietoyhteiskunnassa. (Wellman 2002, 94–95; Pflug 2011.) Ilkka Luoto (2008, 220–224) käyttää käsitettä uuspaikallisuus tulkittessaan paikan rajojen olevan sekä joustavia että kontekstisidonnaisia. Hänen mukaansa ihmiset määrittävät paikkaa jatkuvasti kielen ja merkitysrakenteiden avulla. Itse ymmärrän uuspaikallisuuden tätäkin laajempänä käsitteenä, sillä teknologia avaa sivukylille mahdollisuuksia olla osana sosiaalisessa todellisuudessa arjen tilassa ja paikassa, vaikkei fyysisesti olisikaan paikan päällä. Siten kylä yhteisönä samoin kuin sen arki ylipaikallistuu.

Verkkoyhteisöllisyys mahdollistaa sekä globaalin että lokaalin yhteisöllisyyden. Kylä, jossa yksilö on elänyt lapsuutensa, saa uudenlaisia merkityksiä teknologiavälitteisyyden avaamalla yhteydenpidolla. Teknologiavälitteinen vuorovaikutus mahdollistaa yhteisöllisyyden toteutumisen ylipaikallisesti, mutta samalla se voi vahvistaa paikkaan ja kylään kiinnittyvää yhteisöllisyyttä, kun muualle muuttaneet kyläläiset voivat olla osa kylän toimintaa internetin välityksellä. Teknologiavälitteisyys muokkaa siten paikallisia toimintakulttuureja ja palautuu tästä näkökulmasta luvussa 2.3.1 tekemääni teknologiavälitteisyyden määritelmään.

Teknologiavälitteisyyden dynaaminen merkityksellisyys ei sulje pois yksisuuntaista lineaarista merkityksellisyyttä, joka näkyy eniten yksittäisissä, kohdennetuissa tehtä-

vissä ja tarkkaan rajattujen tarpeisiin vastaamisessa. Sirpaloituvaa järjestelmää samoin kuin ulkoapäin annettu neuvonta ja ohjaus ilman vastavuoroisuutta syrjäyttävät kyläläiset toiminnallisesta yhteydestä ympäröivään yhteiskuntaan. Vaikka ilman lineaarisuutta ei synny dynaamista merkityksellisyyttä, pelkästään lineaarisuuden toteutuessa teknologiavälitteisyys näyttäytyy yksipuolisena, ulkoapäin rakentuvana toimintana, joka ei tue kyläläisten osallisuutta omaan arkeensa liittyvissä tapahtumissa ja toiminnoissa yhteisössä. Niinpä nykyisessä osallisuutta korostavasta yhteiskunnassa onkin paradoksaalista, että teknologia-ajattelu kohdentuu lineaarisesta merkityksellisyyttä tukevaan teknologiaan: Rakennetaan kuntalähtöisesti teknologiapalveluja kyliin, vaikka diskursseissa painotetaan osallisuutta.

Teknologiavälitteisyyden dynaamiset merkitykset konkretisoituvat vastavuoroisen tiedon tuottamisessa, jonka edellytyksenä on kyläläisten aktiivisuus. Heidän on murrettava kylien perinteisiä kulttuurisia toimintatapoja ja samanaikaisesti rakennettava uusia malleja ja tiloja tuottaa sekä välittää eteenpäin arjen sujuvuuteen vaikuttavaa tietoa. Kylien toimintamalleja on siten sopeutettava ja sulautettava sisäisesti, mutta myös yhteiskunnasta tuleviin muutoksiin ja toimintamuutokset toteutuvat resonanssin määrittämässä rajoissa, vuorovaikutteisesti. Myöskään kyläläiset eivät voi ajatella, että verkkovälitteisesti tuotettu tai toimitettu tieto saavuttaa automaattisesti ympäröivän yhteiskunnan ja vaikuttaa tehtäviin päätöksiin. Ekologisen kommunikaatioteorian mukaan tieto voi palautua informaatioksi, johon muut järjestelmät tai toimijat eivät reagoi, jolloin tieto menettää merkityksensä. Kuitenkin osallisuutta painottava yhteiskunnallinen kehitys sekä tiedon teknologiavälitteistyminen on muuttanut toimintakulttuuria siten, että kyläläisten rooli tiedon rakentajana, tuottajana ja käyttäjänä vahvistuu.

Sivukylien asukkaat merkityksellistävät arjessa olevaa teknologiavälitteisyyttä tilanteittaisesti, tarveperustaisesti vaihtelevien toiminnallisten tilojen avulla. Lineaarisesti tapahtuva kommunikaatio kytkeytyy pääasiassa yksisuuntaisesti toteutuvaan tiedon hakemiseen, vastaanottamiseen tai jakamiseen. Sen sijaan dynaamiset, vastavuoroiselle kommunikaatiolle rakentuvat tilat paikantuvat yhteisöllisyyden rakentamiseen ja ylläpitämiseen. Teknologiavälitteisesti vastataan yhteenkuuluvuuden tarpeeseen, ja kyläläisiä motivoi hyödyntää teknologiavälitteisyyttä yhteydenpidon helpottuminen ja sen avulla rakentuvat teknososiaaliset kohtaamispaikat. Tällöin syntyy teknologiavälitteisyyden hyväksymistä tukeva positiivinen kokemuksellinen kehä, joka voimistaa itse itseään.

Tiedon vastaanottaminen, tuottaminen ja käyttäminen puolestaan voi paikantua joko pelkästään yksisuuntaiseksi tiedon vastaanottamiseksi ja informaation lähettämiseksi tai dynaamisiin toimintatiloihin, joissa vastavuoroisesti rakennetaan tietoa. Hyvinvointipalvelujen teknologiavälitteisyyden merkitykset ikääntyvien sivukylien kyläläisten arjessa näyttäytyvät ristiriitaisina. Informaatioteknologian merkitykset yksilötasolla voivat olla joko hyvinvointia lisääviä tai sitä murtavia, ja vaikutukset hei-

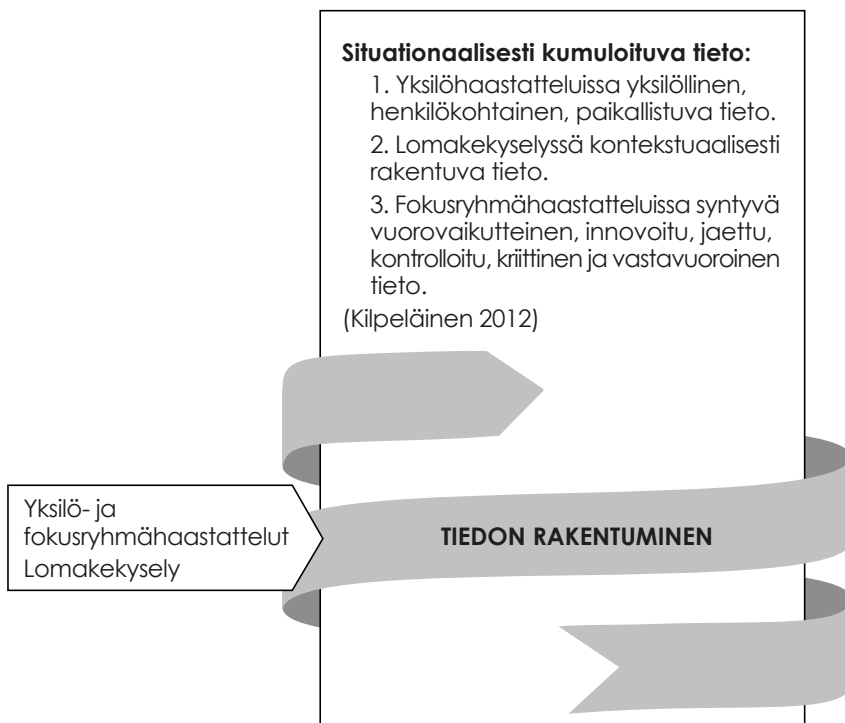
jastuvat myös yhteisötasolle. Sekä lineaariset että dynaamiset teknologiavälitteisyyden merkitykset kiinnittyvät kylään kokemuksellisenä ja elettyinä tilana, jonka olemassaolo edellyttää kyläläisiltä aktiivista toimintaa muuttuvissa yhteiskunnallisissa suhteissa.

4.3 Kyläläiset teknologiavälitteisen tiedon rakentajina ja käyttäjinä

Teknologiavälitteisyys ja informaatioteknologian käyttö kiinnittyvät aineistossani vahvasti tietoon, joka jäsentyy pirstaleisena ja värittyneenä. Toimijat voivat jakaa tietoa omien intressiensä lähtökohdista, ja internet mahdollistaa laaja-alaisesti tiedon näkyvyyden ja saavutettavuuden. Esimerkiksi teknologisista toimintamalleista ja sovelluksista voidaan yhtäältä tuottaa tietoa, jonka tavoitteena on lisätä myyntiä. Samanaikaisesti tarjolla on tietoa esimerkiksi teknisistä ominaisuuksista, käytettävyydestä sekä mahdollisesti eri suuntiin vievää kokemus- ja arviointitietoa tai muuta objektiivisuuteen pyrkivää, moniulotteista tutkimustietoa. Tietosirpaleet muodostavat erilaisia kokonaisuuksia, joiden avulla kyläläisten käytössä on tilanteittaisesti rakentuvaa kriittistä, osin vuorovaikutuksessa tuotettua ja vastavuoroista, mutta myös kontrolloitua tai tarkoitushakuista tietoa, jota he merkityksellistävät arjessaan. Kyläläiset toimivat osana nykyistä merkitysyhteiskuntaa.

Merkitysyhteiskunta määrittynyt sosiaalisesti rakentuvina, kulttuurisuuteen kiinnittyvin innovaatioina ja ilmenee muun muassa uusyhteisöllisyytenä ja tiedon jakamisena (Hienonen 2011, 13–15). Universaalin ja stabiilin tiedon sijasta merkitysyhteiskunnassa korostetaan paikallista, tilanteittaista ja sosiaalisesti tuotettua tietoa. Sosiaalinen tiedon rakentaminen edellyttää ja samalla tuottaa vastavuoroisuutta, sillä se muokkaa toiminnassa mukana olevien ihmisten ajattelua ja tapaa suhtautua asioihin (Nowotny 1999, 13–14; Liljeström 2004; Alastalo & Åkerman 2011, 28, 32, 46; Fook ym. 2011, 40). Niklas Luhmannin (2004) kommunikaation jaottelussa informaatioon, välittämiseen ja ymmärtämiseen on sama peruslähtökohta. Tieto ja ymmärtäminen edellyttävät aktiivista toimintaa ja toimijoita, kun taas informaatio on ainoastaan tietämisen ja ymmärtämisen lähde. Kyläläiset ovat yksilötason toimijoita, jotka prosessoivat ja tuottavat tietoa arjesta ja arjessa kylässä toimiville funktiojärjestelmille ja yhteisöille.

Tutkimuksessani olen rakentanut tietoa vaiheittain etenevänä prosessina informaatiosta, jota olen saanut informanteilta. Iteratiivisesti rakentunutta tietoa olen aina testannut seuraavassa vaiheessa. Tutkimuksessani on siten läsnä sosiaalinen tiedontuotanto, jota tutkijana sanoitan. Kuviossa kymmenen kokoan yhteen kolmannessa osatutkimuksessa rakennetut tiedon ulottuvuudet kyläläisten arjessa.

Kuvio 10. Tiedon keskeiset ulottuvuudet (Kilpeläinen 2012).

Kolmannessa osatutkimuksessa olen analysoinut moninaisen tiedon rakentumista ja rakentamista tutkimuksellisten valintojen seurauksena. Tässä luvussa laajennan katseeni edellisen lisäksi kyläläisiin teknologiavälitteisen tiedon käyttäjinä arjessaan. Metodologisesti suuntautuneessa osatutkimuksessa (Kilpeläinen 2012) kapeutin näkökulmani tutkimuksessa tuotetun tiedon rakentumisen tarkasteluun, vaikka siinä oli mukana myös substanssietoa. Liitän tässä luvussa tarkasteluun mukaan sisällöllisiä, tiedon käyttöön liittyviä ulottuvuuksia eli tässä luvussa kytken käyttämäni metodologisten ratkaisujen tuottaman tiedon tuloksiin laajasti, huomioin myös osatutkimuksessa mukana kulkevan sisällöllisen ulottuvuuden.

Teknologiavälitteisillä palveluilla ja niihin liittyvällä tiedolla on paikkansa kyläläisten arjen sujuvuudessa. Käytössä oleva ajantasainen ja riittävä tieto tukee kylien mahdollisuuksia olla osana teknologisoituvaa yhteiskuntaa. Frank Webster (2006, 1–7, 31, 41–43, 263–273) on analysoinut tiedon ja informaation merkityksellisyyttä informaatioyhteiskunnassa. Hän on päättänyt, että tiedon määrä on lisääntynyt ja sen rooli on keskeinen kaikessa tekemisessä, jolloin yhteiskunnan informatisaatio on vahvistunut ja informaatioyhteiskunta yhtenäistynyt maailmanlaajuisesti. Webster tarkastelee siis tietoa nyky-yhteiskunnan kattavana ominaisuutena, mutta jättää vähälle huomiolle tiedon tasapuolisen saavutettavuuden, jolloin maantieteelliset ja

alueelliset erot jäävät huomioimatta. Itse ajattelen paikallisen tiedon olevan merkityksellistä sivukylien arjessa ja sitä tukevassa maaseutusosiaalisuudessa. Paikallisen tiedon avulla voidaan tiedostaa yhteisölliset ja yksilölliset muutostarpeet, ja muutokset paikallisessa toiminnassa voivat vaikuttaa yhteiskunnassa laajemmin (ks. Munford & Walsh-Tapiata 2005, 101).

Paikallinen tieto rakentuu kulttuuriselle ja sosiaaliselle ymmärrykselle ihmisten kokemuksista (esim. Gerke & Evers 2006, 3; Niskala 2008, 26; Brunet ym. 2014b, 253). Kyläläisillä on arjessa ja toimintatavoissa mukana syntyneitä ja elävää kokemustietoa (ks. esim. Anttila 2000, 57–58), jonka hyödyntäminen esimerkiksi ikääntyvien sivukylien asukkaiden palvelujen järjestämisessä on toistaiseksi vähäistä. Vaikka informaatioteknologian avaamat toimintatavat vähentävät alueiden välisiä maantieteellisiä rajoitteita (Ubiquitous information society... 2011; Brownlee ym. 2010, 624), sivukylien asukkaiden arjessa maantieteellisesti määrittyvät erot ovat kuitenkin merkittävä tekijä tarkasteltaessa teknologiavälitteisyyttä esimerkiksi tiedon siirtämisessä tai jakamisessa.

Tiedon moniäänisyys vaikuttaa osaltaan kommunikaatioon hyvinvointivaltion rakenteissa ja funktiojärjestelmissä. Luhmannin (2004) ajattelua seuraten ympäröivästä (tieto)hälystä otetaan käyttöön tieto, joka on havaittu itselle parhaiten sopivaksi. Itselle sopivin tieto ei kuitenkaan välttämättä ole koko yhteisön kannalta paras tieto.

Kyläläisten tuottama teknologiavälitteisyyttä koskeva tieto palautuu osallisuuteen monia kanavia pitkin. Aineistossa tieto rakentui sivukylien arjessa ja arjesta, joka suhteutui vallitsevaan aikaan ja toimintakäytäntöihin. Kyläläiset halusivat myös olla osallisina rakentamassa heidän arkeaan koskevaa ymmärrystä. He tuottivat tietoa, jonka avulla he merkityksellistivät arkensa kannalta olennaisia tekijöitä ja tekivät näkyväksi osallisuuttaan tiedon rakentamisessa, mutta myös palveluprosessien ylläpidossa ja kehittämässä. (Kilpeläinen 2012.)

Vastavuoroisesti viranomaiset tarvitsevat kyläläisten kokemustietoa voidakseen muun muassa ylläpitää ja kehittää asukas- ja käyttäjälähtöisiä palveluja. Tämän edellytyksenä on, että kyläläiset pääsevät aidosti osallisiksi omiin asioihinsa ja niihin liittyvään tiedon tuottamiseen. (Brunet ym. 2014a). Osallisuus on keskeinen ulottuvuus yhteisöllisyydessä, ja vuorovaikutteinen, jaettu tieto luo ja vahvistaa osallisuutta kylään ja ympäröivään yhteiskuntaan. Toiminta tuottaa osallisuutta ja hyvinvointia, jolloin voidaan puhua osallisuusteoreettisesta hyvinvointikäsitteestä (Niemelä 2010, 29). Kriittisesti arvioitu ja yhdessä toteutettu tiedon rakentaminen sitouttaa osapuolet työskentelemään yhteisen asian eteen ja tekee näkyväksi toiminnan puutteet sekä hyvät ominaisuudet, kun taas tiedon ja osallisuuden kohtaamattomuus tuottaa osattomuutta (kuviot 11), joka konkretisoituu osattomuutena itseä ja yhteisöä koskevissa asioissa.

		OSALLISUUS	
		Paljon	Vähän
TIETO	Jaettu	Yhteisöllinen ymmärrys ja toiminta	Yksilöllinen ymmärrys ja toiminta
	Jakamaton	Sattumanvarainen ymmärrys ja toiminta	Osattomuus

Kuvio 11. Tieto ja osallisuus.

Käytettävissä oleva tieto on perusedellytys osallisuudelle (myös Luhtasela 2009, 81; Kaim 2013, 15; Närhi ym. 2013, 143; Munoz ym. 2014, 220), joka vaikuttaa ihmisten hyvinvointikokemuksiin (Niemi 2010, 19–20). Kyläläisten tiedonsaantitavat ovat moninaistuneet teknologiavälitteisyyden lisääntyä. Se ei kuitenkaan takaa sitä, että kaikki tarjolla oleva tieto on sivukylissä käytössä. Infrastruktuuristen haasteiden lisäksi käytettävän tiedon määrään vaikuttavat yksilölliset tavat toimia (luku 4.1 tässä tutkimuksessa). Ottaessaan käyttöön uusia teknologioita sovelluksia tai teknologiavälitteisiä palveluja ihminen rakentaa käyttöä aiemman kokemuksensa ja tietämyksensä päälle (esim. Docampo Rama & van der Kaaden 2002, 35–36). Tietoa haetaan omista intresseistä, jolloin voidaan jättää reagoimatta tarjolla olevaan, ehkä tärkeäänkin tietoon, jota tiedonhakija ei kuitenkaan tunnista tarjolla olevasta tietomassasta. Tällöin teknologiavälitteisyyden tuottama hyöty jää vajaasti käytetyksi ja sen tarjoama informaatio (Luhmann 2004) jää hyödyntämättä kokonaisvaltaisesti. Tieto ja teknologia kietoutuvat toisiinsa sivukyliä arjessa. Teknologialla on vaikutuksia myös yhteiskunnan rakenteisiin ja yhteiskunnassa oleviin kommunikaatiosuhteisiin (Harvey 2003, 535), mutta ilman toimintaa tuottavaa ja tukevaa tietoa teknologia jää käyttämättömäksi välineeksi.

Sekä yhteisöllisyys että osallisuus edellyttävät siis tietoa. Teknologia avaa laaja-alaisen tiedottamisen kanavan, jota kunta- ja yhteiskuntatasolla hyödynnetään paljon tuottamalla lineaarisesti jaettua tietoa. Internetistä on tullut lähes rajaton tietopankki. Tämä on voinut synnyttää harhan, että verkossa oleva tieto on kaikkien saatavilla ja käytettävissä. Kuitenkin tiedon saavutettavuus on ensisijainen kriteeri tiedon hyödyllisyydelle. Sen lisäksi kyläläisten tiedon käyttäjinä täytyy löytää verkossa oleva tieto sekä osata arvioida muun muassa sen luotettavuus, paikkansa pitävyys ja tarkoitus (ks. Ferrari 2013), ennen kuin siitä tulee käyttökelpoista tietoa.

Tarjolla oleva tieto on usein myös yksisuuntaista, lineaarista, ylhäältä alaspäin, yhteiskunnasta kyliin päin rakentuvaa informaatiota. Tiedon käyttäjä, kyläläinen, voi ehkä antaa palautetta, mutta pahimmillaan hän ei edes tiedä sitä, mihin palaute menee ja miten se käsitellään. Kuntatoimijoiden tekemien kyselyjen vaikutukset

esimerkiksi palvelujärjestelmän tai palveluiden suunnitteluun voivat jäädä kertomatta. Tällöin kyläläisillä ei ole tietoa siitä, vaikuttaako heidän antamansa panos suunnitteluun mitenkään eli reagoiko ympäröivä yhteiskunta kommunikaatioon vai jääkö tuotettu tieto pelkästään hyödyntämättömäksi informaatioksi (myös Rosegren ym. 2014, S87). Maaseutusosiaalityön paikka on silloittaa kyläläisten ja viranomaisten välistä tietokuilua siten, että tieto liikkuu molempiin suuntiin.

Kuten Olli Mäkinen (2006, 70–71) toteaa, informaatioteknologia samanaikaisesti sekä yhdenmukaistaa että eriarvoistaa kansalaisia ja heidän mahdollisuuksiaan olla osallisena ja aktiivisena toimijana tietoyhteiskunnassa. Teknologia on väline, jota hyödynnetään tietoisesti tai se jätetään käyttämättä. Valinnoilla on aina sekä merkitykset että seuraukset, jotka voivat olla arvolatautuneita tai toiminnallisia. Tiedon arvo on riippuvainen tiedon oikea-aikaisuudesta, olennaisuudesta, luotettavuudesta sekä haluttavuudesta (Väinälä 2010, 83). Tiedon arvolle on merkityksellistä myös konteksti, jossa tieto syntyy ja jossa sitä hyödynnetään. Näin ollen kyläläisten ja muiden toimijoiden vuorovaikutuksessa tuottama tieto hyödyttää kyliä, kuntia ja kylä-kuntasuhdetta, mutta ei ole sellaisenaan käytettävissä muualla. Tieto sinällään, olipa kyse yksilöllisestä tai kontekstuaalisesta tiedosta, on arvotonta, jollei sitä voi kytkeä toimintaan. Tieto paikantuu välineeksi, joka voi joko yhdistää tai erottaa kylät ympäröivästä yhteiskunnasta kasvokkaisissa kohtaamisissa tai yhtä lailla teknologiavälitteisesti rakentuvissa toimintatiloissa.

Teknologiavälitteisyys toimii releenä sivukylien ja yhteiskunnan välillä mahdollistaen tiedon avulla kyläläisille ja kylille erilaisia osallisuuden tiloja, jotka ovat ajassa ja paikassa muuttuvia sekä tilanteittaisesti todentuvia. Teknologian tuottamat huokoiset ja joustavat toiminnot mahdollistavat kyläläisille jaettuun ja vastavuoroiseen tietoon perustuvan kommunikaation eli toiminnan. Teknologiavälitteisyys ylittää maantieteellisten rajojen asettamien kommunikaatiotilojen laajenemisen paikallisuudesta ylipaikalliseen, yhteiskunnalliseen kommunikaatioon sillä reunaehdolla, että kyläläisillä on käytössään toimivat teknologiset ratkaisut ja välineet. Mikäli näin ei ole, teknologiavälitteisyys tuottaakin suljettuja tiloja, joissa tieto ja kommunikaatio eivät ole jaettuja vahvistaen joidenkin osallisuutta ja toisten osattomuutta.

Kommunikaation toimintatilojen ajallinen avartuminen on yksi teknologiavälitteisyyden tuottamia etuja. Toiminta ei ole sidottu virka-aikaan, jolloin sivukylien asukkaille tulee aika-akselilla enemmän vaihtoehtoisia ja omavalintaisia tiloja toimia ja olla osallisena tiedon rakentamisessa ja käyttämisessä. Kyläläiset rakentavat arkeaan heillä käytössä olevan tiedon ja kokemuksen varaan. Aina ei välttämättä voi tehdä toiminnallista eroa perimä-, kokemus-, numeeris- tai tutkimustiedon välillä, vaan arjessa käytetään kontekstiin sopivaa, tarpeellista ja ajankohtaisesti merkityksellistä tietoa, jota hyödynnetään ja luodaan eri toimijoiden vuorovaikutuksessa. Monipuolisesti tuotetun, paikallisuuteen kietoutuvan tiedon hyödyntäminen ja soveltaminen konkretisoituu maaseutusosiaalityössä.

5 Tulkintoja maaseutusosiaalityön, ekologisen kommunikaatioteorian ja teknologiavälitteisyyden suhteista

5.1 Maaseutusosiaalityön paikkaa etsimässä

Jos sosiaalityö professiona ja tieteenalana joutuu etsimään ja puolustamaan paikkaansa yhteiskunnassa (esim. Kempainen ym. 1998; Fook 2002, 19–29; Juhila 2006, 257–262; Ylinen 2008; Mäntysaari ym. 2009), vaikuttaa siltä, että Suomessa maaseutusosiaalityö puolestaan kätkeytyy sosiaalityön tutkimuksiin silloinkin, kun alueellisuus ja paikallisuus huomioidaan (esim. Niskala 2008). Yhteisöosiaalityöhön ja yhdyskuntatyöhön (esim. Matthies & Närhi 1998; Koskinen 2003; Närhi 2004; Roivainen ym. 2008) nojautuva maaseutusosiaalityö on kuitenkin pitänyt paikkansa sosiaalityön tutkimuksessa, vaikka kiinnostus on ollut vähäistä suhteessa sosiaalityön tutkimuksen valtavirtoihin. Esimerkiksi Teppo Krögerin (1990) Sosiaalityötä pienessä maalaiskunnassa -tutkimus avaa sosiaalityötä maaseudulla, samoin Tuula Lehtisen (2000) Pienen kunnan sosiaalityöntekijä valtasuhteiden verkostossa – omakohtaisen kokemuksen analyysi -lisensiaattitutkimus. Ilmiöperusteista sosiaalityön tutkimusta liitettyä maaseutuun edustavat muun muassa Mirja Korkiakankaan (2005) tutkimus perheen voimavaroista lastensuojelussa, Raija Lindqvistin (2009) tutkimus parisuhdeväkivallasta maaseudulla tai Pilvi Hämeenahon (2014) tutkimus maaseudulla asuvien äitien hyvinvoinnin verkostoista, jossa pääjuonteena ovat maaseudun palvelut.

Aiemmin, luvussa 2.3.2 olen määritellyt maaseutusosiaalityötä. Sen kokonaisvaltaisessa toteuttamisessa yhtenä kulmakivenä on paikallisuus (Ronby 1991; Green 2003; Turbett 2009; Mason 2011), johon vaikuttavat sekä globaalit että lokaalit olosuhteet. Vaikka kansalaisten perustarpeet ovat kaikkialla lähtökohtaisesti samantaisia, paikka ja paikallisuus tuovat sekä kyläläisten tarpeisiin että niihin vastaamiseen omat erityispiirteensä (esim. Maidment 2012). Yhteiskunnallinen tilanne tuottaa maaseutusosiaalityölle kaupunkisosiaalityöstä poikkeavat toiminnalliset, rakenteelliset, ja institutionaaliset toimintakehykset. Ikääntyvässä sivukylissä eittämättä painottuu ikääntymisen erityiskysymyksiin osaamista tarjoava gerontologinen sosiaalityö, vaikka kylissä tarvitaan myös sosiaalityön koko osaamisen kirjoa. Kun tähän lisätään kansallisella tasolla vallitseva digitalisaatioajattelu (Tuottava ja uudistuva Suomi 2010; Ratkaisujen Suomi 2015, 26), maaseutusosiaalityön haasteet vähintään kaksinkertaistuvat.

Maaseutusosiaalityö on näin tulkittuna laaja-alaista, monipuolista ammattitaitoa edellyttävää sosiaalityötä, johon vaikuttavat sekä sosiaalityön sisäiset että ulkoiset olosuhteet. Sosiaalityön käytännöt hioutuvat maaseutusosiaalityössä paikallisuuden ehdoilla, joita määrittävät paikalliset rakenteet, tilat, toimintakulttuurit sekä yhteisöllisyys. (Liepins 2000a, 200b; Green 2003; Pugh 2003; Turbett 2009; Kröger 2011; Mason 2011; Dominelli 2012; Kilpeläinen & Romakkaniemi 2014.)

Johdannossa samoin kuin luvussa 2.2.2 olen avannut maaseudun väestön ikääntymiseen vaikuttavia tekijöitä. Niitä ovat yhteiskunnalliset rakennemuutokset, esimerkiksi työ- ja koulutusmarkkinat, kansallinen, alueellinen ja paikallinen muuttoliike, jossa työikäisten muuttoliike suuntautuu keskuksiin ja kaupunkialueille, demografiset muutokset eli esimerkiksi väestön elinajan odotteen nousu ja syntyvyyden lasku. Myös yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteisiin liittyvät valinnat ovat vaikuttamassa siihen, että väestön vanheneminen ja sen ohella kylien ikääntyminen ovat vallitsevia muutostrendejä sivukylissä. Vaikka ikääntyminen sinällään ei välttämättä aina synnytä sosiaalityön tarvetta, osa ikääntyneistä tarvitsee sosiaalityön tuottamia yksilöllisiä ja yhteisöllisiä palveluja (Ray & Phillips, 2012, 32) sekä tukea arkeensa. Siten ikääntyvien sivukyläisten paikalliset olosuhteet rakenteistavat ja kehystävät maaseutusosiaalityötä.

Yksilöllisen sosiaalityön ohella maaseutualueilla näyttäytyy merkittävänä ja jopa luonnollisena sosiaalityön toimintatapana rakenteellinen sosiaalityö, jossa huomio kiinnittyy yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen (esim. Mullaly 2007, 237, 245–250). Anneli Pohjola (2011, 219–220) on jäsentänyt rakenteellisen sosiaalityön funktiot ja tehtävät neljään luokkaan: tietotyöhön, strategiseen työhön, inkluusiotyöhön ja oikeudenmukaisuustyöhön. Ajattelen, että näin jäsennehtynä rakenteellinen sosiaalityö kytkeytyy kiinteästi ekologiseen kommunikaatioteoriaan. Tiedontuotanto ja analysointi velvoittavat sosiaalityötä tuottamaan eri funktiojärjestelmille informaatiota – luhmannilaisittain hälyä – ja välittämään sitä niiden oman muutostyön pohjaksi. Strateginen työ paikantuu jokaiseen funktiojärjestelmään ja keskussettomassa yhteiskunnassa osallisuus ja vaikuttaminen, toisin sanoen kommunikaatio, ovat toiminnan olemassaolon kannalta välttämättömiä. Oikeudenmukaisuustyö puolestaan liittyy sosiaalityön arvoperustaan ja eri väestöryhmien tasa-arvoiseen kohteluun myös alueellisesti ja paikallisesti. Hyvinvointivaltion toiminnassa lähtökohtaisesti ajatuksena on, että kaikilla on mahdollisuus saada tarvitsemiaan palveluja (Luhmann 1990, 5).

Rakenteellinen sosiaalityö ja ekologisen kommunikaatioteoria tukevat toistensa ydintä. Sisällöllisesti tarkastellen yhteiskunnan rakenteisiin paikantuva sosiaalityö kohdistuu toimintaan eli kommunikaatioon, joka nojautuu yhteisesti luotuun arvopohjaan. Myöskään rakenteellinen sosiaalityö ei siten suuntaudu rakenteiden ylläpitoon tai rakenteisiin sinällään, vaan niiden merkitys ohenee, aivan kuten ekologinen kommunikaatioteoria tulkitsee rakenteiden olevan avoimia keskussettomassa yhteiskunnassa. Rakenteet mahdollistavat toiminnan, mutta eivät toimi itsessään. Funktiojärjestelmien toiminta pohjautuu kommunikaatioon, jossa esimerkiksi tekno-

logiavälitteisyys voidaan tulkita maaseutusosiaalityössä järjestelmiin ja järjestelmistä tietoa välittäväksi, yhdistäväksi tai erottavaksi työvälineeksi.

Teknologia ja teknologiapohjaiset toiminnot ovat jo osa sivukylienkin asukkaiden arkea (luku 4 tässä tutkimuksessa). Teknologian kotoutuminen on arkistanut tekniikkaa osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää (Peteri 2006; Linturi ym. 2013). Yleisestä kehityksestä huolimatta sosiaalityö on omaksunut teknologiavälitteisiä metodeja suhteellisen hitaasti, joskin informaatioteknologia voi olla osana sosiaalityötä esimerkiksi professionaalisen tiedon hankkimisessa (esim. Brownlee ym. 2010, 632). Kylissä tiedontuotannon painottuminen teknologiavälitteisyyteen tuottaa maaseutusosiaalityölle haasteita erityisesti kyläläisten ikääntymisen vuoksi, sillä laitteiden toimintalogiikka ja käyttö eivät sulaudu saumattomana jatkumona ikääntyvien kyläläisten kokemusmaailmaan. Näin teknologian käyttökyky kasvaa.

Teknologia ja teknologiavälitteisyys taipuvat hitaasti paikallisiin toimintatapoihin, ja toimintakulttuureissa hyödynnetty teknologia muodostuu arkikäytännöksi pienin askelin. Tällöin voidaan puhua arkeen sulautuvasta teknologiasta, jollaiseksi ymmärrän arkistuneen, jokapäiväisessä käytössä olevan näkyvän ja näkymättömän teknologian. Sulautuvaa teknologiaa hyödyntävässä maaseutusosiaalityössä teknologiavälitteisyys mahdollistaa erilaisia paikallisia kommunikaatiotapoja sekä kasvokkaisessa että teknologiavälitteisessä toiminnassa. Palvelujärjestelmien teknologisoituminen (esim. Steyaert & Gould 1999) ja sähköiset työskentely-ympäristöt mahdollistavat sosiaalityössä yhteistyöskentelyn ja dokumentoinnin reaaliaikaisuuden siten, että esimerkiksi dokumentointi on osapuolten nähtävissä yhtäaikaaisesti.

Teknologiavälitteisyys maaseutusosiaalityössä ei ole ainakaan kansalaisten näkökulmasta enää välttämättä kellonaikoihin sidottua. Tämä mahdollistaa muun muassa asiakkaiden osallisuudelle ajallisia joustoja sekä vähentää toiminnan fyysisistä paikkasidonaisuutta, mutta vahvistaa paikallisuuden sisällöllistä merkitystä. Kaisa Kostamo-Pääkkö (2007, 94–110) kuvaa asiaa termillä paikaton paikallisuus tarkastellessaan paikallisuuden merkitystä sosiaalityön ammattilaisten keskinäisessä verkkokonsultaatiossa. Hän tulkitsee teknologiavälitteisen työskentelyn olevan keino ylläpitää maaseutukunnissa sellaista ammatillista erityisosaamista, jota tarvitaan harvoin. Ammattitaidon ylläpitäminen teknologiavälitteisesti ei kuitenkaan eliminoi paikallisuuden merkitystä maaseutusosiaalityössä, vaan paikallinen, ihmisläheinen tieto toiminnan perustana korostuu teknologiavälitteisessä työskentelyssä.

Maaseutusosiaalityön yksi tehtävä onkin toimia tulkkina sivukylien asukkaiden ja yhteiskunnan funktiojärjestelmien rajapinnoilla, jolloin paikallisuuteen kiinnittyvä toimintakulttuurien erilaisuus muotoutuu sosiaalityön voimavaraksi. Jotta teknologia alistuu maaseutusosiaalityölle parhaalla mahdollisella tavalla, maaseutusosiaalityön on kommunikoitava omalakisesti teknologian imperatiivin kanssa.

5.2 Maaseutusosiaalityön ja kommunikaatioteorian suhde

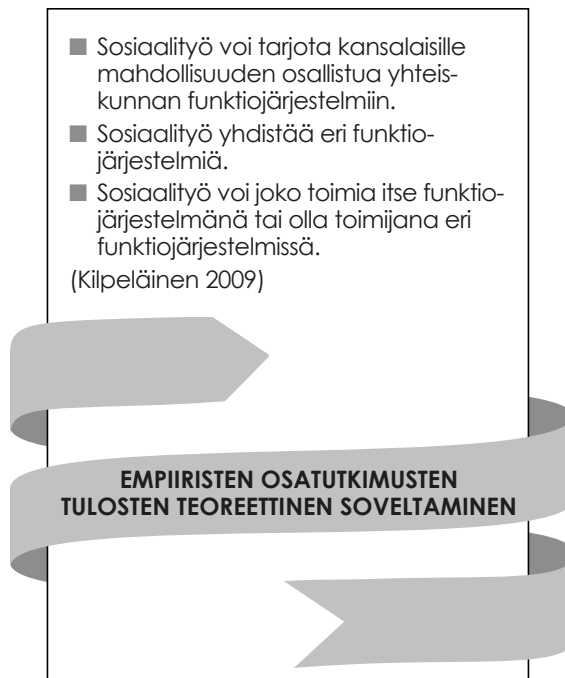
Sosiaalityötä ja systeemiteoriaa yhdistää kokonaisvaltaisuus, pyrkimys nähdä ja huomioida kokonaisuuksia (Raunio 2004, 26). Ekologisen kommunikaatioteorian peruseriaatteena on, että vaikka yhteiskunnalliset funktiojärjestelmät ovat toiminnallisesti suljettuja, ne ovat rakenteellisesti avoimia järjestelmiä, joiden toimintaan vaikuttaminen mahdollistuu tilanteittaisesti (Luhmann 1995, 181–185; Blühdorn 2000, 342–343; Jalava 2003). Kiinnitän tässä luvussa huomiota erityisesti alueellisuuteen ja paikallisuuteen kiinnittyvään maaseutusosiaalityön sekä ekologisen kommunikaatioteorian väliseen suhteeseen. Systeemiteoreettisella lähestymistavalla on mahdollista nähdä paikallisten toimintatapojen ja kulttuurin yhteys sosiaalityöhön ja sen tekemiseen.

Maaseutualueilla painottuvat kaupunkialueita enemmän muun muassa ympäristön tuntemuksen tarve. On ymmärrettävä, kuinka hyödyntää paikallisia resursseja ja käytössä olevia voimavaroja sekä kuinka yhdistää sosiaalityön arki paikalliseen arkeen (Pugh 2003, 82; Niskala 2008, 113–115; Ray & Phillips 2012, 20–22). Ekologinen kommunikaatioteoria kohtaa maaseutusosiaalityön vahvimmin tästä näkökulmasta. Toiminnallisesti suljetuissa, mutta rakenteellisesti avoimissa funktiojärjestelmissä paikallisilla toimijoilla on mahdollisuuksia vaikuttaa järjestelmiin sisäisesti välittämällä niiden käyttöön informaatiota muista yhteiskunnan järjestelmistä. Maaseutusosiaalityö tuottaa siten tietoa paikallisista toimintatavoista ja rakenteista, joissa funktiojärjestelmät toimivat. Lisäksi se tuottaa tietoa paikallisuuteen sujuvasti sopeutuvista menetelmistä ja keinoista sekä paikallisuutta ylläpitävistä kulttuurisista ominaisuuksista. Samalla maaseutusosiaalityö tulee vahvistaneeksi kulttuurista pääomaa.

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet määrittelee kansainvälistä sosiaalityöntekijöiden liittoa mukaillen sosiaalityön universaaliksi tavoitteeksi hyvinvointia edistävien olosuhteiden, yhteisöjen toimivuuden sekä yksilöiden toimintakykyisyyden vahvistamisen (IFSW 2014; Sosnet 2004). Sosiaalityön ydin on määritelmän mukaisesti hyvinvoinnin lisäämiseen liittyvien mahdollisuuksien luominen sekä yksilöiden ja yhteisöjen inklusion edistäminen yhteiskunnassa. Inklusiolla tarkoitetaan maaseutusosiaalityön näkökulmasta kylien ja kyläläisten liittämistä ja sitomista hyvinvoinnin ”sisäpiiriin”. Kun sosiaalityön määritelmää tarkastelee ekologisen kommunikaatioteorian näkökulmasta, sosiaalityön tavoite erkaantuu yksilökohtaisuudesta ja painottaa yhteisöllistä ja kommunikatiivista ajattelua. Sosiaalityön ollessa informaation välittäjänä eri funktiojärjestelmissä yksilötason tavoitteita tarkastellaan osana funktiojärjestelmien tavoitteita. Esimerkiksi talouden funktiojärjestelmässä taloutta tarkastellaan yhteisötasolla, jolloin yhdelle hyvä toiminto voi tuottaa toiselle haittaa. Toisin sanoen, jos talous funktiojärjestelmänä painottaa esimerkiksi lastensuojelua, taloudella ei ole ehkä resursseja huolehtia ikäihmisistä ja heidän hyvinvoinnistaan, mikä taas on ikääntyvien sivukylien intresseissä vahvasti läsnä.

Sosiaalityön professionaalinen ydinpyrkimys muutoksen rakentamiseen (IFSW 2014) voidaan kytkeä suppeasti ajatellen sosiaalisten ongelmien universaalisuuteen suhteessa aikaan ja paikkaan; ihmisten ongelmat ovat samansuuntaisia riippumatta paikasta tai ajasta. Tällaisessa järjestelmäkokeskeisessä tarkastelussa ”unohdetaan” ihmisen olevan osa elinympäristöään ja siinä vallitsevia suhteita. Järjestelmässä asiakkuus kaventuu yksilölliseksi ja jättää asiakkuuden yhteiskunnalliset elementit huomioimatta. (Pohjola 2010, 29–35, 53.) Esimerkiksi Timo Toikon (2005, 213–221) mukaan sosiaalityö määrittää funktionsa tilannekohtaisesti uudelleen *in situ*, jolloin huomioon otetaan yksilö, hänen tilanteensa ja ympäristö (myös Pohjola 2010, 52–55). Näin tulkiten teknologiavälitteisyys tulee väistämättä osaksi sivukylyssä toteutettavaa maaseutusosiaalityötä nykyisessä informaatioyhteiskunnassa. Samoin voidaan ajatella maaseutusosiaalityön linkittyvän yhteiskunnan funktiojärjestelmiin.

Neljännessä osatutkimuksessa (Kilpeläinen 2009) olen koetellut sosiaalityön paikkaa ja toimintamahdollisuuksia joko autopoieettisena funktiojärjestelmänä tai toimijana eri funktiojärjestelmissä. Kuviossa 12 on esitetty osatutkimuksessa rakennetut sosiaalityön vaihtoehtoiset toimintamallit suhteessa ekologiseen kommunikaatiojärjestelmään.

Kuvio 12. Sosiaalityön vaihtoehtoiset toimintamallit (Kilpeläinen 2009).

Teoreettisessa, kronologisesti ensimmäiseksi toteuttamassani osatutkimuksessa jätin ottamatta kantaa siihen, voiko sosiaalityö olla autonominen funktiojärjestelmä vai onko se toimija muissa funktiojärjestelmissä. Sen sijaan puntaroin sosiaalityön mahdollisuuksia molemmista näkökulmista. Toiminta funktiojärjestelmissä rakennetaan ja arvotetaan kaksiarvoisen, useampien vaihtoehtojen poissulkevan binaarisen koodin avulla, joka on pätevä ainoastaan kyseisessä erikoistuneessa järjestelmässä, eikä siten käytettävissä toisaalla. Koodauksen avulla funktiojärjestelmät eriytyvät toisistaan. Esimerkiksi talouden binaarikoodi on omistaa/ei omista, oikeuden oikea/väärä ja tieteen vastaava koodi on tosi/epätosi. (Luhmann 1989, 36–43, 51, 63, 76; 2004, 75–83.) Tästä lähtökohdasta sosiaalityön kaksiarvoisen koodin määrittäminen muodostuu haasteelliseksi.

Yksiselitteisen, universaalia sosiaalityötä rakenteistavan koodin nimeäminen on nykyisellä tietämyksellä vaikeaa, ehkä lähes mahdotonta, koska sosiaalityön sisäinen moninaisuus tuottaa kompleksisuutta. Koodi rakentuisi sosiaalityön universaalin tavoitteen kehyksessä eli mahdollisuuksien luomisessa muutoksen tuottamiseen. Universaali kehys kytkeytyy lähtökohtaisesti sosiaalityön perusarvojen mukaiseen hyvinvoinnin lisäämiseen. Kuitenkin määritelmä sisältää lähtökohtaisena oletuksenaan, että yhteiskunnassa on hyvinvointia, sillä ilman sen olemassaoloa sitä ei voi lisätä. Näin ollen dikotominen kaksiarvoisuuden ehto ei täyty missään olosuhteissa.

Sosiaalityön näkökulmasta toimivammaksi vaihtoehdoksi jää, että kaksiarvoinen binaarikoodi muodostuu joko sosiaalityön omissa alajärjestelmissä (Villadsen 2008) tai sosiaalityö asemoituu toimijaksi olemassa oleviin funktiojärjestelmiin. Kun sosiaalityö tulkitaan eri funktiojärjestelmien kommunikoijaksi eikä omaksi funktiojärjestelmäkseen, sosiaalityön mahdollisuudet vaikuttaa funktiojärjestelmien toimintaan laajenevat. Tällöin sosiaalityö voi järjestelmien sisällä tuottaa, välittää ja ymmärtää olemassa olevaa informaatiota hyvinvoinnin lisäämiseksi. Ollessaan toimijana eri funktiojärjestelmissä sosiaalityöllä on mahdollisuuksia välittää informaatiota eri funktiojärjestelmästä toiseen ja siten antamallaan syötteillä vaikuttaa niiden sisäiseen muutokseen. Maaseutusosiaalityö voi olla vaikuttamassa funktiojärjestelmien sisäiseen ja niiden väliseen kommunikaatioon, jotta kylien arki toimii sujuvasti.

Luhmannin (1989; 2004) ajattelua seuraten kommunikaatio ei välttämättä edellytä yhteistä ymmärrystä asiasta, vaan se on informaatiota, tiedon välittämistä ja siihen reagoimista. Sosiaalityöntekijöiden tehtävänä on tarjota asiakkaalle – yksilöille ja yhteisöille – valittavaksi erilaisia toimintamalleja, joista asiakas valitsee omanlaisensa ja itselleen sopivan vaihtoehdon. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää sosiaalityöltä vuorovaikutuksellisuutta sekä kommunikaatiota, sillä sosiaalityö on sidoksissa muun muassa poliittisiin ja taloudellisiin yhteiskunnallisiin ratkaisuihin, siis muiden funktiojärjestelmien väliseen ja sisäiseen kommunikaatioon. Kommunikaatiotavat voivat erilaistua funktiojärjestelmissä (esim. Villadsen 2008, 67–68) ja sekä sosiaalityön edustajat että asiakkaat ovat osallisia eri funktiojärjestelmissä. Kylien kannalta on

olennaista, että maaseutusosiaalityö toimii tulkkina eri järjestelmien välillä ja ”kääntää” funktiojärjestelmien kommunikaation tilanteittaisesti sellaiseksi, että esimerkiksi teknologiaväliteisyyden muutokset palvelevat funktiojärjestelmien sisäistä uusiutumista sekä ikääntyvien sivukylien arjen sujuvuutta.

Kylien sosiaalinen ikääntyminen luo maaseutusosiaalityölle tarpeen tuottaa palveluja, jotka edellyttävät reagointia yksilötason lisäksi rakenteellisella tasolla kyläyhteisöjen hyvinvoinnin ylläpitämisessä. Samanaikaisesti yhteiskunnalliset muutokset, mukaan lukien teknologisoituminen, yhdistettynä toiminnalliseen eriytymiseen pakottavat maaseutusosiaalityötä tekemään valintoja, mihin toimintajärjestelmiin osallistua ja miten. Esimerkiksi yhteiskunnassa vallitsevan niukkenevan talouden hegemonian aikakaudella talous funktiojärjestelmänä tuottaa maaseutusosiaalityölle entistä enemmän ehtoja ja pakotettuja valintoja, jotka vaikuttavat sosiaalityön toimintaan. Toisaalta oikeus funktiojärjestelmänä tuottaa säädöksiä ja lakeja, joiden vaikutukset täytyy imperatiivisesti huomioida talousjärjestelmässä. Talous on siten pakotettu reagoimaan ja muuttamaan toimintaansa, ainoastaan valinnat siitä, miten muutokset toteutetaan, jää talous-funktiojärjestelmän päätettäväksi. Arvoihin ja normeihin vahvasti nojautuva sosiaalityö kohtaa sisäistä epävarmuutta, kun se tekee päätöksiä vaihtoehtoisista mahdollisuuksista. Valintojen lisäksi vaikeutta tuottaa aiemmin pysyvyyteen nojautuvan yhteiskunnan kompleksisuus. (Jalava 2003.)

Kokonaisvaltaisen rakenteellisen sosiaalityön ja ekologisen kommunikaatioteorian tavoitteena on tarkastella kommunikaatiota toimintaympäristössä ja suhteissa ympäröivään maailmaan. Sosiaalista toimintakykyä edistävän rakenteellisen sosiaalityön pyrkimyksenä on Anneli Pohjolan (2011, 215–220) mukaan vaikuttaa yhteiskunnallisiin oloihin ja poliittiseen päätöksentekoon (myös Raunio 2004, 66–70), siis esimerkiksi politiikan, oikeuden ja talouden funktiojärjestelmiin. Tämä voi toteutua sujuvimmin muuttamalla sisäisesti ja omalakisesti sosiaalityön omia käytäntöjä, ei ulkoapäin tulevalle käskyttämällä.

Sosiaalityön tuottama tieto esimerkiksi kyläläisten arjen sujuvuuden tilasta ja sen parantamisesta on merkityksellistä, sillä jokainen funktiojärjestelmä päättää autonomisesti, miten se reagoi sille syötettyyn tietoon. Sosiaalityöllä on kiinteä kytkös alueellisuuteen ja paikallisuuteen (Pohjola ym. 2014a), joten sosiaalityöllä on vahva näkemys paikallisista hyvinvoinnin vajeista. Ekologinen kommunikaatioteoria kohdentaa tarkastelun toiminnan resonanssiin, siis toiminnan suhteisiin ja seurauksiin syiden sijasta. Omalla toimijuudellaan sosiaalityö tuottaa resonanssia muille funktiojärjestelmille, jotka autonomisina toimijoina päättävät viime kädessä sen, mitä tuotettu resonanssi tarkoittaa niiden olemassa ololle.

Tiivistäen voidaan sanoa, että ekologinen kommunikaatioteoria tarjoaa maaseutusosiaalityölle monia teoreettisia lähestymiskulmia ja mahdollisuuksia tukea ikääntyvien sivukylien asukkaiden arjen sujuvuutta sekä perinteisesti että teknologiavälitteisyyttä hyödyntäen. Sekä maaseutusosiaalityön että kommunikaatioteorian painopisteenä

on huomioida ihminen suhteessa ympäristöönsä, mikä edellyttää paikallista tietoa ja ympäristön tuntemista. Tätä yhdistävää tekijää vahvistaa molemmissa perusajatuksena oleva yhteisötasolle asemoituva tarkastelu. Teknologiavälitteisyys tarjoaa paikallisen tiedon keräämiseen työkaluja ja samalla se mahdollistaa tiedon vastavuoroisen käyttämisen läpinäkyvästi. Teknologisoituvassa maailmassa teknologiavälitteisyys tuo toisenlaisia vaihtoehtoja kommunikoida, ja maaseutusosiaalityö voi toimia tulkkina eri funktiojärjestelmien välillä. Näin ajatellen maaseutusosiaalityö linkittyy kommunikaatioteoriaan välittäen informaatiota funktiojärjestelmille. Mikäli kommunikaatio muuntuu järjestelmien sisällä omalle kielelle, niiden sisäinen toiminta uudistuu rekursiivisesti siten, että valinnat resonoivat oman uniikin ympäristönsä muutoksiin.

5.3 Maaseutusosiaalityö resonanssia ylläpitämässä

Niklas Luhmann tulkitsi yhteiskunnan muodostuvan ainoastaan järjestelmien välisestä kommunikaatiosta, yksilöt eivät kommunikoi eikä kommunikaatio ole palautettavissa yksilöön (Kangas 1995, 238). Poiketen Luhmannin alkuperäisestä ajattelusta sovelletaan ekologista kommunikaatioteoriaa yksilötasolle siten, että jokaisen sosiaalisen järjestelmän olemassaolo edellyttää yksilöiden toimintaa, siis kommunikaatiota. Järjestelmän kommunikaatio muodostuu järjestelmään kuuluvien yksilöiden toiminnan synnyttämästä toiminnasta. Resonanssi kuvaa puolestaan yksittäisen funktiojärjestelmän kykyä reagoida ympäristön tapahtumiin oman toimintansa muutoksilla. Omiin arvoihin perustuvan, yksilön tarpeisiin vastaamiseen pyrkivän (maaseutu)sosiaalityön kommunikaatio eri funktiojärjestelmissä rakentaa ja pohjustaa funktiojärjestelmille mahdollisuuksia uudistua ja muuttua sisäisesti sosiaalityön tuottaman tiedon avulla. Maaseutusosiaalityö ei siten voi sivuuttaa yhteiskunnalliseen toimintaan vaikuttamista.

Maaseutusosiaalityössä on olennaista havainnoida harvaan asutuilla alueilla ja sivukylissä tapahtuvia sisäisiä muutoksia suhteessa yhteiskunnallisiin muutoksiin. Kyläläiset hakevat arkeen tasapainoa, jonka saavuttaminen on haastavaa kompleksissa yhteiskunnassa. Kompleksisuus tuottaa järjestystä ja epäjärjestystä samanaikaisesti. Sen näkeminen riippuu siitä, kuka toimintaa havainnoi ja mistä näkökulmasta. Täydellisen kokonaiskuvan luominen on mahdoton tehtävä entistä moninaisimmissa ympäristöissä ja järjestelmissä. Kyläläisten arjesta saadaan erilaisia näkökulmia ja tulkintoja, jotka ovat riippuvaisia tilanteesta, ajasta, paikasta ja havainnoijasta.

Teknologiavälitteisyyden kytkeytymisessä sivukyläiden arkeen painottuu aika-ulottuvuus. Kyläläisillä on nykyisyydessä mahdollisuus arvioida arjen ja teknologiavälitteisyyden suhdetta tällä hetkellä käytössä olevilla kommunikaatiolla. Ratkaisematta kuitenkin jää, kuinka suhtautua vielä ajattelun ulkopuolella oleviin toimintamenetelmiin ja -tapoihin (ks. Gumbrecht 2001, 55–56). Toisin sanoen on mahdotonta tietää, miten

kyläläiset suhtautuvat ulkopuolelta tuleviin, ehkä tuntemattomiin teknologiavälitteisiin toimintatapoihin, joista heillä ei ole kokemustietoa. Ajattelen, että tulevaisuus on läsnä nykyisyydessä, mutta vain osittain. Teknologiavälitteisyyden vahvistumisen kehityssykli nopeutuvat, mikä osaltaan lisää kompleksisuutta sivukylien arjessa. Lisäksi näyttää siltä, että nopeasti kehittyvät teknologiaratkaisut (esim. Linturi ym. 2013, 14) monimutkaistuvat kehittyessään ja vaativat ylläpitäjiltään osaamista, joka on irti arjesta. Käyttäjien näkökulmasta riskinä on osaamisen etääntyminen käytännöstä (Hiekkänen ym. 2012) ja nouseminen tavoittamattomiin, jolloin arkiseen käyttöön alun perin suunniteltu teknologia muuttuu käytön ensisijaiseksi esteeksi.

Ekologinen kommunikaatioteoria antaa myös maaseutusosiaalityölle työkaluja havainnollistaa muutosten kompleksisuutta sivukylien arjessa. Käytän esimerkkinä virtupisteen (s. 62 tässä tutkimuksessa) avulla välitettyjä ja tulossa olevia hyvinvointipalveluja maaseutualueilla ja sivukylissä. Teknologiavälitteisesti tuotetut palvelut vastaavat osaltaan heikentyneen talouden synnyttämiin vaateisiin. Yleisesti jaettu ja teknologiauskoa tukeva ajatus on, että teknologiavälitteiset palvelut tuovat pitkällä aikavälillä kustannussäästöjä sekä palvelun tuottajille että niiden käyttäjille. Talouden funktiojärjestelmä tarkastelee kustannuksia suhteessa taloudelliseen hyötyyn. Se ei ota kantaa virtupisteen tuottamiin vaikutuksiin muille järjestelmille eikä se huomioi yksilötasolla merkityksellisiä arvoja tai osaamista.

Teknologian käyttöönotto ei kuitenkaan ole ylivaltaisesti pelkästään taloudellisen järjestelmän saneltavissa. Virtupisteen käyttö linkittyy myös oikeudelliseen järjestelmään. Suomen perustuslain (11.6.1999/731) mukaisesti jokainen voi valita asuinpaikkansa (9 §) ja jokaisella on oikeus sosiaaliturvaan (19 §) mukaan lukien julkisen vallan turvaamat riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Toimitaanko perustuslain vastaisesti, jos palvelun tarjoamisessa hyödynnetään ensisijaisesti virtupisteen palvelukanavia, eikä kaikilla ole taitotietoa tai teknisiä resursseja käyttää verkossa tarjottavia palveluja?

Virtupisteen käyttöönotto vaikuttaa myös koulutuksen funktiojärjestelmään. Internet on laajentanut ihmisten arjen elämis- ja kokemustilaa osittain ylipaikalliseksi arjeksi teknologiavälitteisyyttä hyödyntäen. Julkisen palvelujärjestelmän edustajana sosiaalityön koulutuksen paikka on tuottaa osaamista muuttuneissa rakenteissa toimivalle maaseutusosiaalityölle. Paikallisena toimijana ja toteuttajana maaseutusosiaalityö voi välittää tietoa eri funktiojärjestelmille. Se voi välittää tietoa koulutus-, neuvonta- ja ohjaustarpeista ikääntyvissä sivukylissä, mutta myös tietoa koulutuksen sisäisen uudistamisen tarpeisiin. Koulutuksen binäärikoodi, osaa/ei osaa heijastuu sosiaalityön sisäiseen, professionaaliseen koulutukseen yleisesti ja siten myös maaseutusosiaalityön osaamisen ylläpitämiseen ja vahvistamiseen. Jos sosiaalityöntekijät eivät itse hallitse teknologiavälitteisiä toimintatapoja, voivatko he olla ottamassa niitä käyttöön, vaikka se olisikin yhteiskunnallisena, funktiojärjestelmiä yhdistävänä tavoitteena?

Politiikkajärjestelmäkään ei säily ilman virtupisteen tuottamaa informaatiota ja kommunikaatiota. Funktiojärjestelmänä politiikka voi sille tuotetun informaation

pohjalta tehdä sivukylien hyvinvointia ja arjen sujuvuutta tukevia tai niitä murtavia päätöksiä, jotka koskevat teknologiavälitteisten palvelujen kotouttamista sivukylien arkeen. Tiedonsiirron teknologisoituminen muuttaa perinteistä kommunikaatiota. Tietoa on tarjolla ja sitä tuotetaan paljon. Kylien näkökulmasta olennaista on, miten maaseutusosiaalityö erottelee eri funktiojärjestelmien tarvitseman olennaisen tiedon ja miten se tulkitsee ympäristössä saadun tiedon sellaiseksi, että jokainen järjestelmä hyödyntää tietoa omassa kommunikaatiossaan, jotta sisäinen uudistuminen mahdollistuu ja tukee kylien arkea. Kyläläisille teknologiavälitteisyys konkretisoitui erityisesti vastavuoroisessa tiedonsiirrosta (Kilpeläinen 2014, 11). Maaseutusosiaalityö voi toimia tiedontuottajana. Sen tuottamaa tietoa käytetään päätöksenteon pohjana, mutta samalla se välittää tietoa tehdyistä päätöksistä.

Kokoavana lopputulemana on, että mikään järjestelmä ei pysty yksinään auto-
poieettisesti määrittämään virtupisteen käyttöä tai käyttämättömyyttä sivukylillä. Sen sijaan funktiojärjestelmät päättävät itsenäisesti, miten ja millä voimakkuudella ne resonovat muiden järjestelmien tuottamaan informaatioon muutoksen aikaansaamista eduista ja haitoista sekä siitä, miten virtupisteen käyttö vahvistaa järjestelmän sisäistä kommunikaatiota. Tähän kommunikaatioon ja päätöksentekoon maaseutusosiaalityö voi osallistua tuottamalla ja välittämällä tietoa sivukylien arjesta. Eri funktiojärjestelmissä toimiessaan maaseutusosiaalityö saa niissä syntyneitä tietoa, jota suhteuttaa yhteiskunnalliseen, alueellisiin ja paikallisiin tietotarpeisiin ja kommunikaatioon.

Virtupisteen käyttöönotto, käyttäminen ja ylläpito linkittyvät funktiojärjestelmien lisäksi maaseutusosiaalityön arvodiskursseihin. Arvot ovat suhteellisia ja määrittäviä tehdyissä ja tehtävissä valinnoissa huolimatta arvoihin sisäänkirjoitetusta uskomuksista siitä, millainen on hyvä yhteiskunta (Banks 2006, 6; Niemelä 2011, 15, 38). Maaseutusosiaalityön ratkaistavaksi jää, miten se suhteuttaa sosiaalityötä ohjaavat keskeiset arvot – ihmisoikeuksien ja itsemääräämisoikeuksien kunnioittamisen, sosiaaliset oikeudet, osallisuuden, hyvinvoinnin ja tasa-arvon edistämisen sekä oikeudenmukaisuuden (IFSW 2014) – teknologiavälitteisyyden ja sivukylien ikääntymisen tuottamaan dilemmaan muuttuvassa yhteiskunnassa.

Funktiojärjestelmissä yhteisestikin jaetut arvot painottuvat eri tavalla. Talousjärjestelmän arvomaailman painopiste poikkeaa oikeuden, koulutuksen tai politiikan arvoskaalasta. Arvot ovat kuitenkin välttämättömiä päätöksenteon kannalta, vaikka arvojen lisääntyessä ja niiden keskinäisessä kamppailussa päätöksenteko vaikeutuu (Luhmann 2008, 28–30). Onko mahdollista ylläpitää ja toteuttaa tasa-arvoisuutta tai oikeudenmukaisuutta edelleen toimintaa ohjaavana periaatteena, jos sivukylillä toteutettavassa maaseutusosiaalityössä painottuu esimerkiksi osallisuus?

Vaihtoehtoisuus eli kontingenssi on sisäänkirjoitettu ekologiseen kommunikatioteoriaan. Mikäli jotain on, sille on myös vaihtoehto, joka voidaan valita. (Luhmann 2004, 77.) Toisaalta myös yksi vaihtoehto on, että kaikki vaihtoehdot jätetään

käyttämättä. Jokin on kontingentti silloin, kun se ei ole mahdoton, mutta ei myöskään välttämätön eli valittavana on erilaisia mahdollisuuksia (Luhmann 1995, 106; Simola ym. 2010, 288; Eräsaari 2015, 13), jolloin eron tekeminen merkityksellistyy. Kontingenssi ymmärrettynä toimijan valinnanmahdollisuuksina konkretisoituu maaseutusosiaalityössä teknologiavälitteisyydessä sekä funktiojärjestelmien sisällä että niiden kommunikaatiossa. Teknologiavälitteisyyden ehtona oleva toimiva infrastruktuuri ja sen ylläpito edellyttävät useiden funktiojärjestelmien sisäistä ja niiden välistä kommunikaatiota, jotta kommunikaation tarvitsemat perusrakenteet ovat kunnossa. Teknologiavälitteisyyden toteutuminen edellyttää siten myös valintoja ja tekoja, joista päätettäessä kyse on myös yhteiskunnan yleisistä arvovalinnoista. Maaseutusosiaalityön paikka on olla tuomassa ikääntyvien sivukylien asukkaiden näkökulmaa yhteiskunnalliseen arvokeskusteluun.

Maaseutusosiaalityön roolissa resonanssin rakentajana ja eron tekemisen mahdollistajana olennaiseksi tekijäksi muodostuu käytettävissä oleva tieto. Sen yhtenä osana on kyläläisten tuottama tieto, jota olen tarkastellut tässä tutkimuksessa teknologiavälitteisesti tuotettuna tietona luvussa 4.3. Kyläläisten tuottama tieto on yksi osa maaseutusosiaalityössä käytettävää tietoa. Esimerkiksi kyläläisten tuottama kokemustieto teknologiavälitteisyyden toimivuudesta tai toimimattomuudesta konkretisoi maaseutusosiaalityön mahdollisuuksia jakaa ja saada paikallisuuteen kytkeytyvää tietoa. Sen avulla voidaan rakentaa ja valita vaihtoehtoisia kommunikaatiotapoja muun muassa hyvinvointipalvelujen tuottamiseen ja siten tukea ikääntyvien kylien arkielämää.

Kyläyhteisöissä tuotetussa teknologiavälitteisessä tiedossa realisoituu yhteiskunnalliseen aikaan ja paikkaan sidoksissa oleva informaatio. Sivukylien arjessa ikääntymisdiskurssin osuus korostuu, minkä tuottamat vaateet asettavat maaseutusosiaalityön valintojen eteen. Toimiessaan eri funktiojärjestelmissä maaseutusosiaalityön on valittava, missä suhteessa kyläläisten tuottama tieto sekä teknologian käyttö vaikuttaa kommunikaatioon suhteessa muuhun tietoon. Maaseutusosiaalityö professiona arvioi, mitä informaatiota sen on välitettävä eri funktiojärjestelmille, millä tavoin ja missä järjestyksessä.

Osallisuus eri funktiojärjestelmissä mahdollistaa vaikuttamisen funktiojärjestelmien kommunikaatioon, mutta myös niiden tuottamien etuuksien ja hyötyjen saavutettavuuden (Luhmann 1990, 34–35). Teknologiavälitteisyydellä maaseutusosiaalityö pystyy rakentamaan tiedon avulla toteutuvan osallisuuden paikkoja ja tiloja sivukylien asukkaille perinteisen osallistumisen vaihtoehtona. Videovälitteiset asiakastapaamiset, internetin avulla tehtävät kyselyt ja kansalaisfooromit, asiakkaan mahdollisuudet katsella omia asiakastietojaan suojatussa yhteydessä, virtupisteen tyyppiset teknologiavälitteiset verkkopalvelupisteet tai teknologiaa hyödyntäen tiedon avoin jakaminen luovat pohjaa kyläläisten teknologiavälitteiseen osallisuuteen omien ja yhteisten asioiden hoitamiseksi.

Keskuksettomassa (Luhmann 1989) tai monikeskuksisessa (Villadsen 2008) yhteiskunnassa funktiojärjestelmät ovat joka tapauksessa riippuvaisia toisistaan. Riippuvuus konkretisoituu paikallisissa toimintatavoissa, jota maaseutusosiaalityö uusintaa kehämäisesti, rekursiivisesti ja välittää informaatiota eri funktiojärjestelmien kesken; toisin sanoen ylläpitää järjestelmien välistä resonanssia. Kyläläisten elämässä tämä tarkoittaa, että kylä ei pärjää ilman (yhteis)kuntaa ja päinvastoin, vaikkakin funktiojärjestelmät rakentuvat toiminnallisesti, eivät alueellisesti.

Maaseutusosiaalityön paikka resonanssin ylläpitäjänä on merkittävä tarkasteltaessa yhteiskunnallisia muutoksia ikääntyvien sivukylien näkökulmasta. Maaseutusosiaalityön toiminta eri funktiojärjestelmien välisenä tulkkina korostuu. Lisäksi se toimii järjestelmien sisäisessä kommunikaatiossa tuottaen tietoa funktiojärjestelmälle itselleen sekä muille funktiojärjestelmille kommunikaation perustaksi. Se välittää tietoa kylistä funktiojärjestelmiin ja päinvastoin. Parhaimmillaan teknologiavälitteisen kommunikaation vahvistaminen lisää kylien osallisuutta.

5.4 Maaseutusosiaalityö teknologiavälitteisyyden hyödyntäjänä

Harvaan asutulla maaseudulla teknologiavälitteiset ratkaisut ovat muodostuneet varteenotettavaksi mahdollisuudeksi kyläläisten hyvinvoinnin ja arjen sujuvuuden ylläpitämisessä. Tässä luvussa pohdin aineistoni herättämin ajatuksin (erityisesti luvun neljä tulokset tässä yhteenveto-osiossa) maaseutusosiaalityön roolia ja mahdollisuuksia teknologiavälitteisyyden hyödyntämisessä. Visiointini lähteenä on Ulla-Maija Rantalaihon (2005) perinteisen sosiaalityön osaamisen jäsenitys tiedolliseen ja taidolliseen osaamiseen. Tiedollisen osaamisen ulottuvuudet kiinnittyvät yhteiskunnalliseen osaamiseen ja tutkimukselliseen osaamiseen sekä resurssi- ja innovaatio-osaamiseen. Taidollisuus kiinnittyy arvoihin, metodologiaan ja vuorovaikutukseen sekä muutososaamiseen. Laajennan Rantalaihon osaamisjäsenystä informaatioteknologisella osaamisella (Kilpeläinen & Sankala 2010, 285).

Muutososaaminen on kaiken kattava yleiskäsite teknologiavälitteisyyden mahdollisuuksia pohdittaessa. Luhmannin (2004) mukaan yhteiskunta on eri funktiojärjestelmien muodostama kokonaisuus. Järjestelmät kommunikoivat tietoa välittäen. Kyläläiset näyttäytyivät aineistossa monitasoisen tiedon rakentajina ja käyttäjinä, vaikkakin tarve läpinäkyvälle, moniääniselle ja yhteisessä ymmärryksessä syntyvälle jaetulle tiedolle oli ilmeinen. Yhteiskunnallisiin muutoksiin reagointi on osa maaseutusosiaalityötä. Se voi silloittaa ja välittää tietoa ikääntyvien sivukylien ja yhteiskunnan välillä muutoksista ja niiden vaikutuksista. Tiedontuotanto ja tiedon välittäminen korostuvat toimintamenetelminä kompleksisessa tietoyhteiskuntakehityksessä, joka tarvitsee maaseutusosiaalityön tuottamaa paikallista tietoa. Teknologiavälitteisyys mahdollistaa reaaliaikaisen tiedon käytön, mutta maaseutusosiaalityössä kyläläisten

tuottaman tiedon hyödyntämistä on vielä vara vahvistaa. Tuotetusta tiedosta kasvaa ajan myötä paikalliseen tietoon pohjautuva yhteisöllinen, jaettu ja yhteisessä käytössä oleva tietovaranto, johon maaseutusosiaalityössäkin voidaan turvautua ja toiminta sekä sen lähtökohdat ovat osallisille läpinäkyviä.

Tietovarannot ovat myös pohjana monikanavaiselle sosiaaliselle raportoinnille ja sitä kautta sosiaalipoliittiselle vaikuttamiselle. Informaatioyhteiskunnassa tiedon rakentaminen ja välittäminen on osa maaseutusosiaalityön arkea. Kyläläisten taitotiedon ottaminen osaksi vaikuttamistyötä, esimerkiksi avointen teknologiavälitteisten foorumien mahdollistamana, osallistaisi kyläläiset sosiaalipoliittiseen vaikuttamistyöhön, vaikka tietovarannon tulkinta ja muokkaaminen yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen jäisikin sosiaalityön toimijoille.

Ilmiötasolla tuotettu tieto lisää työn läpinäkyvyyttä ihmisten parissa ja muokkaa kulttuurisia asenteita pitkällä aikavälillä. Samalla se voi arkistaa sosiaalityötä ja tukea sosiaalityön roolia ihmisten arjen osana, ei ainoastaan kriisityönä tai ongelma-orientoituneena väliintulona. Virallisten raporttien ja organisaatioiden sisäisten ja välisten tiedontarpeen oheen onkin noussut entistä vahvempi asiakkaan tuottaman kokemustiedon tarve ja sen sulauttaminen ammatilliseen tietoon.

Ymmärrys ja tulkinta maaseutusosiaalityön roolista yhteiskunnallisena raporttina ja tiedontuottajana vahvistuu tarkasteltaessa teknologiavälitteistä tietoa resonanssin näkökulmasta. Pohdittavaksi jää, millaiseksi sivukylien paikkaa yhteiskunnassa rakentavan maaseutusosiaalityön toiminta muotoutuu, jos se toteuttaa Luhmannin ekologisen kommunikaatioteorian perusajatusta, jonka mukaan funktiojärjestelmät ovat itsenäisiä toimijoita. Maaseutusosiaalityö voi parhaimmillaankin ainoastaan välittää informaatiota eli hälyä funktiojärjestelmille, johon ne joko vastaavat toimintaansa muuttamalla tai jättävät käytettäväksi syötetyn informaation huomiotta.

Kyläläisten arkistuva teknologian käyttö haastaa maaseutusosiaalityötä innovoimaan uudenlaisia, informaatioteknologiaa hyödyntäviä työmenetelmiä. Maaseutusosiaalityö toimii ikään kuin pelinrakentajana teknologisoituvalla arjen toimintakentällä. Kun osa ikääntyvien sivukylien ikäihmisistä käyttää teknologiaa mieluummin välillisesti (Rasi & Kilpeläinen 2015), nuorten ja työikäisten kyläläisten rooli painottuu informaatioteknologian käyttämisessä. Toisaalta maaseutusosiaalityössä pohdinnan paikka on erityisesti ikääntyvien heterogeeninen ryhmä eli se, miten esimerkiksi palvelutarjonnassa voidaan ottaa huomioon moninaisesti teknologiavälitteisyyttä hyödyntävät ikäihmiset unohtamatta niitä, jotka eivät käytä teknologiaa lainkaan.

Tiedon ja osallisuuden lisäksi teknologiavälitteisyys merkityksellistyi kyläläisille palveluissa, palveluprosessien rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Teknologisoituvassa yhteiskunnassa yhdeksi ratkaisuksi on ajateltu virtu- ja muita sen kaltaisia palvelupisteitä, jotka fyysisesti sijaitsevat julkisissa tiloissa. Aiempien tutkimusten mukaisesti (esim. Leikas 2009) myös tässä tutkimuksessa vahvistui kyläläisten kokemuksellisenä tietona se, että ihmiset hyödyntävät teknologiavälitteisyyttä mieluiten kotona tai

työpaikalla julkisiin tiloihin sijoitettujen palvelupisteiden sijasta. Myös virtupiste tarjoaa teknologiavälitteisiä palveluja julkisissa palvelupisteissä sekä kotona. Kotoa käytössä olevat teknologiavälitteiset palvelut edellyttävät kyläläisiltä toimivan infrastruktuurin ohella taitoa löytää ja käyttää pääasiassa internetissä tuotettuja palveluja. Kyläläisten käytössä painottui teknologian vakiintunut käyttö, kun taas viihdekäyttö oli vähäistä ja hyötykäyttö tätäkin vähäisempää. Maaseutusosiaalityö on avainasemassa teknologiavälitteisten palvelujen tunnetuksi tekemisessä kylissä ja harvaan asutulla maaseudulla.

Palvelujen siirtyminen asiakkaiden kotikoneille ravistelee eniten sosiaalityön ytimessä olevaa vuorovaikutus- ja arvo-osaamista, tekniset toiminnot on kuitenkin suhteellisen helppo omaksua, mikäli teknologiavälitteisyyden tuottama lisäarvo palvelee sosiaalityön arvomaailmaa. Teknologiavälitteisyyden sulauttaminen nykyisiin sosiaalityön toimintaprosesseihin vahvistaa osaltaan asiakkaiden äänen kuuluvuutta. Riskinä näen tosin Asta Niskalan (2008, 90) tavoin sen, että mikäli asiakkuus etäänny teknologisten laitteiden välittämäksi ja taakse, sillä voi olla heikentävä vaikutus asiakassuhteen luottamuksellisuuteen, ja sosiaalityössä luottamus on yksi perusarvoista. Niinpä puhtaasti teknologiaperusteisten ratkaisujen käytön ja soveltuvuuden arviointi on tulevaisuudessa maaseutusosiaalityön ydinosaamista, jonka avulla voidaan toimenpidekeskeisyyden sijasta vahvistaa suunnitelmallista ja ennakoivaa maaseutusosiaalityötä.

Maaseutusosiaalityön yhdeksi yhteisölliseksi, rakenteellisen tason tehtäväksi voidaan ajatella kyläläisten tukeminen teknologiavälitteisyyden omaksumisessa ja hyödyntämisessä. Teknologiavälitteisyys rakentuu vaihtoehtoiseksi toimintatavaksi, jossa kyläläiset ja kyläyhteisöt säilyvät osana yhteiskuntaa sen muutoksista huolimatta. Kyläläisten osallisuus näytti rakentuvan tai oleman rakentumatta tiedon avulla ja välityksellä. Osallisuuden mahdollistaminen ja vahvistaminen korostuvat teknologiaorientoituneessa yhteiskunnassa.

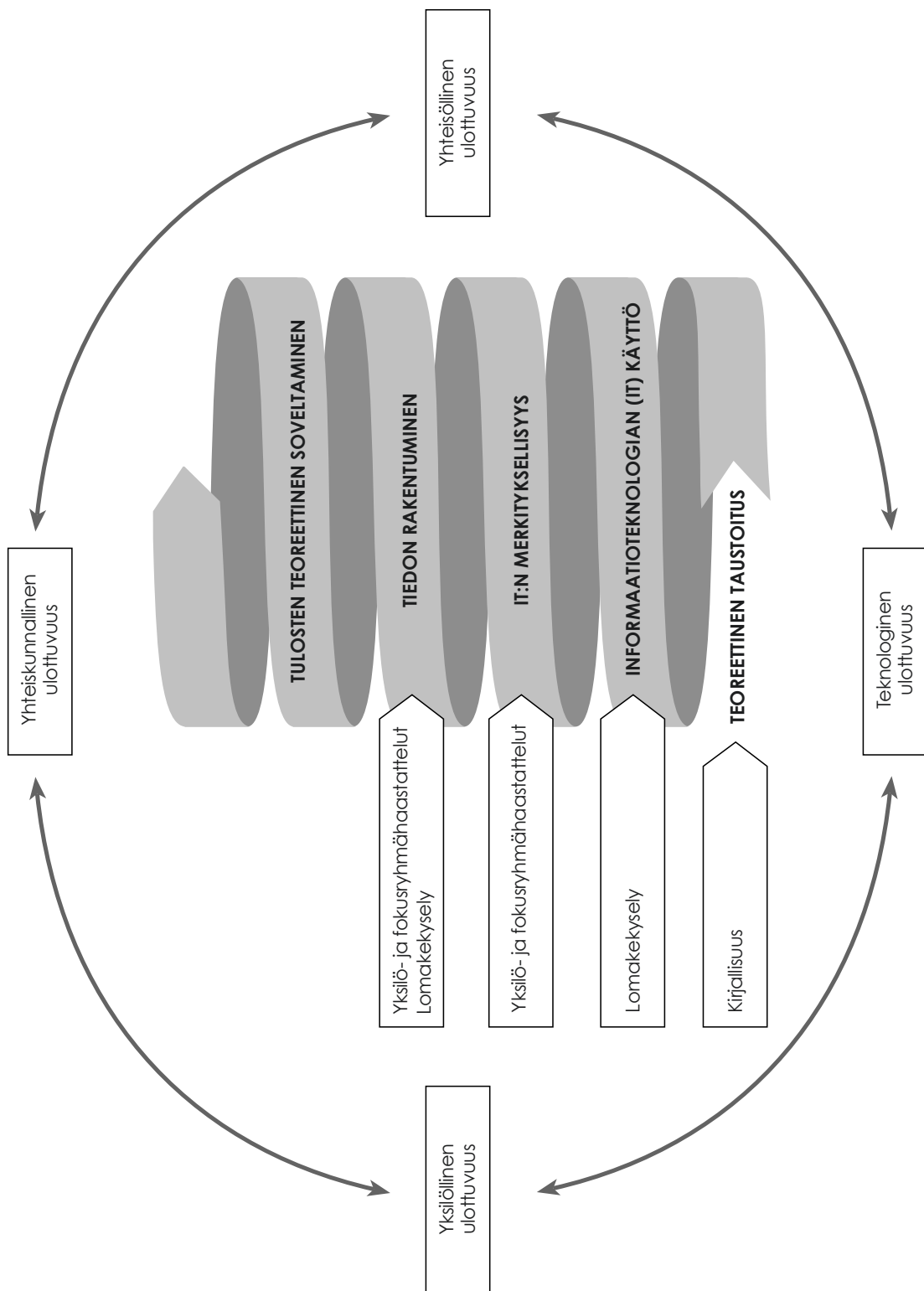
Sosiaalityössä teknologiavälitteisyyteen nojautuva muutos näyttäytyy ristiriitaisena eri funktiojärjestelmissä. Talouden funktiojärjestelmä velvoittaa sosiaalityötä toimijana ottamaan teknologiaa käyttöön, mutta sosiaalityön sisällä ja sen asiantuntemuksella on ratkaistava, mitkä palvelut ja asiat on mahdollista toteuttaa verkkovälitteisesti. On siis tehtävä valintoja sen suhteen, missä menee riittävä teknologiavälitteisyyden hyödyntämisen raja ja milloin perinteiset toimintatavat ovat paras vaihtoehto.

Muutos tuottaa hyvinvointiyhteiskunnassa sekä funktiojärjestelmille että toimijoille epävakautta ja kompleksisuutta, joka toisaalta tuottaa muutosta (Luhmann 1990, 67). Ollessaan aktiivisena toimijana, resonanssin rakentajana, esimerkiksi politiikan funktiojärjestelmässä maaseutusosiaalityö on vaikuttamassa toimintapolitiikkaa linjaaviin päätöksiin, mutta myös toimintaan sinällään.

6 Pohdintaa valinnoista

6.1 Vaihtoehtoiset valinnat sivukylissä

Olen tässä yhteenveto-osiossa tarkastellut tekemiäni osatutkimusten tuloksia ja kytkenyt ne laajaan yhteiskunnalliseen kehykseen teoreettisesti ja soveltavasti. Tarkastelun voi paikantaa neljään tulkinnalliseen ulottuvuuteen: yksilölliseen, yhteisölliseen, yhteiskunnalliseen ja teknologiseen ulottuvuuteen (kuvio 13). Tutkimukseni keskiössä on ollut teknologiavälitteisyys sekä tiedon rakentuminen ikääntyvien sivukylien arjessa. Olen soveltanut tutkimukseni tuloksia sosiaalityössä vähän käytettyä, yhteiskunnan kompleksisuutta avaavaa ekologista kommunikaatioteoriaa eklektisesti hyödyntäen maaseutusosiaalityön toiminnallisessa kehyksessä. Tutkimuksellinen ajatteluni kiteytyy sivukylien arjen moninaisuuden suhteisiin teknologisoituvassa ja moninaisessa, murroksesta toiseen kulkevassa yhteiskunnassa.

Kuvio 13. Tutkimuksen tulkintakehykset teknologiavälitteisyydestä sivukylien arjessa.

Käsillä olevaa tutkimusta voisi analogisesti, joskin vajaasti, verrata sivukylien arjen moninaisuuteen. Tilanteittaisesti, ajassa, paikassa ja kontekstissaan kehämäisesti rakentuva arki on toisinaan vaikeasti koossa pidettävä ilmiö, mutta palasista muodostuu kokonaisuus, joka näyttyy omanlaiseltaan riippuen siitä, mistä kulmasta ja millaisilla silmilaseilla sitä katselee. Joskus voi käydä myös niin, että silmille jäävät yhdenlaiset, tietyn näkökulman tarjoavat lasit. Olen tutkimuksellani pyrkinyt tuomaan moninäkökulmaisen ajattelutavan sekä sivukylien asukkaiden ja yhteisöjen arkea tukevaan maaseutusosiaalityöhön. Ajattelen Risto Eräsaaren (2013, 22) tavoin, että kompleksisuutta voidaan ymmärtää ainoastaan kompleksisuutta kokoamalla, ei yksinkertaistamalla.

Janne Jalava (2005, 132–133) tulkitsee Niklas Luhmannin johtopäätöksenä olevan, että hyvinvointivaltion kasvu ja siten myös laajenemispolitiikka on saavuttanut äärirajansa. Tällöin vaihtoehdoksi jää rajojen ja resurssien tunnistaminen, mikä tarkoittaa Sami Moisiota (2012, 167) lainaten sitä, että *”Yhteiskuntapolitiikka on kilpailuvaltiossa tarjontavetoista aikaisemmalle hyvinvointipolitiikalle tyypillisen kysynnän luomisen ja ylläpitämisen sijasta”*. Yhtäältä tämä tarkoittaa käytännössä niukkenevia resursseja, pieneneviä määrärahoja, entistä vähemmän tekijöitä. Toisaalta se heijastaa individualismia ilmentävässä postmodernissa yhteiskunnassa, markkinavetoisuutta, yksilöllisten tarpeiden kasvua, mutta myös kansalaisten valvutuneisuuden lisääntymistä sekä tarjonnan laajentumista. Tällöin yhteiskunnallisella agendalla on muun muassa infrastruktuurin rakentamisen arvottaminen suhteessa sivukylien asukasmääriin. Yhdessä nämä eri suuntiin toimintaa ohjaavat vaateet edellyttävät väistämättä toimintojen priorisointia ja valintoja, joiden tuloksena ei välttämättä ole toimivien, vaan pahimmillaan yhteiskunnan näkökulmasta halvin toimintamalli, jossa ihmiset nähdään yhteiskunnan hyödykkeinä, käyttökelpoisina kansalaisina (ks. Moisiola 2012, 304–305), yhteiskunnallisina objekteina omassa elämässään. Tämä eriarvoistaa kansalaisia riippuen heidän asuinpaikastaan, iästään tai toimintakyvystään. Tästä johtuen näen sivukylien kannalta olennaiseksi maaseutusosiaalityön tehtävän toimia niiden puolestapuhujana sekä vastavuoroisen tiedon välittäjänä ja ymmärtäjänä.

Ajattelen, että maaseutusosiaalityön tärkeä tehtävä on olla tuottamassa ja ylläpitämässä arvokeskustelua kompleksisessa yhteiskunnallisessa ajassa ja tilassa, jotta sivukylissä asumisen oikeus mahdollistuu muutenkin kuin velvollisuuksilla. Luhmannilaisittain kommunikaatio on toimintaa. Kyse on siitä, miten asiaa lähestytään eli nähdäänkö ikääntyvät sivukylät asukkaineen yhteiskunnan voimavarana vai ongelmana sekä myös siitä, millaisia kommunikaatiotiloja ikääntyvissä sivukylissä avataan ja ylläpidetään. Toisin sanoen, ajatellaanko kyläläisten olevan kansalaisia vai kuluttajia (ks. Haila 2011, 236).

Kaupungistuvassa ja globalisoituvassa maailmassa vaihtoehtoisten toimintamallien tarjoaminen myös harvaan asutuilla maaseutualueilla tuottaa yhteiskunnalliselle kehitykselle toisenlaista kommunikaatiota, joka kytkeytyy kyläläisten kokemus-

maailmaan sekä prosessuaalisesti tuotettuun tietoon. Informaation välittäminen ja kommunikaatio mahdollistavat myös sivukylien osallisuuden yhteiskunnassa. Maaseutusosiaalityö yhdistää funktiojärjestelmiä välittämällä informaatiota järjestelmien sisäiseen kommunikaatioon unohtamatta erontekoa. Kyläläisten tuottaman tiedon avulla kommunikaatio ankkuroituu paikallisuuteen ja paikallisiin tarpeisiin, mutta samalla tiedostetaan yhteiskunnallisesti samankaltaisuudet ja erot.

Yhteiskunnan ajankuvana on yksilöllistyvä yhteisöllisyys (Kangaspunta 2011). Perinteisen historiaan, paikkaan, sukuun tai statukseen pohjautuva yhteisöllisyys on laajentunut internetin käytön arkistumisen myötä teknologiavälitteiseen, maantieteellisistä rajoitteista vapaaseen yhteisöllisyyteen, joka perustuu yhteisesti jaettuun kiinnostukseen. Teknologiavälitteisen yhteisöllisyyden piirteitä voi kuvata esimerkiksi sanoilla avoimuus, muuttuvuus, ajattomuus, vapaaehtoisuus ja valinnanvapaus. Nämä eivät kuitenkaan sulje pois paikallisuuteen kiinnittyvää yhteisöllisyyttä, joka voi myös vahvistua teknologiavälitteisyyden avulla. Laajenevat yhteisöllisyyden muodot haastavat maaseutusosiaalityötä olemaan läsnä myös teknologian mahdollistamilla vaihtoehtoisilla toimintatavoilla.

Sivukylät elävät valinnoista, jotka pohjautuvat yhteiskunnalliseen historiaan, mutta suuntaavat vaikutuksensa tulevaisuuteen, jonka muoto ja toiminta säilyttää ennustamattomuutensa. Tietoisuus tulevaisuuden kompleksisuudesta vahvistaa kykyä sietää kompleksisuutta (Eräsaari 2013, 36). Kyläläisten arjessa mukana oleva ja sitä jäsentävä yhteiskunnallisten muutosten moninaisuus tasoittuu aikaperspektiivissä. Syklisesti toistuvat muutokset muokkaavat ympäröivää yhteiskuntaa, minkä huomiointi arjessa edellyttää jatkuvaa havainnointia, resonanssia ja kommunikaatiota. Siitä huolimatta arki rakentuu pienissä teoissa ja olemisessa, joita yhteiskunnalliset muutokset koskevat valikoidusti ja tilanteittaisesti, ehkäpä satunnaisestikin. Kun kommunikaation avulla tehdään näkyväksi erontekoja, jotka liittyvät arjen valintoihin ja päätöksiin, syntyy muutoksia toimintatavoissa ja ajattelumalleissa.

Kyläläiset tuottavat maaseutusosiaalityölle intuitiivista tietoa kokonaisuuksista ja sen osien sekä yhteisöjen välisistä yhteyksistä ja eroista, mutta tieto ei välttämättä paikannu mihinkään yksittäiseen ilmiöön tai asetelmaan. Siitä huolimatta tieto on relevanttia, eikä sitä voi sivuuttaa huomiotta. Tutkittaessa uusia toimintamalleja ja -tapoja intuitiivisen tiedon merkitys korostuu entisestään, sillä järkeily ainoana toimintamallina ei välttämättä riitä nyky-yhteiskunnan tarvitseman tiedon sanoittamiseen tai tuottamiseen, vaan tarvitaan osallisuuden avulla syntynyttä kokemustietoa teoreettisen tiedon rinnalle yhdeksi valintaperusteeksi. (ks. Anttila 2000, 56–60.) Tutkimukseni teknologiavälitteisyydestä ja teknologiavälitteisen tiedon rakentumisesta tekee vahvistaa moninäkökulmaisen tiedon tarpeen merkityksellisyyttä, kun halutaan luoda kokonaiskuvaa valitusta ilmiöstä. Teknologian läsnäolo tiedostetaan, mutta sitä on haasteellista sanoittaa etenkin silloin, kun ajattelu on tulevaisuusorientoitunutta, mahdollisuuksien pohdintaa.

Yhtenä jatkotutkimuksen aiheena voisi olla, saavuttaako asiakas parempia palveluja sillä, että hän on arvo- ja oikeusperustaisesti osallisena palvelujen suunnittelemisessa, toteuttamisessa ja kehittämisessä. Vai tuottaako asiakkaan osallisuus näennäisesti eettisesti laadukkaampaa toimintaa, joka peittää alleen asiakkaan todelliset tarpeet? Verkkoan tarjoaa julkisen tilan, joka mahdollistaa osallisuuden laajasti, mutta se ei kuitenkaan takaa kuulluksi tulemistä (Visala 2011, 152). Sinällään teknologiavälitteisyyden käyttöön ottaminen ei muuta eettisesti kestävän maaseutusosiaalityön peruslähtökohtia eli autonomiaa, yksityisyyttä, kansalaisen oikeutta saada palveluja tarvitessaan, palvelujen oikeudenmukaisuutta eikä tehokkuutta. Silti valinta tuo maaseutusosiaalityöhön uusia ulottuvuuksia, sillä teknologiavälitteinen toiminta poikkeaa perinteisistä, totutuista työskentelytavoista.

Kyläläisten osallisuus omaan arjen sujuvuuden suunnitteluun on esillä yhteiskunnallisissa diskursseissa, mutta sen todentamisessa toiminnallisissa tiloissa ja kyläläisten osallisuuden vaikutusten näkyväksi tekemisessä on edelleen vahvistamisen varaa. Tällä on merkitystä myös rekursiivisesti. Kyläläiset tarvitsevat tietoa oman osallisuutensa vaikutuksista, jotta motivaatio olla mukana kehittämistyössä säilyy, eikä osallisuus ole pelkästään peittävänä verhona velvollisuuksille. (Ks. myös Carr 2004; Brunet ym. 2014a.) Osallisuus voi kääntyä myös osattomuudeksi, mikäli käytettävissä oleva tieto ei ole jaettavaa.

Jaan tutkimuskohteen valinnallani Toni Ahlqvistin (2006, 149) ajatuksen siitä, että teknologiaa tulisi tutkia siellä, missä sitä käytetään ja tuotetaan, jotta saavutetaan teknologiavälitteisyyden kulttuuriset, toiminnalliset, sosiaaliset ja alueelliset mahdollisuudet. Olenkin tutkimuksessani tarkastellut yhteiskunnan teknologisoitumisen tuottamia muutoksia ikääntyvässä sivukylässä eri tulkintakehyksissä, jotka punoutuvat toisiinsa kyläläisten arjessa. Yksilöt muodostavat yhdessä yhteisön, sivukylän, kokemuksellisen tilan. Osana yhteiskuntaa ja sen funktiojärjestelmiä se rakentaa paikkansa yhä uudelleen. Totutut tavat ja rutiinit luovat turvallisuutta, joka parhaimmillaan tukee uusien tapojen kokeiluja (Haila 2011, 235). Teknologiavälitteisyys voi joko edesauttaa tai rajata kyläläisten ja ikääntyvien kyläyhteisöjen osallisuutta kylän sisäisissä suhteissa, mutta myös kylän ja ympäröivän yhteiskunnan vuorovaikutuksessa sekä kyläläisten arkea koskevissa palvelujärjestelmissä.

Eettisestä näkökulmasta ajatellen myös palvelujärjestelmät sisältävät itseään säilyttävän ominaisuuden ja joutuvat valintojen eteen yhteiskunnan muuttuessa. Palvelujärjestelmän näkökulmasta tarkastellen syntyy ammatillinen moraalinen pulma, kun uusia teknologiavälitteisiä toimintamalleja tulee tarjolle. Miten esimerkiksi maaseutusosiaalityössä hyväksytään teknologiavälitteisyys todelliseksi vaihtoehdoksi perinteiselle, kasvokkaiseen asiakastyöhön pohjautuvalle sosiaalityölle? Uuden toimintatavan aiheuttamat ammatilliseen osaamiseen kohdentuvat muutosvaateet tuottavat epävarmuutta, jolloin työntekijän luottamus omiin taitoihinsa voi horjua. Lisäksi teknologiaympäristöjen kiihtyvä monimutkaistuminen edellyttää amma-

tillisten teknologiataitojen jatkuvaa syventämistä. Perinteisesti palvelujärjestelmän tehtävänä on minimissään ollut vastata jo olemassa oleviin tarpeisiin vähintään yksilötasolla. Teknologiavälitteisyys edellyttää kuitenkin ennakkointia ja uudenlaista, proaktiivista ammatillista ajattelua. Tähän vaatimukseen vastaaminen aiheuttaa eettisesti ja ammatillisesti haasteellisia tilanteita etenkin, kun elämme yksilöllisyyttä ja valinnanvapautta korostavaa postmodernia aikaa. Paradoksaalisesti osaamiskerrostumina näkyvät muuttuvat ja vaihtoehtoiset toimintatavat sekä haastavat että ylläpitävät sosiaalityön kommunikaatiota ikääntyvien sivukylien hyvinvoinnin tukemisessa.

Palvelujärjestelmässä asiakkaan asema on muovautunut passiivisesta palveluiden vastaanottajasta osallistuvaksi ja palveluja kehittäväksi asiakkaaksi (Pohjola 2010). Teknologiavälitteisyys mahdollistaa kyläläisten osallistuvan asiakkuuden häivyttämällä maantieteellistä etäisyyttä ja eriaikaisuutta, mutta samalla se kyseenalaistaa palvelujärjestelmän eettisyyden. Sektoroituva ja pirstaleinen palvelujärjestelmä siirtää vastuuta palvelujen käyttäjälle, jolloin hänen on itse oltava tietoinen tarjolla olevista ja hänelle kuuluvista palveluista, mutta myös tavoista saavuttaa verkkomaailmaan siirtyvät palvelut. Kuitenkin parhaimmillaan teknologiaväliteinen sosiaalityö voisi tukea proaktiivista palvelutarjontaa, jolloin jo järjestelmällisesti olisi ainakin osittain ennakoitavissa, mitä palveluja asiakas mahdollisesti tarvitsee tulevaisuudessa. Pohdittavaksi jää, vastataanko palvelujärjestelmän kehittämisessä järjestelmän ja palveluntarjoajien asettamiin reunaehdoin (kustannukset, saatavuus...), vai pyritäänkö moraaliseen ihanteeseen, jossa kansalaisilla on käytettävissä ja saatavilla ne palvelut, mitä he kulloinkin tarvitsevat. Tavoitetaanko teknologiavälitteisyydellä vastavuoroinen vuorovaikutus siten, että yksilölliset ja yhteisölliset, paikallisuuteen pohjautuvat lähtökohdat kehystävät ja ohjaavat toimintaa?

Toisaalta teknologiavälitteisyydestä johtuen myös palvelujen tuottamisen näkökulmasta etäisyyksien katoaminen on tosiasia. Aiemmin läheltä tuotettu palvelu voidaan verkon välityksellä tuottaa etäältä ja keskitetysti ilman, että asiakas huomaa olennaista eroa palvelun laadussa tai sen saamisessa yleensä. Tämä voi muodostaa myös ison eettisen uhkan: palveluja tuotetaan verkon mahdollistamana liukuhihnalta huomioimatta asiakasta yksilönä, kokonaisena ihmisenä, yhteisönsä jäsenenä. Tällöin riskinä on yhteiskuntapoliittinen ajattelu, joka samankaltaistaa kohderyhmänsä (Saari 2015, 238) ja kadottaa paikallisuuden erityisyyden sekä osaamisen. Teknologiavälitteisesti tarjolla olevat palvelut voivat pahimmillaan näyttäytyä kasvottomina, ota tai jätä -tyyppisinä palveluina, ja niiden rakenteeseen tai sisältöihin on vaikea vaikuttaa. Teknologiavälitteisyyden uhkakuvana on myös se, että palvelut tuotetaan teknologiavälitteisesti kotiin ja sen ajatellaan korvaavan kaikki lähipalvelut. Teknologiavälitteisyys on kuitenkin työväline, jonka käyttäminen edellyttää professionaalista osaamista. Sivukylien palvelujen osalta tämä tehtävä on sidottu maaseutusosiaalityöhön ja professionaalisuuteen. Maaseudulla työskentelevät sosiaalityöntekijät ovat ammatinsa edustajina paikallisuuden ja paikallisten erityispiirteiden ja tarpeiden asiantuntijoita.

Ihmisen arkielämän ymmärtäminen, vuorovaikutustaidot sekä eettinen ja moraalisesti oikea toiminta edellyttävät sosiaalityön asiakastyössä laajaa arvo-osaamista, jotta tavoitteena oleva asiakkaan onnistunut kohtaaminen toteutuu (Laitinen & Kempainen 2010, 138). Sosiaalityön on lähennyttävä kansalaisten postmodernismin ajattelun mukaisesti yksilöllistävää arkielämää, sen moninaisuutta ja ambivalenssisuutta (Kananoja 2007, 32). Aineistoni pohjalta voi sanoa, että ikääntyvissä sivukylissä tällä hetkellä jätetään ainakin osittain käyttämättä niissä olevat voimavarat ja mahdollisuudet.

Teknologian marssi ihmisten arkielämään luo omat haasteensa sivukylien arkeen sekä sitä havainnoivalle ja sen kanssa resonoivalle maaseutusosiaalityölle, joka joutuu tavalla tai toisella vastaamaan teknologiavälitteisyyden mahdollistamiin erilaisiin kommunikaatiomalleihin. Vaihtoehtoisista toimintamalleista on jo jonkin verran käyttökokemuksia, joiden pohjalta toistaiseksi suhteellisen vähän käytetyn teknologiavälitteisyyden tilaa, paikkaa ja tulevaisuutta ikääntyvien sivukylien arjessa voidaan tällä hetkellä jo hahmotella. Toimiessaan teknologiavälitteisyys vahvistaa tunnetta ja kokemuksellisuutta siitä, että ihminen voi halutessaan olla keskiössä – myös ikääntyvissä sivukylissä.

6.2 Puntarointia ekologisesta kommunikaatioteoriasta teoreettisena viitekehystenä

Tutkimuksessa käytettävä teoria ohjaa tutkimuksen etenemistä. Teorian valinta sinällään on mielenkiintoinen prosessi. Tutkija puntaroi eri vaihtoehtoja ja pohtii niiden soveltuvuutta omaan tutkimukseensa. Pertti Alasuutari (1999, 261–262) näkee tutkijan teoriavalinnan moninaisuuden paradoksina: Mitä useampiin teoreettisiin lähestymistapoihin tutkija perehtyy ennen lopullista valintapäätöstään, sitä paremmin hän osaa pitää mielensä avoimena koko tutkimusprosessin aikana. Avoimuus tuottaa monipuolisen ja vivahteikkaan aineiston, josta löytää uusia tulkintoja ja ideoita aiheiden ymmärtämiseen ja teoretisointiin.

Useimmiten tutkija tekee valinnan, mutta voi olla myös niin, että teoria ”pakottaa” tulla valituksi. Arvioidessani omaa tutkimusta jälkikäteen, tunnistan teoreettisen viitekehysten valinnassa piirteitä myös teoriaohjautuneesti toteutuneesta valinnasta. Luhmannin ekologinen kommunikaatioteoria moniulotteisuudellaan haastoi koettelemaan teorian soveltuvuutta käytäntöläheisesti; joskus asioiden monimutkaistaminen tuottaa viime kädessä yksinkertaisuutta. Mikäli olisin halunnut valita aineistooni jo etukäteen ajatellen parhaiten sopivan teorian, se tuskin olisi ollut ekologinen kommunikaatioteoria. Pelkästään systeemiteorioista olisi löytynyt monta muuta helpompaa ja konkreettisempaa teoriaa käsitteellistämään tutkimaani ilmiötä. Kuitenkin osin teorian valitsemana, osin omista valinnoista ja mielenkiinnosta johtuen pitäydyin

ekologisen kommunikaatioteorian soveltamisessa. Valinta tuotti tutkimusprosessiin haasteita, mutta auttoi minua tutkijana pitämään mieleni avoimena ja herkkänä.

Käyttämäni ekologinen kommunikaatioteoria kiinnostaa tutkijoita ja siihen nojaututaan taustoitettaessa systeemiteoreettista näkökulmaa ja kompleksisuutta esimerkiksi johtamisen tai hallinnon tutkimuksissa (mm. Pietiläinen 2010; Walter 2010; Mertala 2011). Erityisesti saksankielisellä alueella Niklas Luhmannin systeemiteoreettista ajattelua on käytetty paljon myös sosiaalityössä ja sen tutkimuksessa (Klassen 2004, 267), mutta Suomessa sen käyttö on vähäistä.

Jatkuvassa muutoksessa olevassa yhteiskunnassa sosiaalityön yksi tehtävä on kokonaisuuksien hahmottaminen epävarmoissa oloissa. Kokonaiskuvan luomisessa merkityksellistyvät tiedon kontekstuaalisuus ja vaihtoehtoisten tulkintojen moninaisuus (Karvinen-Niinikoski 2009, 136) suhteessa toimintaympäristöön, toisin sanoen kompleksisuus. Valitsemani abstrakti teoreettinen lähestyminen mahdollisti sosiaalityössä yleisesti käytössä olevan yksilökeskeisyyteen paikantuvan käytäntötutkimuksen ylittämisen ja tarkasteluni kiinnittymisen yhteiskunnan eri tasoilla ilmeneviin suhteisiin ja kompleksisiin kokonaisuuksiin. En kuitenkaan ole kokonaan irrottautunut tutkimuksessani tapausajattelusta, sillä kuten Timo Toikko (2009, 281) tulkitsee systeemiteoreettisen lähestymisen rantautumista sosiaalityön tutkimukseen, sosiaalityössä tutkittava tapaus voi olla yksilö, ryhmä tai yhteisö. Valintani kohdistui ikääntyviin sivukyliin, joiden ikääntyminen kumuloitui eri syistä (luku 2.2.2) yksilötasolta yhteisötason ominaisuudeksi. Sosiaalinen ikääntyminen lisää kylien sisäistä kompleksisuutta, mutta myös suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Ekologista kommunikaatioteoriaa käyttämällä sain tutkittavaan ilmiöön näkökulman, joka mahdollisti kohdeilmion totutusta poikkeavan tarkastelun sosiaalityön tutkimuksessa.

Luhmannin ekologinen kommunikaatioteoria kiinnittyy kompleksisuuteen. Nyky-yhteiskunnan muutokset ylläpitävät ja lisäävät kompleksisuutta sosiaalityön toimintakentässä ja siten sosiaalityötä voidaan lähestyä ekologisen kommunikaatioteorian tarjoamin käsittein, vaikka sen käyttö vaatii sosiaalityön kontekstissa vahvaa soveltamista. Valitsemani teoria johti siihen, että analyysini ja tulkintani ovat koko ajan painottaneet kokonaisuutta, vaikkakin yksilöt ovat osa sitä.

Käyttämäni käsite kommunikaatio on ongelmallinen. Luhmann tulkitsee kommunikaation toisessa merkityksessä kuin sen vakiintunut käyttö yleensä on. Yleinen ymmärrys kommunikaatiosta viestintänä on ainoastaan osa luhmannilaisittain tulkittua kommunikaatiota. Luhmannille (2004, 241) kommunikaatio on autopoieettista, omalakista toimintaa, jossa yhdistyvät julkituodun tiedon tarjonta, välittäminen ja tarjottuun tietoon reagoiminen eli tiedon ymmärtäminen. Kommunikaatiokäsitteen laajentunut sisällöllinen merkitys haastoi minua tutkijana koko ajan terävöittämään omaa ajattelua ja käyttämäni kieltä asioiden merkityksellistänä. Kommunikaatiokäsitteen käytön kanssa kipuillessani pohdin vaihtoehtona myös jonkin toisen käsitteen, esimerkiksi työstäminen, käyttöä kuvaamaan Luhmannin kommunikaatiota. Päädyin

kuitenkin pysymään alkuperäisessä käsitteessä, jotta yhteydet harvoin käytettyyn teoriaan olisivat helposti löydettävissä.

Ekologisen kommunikaatioteorian peruskäsitteistä käytössäni on ollut resonanssi ja havainnointi, joita olen tarkastellut alisteisesti kommunikaatioon. Havainnoitaessa painopisteenä ovat olleet kontekstit sellaisenaan samoin kuin niiden väliset suhteet, jolloin yksilö sulautuu osaksi kommunikoivaa yhteisöä. Tämä tulkinta tuki teoreettisen viitekehyksen valintaa. Se mahdollisti ikääntyvien sivukylien tarkastelun muuttuvina ja tilanteisiin reagoivina järjestelminä, jotka tuottavat maaseutusosiaalityölle toiminnallisia haasteita ja tehtäviä muuttuvassa yhteiskunnassa sen eri funktiojärjestelmissä.

Resonanssi, kyky reagoida muutoksiin ainoastaan sisäisen rakenteen avulla, osoitautui merkittäväksi käsitteeksi tutkimuksessani. Muutoksiin autopoieettisesti reagoimalla sivukylät samoin kuin maaseutusosiaalityö voivat tukea ikääntyvien kylien ja kyläläisten elinvoimaisuutta tai vahvistaa kylien näivettymistä. Kyläläisten tuottaman kyläyhteisön samoin kuin maaseutusosiaalityön kommunikaatio yhteiskunnan eri funktiojärjestelmissä vahvistaa paikallisesti tuotetun tiedon ja osaamisen merkitystä arjen sujuvuuden tukemiseksi. Kommunikaatiossa muutosten, esimerkiksi teknologivälitteisyyden arkistumisen, vaikutukset ulottuvat kaikkiin järjestelmiin, ja niiden tehtäväksi jää sisäisesti reagoida niihin. Resonanssi on siten läsnä jatkuvasti arjessa.

Abstraktius oli yhtäältä ekologisen kommunikaatioteorian vahvuus tässä tutkimuksessa. Se mahdollisti poikkeavan lähestymisen. Toisaalta abstraktius osoittautui myös valitun teorian heikkoudeksi. Sosiaalityön tutkimuksessa ekologisen kommunikaatioteorian käyttö edellytti jatkuvaa vahvaa soveltamista ja uudelleen muotoilua, joka ei sellaisenaan asettaudu vallalla olevaan sosiaalityön diskurssiin, jossa peräänkuulutetaan puhdasoppista teoreettista ajattelua.

Abstraktin teorian käyttö näytti myös piilottavan konkreettisia tuloksia, joita olen kuvannut osatutkimuksissani. Joidenkin yksinkertaistenkin asioiden monimutkaistamisen riskinä oli, että ajattelu irtaantui konkretiasta ja käytäntöläheiset tulokset hämärtyvät. Tämä on nähtävissä luvuissa 5.3 ja 5.4, joissa pystyn tarjoamaan kokonaisvaltaiselle ajattelulle välineitä, mutta maaseutusosiaalityön moninaisuus esimerkiksi yksittäisten toimintamallien tai -tapojen avulla sulkeutuu pois. Tietoisesti tekemäni valinta aiheuttaa hämmentävää sisäistä kompleksisuutta tutkimukselle. Toisaalta asioiden monimutkaistaminen teki näkyväksi yksinkertaistamisen tärkeyden. Tätä dilemmaa avasi ja tehtyjä valintoja selkiytti osaltaan valitsemani artikkelimuotoisuus. Artikkelipohjaisesti tuotettu väitöstutkimus tarjoaa yhtäältä konkreettisia tuloksia osatutkimuksissa (osatutkimukset 1–3 ja yhteenveto-osion luku 4) unohtamatta teoreettista lähestymistä, analyysiä ja sen soveltamista laaja-alaisesti kokonaisvaltaisessa maaseutusosiaalityössä (osatutkimus 4 ja yhteenveto-osion luku 5).

6.3 Tutkimukselliset valinnat ja eettisyys

Tutkimusprosessin aikana toteutettavat valinnat tekevät näkyväksi tutkijan toiminnan ja sen eettisen kestävyuden. Valintojen kirjoittaminen auki antaa lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Sosiaalinen vastuu korostuu erityisesti yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, jossa tarvitaan historiallista, kontekstuaalista ja kulttuurista sensitiivisyyttä, jotta ilmiöitä voidaan tulkita kontekstissaan sekä ymmärtää ajattelutapoja.

Toimintaympäristön ymmärtäminen on peruslähtökohta kontekstoitaessa tulkin-toja (Pohjola 2003, 55–61; myös Rauhala 1993, 83–84). Asuttuani lähes 20 vuotta pienellä sivukylällä voin sanoa, että kyläläisyys on minussa mukana historiana ja elettyinä kokemuksena. Jäsennän tutkittavaa ilmiötä siten myös oman kokemukseni tuottamalla taustaymmärryksellä, mutta hermeneuttis-fenomenologisen lähestymis-tavan mukaisesti tietoisuus omasta kokemustiedosta mahdollistaa sen erottamisen informanttien tiedosta.

Tutkimusaiheen valinta ja siihen tehtävät rajaukset ovat ensimmäinen eettinen va-linta tutkimusprosessissa. Yhteiskunnan kompleksisuutta (Luhmann 1995; 2004) lisää (informaatio)teknologian kasvava rooli (esim. Blazun 2013, 15), joka pisimmilleen vietyinä voidaan nähdä muutosten perusteena ja ylläpitävänä voimana (Preston 2001, 24, 28, 78–82). Teknologiavälitteisyyteen liittyvä oma esiymmärrykseni pohjustaa käsitystäni tutkittavasta ilmiöstä.

Tutkimusetiikasta puhuttaessa pääosaan nousevat yleisesti tutkimuksen validius, relevanttius, pätevyys, totuudenmukaisuus, rehellisyys, kriittisyys ja autonomia (Haaparanta & Niiniluoto 1991, 86–88; Pohjola 2003, 58–59; Kuula 2006, 21–39; Clarkeburn & Mustajoki 2007, 43–44.) Tutkijan eettinen vastuu paikantuu eri suh-teissa. Yllä kuvatun suhteen omaan itseensä lisäksi eettisesti merkittäviä suhteita ovat suhde informantteihin ja suhde tiedeyhteisöön. Olen aiemmin julkaistussa tutkimusprojektin raportissa (Kilpeläinen & Pohjola 2007) kertonut, millä alueilla tutkimus on tehty. Vaikka haastatteluissa käsiteltiin yleisiä, arkisia asioita, on tut-kimuksen sensitiivisyydestä huolehdittava. Jotta yksilöille ei tuoteta tutkimuksella haittaa, olen muiden aineistonkeruumenetelmien mahdollistamana voinut käsitellä tuloksia ajatellen niiden kuvaavan kuvitteellista sivukylää, jota ei ole konkreettisesti olemassa. Siten tämän tutkimuksen analyysi ja tulokset eivät enää paikannu olemassa olevaan, tiettyyn kylään, vaan tulokset antavat sanallisen ilmiön harvaan asutun maaseutualueen sivukylän ihmisten arkeen. Ratkaisu ei kuitenkaan unohda aineiston keruun mahdollistaneita kyläläisiä ja heidän kyliään, vaan tulokset ovat käytettävissä myös näissä kylissä.

Tiedeyhteisölle tutkija on vastuussa siitä, että hänen tulkintansa ovat aineiston antaman informaation mukaista, autenttista tietoa tutkittavasta ilmiöstä (ks. esim. Kuula 2006, 58–64; Creswell 2009, 87–93). Tulosten autenttisuuteen olen pyrkinyt

käyttämällä erilaisia aineistoja ja tutkimusmenetelmiä saadakseni monipuolisen kuvan tutkimastani ilmiöstä. Analyysimenetelmät, samoin kuin tutkimusprosessi, tutkimusta ohjaavat metodologiset ratkaisut ja tiedonintressi on kuvattu auki ja läpinäkyväksi osatutkimuksissa artikkelikohtaisesti sekä yleisesti tässä yhteenveto-osiossa, luvussa kolme. Prosessina, purskeittain edennyt tutkimus on mahdollistanut ja toisaalta myös pakottanut eri vaiheissa pohtimaan tutkimuksen eettisyyttä ja tulosten luotettavuutta.

Tutkija asettuu alttiiksi analysoinnille samalla lailla kuin tutkimuksen informantit asettavat tietonsa alttiiksi tutkijalle luottaen siihen, että tutkija käyttää samaansa informaatiota eettisesti oikein. Systemaattisuuden ja suunnitelmallisuuden pyrkimyksistä huolimatta tutkimuksen tekoon mahtuu myös sattumuksia, jotka ohjaavat tutkimuksen etenemistä tukevia valintoja. Valinnat ovat aina viime kädessä tutkijan itsensä tekemiä ja tutkija on niistä itse vastuussa. Valinnoillaan tutkija ottaa kantaa sekä tutkimuksellaan konstruoi todellisuutta. Tavoitteenani on ollut aineiston analyysin avulla tuottaa tieteellistä tietoa selkeästi ja aineistoa kunnioittaen tiedostaa, että informantit ja heidän tietonsa on kytköksissä aineistonkeruun aikaiseen tilanteeseen ajallisesti, paikallisesti ja tilallisesti.

Aloittaessani Kylä – Elämän keskus -hankekokonaisuudessa, sen itsenäisessä Hyvinvointipalvelujen kehittämisen sivukylissä -osahankkeessa (Kilpeläinen & Nikunlassi 2006, 2) en alun perin ajatellut tekeväni aiheesta väitöskirjaa. Vuonna 2007 ilmestyneen tutkimusraportin *Kyläläiset keskiössä* (Kilpeläinen & Pohjola), jossa itse olin pääkirjoittajana, julkaisemisen aikoihin silloista laajempi ja analyttisempi tutkimus oli jo mielessä. Aineisto tarjosi vahvan lähtökohdan sekä mahdollisuuksia tutkia paljon syvällisemmin aihetta kuin ilmestyneessä tutkimusraportissa oli tuotu esille. Tunsin myös olevani sekä eettisesti että moraalisesti velvollinen analysoimaan ja tulkitsemaan aineistoa eteenpäin ja tuottamaan siten tutkimuksellista tietoa epämuodikkaasta ja kaupungistuvan yhteiskunnan valtavirrasta poikkeavasta ilmiöstä, maaseudun sivukyläiden arjesta.

Vaikka Hyvinvointipalvelujen kehittämisen sivukylillä -tutkimushanke olikin itsenäinen projekti, sen työskentelyä linjasivat osaltaan myös hankekokonaisuuden yhteiset työskentelymallit ja toiminnot. Tutkimushankkeen tehtävänä oli tuottaa sivukyläiden hyvinvointipalveluista ja niissä eletävästä arjesta tietoa hankekokonaisuudelle, jonka yhteisenä päämääränä oli luoda uusia vaihtoehtoja hyvinvointipalvelujen tuottamiseen (Kilpeläinen & Pohjola 2007, 12). Näin ollen tutkimusprojektin näkökulmaa ja sisällöllisiä valintoja määrättivät ainakin osittain myös hankekokonaisuudessa tehdyt yhteiset linjaukset. Toiminta rakentui vastavuoroisuudelle, joten oli siis eduksi puolin ja toisin toimia yhdessä. Projektityöskentely tuotti pohdittavaksi sen, mikä tiedonintressi ohjaa tiedon keräämistä. Tiedon tuottamista suuntasi hankekokonaisuuden kehystämä tekninen tiedontarve, joka tuki toisten osaprojektien toimintaa. Toisena ohjaavana tekijänä oli kehittämistyötä tukeva praktinen tiedontarve, jolloin tiedon keräämisessä painottui ihminen ympäristössään. Kolmantena, projektityöskentelyn

aikana ehkä pienimpänä, vaikkakaan ei vähäisimpänä tiedon keräämisen intressinä oli tieteellisen tiedon tuottaminen, sillä hankekokonaisuus oli sitoutunut ensisijaisesti teknisen tiedon tarpeiden täyttämiseen, jotta se saavuttaisi sille etukäteen asetetut tavoitteensa. Sen hetkessä työskentelyssä keräsin mahdollisimman laaja-alaista tietoa, jotta tiedon monipuolinen hyödyntäminen olisi mahdollista myös projektin päätyttyä ja antaisi pohjan tutkimusprosessin jatkamiselle.

Kyläläisten kohtaaminen muodosti yhden kriittisen pisteen tutkimuksen eettisyydelle. Tutkija tulkitsee mukana olevien ihmisten toimintaa arjessa (ks. Pohjola 2003, 56), josta sain haastatteluissa kerrotun, katsausomaisen kuvauksen, olipa kyse sitten yksilö- tai fokusryhmähaastatteluista. Luotu kuva on ankkuroitu sen hetkiseen tilanteeseen, tilaan, kulttuuriin ja mielikuviin, eikä täsmälleen samanlaista kuvausta olisi saanut toisena ajankohtana, toisessa tilanteessa. Informanttien tuottama tieto jäsenyi siten situationaalisesti monitasoiseksi, yksilön omaa elämäntilannetta kuvaavaksi kokemustiedoksi, joka tuotti tutkimuksellisen tarpeen ja ohjasi minua tutkijana syventämään tietoa eri lähestymistavoilla.

Ajallisesti tarkastellen tutkimusprosessi on jakautunut pitkäkökille jaksolle. Ongelmalliseksi tämä olisi käänntynyt siinä tapauksessa, että tarkastelun keskiössä olisivat olleet erityisesti tekniikka ja teknologia sinällään, esimerkiksi tekniset laitteet tai siirtoyhteydet. Teknologian nopea kehittyminen vanhentaa teknisiä ominaisuuksia kertovan tiedon nopeasti ja on varmaa, että kirjoittaessani tätä yhteenvetoa tekniset valmiudet kylissä ovat muuttuneet merkittävästi. Aiemmin julkaistuissa tulosartikkeleissani tekniikkoihin liittyvät tulokset ja todellisuus ovat olleet lähempänä toisiaan. Kun tässä tutkimuksessa tekniikka sinällään ei ole pääkohteena, vaan tutkimuksen ytimessä on hitaammin muuttuva sivukylien ihmisten arki ja siellä vallitsevat toimintatavat ja -kulttuuri, on tutkimuksen ajankohtaisuus edelleen validi.

Suhteellisen pitkälle aikavälille paikantuva tutkimukseni antaa mahdollisuuden tarkastella tutkimusprosessia objektiivisesti, prosessista jo hiukan etäännyneenä. Näen tämän oman tutkimukseni arvioinnin kannalta positiivisena ulottuvuutena. Tutkimukseni ei ole edennyt lineaarisesti kausaalisuuden periaatteita täydellisesti noudattaen, vaan hyppäyksittäin, tutkimuksen eri vaiheitten limittyessä ja lomittuessa toisiinsa. Alkuperäinen lähes naiivi kiinnostukseni informaatioteknologian ja sosiaalityön yhdistämisestä yleisenä prosesseina on tutkimusprosessin edetessä kontekstoitunut tulkinnoissani maaseutusosiaalityöhön. Kiinnostukseni maaseudun ja kylien hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja lisäämiseen on vahvistunut ja osittain vallannut tilaa tutkimuksellisista intresseistä. Informaatioteknologian rooli puolestaan on prosessin edetessä asettunut omalle paikalleen yhtenä työkaluna maaseutusosiaalityössä, ei niinkään sosiaalityötä ohjaavana toimintatapana, mikä jälkikäteen arvioituna näyttää olleen tutkimusprosessini alkuvaiheessa vahvana ajatuksena.

Tutkimukselle osin sattumana, osin tietoisena tehtyjen valintojen pohjalta tullut prosessi mahdollistaa osatutkimusten annin tarkastelun laajassa, aikaan kiinnittyvässä

kehikossa. Näin on ollut mahdollista syventää osatutkimusten kirjoittamishetkellä käytössä ollutta teoriatietoa ja tietämystä. Tutkimus koostuu siten pistemäisistä kiinnioista, jotka ovat sidoksissa kontekstiin, laajaan kokonaisuuteen ja ymmärrys kytkeytyy ajallisesti ja tilallisesti ympäröivään olemiseen. Tutkimusprosessia voisi rinnastaa tiedon lähteenä olevien kyläläisten arkeen, joka rakentuu vaihtelevista kohtaamisista kompleksisessa nykyyhteiskunnassa. Yhdessä ajassa huomio kiinnittyy tiettyyn kohtaan ja asiaan, toisessa ajassa ja tilassa taas toisaalle, ja ympäröivän yhteiskunta muuntautuu yllätyksellisesti – tai on muuttumatta (ks. Bauman 2007). Tapani tuottaa tutkimustietoa on mahdollistanut refleksiivisyyden: olen voinut aidosti ihmetellä ja kyseenalaistaa tekemiäni tulkintoja etenemällä aineistokeruussa vaiheittain. Näin tulkiten ymmärrys kompleksisesta todellisuudesta voi laajeta ja syventyä, vaikkakin on suhteellista ja rakentuu kontekstiin sekä aikaan sidotusti.

Pitkän ajan kuluessa myös toimintaympäristön muutokset arkistuvat. Nykyisin teknologian merkitys osana arjen työskentelyä on vahvistunut ja teknologiaa hyödyntäen ammatillista toimintaa suunnataan eri tehtävälueille. Teknologian käytön lisääntyminen tuottaa eettisiä ja moraalisia pohdintoja eri professioiden sisällä. Uudet toimintamethodit synnyttävät epäselvyyksiä ja epävarmuutta, joiden käsittelyyn tarvitaan uutta ajattelua. Ihmiset kohtaavat arjessa pulmia, joiden ratkaiseminen tavalla tai toisella on välttämätöntä. Etiikka ja eettisyys ohjaavat valintoja, ja eettisyys näyttäytyy yhteisöllisenä, sosiaalisesti rakennettuna toimintana yhteisössä (Venkula 2005, 129–130). Tutkimuksellisesti ajatellen moraalisenä ja eettisenä haasteena on kylissä jatkuvasti muokkautuva ymmärrys teknologiavälitteisyydestä ja tulkintojen kytkeminen muuttuvaan arkeen, joka rakentuu tuttuuden, rutiinien, totuttujen tapojen ja uusien vaihtoehtoisten toimintojen vuorovaikutuksessa.

Informaatioteknologiasta puhuttaessa eettisyyden yksi ulottuvuus on teknologian automatisoimat toimintatavat erilaisissa toimintaympäristöissä. Ollaan eräänlaisessa informaatiokehässä, jossa tuotettu tieto ohjaa ja määrittää informaatiota, sovellukset valvovat omaa toimintaansa ja tuottavat itseään vahvistavaa metatietoa, jonka varaan toimintaa rakennetaan. On pohdittava, johtaako tämä vinoutuvaan kuvaan ympäröivästä maailmasta, jolloin yhteiskunnan heikot signaalit esimerkiksi maaseutuosiaalityön vaihtuville tarpeille katoavat teknologisesti tuotettuun tietoon ollen läsnä, mutta näkymättömissä ammatillisesti, vaikkakin muutokset voivat aiheuttaa moninaisia pulmia yksilö- ja kylätasolla.

Kaikkialle soluttautuva teknologia on luonut eettisen dilemman. Yhtäältä se alkaa jo olla välttämättömyys, jotta kylien ja kyläläisten palvelutarpeisiin on ylipäätään mahdollista vastata. Teknologian on toivottu yksinkertaistavan kompleksista ja moniulotteista postmodernia yhteiskuntaa. Se on myös luonut kuvaa vuorovaikutteisesti toimivasta yhteiskunnasta, jossa osallisuus on luonnollinen osa. Toisaalta se ”pakottaa” yhteiskuntaa omanlaiseensa muottiin, jossa toiminta rakentuu teknologian luomilla reunaehdoilla. Arjessa ja paikallisuudessa mukana olevat kulttuuriset,

toimintaa ohjaavat vakiintuneet arvot ja käytänteet ovat vaarassa kadota tai unohtua informaatioteknologian mahdollistaman jatkuvan tietotulvan, palvelujen teknologiavälitteisyyden ja sitä kautta syntyvien uudenlaisten vaateiden edessä. Ajattelen paikallisuuden ja paikallisten erityispiirteiden näkyväksi tekemisen sekä teknologiavälitteisyyden hyödyntämisen olevan maaseutusosiaalityön toimintaa läpileikkaavia tehtäviä teknologisoituvassa yhteiskunnassa.

Tutkimukseni teknologiavälitteisyydestä sivukylissä on ylittänyt tutkimuksellisia rajoja ja tuottanut ylipaikallista tietoa maaseutusosiaalityöstä ja maaseutusosiaalityölle. Ilman kyläläisiä tätä tutkimusta ei olisi. Haluankin kiittää erityisesti heitä tutkimukseni mahdollistumisesta:

*Maalaismaisema, maaseutu –
tilana sinussa ja minussa.
Sisäänrakentuvana meissä,
annettuna teissä.
Sivukylieni elämässä, arjessa
nyt ja tässä.*

*Mukana eletty eilinen, tuleva huomina.
Ihmiset kylissä, kylät kunnissa, kunnat yhteiskunnassa.
Yhdessä ja erikseen, sisällä ja ulkona.
Resurssina, taakkana, värinä ja valona;
voimana arjessa, elämässä.*

*Valintoja, käytettyjä ja käyttämättä jätettyjä vaihtoehtoja,
kommunikaatiota, tietoa, kompleksisuutta.
Samuutta ja toiseutta,
ykytyttä ja useutta –
teknologialla tai ilman.*

*Kaikki läsnä, kaikki toisaalla,
eronteolla liitettyinä,
ajassa ja paikassa.
Mukana juhlassa ja arjessa,
kylässä, elämässä.*

Kirjallisuus

Aalto, Tuija & Uusisaari, Marylka Yoe (2009) *Nettielämää. Sosiaalisen median maailmat*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Ageing in the Twenty-First Century: A Celebration and A Challenge (2012) United Nations Population Fund. <http://www.helpage.org/global-agewatch/reports/ageing-in-the-21st-century-a-celebration-and-a-challenge/>. Luettu 25.2.2015.

Ahlqvist, Toni (2006) *Teknologian ja maantieteen muuttuvat suhteet*. Teoksessa Tommi Inkinen & Jussi Jauhiainen (toim.) *Tietoyhteiskunnan maantiede*. Helsinki: Gaudeamus, 133–149.

Ahmavaara, Yrjö (1969) *Yhteiskuntatieteen kyberneettinen metodologia*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Ahmavaara, Yrjö (1970) *Yhteiskuntatieteen kyberneettinen metodologia ja metodologisen positivismin kritiikki*. 2. lisätty painos. Kustannusosakeyhtiö Helsinki: Tammi.

Ahmavaara, Yrjö (1976) *Yhteiskuntakybernetiikka*. Helsinki: Weiling+Göös.

Ahvenus, Päivi (2012) *Sosiaalityön erityispiirteet pienessä kunnassa*. Teoksessa Minna Strömberg-Jakka, & Teija Karttunen, (toim.) *Sosiaalityön haasteet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 296–319.

Alakärppä, Ismo (2014) *Teknologiasta käytäntöihin. Käytäntöteoreettinen malli hyvinvointiteknologian hyväksyttävyyden arviointiin*. *Acta Electronica Universitatis Lapponiensis* 137. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Alastalo, Marja & Åkerman, Maria (2011) *Tietokäytännöt ja hallinnan politiikka*. Teoksessa Marja Alastalo & Maria Åkerman (toim.) *Tieto Hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino, 17–38.

Alasuutari, Pertti (1999) *Laadullinen tutkimus*. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Antikainen, Maria & Mittilä, Tuula (2007) *Seniorit verkkoyhteisöissä. Mitkä tekijät verkkoyhteisöissä vetävät senioreita puoleensa?* Teoksessa Minna Lammi & Raija Järvinen & Johanna Leskinen (toim.) *Kuluttajat kehittäjinä. Miten asiakkaat vaikuttavat palvelumarkkinoilla?* *Kuluttajatutkimuskeskuksen vuosikirja 2007*. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus, 178–190.

Anttila, Pirkko (2000) *Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Taito-, taide- ja muotoilualojen tutkimuksen työvälineet*. Hamina: Akatiimi.

Aro, Timo (2007) *Valikoiva muuttoliike osana pitkän aikavälin maassamuuttokehitystä. Yhteiskuntapolitiikka* 72 (4), 371–379.

Aula, Pekka & Matikainen, Janne & Villi, Mikko (2006) *Verkko yhteiskunnallisena tilana*. Teoksessa Aula, Pekka; Matikainen, Janne & Villi, Mikko (toim.) *Verkkoviestintäkirja*. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 9–21.

Banks, Sarah (2006) *Ethics and Values in Social Work*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Bateson, Gregory (1972) *Steps to an Ecology of Mind*. Toronto: Chandler.

Bauman, Zygmunt (2007) *Liquid Times: living in an age of uncertainty*. Cambridge: Polity Press.

- Bland, Jonathan (2010) *Yhteiskunnallinen yritys – ratkaisu 2000-luvun haasteiseen. Iso-Britannian malli ja sen kokemukset.* Helsinki: Työ ja elinkeinoministeriö.
- von Bertalanffy, Ludwig (1984) *General system theory. Foundations, development, applications.* Ninth Printing. (Original 1968.) Revised Edition. New York: Braziller.
- Björn, Ismo & Jokinen, Pekka & Kotilainen, Juho & Schuurman, Nora & Sireni, Maarit (toim.) (2013) *Korppisologi(aa).* Joensuu: University Press of Eastern Finland.
- Blazun, Helena (2013) *Elderly people's quality of life with information and communication technology (ICT): Toward a model of adaptation to ICT in old age.* University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Blühdorn, Ingolfur (2000) *An offer one might prefer to refuse. The systems theoretical legacy of Niklas Luhmann.* *European Journal of Social Theory* 3 (3), 339–354.
- Brennan, Mark A. & Luloff, A.E. (2007) *Exploring rural community agency differences in Ireland and Pennsylvania.* *Journal of Rural Studies* 23 (1), 52–61.
- Brewer, John & Hunter, Albert (2006) *Foundations of multimethod research. Synthesizing styles.* Thousand Oaks: Sage Publications.
- Bronfenbrenner, Urie (1980) *The ecology of human development. Experiments by nature and design.* Massachusetts: Harvard University Press.
- Brownlee, Keith & Graham, John R. & Doucette Esther & Hotson, Nicole & Halverson, Glenn (2010) *Have communication technologies influenced rural social work practice?* *British Journal of Social Work* 40 (2), 622–637.
- Brunet, Nicolas D., & Hickey, Gordon M. & Humphries, Murray M. (2014a) *The evolution of local participation and the mode of knowledge production in Arctic research.* *Ecology and Society* 19(2): Art. 69. Doi: <http://dx.doi.org/10.5751/ES-06641-190269>. Luettu 27.1.2015.
- Brunet, Nicolas D., & Hickey, Gordon M. & Humphries, Murray M. (2014b) *Understanding community-researcher partnerships in the natural sciences: A case study from the Arctic.* *Journal of Rural Studies* 36, 247–261. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2014.09.001>. Luettu 27.1.2015.
- von Bruun, Santtu & Kirvelä, Torsti (2009) *Suurten kaupunkien tulevaisuus ja tulevaisuuden kaupunkipolitiikka. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Acta nro 212.* Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö sekä Suomen kuntaliitto.
- Bytheway, Bill (2011) *Unmasking age. The significance of age for social research.* Bristol: Policy Press.
- Callon, Michel (1995) *Four models for the dynamics of science.* Teoksessa Sheila Jasanoff, Gerald E. Markle, James C. Petersen & Trevor Pinch (toim.) *Handbook of science and technology studies.* Lontoo: SAGA Publications, Inc., 29–63.
- Carney, Gemma M. (2015) *Citizenship in an age of austerity: towards a constructive politics of ageing.* Teoksessa Kieran Walsh, Gemma M. Carney & Áine Ní Léime (toim.) *Ageing through austerity. Critical perspectives from Ireland.* Bristol: Policy Press, 31–46.
- Carr, Sarah (2004) *Has service user participation made a difference to social care services?* London: SCIE Social Care Institute for Excellence.
- Carroll, John M. (2013) *Human computer interaction - brief intro.* Teoksessa Mads Soegaard & Rikke Friis Dam (toim.). "The Encyclopedia of human-computer interaction, 2nd Ed.". Aarhus, Denmark: The Interaction Design Foundation. Available online at https://www.interaction-design.org/encyclopedia/human_computer_interaction_hci.html. Luettu 20.1.2015.

- Castells, Manuel & Himanen, Pekka (2001) Suomen tietoyhteiskuntamalli. Suomentanut Jukka Kempainen, Helsinki: Sitra ja WSOY.
- Charness, Neil & Boot, Walter R. (2009) Aging and information technology use. Potential and barriers. *A Journal of the Association for psychological Science* 18 (5), 253–258.
- Checkland, Peter (1986) *Systems Thinking, Systems Practice*. (Original 1981.) Great Britain, Avon: John Wiley & Sons Ltd.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto (2007) *Tutkijan arkipäivän etiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Compton, Beulah Roberts & Galaway, Burt & Cournoyer, Barry (2005) *Social Work Processes*. 7th ed. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Cresci, M. Kay & Yarandi, Hossein N. & Morell, Roger W. (2010) Pro-nets versus no-nets: Differences in urban older adults' predilections for internet use. *Educational Gerontology* 36 (6), 500–520. DOI: 10.1080/03601270903212476.
- Cresswell, John W. (2009) *Research design. Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Third edition. Lontoo: Sage Publications.
- Davis, Fred (1986) *Technology acceptance model for empirically testing new end-user information systems: Theory and results*. Väitöskirja. Cambridge: MIT sloan school of management, Cambridge, MA.
- Delanty, Gerard (2010) *Community*. Second edition. London: Routledge.
- Docampo Rama, Mili & van der Kaaden, Frederiek (2002) *Characterisation of technology generations on the basis of user interfaces*. Teoksessa Richard Pieper, Marja Vaarama & James L. Fozard (toim.) *Gerontechnology. Technology and aging – starting into the third millennium*. Aachen: Shaker.
- Dominelli, Lena (2012) *Green social work. From Environmental Crises to Environmental Justice*. Cambridge: Polity Press.
- Doxey, Grant & McNamara, Patricia (2013) *A new role for social work in remote Australia: Addressing psycho-social needs of farming families identified through financial counseling*. *International Social Work online*. doi: 10.1177/0020872812461046.
- Erlinghagen, Marcel & Hank, Karsten (2006) The participation of older Europeans in volunteer work. *Ageing and Society*, 26 (4), 567–584.
- Eronen, Anne & Hakkarainen, Tyyne & Londén, Pia & Peltosalmi, Juha (2014) *Sosiaalibarometri 2014. Ajankohtainen arvio hyvinvoinnista, palveluista sekä palvelujärjestelmän muutoksesta*. Helsinki: Soste Suomen sosiaali ja terveystyö ry.
- Eräsaari, Risto (2013) *Ilmiö muuttaa kaiken – Niklas Luhmannin systeemiteoria ja ilmiöiden maailma*. Teoksessa Janne Jalava (toim.) *Yhteiskunnan järjestelmät. Niklas Luhmannin ajattelu*. Gaudeamus, Helsinki, 21–39.
- Eräsaari, Risto (2015) *Kontingenssin käsite. Tieteessä tapahtuu*, 33(5), 9–14.
- Ferrari, Anusca (2013) *DIGCOMP: A framework for developing and understanding digital competence in Europe*. European Commission, Joint Research Centre–Institute for Prospective Technological Studies. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Fook, Jan (2002) *Social Work. Critical theory and practice*. Reprinted 2003, 2005, 2006. London: Sage Publications.
- Fook, Jan & Johannessen, Asbjørn & Psoinos, Maria (2011) *Partnership in practice research: A Norwegian experience*. *Social work and Society* 9 (1), 29–44.

- Gadamer, Hans-Georg (2004) *Hermeneutiikka. Ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Valikoinut ja suomentanut Ismo Nikander. Tampere: Vastapaino.
- Gatto, Susan L. & Tak, Sunghee H. (2008) Computer, internet, and e-mail use among older adults: benefits and barriers. *Educational Gerontology*, 34 (9), 800–811.
- Gerke, Solvay & Evers, Hans-Dieter (2006) Globalizing local knowledge: Social science research on Southeast Asia, 1970–2000. Doi: 10.1355/aj21-1a. *Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 21(1), 1–21.
- Germain, Carel B. & Gitterman, Alex (1980) *The life model of social work practice*. New York: Columbia University Press.
- Gilleard, Chris & Hyde, Martin & Higgs, Paul (2007) Community and Communication in the Third Age: The Impact of Internet and Cell Phone Use on Attachment to Place in Later Life in England. *Journal of Gerontology* 62B (4), 276–283.
- Gitterman, Alex & Germain, Carel B (2008) *The life model of social work practice*. Third edition. *Advances in Theory & Practice*. New York: Columbia University Press.
- Global AgeWatch Index 2014: Insight report, summary and methodology (2014) Saatavilla: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2014/10/Global-AgeWatch-Index-2014.pdf>. Luettu 21.5.2015.
- Grafton, Jennifer & Lillis, Anne M. & Mahama, Habis (2011) Mixed methods research in accounting. *Qualitative Research in Accounting & Management* 8 (1), 5–21.
- Green, Rosemary (2003) Social work in rural areas: a personal and professional challenge. *Australian Social work*, 56 (3), 209–219.
- Greene, Jennifer, C. & Sommerfeld, Peter & Haight, Wendy L. (2010) Mixing methods in social work research. Teoksessa Ian Shaw & Katharine Briar-Lawson & Joan Orme & Roy Ruckdeschel (toim.) *The Sage Handbook of Social Work Research*. Lontoo: Sage Publications Ltd, 315–331.
- Gumbrecht, Hans Ulrich (2001) How is our future contingent? : Reading Luhmann Against Luhmann. *Theory, Culture & Society* 18 (1), 49–58.
- Haaparanta, Leila & Niiniluoto, Ilkka (1991) *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsinki: Helsingin yliopiston filosofian laitos.
- Hackling, Ian (2009) *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Suomennos Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Haddon, Leslie (2004) *Information and communication technologies in everyday life: A concise introduction and research guide*. Oxford: Berg Publishers.
- Haila, Yrjö (2011) *Arkiset valinnat ja ympäristö*. Teoksessa Leif C. Andersson & Ilari Hetemäti & Riitta Mustonen & Ari Sihvola (toim.) *kaikki irti arjesta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 228–242.
- Halfacree, Keith (1995) Talking about rurality: Social representations of the rural as expressed by residents of six English parishes. *Journal of Rural Studies*, 11 (1), 1–20.
- Halfacree, Keith (2007) Trial by space for a ‘radical rural’: Introducing alternative localities, representations and lives. *Journal of Rural Studies* 23 (2), 125–141.
- Harvey, Francis (2003) Knowledge and geography’s technology – politics, ontologies, representations in the changing ways we know. Teoksessa Kay Anderson & Mona Domosh & Steve Pile & Nigel Thrift (toim.) *Handbook of Cultural geography*. London: Sage, 532–543.

- Healy, Karen (2005) *Social work theories in context: creating frameworks for practice*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Heidegger, Martin (2000) *Oleminen ja aika*. Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä, Elli (2006) *Muuttoliike ja työmarkkinoiden dynamiikka*. Teoksessa Elli Heikkilä (toim.) *Muuttaako Onni maalle? Suurten ikäluokkien valinta. Siirtolaisuustutkimuksia A 28*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 98–111.
- Heikkilä, Elli & Korkalainen, Sari (2004) *Aluekehitys ja muuttoliike työssäkäyntialueiden näkökulmasta*. *Siirtolaisuus – Migration* 2/2004, 40–43.
- Helminen, Ville & Nurmio, Kimmo & Rehunen, Antti & Ristimäki, Mika & Oinonen, Kari & Tiitu, Maija & Kotavaara, Ossi & Antikainen, Harri & Rusanen, Jarmo (2014) *Kaupunki-maaseudun alue-luokitus. Paikkatietomuotoisen alueluokituksen muodostamisperiaatteet*. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25/2014. Helsinki: Suomen ympäristökeskus SYKE. Saatavilla: [www.syke.fi/julkaisut | helda.helsinki.fi/syke](http://www.syke.fi/julkaisut|helda.helsinki.fi/syke). Luettu 4.4.2015.
- Henttinen, Annastiina (2009) *Maaseutu politiikan tantereena. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 1988–2008*. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Herring, Susan C. (1996) *Introduction*. Teoksessa Susan C. Herring (toim.) *Computer-mediated communication: Linguistic, social and cross-cultural perspectives*. Amsterdam: John Benjamins publishing company, 1–10.
- Hiekkänen, Kari & Korhonen, Janne J. & Mykkänen, Juha & Itälä, Timo (2012) *Kokonaisarkkitehtuurin ja palveluarkkitehtuurin hallinnointimallit*. SOLEA-hanke. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto ja Aaltoyliopisto. Saatavilla: http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0780-6/urn_isbn_978-952-61-0780-6.pdf. Luettu 2.5.2015.
- Hienonen, Kati (2011) *Maaseutu tulevaisuuden merkitysyhteiskunnassa. Trendianalyysi. Sitran selvityksiä 52*. Helsinki: Sitra.
- Hintikka, Kari A. (2011) *Sosiaalinen media – yhteisö vai verkosto?* Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 114–139.
- Holden, Richard J. & Karsh, Ben-Tzion (2010) *The technology acceptance model: its past and its future in health care*. *Journal of Biomedical Informatics* 43 (1), 159–172.
- Holm, Pasi & Nivalainen, Satu & Volk, Raija (2008) *Työvoiman alueellisen liikkuvuuden kannustavuus*. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja 206. http://www.ptt.fi/dokumentit/rap206_0701081558.pdf. Luettu: 15.2.2015.
- Holmila, Marja (2001) *Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus*. Helsinki: Suomen kirjallisuuden seura.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2004) *“Elämä on ahasta täällä” Otteita maailmasta joka ei pidä kiinni*. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Terhi Utriainen & Anna Leppo (toim.) *Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä*. Tampere: Vastapaino, 51–81.
- Hungerford, Lisa (2007) *Rural dimensions of place-community experience and well-being*. Alberta: University of Lethbridge.
- Hyppönen, Hannele (2004) *Tekniikka kehittyi, kehittyvätkö palvelut? Tapaustutkimus kotipalvelujen kehittämisestä teknologiahankkeessa*. Stakes. Tutkimuksia 134. Helsinki: Stakes.

- Hyryläinen, Torsti & Katajamäki, Hannu (toim.) (2002) Muutoksen maaseutu. Artikkelikokoelma. Mikkeli: Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Hyryläinen, Torsti & Katajamäki, Hannu & Piispanen, Sirkku & Rouhiainen, Vesa (2011) Neoenodogeenisen maaseutupolitiikan ilmeneminen kylätoiminnassa. *Maaseudun uusi aika* 19 (2), 20–38.
- Hyryläinen, Torsti & Rannikko, Pertti (toim.) (2000) Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä. Tampere: Vastapaino.
- Hämeenaho, Pilvi (2014) Hyvinvoinnin verkostot maaseudulla asuvien äitien arjessa. Etnologinen tutkimus palvelujen käytöstä ja hyvän arjen rakentumisesta. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- IFSW (2014) International federation of social workers. Definition of Social Work. Saatavissa: <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>. Luettu 3.5.2015.
- Jackson, Thomas W. (2007) Applying autopoiesis to knowledge management in organisations. *Journal of Kno*
- Jakle, John A. (1999) America's small town/big city dialectic. *Journal of Cultural Geography*, 18 (2), 1–127.
- Jalava, Janne (2003) From norms to trust. The Luhmannian connections between trust and systems. *European Journal of Social Theory* 6 (2), 173–190.
- Jalava, Janne (2005) Toiminnallinen hyvinvointivaltio – Niklas Luhmannin systeemiteoreettinen tarkastelutapa. Teoksessa Juho Saari (toim.) Hyvinvointivaltio Suomen mallia analysoimassa. Sosiaalipolitiikan yhdistyksen tutkimuksia nro 60. Helsinki: Yliopistopaino, 122–147.
- Jalava, Janne (2006) Trust as a decision. The problems and functions of trust in Luhmannian systems theory. Helsinki: Yliopistopaino.
- Jalava, Janne & Kangas, Risto (2013) Kommunikaatio, yhteiskunnan eriytyminen ja osajärjestelmien merkitys. Teoksessa Janne Jalava (toim.) Yhteiskunnan järjestelmät. Niklas Luhmannin ajattelu. Helsinki: Gaudeamus, 40–59.
- Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina; sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Jyrkämä, Jyrki (2001) Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 267–323
- Kaim, Barbara (2013) Who are we to care? Exploring the relationship between participation, knowledge and power in health systems. Zimbabwe: Community of Practitioners on accountability and Social Action in Health (COPASAH).
- Kananoja, Aulikki (2007) Sosiaalityön tulevaisuuden innovaatiot. Julkaisussa Merja Laitinen & Tarja Kempainen (toim.) Tutkiva sosiaalityö 2007. Näkökulmia tulevaisuuteen ja innovaatioihin. Forssa: Painotalo Auranen Oy, 29–41.
- Kangas, Risto (1995) Niklas Luhmannin (postmoderni?) superteoria. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset. Tampere: Tammer-Paino Oy, 217–253.
- Kangaspunta, Seppo (2011) Traditionaalisista yhteisöistä verkkoyhteisyyteen. Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 15–34.

- Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia 2007–2015 (2006) Uudistuva, ihmisläheinen ja kilpailukyinen Suomi. http://www.tietoyhteiskuntaohjelma.fi/esittely/fi_FI/1142405427272/_files/75972407877173318/default/strategia_taitettu_final.pdf. Luettu 24.1.2014.
- Karisto, Antti (2007) Ohjaaja muistelee. Teoksessa Merja Laitinen, Elina Virokannas, Kirsi Juhila, Ilse Julkunen & Antti Karisto Väitöskirjojen synty sosiaalityön tutkijakouluryhmässä. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 17–40.
- Karisto, Antti & Haapola, Ilkka (2015) Generations in ageing Finland: finding your place in the demographic structure. Teoksessa Kathrin Komp & Stina Johansson (toim.) Population ageing from a lifecourse perspective. Critical and international approaches. Bristol: Policy Press, 45–63.
- Karjalainen, Matti & Laine, Unto & Rossi, Lauri & Silvennoinen, Risto (1978) *Systemit – kybernetiikka – informaatio*. Espoo: Otakustantamo.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve (2009) Postmoderni sosiaalityö. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Juva: Ps-kustannus, 131–159.
- Katajamäki, Hannu (2002) Suomen maaseudun evoluutio. Teoksessa Torsti Hyyryläinen & Hannu Katajamäki (toim.) *Muutoksen maaseutu*. Artikkelikokoelma. Mikkeli: Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, 11–18.
- Kattilakoski, Mari (2011) Maaseudun uudet toimijat. Tutkimus paluu- ja tulomuuttajien toimijuudesta maaseutuyhteisöissä ja kehittämisverkostoissa Keski-Pohjanmaalla. Siirtolaisinstituutti. Tutkimuksia A 37. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Katz, Stephen & Laliberte-Rudman, Debbie (2005) *Exemplars of retirement: Identity and Agency between lifestyle and social movement*. Teoksessa Stephen Katz (toim.) *Cultural ageing. Life Course, Lifestyles and Senior Worlds*. Canada: Broadview Press.
- Kauko-Valli, Sofia & Niittykangas, Hannu (toim.) (2009) *Sosiaalinen yrittäjyys: näkökulmia ja tuloksia*. N:o 177/2009. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Keating, Norah & Phillips, Judith (2008) A critical human ecology perspective on rural ageing. Teoksessa Norah Keating (toim.), *Rural Ageing. A Good Place to Grow Old?* Bristol: The Policy Press, 1–10.
- Kempainen, Tarja & Koskinen, Simo & Pohjola, Anneli & Urponen, Kyösti (1998) *Sosiaalityö epävarmuuden oloissa*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja ja selvityksiä 28. Rovaniemi: Lapin Yliopisto.
- Kernick, David (2004) An introduction to complexity theory. Teoksessa David Kernick (toim.) *Complexity and healthcare organization: a view from the street*. Oxford: Radcliffe Medical Press, 23–37.
- Kilpeläinen, Arja (2009) Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Juva: Ps-kustannus, 67–84.
- Kilpeläinen, Arja (2012) Tiedon rakentuminen kylien teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tutkimuksessa. *Janus* 20 (3), 268–285.
- Kilpeläinen, Arja (2014) Teknologiavälitteisyyden merkitykset kyläläisten hyvinvoinnin tukena. *Maaseudun uusi aika* 22 (1), 5–20.
- Kilpeläinen, Arja & Nikunlassi, Yrjö (2006) Lukijalle. Teoksessa Arja Kilpeläinen & Yrjö Nikunlassi (toim.) *Kylät muutoksessa. Hankkeet kylien hyvinvoinnin edistäjinä? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 23/2006*. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 1–6.

Kilpeläinen, Arja & Pohjola, Anneli (2007) Kyläläiset keskiössä. Tutkimus kylien hyvinvointipalveluista. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja. B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 55. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.

Kilpeläinen, Arja & Romakkaniemi, Marjo (2014) Social workers' interpretations of generalist social work in rural areas. Teoksessa Arja Kilpeläinen & Kirsi Päykkönen (toim.) eCompetence for social work. Publications in the social sciences B, research reports 64. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 33–62.

Kilpeläinen, Arja & Sankala, Jukka (2010) e-Osaaminen sosiaalityön asiantuntijuutta rakentamassa. Teoksessa Anneli Pohjola & Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.) Sosiaalityö, tieto ja teknologia. Jyväskylä: PS-kustannus, 271–290.

Kilpeläinen, Arja & Seppänen, Marjaana (2014) Information Technology and everyday life in ageing rural villages. *Journal of Rural studies* 33C, 1–8. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2013.10.005>. Online first.

Kinnunen, Petri (1998) Hyvinvoinnin ruletti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun lopun Suomessa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 20. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Kivelä, Päivi & Lund, Pekka (2013) Ilkeät ongelmat ja auttamistyö. Teoksessa Ulla Salonen-Soulié (toim.) Kunnallisen sosiaalipolitiikan tila ja tulevaisuus. Haasteet opetukselle ja tutkimukselle. Helsinki: Huoltajasäätiö, 28–39. Saatavilla: http://huoltaja--saatio-fi-bin.directo.fi/@Bin/d762e0c27ad80c57e-97d31e75c7e7fec/1424692701/application/pdf/206490/HuSa_Kunnallisen%20sosiaalipolitiikan%20tila%20ja%20tulevaisuus.pdf. Luettu 23.2.2015.

Klassen, Michael (2004) Was leisten systemtheorien in der sozialen arbeit? Ein vergleich der systemischen ansätze von Niklas Luhmann und Mario Bunge. Stuttgart: Haupt Verlag.

Knuuttilla, Seppo (2013) Paikassa risteilevät ajat. Teoksessa Ismo Björn & Pekka Jokinen & Juho Kotilainen & Nora Schuurman & Maarit Sireni (toim.) Korpisosiologi(aa). Joensuu: University Press of Eastern Finland, 100–109.

Korkiakangas, Mirja (2005) Perheen voimavaroja etsimässä – tapaustutkimus asiakaslähtöisistä työorientaatioista lastensuojelun perhetyössä. Rovaniemi: Lapin Yliopisto.

Kortelainen, Pekka (2010) Strategiasta tietoyhteiskuntapolitiikaksi – katsaus sosiaalihuollon tietotekniikan kansalliseen kehittämiseen. Teoksessa Anneli Pohjola, Aino Käärinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.) Sosiaalityö, tieto ja teknologia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 21–44.

Koskinen, Simo (1987) Sosiaalinen vanheneminen. *Gerontologia* 1 (1), 2–15.

Koskinen, Simo (1994) Gerontologinen sosiaalityö vanhuspolitiikan mikrorakenteessa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 3. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Koskinen, Simo (2003) Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykyuutaukset. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-kustannus, 206–236.

Kostamo-Pääkkö, Kaisa (2007) Paikallisuuden merkitys ammattilaisten välisessä verkkokonsultaatioissa. Teoksessa Kerttu Vesterinen (toim.) Kiitos kysymyksestä. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten julkaisusarja 27. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, 94–110.

Kruse, Andreas & Schmitt, Eric (2006) A multidimensional scale for the measurement of agreement with age stereotypes and the salience of age in social interaction. *Ageing and Society*, 26 (3), 393–411.

Kröger, Teppo (1990) Sosiaalityötä pienessä maalaiskunnassa. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia sarja B Nro 7. Tampere: Tampereen yliopisto.

- Kröger, Teppo (2011) Retuning the nordic welfare municipality. Central regulation of social care under change in Finland. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 31 (3/4), 148–159.
- Kumpulainen, Kaisu (2012a) Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylä: University Library of Jyväskylä.
- Kumpulainen, Kaisu (2012b) Kylä sosiaalisena tilana – Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria kylän määrittelyn välineenä. *Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti* 20 (3): 5–13.
- Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuusi, Osmo (2004) Teknologian arviointitoiminta eduskunnassa. Tulevaisuusvaliokunta. Teknologian arviointeja 17. Eduskunnan kanslian julkaisu 2/2004. Helsinki: Eduskunnan kanslia.
- Kylä kaupungissa -hankesuunnitelma (2006) Julkaisematon lähde, saatavissa kirjoittajalta.
- Kytö, Hannu & Kral-Leszczynska, Monika (2013) Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät. Tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista. KAKS – Kunnallisanalyyttisen kehittämiskeskityön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 76. Helsinki: Pole-Kuntatieto Oy.
- Laaksonen, Maarit & Aaltonen, Anna & Hyppönen, Konstantin & Huovila, Mikko & Peksiev, Tiina & Suhonen, Marko & Wahlroos, Mika (2015) Sosiaalihuollon asiakastietojen käsittely ja valtakunnalliset tietojärjestelmäpalvelut. Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen kokonaisarkkitehtuuri. Tavoitetila 2020 v. 1.0. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laaksonen, Maarit & Suhonen, Marko & Paakkanen, Esa & Mykkänen, Juha & Satama, Riikka (2013) Kansallisen sosiaalihuollon asiakastietovaranto (KanSa). Yhteenveto toteutusvaihtoehdoista ja linjauksista. Työpaperi 5/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Laaksonen, Pirjo & Wiegand, Eira (1989) Oppilasko ongelma? Oppilashuolto koulun systeemeissä. Jyväskylä: Gummerus.
- Laine, Timo (2010) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raimo Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: Ps-kustannus, 28–45.
- Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit, rikotut miehet. Tutkimus lapsina lähisuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.
- Laitinen, Merja & Kempainen, Tarja (2010) Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 138–177.
- Lapin Liitto (2011) Väestömuutokset Lapin maakunnassa 1951–2011 (tammi-helmikuu). http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=52584&name=DLFE-7502.pdf . Luettu 12.1.2015
- Lapin liitto (2014) Ennakkoväkiluku Lapin kunnissa ja seutukunnissa kuukausittain vuonna 2013. http://www.lappi.fi/lapinliitto/c/document_library/get_file?folderId=52584&name=DLFE-17638.pdf. Luettu 12.1.2015
- Laurila, Ilkka P. (2004) Maatalouden EU-aika. Teoksessa Pirjo Markkola (toim.) Suomen maatalouden historia III. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 349–401.
- Lefebvre, Henri (1991) The production of space. Translated by Donald Nicholson-Smith. Oxford: Blackwell.

- Lehmann, Jennifer (2005) Human services management in rural context. *British Journal of Social Work* 35 (3), 355–371.
- Lehtinen, Tuula (2000) Pienen kunnan sosiaalityöntekijä valtasuhteiden verkostossa – omakohtaisen kokemuksen analyysi. Lisensiaattitutkimus. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos.
- Lehtonen, Heikki (1990) Yhteisö. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Leikas, Jaana (2008) Ikääntyvät, teknologia ja etiikka. Näkökulmia ihmisten ja teknologian vuorovaikutustutkimukseen ja suunnitteluun. VTT. Working Papers 110. <http://www.vtt.fi/inf/pdf/workingpapers/2008/W110.pdf>. Luettu: 28.9.2015.
- Leikas, Jaana (2009) Life-Based Design. “From of Life” as a foundation for ICT design for older adults. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Leinamo, Kari (2009) Paljon puhetta, vähän tuloksia. Kokemuksia etätyöstä ja alueellistamisesta eri vuosikymmeninä. Vaasa: Vaasan yliopisto, Levón-instituutti.
- Leinamo, Kari (2010) Yhdeksän hyvää ja kymmenen kaunista. Vuosina 2001–2009 toteutettujen maaseutu-kaupunki-kuntaliitosten tarkastelua. Vaasa: Vaasan yliopisto, Levón-instituutti.
- Leppihalme, Ilmari (2006) ”Käsite koetukselle?” Sisältöliiketoiminta-alan käsitteiden kriittistä reflektointia. Teoksessa Sam Inkinen & Sanna Karkulehto & Marjo Mäenpää & Eija Timonen (toim.) *Minne matka, luova talous?* Oulu: Rajalla, 53–74.
- Liepins, Ruth (2000a) New energies for an old idea: Reworking approaches to ‘community’ in contemporary rural studies. *Journal of Rural Studies*, 16 (1), 23–25.
- Liepins, Ruth (2000b) Exploring rurality through ‘community’ discourses, practices and spaces shaping Australian and New Zealand rural ‘communities’. *Journal of Rural Studies*, 16 (3), 325–341.
- Liljeström, Marianne (2004) Feministinen metodologia – mitä se on? Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Lincoln, Yvonna S. & Guba, Egon G. (2000) Paradigmatic controversies, contradictions, and emerging confluences. Teoksessa Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (toim.) *Handbook of qualitative Research*. United States of America: Sage Publications, 163–188.
- Lindqvist, Raija (2009) Parisuhdeväkivallan kohtaaminen maaseudun sosiaalityössä. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 354. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Linturi, Risto (2015) Technology as an enabler of sustainable well-being in the modern society. *Sitra Studies* 103. Helsinki: Sitra.
- Linturi, Risto & Kuusi, Osmo & Ahlqvist, Toni (2013) Suomen sata uutta mahdollisuutta: radikaalit teknologiset ratkaisut. Helsinki: Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 6/2013. <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.php?documentId=ie27613151734377>. Luettu 2.5.2015.
- Lohmann, Nancy & Lohmann, Roger A. (2005) Introduction. Teoksessa Nancy Lohmann, & Roger A. Lohmann (toim.) *Rural Social Work Practice*. New York, NY: Columbia University Press, xi–xxvii.
- Luhmann, Niklas (1989) *Ecological communication*. Translated by John Bednarz, jr. Chicago: The University of Chicago Press.
- Luhmann, Niklas (1990) *Political Theory in the Welfare State*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Luhmann, Niklas (1995) *Social Systems*. Translated by John Bednarz, Jr & Baecker, Dirk. Stanford: Stanford University Press.

- Luhmann, Niklas (2004) *Ekologinen kommunikaatio*. Suomentaneet Sam Krause ja Seppo Raiski. Tampere: Tammer-Paino.
- Luhmann, Niklas (2008) *Are there still indispensable norms in our society?* Translated by Todd Cesaratto from the original: *Gibt es in unserer Gesellschaft noch unverzichtbare normen?* (1993). *Soziale Systeme* 14 (1), 18–37.
- Luhtasela, Leena (2009) *Osallisuuden rakentuminen kuntoutuksessa työtoiminnassa*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.
- Luoto, Ilkka (2008) *Paikan tekstit ja niiden henki. Johdatus geosemiotiikkaan – matkakertomus paikan kulttuuriseen ytimeen*. Oulu: Nordia Geographical Publications.
- Maaseutukatsaus. Asutus ja väestö maaseudulla (2015) *Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä*. Helsinki: työ- ja elinkeinoministeriö.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2004) *Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2008*. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 10/2004.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2009) *Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013*. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 2009/5.
- Maidment, Jane (2012) *Understanding rurality: a conceptual framework*. Teoksessa Jane Maidment & Uschi Bay (toim.) *Social work in rural Australia. Enabling practices*. Sydney: Allen & Unwin, 3–18.
- van Manen, Max (1990) *Researching lived experience. Human science for an action sensitive pedagogy*. New York: State University of New York Press.
- Mason, Robyn (2011) *Confronting uncertainty: Lessons from rural social work*. *Australian Social Work*, 64 (3), 377–394.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (1998) *Ekososiaalisia oivalluksia sosiaalityön arjesta. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no. 102*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- McEvan, Anne Marie (2013) *Smart Working. Greating the next Wave*. Farnham: Gower Publishing Limited. Saatavilla: ProQuest ebrary. Web.
- Means, Robin & Evans, Simon (2012) *Communities of place and communities of interest? An exploration of their changing role in later life*. *Ageing and Society*, 32 (8), 1300–1318. DOI: 10.1017/S0144686X11000961.
- Mertala, Sirpa (2011) *Yhdessä tietämisen episodeja. Terveystieteiden kompleksiset työympäristöt*. Acta universitatis Lapponiensis 201. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Metsämuuronen, Jari (2008) *Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. 3., uudistettu painos*. Helsinki: International Met help.
- Moisio, Sami (2012) *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Tampere: Vastapaino.
- Mokka, Roope & Neuvonen, Aleks (2006) *Yksilön ääni. Hyvinvointivaltio yhteisöjen asialla. Sitran raportteja 69*. Edita Prima Oy. Helsinki.
- MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0 (2012). Kielikone Ltd. <https://mot.kielikone.fi/login.ezproxy.ulapland.fi/mot/lappi/netmot.exe>.

- Muilu, Toivo (2010) Needs for rural research in the northern Finland context. *Journal of Rural Studies*, 26 (1), 73–80.
- Mullaly, Bob (2007) *The new structural social work*. Third edition. Canada: Oxford University Press.
- Munford, Robyn & Walsh-Tapiata, Wheturangi (2005) *Community development: Principles into practice*. Teoksessa Mary Nash & Robyn Munford & Kieran O'Donoghue (toim.) *Social work theories in action*. London: Jessica Kingsley Publishers, 97–112.
- Munoz, Sarah-Anne & Frammer, Jane & Warburton, Jeni & Hall, Jenny (2014) Involving rural older people in service co-production: Is there an untapped pool of potential participants? *Journal of rural studies* 43, 212–222.
- Muuri, Anu (2008) *Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää? Tutkimuksia 178*. Helsinki: Stakes.
- Mäkinen, Olli (2006) *Internet ja etiikka*. Helsinki: BJT Kirjasatopalvelu Oy.
- Mäntysaari, Mikko & Haaki, Raili (2007) *Suomalainen sosiaalityön väitöskirjatutkimus vuosina 1982–2006*. *Janus* 15 (4), 357–366.
- Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (2009) (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Juva: Ps-kustannus.
- Naldi, Lucia & Nelson, Pia & Westlund, Hans & Wixe, Sofia (2015) What is smart rural development? *Journal of rural studies*, 40, 90–101.
- Nielsen, Jakob (1993) *Usability engineering*. Boston: Academic Press Inc.
- Niemelä, Pauli (2010) *Hyvinvointipolitiikan teoria*. Teoksessa Pauli Niemelä (toim.) *Hyvinvointipolitiikka*. Helsinki: WSOYpro oy, 15–37.
- Niemelä, Pauli (2011) *Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana*. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 13–46.
- Niiniluoto, Ilkka (1980) *Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Niskala, Asta (2008) *Salatusta suhteesta kahden kimppaan. Analyysi sosiaalityön prosessin rakentumisesta*. *Acta Universitatis Lapponensis* 150. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Niskanen, Sirkka (2011) *Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio*. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 89–114.
- Noppi, Elina & Uusitalo, Nina (2011) *Kavereita verkossa ja sen ulkopuolella. Näkökulmia nuorten verkkoyhteisöisyyteen*. Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 140–166.
- Nowotny, Helga (1999) *The need for socially robust knowledge*. *TA-Datenbank-Nachrichten* 8 (3–4), 12–16.
- Närhi, Kati (2004) *The Eco-social Approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2013) *Nuorten aikuisten miesten osallisuuden ja toimijuuden reunaehdot sosiaali- ja työvoimapalveluissa*. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 113–145.
- Ohtonen, Jukka (toim.) (2002) *Satakunnan Makropilotti: tulosten arviointi*. FinOHTAn raportti 21/2002. Helsinki: Stakes/FinOHTA.

- Oksa, Jukka (toim.) (1994) Syrjäisen maaseudun uudet kerrostumat. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Patton, Michael Quinn (2002) *Qualitative research & evaluation methods*. 3 Edition. London: Sage Publications.
- Payne, Malcolm (2005) *Modern social work Theory*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Pehkonen, Aini (2004) Kylä kutsuu... Tutkimus tulomuuttoprosesseista maaseudulle. Siirtolaistutkimuksia A 26. Helsinki: Yliopistopaino.
- Peteri, Satu (2014) Information technology and social work practice: Examples of experiences from Social work practice training. Teoksessa Arja Kilpeläinen & Kirsi Pääkkönen (toim.) *eCompetence for Social Work*. Publications in the social sciences B, research reports 64. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 73–82.
- Peteri, Virve (2006) *Mediaksi kotiin. Tutkimus teknologioiden kotouttamisesta*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Pflug, Jan (2011) Contextuality and computer-mediated communication: a cross cultural comparison. *Computers in Human Behavior*. 27 (1), 131–137.
- Pietiläinen, Ville (2010) Johtajan ammatillisten kompetenssien profiloituminen kompleksisessa toimintaympäristössä tapausesimerkinä opetustoimen alaiset organisaatiot. *Acta Universitatis Lapponiensis* 177. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Pihlaja, Ritva (2010) Kolmas sektori ja julkinen valta. Kunnallisanalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu nro 61. Helsinki: Pole-kuntatieto Oy.
- Pincus, Allen & Minahan, Anne (1982) *Social work practice: model and method*. F.E. Peacock Publishers, Inc.
- Pohjola, Anneli (2003) Tutkija eettiset sitoumukset. Teoksessa Anneli Pohjola (toim.) *Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja c. työpapereita 47. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 53–67.
- Pohjola, Anneli (2010) Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Asiakkuus sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 19–74.
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) *Sosiaalisesti kestävä kehitys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry., 207–224.
- Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014a) (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. Kuopio: Unipress.
- Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014b) Rakenteellisen sosiaalityön jäsenytyminen. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) *Rakenteellinen sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014*. Kuopio: Unipress, 281–294.
- Pohjolainen, Päivi (2014) Kylähyvinvointi – Mistä se koostuu ja kuinka sitä on edistetty? Toimintamalleja. Joensuu: Pohjois-Karjalan kylät ry.
- Ponnikas, Jouni & Korhonen, Sirpa & Kuhmonen, Hanna-Mari & Leinamo, Kari & Lundström, Niklas & Rehunen, Antti & Siirilä, Heli (2011) *Maaseutukatsaus 2011*. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2011. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.
- Ponnikas, Jouni & Voutilainen, Olli & Korhonen, Sirpa & Kuhmonen, Hanna-Mari (2014) *Maaseutukatsaus 2014*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö & Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR.
- Porter, Arthur (1969) *Cybernetics simplified*. English Universities Press.

- Pratt, Andy C. (1996) Discourses of rurality: Loose talk or social struggle? *Journal of Rural Studies*, 12 (1), 69–78.
- Preston, Pascal (2001) *Reshaping communications: technology, information and social change*. Lontoo: Saga Publications Inc. Saatavilla ProQuest ebrary.
- Prigogine, Ilya (1987) Exploring complexity. *European journal of operational research*, vol 30, issue 2, 97–103.
- Prigogine, Ilya (2001) Foreword. Teoksessa Jacques Solvay & Miche A le Sanglier & Paul Brenton (toim.) *Modelling the Growth of Corporations Applications for Managerial Techniques and Portfolio Analysis*. New York: Palgrave Macmillan, xi–xiv.
- Pugh, Richard (2000) *Rural Social Work*. Lyme Regis: Russell House Publishing.
- Pugh, Richard (2003) Considering the countryside: Is there a case for rural social work? *British Journal of Social Work*, 33 (1), 67–85.
- Pugh, Richard & Cheers, Brian (2010) *Rural social work. An international perspective*. Bristol: The Policy Press.
- Punnonen, Reijo (2012) *Vuosia elämään. Hyvinvointiin ja elinikään vaikuttavia tekijöitä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rantalaiho, Ulla-Maija (2005) Sosiaalityössä tarvittava osaaminen. Valmistelupaperi Sosiaalialan käytännön harjoittelun kehittämistä suunnittelevan työryhmän käyttöön. (Sosiaali- ja terveysministeriö ja Opetusministeriö), painamaton.
- Rasi, Päivi & Kilpeläinen, Arja (2015) The digital competences and agency of older people living in rural villages in Finnish Lapland. *Seminar.net International journal of media, technology & lifelong learning*, 11 (2). Saatavilla: <http://seminar.net/104-frontpage/242-the-digital-competences-and-agency-of-older-people-living-in-rural-villages-in-finnish-lapland>.
- Rask, Mikko & Eela, Riikka & Heikerö, Topi & Neuvonen, Aleks (1999) *Teknologian arviointi, arvot ja osallistuminen – kokemuksia geenitekniikka-arvioista*. Helsinki: VTT.
- Ratkaisujen Suomi (2015) Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Helsinki: Hallituksen julkaisusarja 10/2015.
- Raunio, Kyösti (2004) *Olellainen sosiaalityössä*. Tampere: Tammer-Paino.
- Rauhala, Lauri (1993) Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä. Maailmankuvan kokonaisrakenteen erittelyä ihmistä koskevien tieteiden kysymyksissä. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta. vol 41. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Ray, Mo & Phillips, Judith (2012) *Social work with older people*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Ricouer, Paul (1997) *From text to action: essays in hermeneutics, II*. Translated by Kathleen Blamey and John B. Thompson. Evanston (IL): Northwestern University Press.
- Roivainen, Irene & Nylund, Marianne & Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi (2008) (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-kustannus.
- Roivas, Seppo (2009) *Tietoyhteiskunnan lupaus*. Acta Universitatis Tamperensis 1402. Tampere: Juvenes Print.
- Ronkainen, Suvi (2004) Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 44–69.

- Ronnby, Alf (1991) I skogarnas land. On social arbete i glesbygd. Stockholm: Byggeforskningsrådet.
- Rosegren, Åsa & Lindqvist, Ann-Marie & Julkunen, Ilse (2014) Towards an inclusive knowledge base for community-based research and sustainable knowledge production. *Nordic social work research*, 4 (1), S86–S101.
- Rouhiainen, Vesa (2002) Suomalaisten maaseutukuvat. Teoksessa Torsti Hyryläinen & Hannu Kajamäki (toim.) Muutoksen maaseutu. Artikkelikokoelma. Mikkeli: Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, 139–150.
- Saari, Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.
- Salonen, Kari ((2010) Haastava sosiaalinen vanhustyössä – avopalvelutyöntekijöiden näkemyksiä kotona asuvien vanhusten sosiaalisesta olomuotoisuudesta. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 26. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522161475.pdf>. Luettu 17.11.2014.
- Sankari, Anne (2004) Ikääntyviä tietoyhteiskunnassa. Kulttuuriset ajattelutavat ja sosiaalinen tila. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Scharf, Thomas & Bartlam, Bernadette (2006) Rural disadvantage. Quality of life and disadvantage amongst older people – a pilot study. Lontoo: Commission for rural communities.
- Schmidt, Glen G. (2000) Remote, northern communities: Implications for social work practice. *International social work*, 43 (3), 337–349.
- Selwyn, Neil & Gorard, Stephen & Furlong, John & Madden, Louise (2003) Older adults' use of information and communications technology in everyday life. *Ageing and Society*, 23 (5), 561–582 doi:10.1017/S0144686X03001302.
- Settersten Richard A. & Angel, Jacqueline L. (2011) Trends in the sociology of aging: thirty year observation. Teoksessa Richard A. Settersten & Jacqueline L. Angel (toim.) *Handbook of Sociology of Aging*. Handbooks of Sociology and Social Research. London: Springer, 3–13.
- Sherval, Meg (2009) Native Alaskan engagement with social constructions of rurality. *Journal of Rural Studies*, 25 (4), 425–434.
- Simola, Hannu & Varjo, Janne & Rinne, Risto (2010) Vasten valtavirtaa – kontingenssi polkuriippuvuus ja konvergenssi suomalaisen perusopetuksen laadun arvioinnin kehityskuluissa. *Hallinnon Tutkimus* 29(4), 285–302.
- Sivunen, Anu (2007) Vuorovaikutus, viestintäteknologia ja identifioituminen hajautetuissa tiimeissä. *Jyväskylä studies in humanities* 79. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Slegers, Karin & van Boxtel, Martin P.J. & Jolles, Jelle (2009) The efficiency of using everyday technological devices by older adults: the role of cognitive functions. *Ageing and Society*, 29 (2), 309–325 doi:10.1017/S0144686X08007629.
- Soden, Satori (2012) Redefining Cultural roles in older age: Grandmothering as an extension of motherhood. Teoksessa Virpi Yläne (toim.) *Representing ageing: images and identities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 84–99.
- Sosnet (2004) Sosiaalityön määrittely. <http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Peruskoulutus/Sosiaalityon-maarittely>. Luettu 10.9.2014.
- Statistical indicators, municipalities (2013) <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/indikaatori/Sivut/ind.aspx?ind=4001&th=400&xpos=170> [14.10.2013]

Stähle, Pirjo (2004) Itseuudistumisen dynamiikka: Systemeijattelu kehitysprosessien ymmärtämisen perustana. Teoksessa Markku Sotarauta & Kati-Jasmin Kosonen (toim.) Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö: Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan. Tampere: Tampere University Press, 222–255.

Steyaert, Jan & Gould, Nick (1999) Social services, social work, and information management: some European perspectives. *European journal of Social Work* 2(2), 165–175.

Suikki, Siina & Perttula, Juha (2000) Iäkkäiden naisten koettu hyvinvointi – fenomenologis-hermeuttinen näkökulma. *Gerontologia* 14(4), 241–251.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2012) Syntyneet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798–2391. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/synt/>.

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2013) Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. vuosikatsaus 2012. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/vaerak/>.

Suomen virallinen tilasto (SVT) (2014) Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkojulkaisu]. ISSN=2341-8699. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/sutivi/>.

Suopajarvi, Leena (2003) Lapin luonnon modernisoituminen toisen maailmansodan jälkeen. Traditio-naalisesta yhteiskunnasta refleksiiviseen moderniin. Teoksessa Aino Linjakumpu & Leena Suopajarvi (toim.) Sellainen seutu ja sellainen maa. Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino, 137–155.

Syvajarvi, Antti (2005) Inhimillinen pääoma ja informaatioteknologia organisaatiotoiminnassa sekä strategisissa henkilöstövoimavarojen johtamisessa. *Acta Universitatis Lapponiensis* 86. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Sztompka, Piotr (2008) The focus on everyday life: a new turn on sociology. *European review* 16 (1), 1–15.

Talsi, Noora (2014) Kodin koneet. Teknologioiden kotouttaminen, käyttö ja vastustus. *Dissertations in Social Sciences and Business Studies* no 75. Publications of the University of Eastern Finland. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Tedre, Silva (2011) Kulkeminen avaimena ikääntyvien maalla asumisen mahdollisuuksiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (3), 300–308.

Tedre, Silva & Ilmarinen, Katja & Nuutinen, Teija (2010) Ikänäköä maaseutupolitiikkaan, pinta-alalinssit ikäpolitiikkaan! *Gerontologia* 24 (1), 33–39.

Tervo, Hannu (2004) Rakkaudesta teknologiaan. Toimijaverkkonäkökulma Oulun IT-keskittymän rakentumiseen ja toimintaan. *Acta universitatis Lapponiensis* 76. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Tilastokeskus (2013a) Elinajanodote [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavilla: <http://www.tilastokeskus.fi/org/historia/elinajanodote.html>

Tilastokeskus (2013b) Väkiluku sukupuolen mukaan alueittain sekä väestömäärän muutos 31.12.2012. Saatavilla: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>

Toikko, Timo (2005) Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Tampere: Vastapaino.

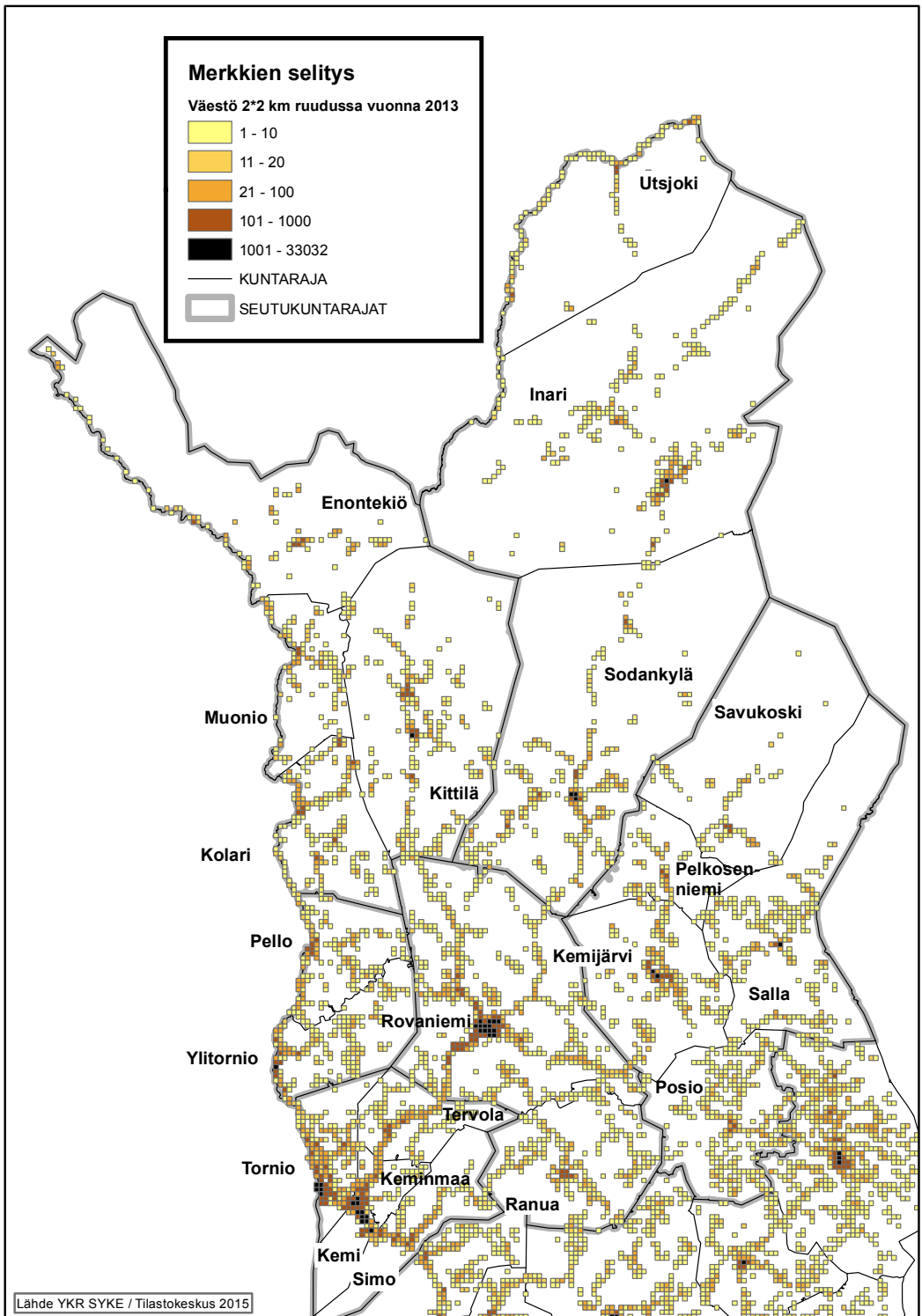
Toikko, Timo (2009) Tapauskohtainen sosiaalityö. Teoksessa Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö ja teoria. Juva: Ps-kustannus, 271–291.

- Tuottava ja uudistuva Suomi. Digitaalinen agenda vuosille 2011–2020 (2010) Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunta. Vantaa: Liikenne- ja viestintäministeriö.
- Tulevaisuuden verkottuva Suomi (2005) Tietoyhteiskuntaneuvoston raportti. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Turbett, Colin (2004) A decade after Orkney: Towards a practice model for social work in the remoter areas of Scotland. *British Journal of Social Work*, 34 (7), 981–995.
- Turbett, Colin (2009) Tensions in the delivery of social work services in rural and remote Scotland. *British Journal of Social Work*, 39 (3), 506–521.
- Ubiquitous information society advisory board. (2011) Productive and inventive Finland. Digital agenda for 2011–2020. Helsinki: Ministry of Transport and Communications. http://www.umic.pt/images/stories/publicacoes5/Digitaalinen_agenda_eng.pdf Luettu 17.2.2013.
- Uotinen, Johanna (2005) Merkillinen kone. Informaatioteknologia, kokemus ja tutkimus. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 2005. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Uusitalo, Eero (1994) Maaseutupolitiikan keinot. Elinkeinojen edistäminen maaseudun kehittäjäyheteisöissä. Jyväskylä: Kunnallisanalan kehittämissäätiö.
- Uusitalo, Eero (2002) Maaseutupolitiikan järjestelmä Suomessa. Teoksessa Torsti Hyyryläinen & Hannu Katajamäki (toim.) Muutoksen maaseutu. Artikkelikokoelma. Mikkeli: Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, 70–80.
- Uusitalo, Eero (2009) Maaseutu – väliinpuotoajasta vastuunkantajaksi. Maaseutupolitiikan itsenäistyminen alue- ja maatalouspolitiikan puristuksessa. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
- Vaarama, Marja & Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (2010) Johdanto. Teoksessa Marja Vaarama & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 10–18.
- Venkatesh, Viswanath & Morris, Michael G. & Davis, Gordon B. & Davis, Fre D. (2003) User acceptance of information technology: toward a unified view. *MIS Quarterly* 27(3), 425–478.
- Venkula, Jaana (2005) Epävarmuudesta ja varmuudesta: johdantoa epävarmuuden kohtaamiseen. Jyväskylä: Kirjapaja.
- Vienola Vuokko (1995) Systeemiteoriaan pohjautuva kaksivuotinen työhönohjaajakoulutus - toimintatutkimuksellinen tapaustutkimus, Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 23. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Viestintävirasto (2015) Toimialakatsaus 1/2015. Helsinki: Viestintävirasto.
- Villadsen, Kaspar (2008) "Polyphonic" welfare: Luhmann's systems theory applied to modern social work. *International Journal of Social welfare* 17, Issue 1, pp. 65–73.
- Virtuaalinen sosiaali- ja terveyspalvelukeskus Virtu.fi (2015) Saatavilla: <http://www.sosiaalikallega.fi/virtu.fi/>
- Visala, Seppo (2011) Miten informaatioteknologia muuttaa olemistamme? Teoksessa Mika Laakkonen & Suvi Lamminpää & Jarno Malaprade (toim.) Informaatioteknologian filosofia. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 141–159.
- Viskovatoff, Alex (1999) Foundations of Niklas Luhmann's Theory of Social Systems. *Philosophy of the Social Sciences*, Vol 29 no 4. Sage Publications, 481–516.
- Vuorinen, Leena (2009) Ikääntyminen maalaiskylissä. Lahti: M&P Paino.

- Väinälä, Anna (2010) Sosiaalipalvelujen luokittelu – case Helsingin sosiaalivirasto. Teoksessa Anneli Pohjola & Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.) *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 79–110.
- Välimaa, Jussi & Neuvonen-Rauhala, Marja-Liisa (2006) Luhmann, Bordieu ja korkeakoulutus. Teoksessa Jani Ursin & Jussi Välimaa (toim.) *Korkeakoulutus teoriassa. Näkökulmia ja keskustelua*. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino ja ER-paino OY, 29–65.
- Väyrynen, Sanna (2007) *Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumeekuvioissa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Väärälä, Reijo (1992) Hyvinvointipalvelujen kehittämisprojekti oppimisprojektina. Teoksessa Liisa Hokkanen & Reijo Väärälä (toim.) *Rajojen ylityksiä ja yhteistoimintaa*. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 49–76.
- Wainfan, Lynne & Davis, Paul (2005) *Challenges in virtual collaboration: videoconferencing, audioconferencing, and computer-mediated communications*. Santa Monica, CA, USA: RAND Corporation, Saatavilla: ProQuest ebrary. Web.
- Walter, Stefan (2010) Structural conditions of natural resource management. Understanding the roles of complexity, control and evolution in societal resource use. *Acta universitatis Lapponiensis* 183. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Webster, Frank (2006) *Theories of the information society*. Third edition. London: Routledge.
- Wellman, Barry (2002) Designing the Internet for Networked Society. *Communications of the ACM* 45 (5), 91–96.
- West, Deborah & Heath, David (2011) Theoretical pathways to the future: Globalization, ICT and social work theory and practice. *Journal of Social Work* 11 (2), 209–221.
- The World Bank (2013) Rural population. Retrieved from: <http://data.worldbank.org/indicator/SP.RUR.TOTL.ZS/countries> [28.8.2013]
- Wyatt, Sally (2007) Technological determinism is dead; long live technological determinism. Teoksessa Edward J. Hackett, Olga Amsterdamska, Michael E. Lynch & Judy Wajcman (toim.) *The handbook of science and technology studies* (3rd edition). Cambridge: MIT Press, 165–180.
- Ylinen, Satu (2008) Gerontologinen sosiaalityö: Tiedonmuodostus ja asiantuntijuus. *Kuopion Yliopiston julkaisuja E: Yhteiskuntatieteet* 155. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Yläanne, Virpi (2012) Introduction. Teoksessa Yläanne, Virpi (toim.) *Representing ageing: Images and identities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–16.
- Yus, Francisco (2011) *Cyberpragmatics: Internet-mediated Communication in Context*. Amsterdam, NLD: John Benjamins Publishing Company. Saatavilla: ProQuest ebrary. Web.
- Østerberg, Dag (2000) Luhmann's general sociology. *Acta Sociologica* 2000. 43 (1), 15–25.
- Östlund, Britt (1998) Social or technical perspectives – does it matter? Teoksessa Jan Graafmans & Vappu Taipale & Neil Charness (toim.) *Gerontechnology A sustainable investment in the future*. Amsterdam: IOS Press.

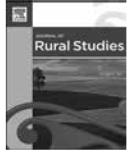
Liite: Lapin väestö 2*2 km ruuduissa vuonna 2013.

Kuva: Juha Piisilä, Lapin liitto.

1

Review

Information technology and everyday life in ageing rural villages

Arja Kilpeläinen*, Marjaana Seppänen

University of Lapland, Finland

A B S T R A C T

Keywords:
Information technology
Village
Everyday life

The role of information and communication technology (ICT) in easing the hardships of everyday life is an essential issue, particularly in sparsely populated areas. In this paper, the aim is to describe how people in remote villages use information technology (IT), and to reflect the use of IT from the perspective of social communality. The data consist of a questionnaire, answered by 255 respondents living in outlying villages in Finnish Lapland. First, the paper examines what kind of possibilities villagers have to use IT. Second, it focuses on how they use IT. Third, the villagers' perception of IT as a method to maintain communication and for coping is described. The results showed that the most popular ways to use a computer were searching for information and online banking. Communicating with family, friends and relatives had also specific place. Through the use of IT, communality takes on new forms. IT may replace some of the old structures supporting local communality. On the other hand, IT may exclude people from the community if they don't use new devices. The use of computers was strongly connected to age. Youngsters have adapted IT as a part of their everyday life. Working-age individuals use IT as a tool. However, people in the age group 65–79 years had the strongest confidence in the possibilities of IT to ease everyday life. Based on the results, the authors argue that IT offers an important option to create and maintain communality in remote areas.

© 2013 Elsevier Ltd. All rights reserved.

1. Introduction

The use of information technology (IT) has been seen as an important opportunity to improve living conditions and ease everyday life in rural areas (e.g. Valentine and Holloway, 2001, 383–384), despite the finding that the technical preparedness is lower in such areas (Grimes, 2000, 13–14, 17). Hence, technology-based solutions have increased in significance in the current debate on living conditions (Bandias and Vemuri, 2005, 239–240; Evans, 2004, 8–9), also in remote areas (Vuoti, 2011). An important aspect in the discussion has been the question of connection between communality and increased use of IT. IT is argued to be an important tool to enhance social community in outlying villages and rural areas. There are a lot of expectations considering IT, which could offer a contemporary tool to create and maintain online communities (Preece, 2000, 8–12, 267–298). IT is recognised as an essential tool to increase co-operation and exchange information between the different actors of villages, municipalities, regions and the state. In addition, IT is considered to be a tool for the citizens of remote areas to reach authorities easily. Encouragingly, IT is also

seen as providing possibilities to improve welfare services by making them accessible via the Internet (Harlow, 2003, 19).

Technology is expected to be at least one possible answer to the problems of the ageing population (Information Society Programme, 2006, 10). At its best, IT enables elderly citizens to engage in the development of common issues and to participate in activities taking place in their own communities (Tuuva-Hongisto et al., 2006; Roivas, 2009, 353–356). However, due to insufficient knowledge on the subject, it is difficult to build strategies relying on IT as a solution to service accessibility and community building in remote villages. We also do not have enough information about the Internet's influence on people's lives (Sum et al., 2008). More empirical research knowledge is needed about IT to gain an understanding about the extent of its use among different demographic groups and about the way in which it is used in everyday life.

Hence, our aim is, through a case-study, to determine how people, especially older adults, living in remote villages use IT. Our empirical research is focused on Lapland, the northernmost region in Finland. Lapland is defined as a sparsely populated area in Finland (Malinen et al., 2006, 8). It covers almost one-third of the whole country. However, it has only 183,900 inhabitants, which means a very low population density: only two inhabitants per square kilometre. But this is just the average density; altogether, 113,000 inhabitants live in the four cities of Lapland. Consequently,

* Corresponding author. Tel.: +358 405300364; fax: +358 16362937.
E-mail addresses: arja.kilpelainen@ulapland.fi, arja.kilpelainen@pp.inet.fi (A. Kilpeläinen).

people not residing in cities live in extremely sparsely populated areas.

In recent years, as in peripheral rural areas globally (Walsh et al., 2012, 385–404), municipalities in Finnish Lapland have undergone dynamic changes. The tendency has been towards depopulation (Malinen et al., 2006, 37–38), and over the coming years, many rural villages will probably lose even more inhabitants. Even so, aged individuals are likely to stay in outlying villages; thus, the population of these villages keeps getting older. In some villages there are very few children or teenagers. On the other hand, there are many people who want to move back to the villages, at least for part of the time (Aho and Iloa, 2004b, 160–167; Countryside for Vigorous Finland, 2009, 16–17; Jauhiainen, 2009, 25, 33). These are mainly people who want to move back to their home village at the age of retirement.

Beyond the attraction of Lapland's natural environment, there are several reasons to live in remote villages, despite the sometimes challenging living conditions. As has been reported by various researchers, a very important element for individual wellbeing, regardless of residence, is the vicinity of nature (e.g. Strandell, 2011, 15); obviously, natural surroundings abound in sparsely populated villages. Nature gives a rhythm of life to villagers, it is their private place of relaxation and empowerment and it also provides a livelihood to some extent (e.g. Kilpeläinen and Pohjola, 2007). This is a meaningful factor of social communality in remote villages for both newcomers and original villagers. Another important factor is the emotional bond that a person has to a village. A village has been someone's birthplace, and after having lived elsewhere, the person may want to return to his or her roots (Jauhiainen, 2009, 32). On the other hand, the emotional bond may also motivate a person to stay in a village for a lifetime (Aho and Iloa, 2004a, 2004b).

The living conditions in Lapland's villages can be quite harsh. The geographical distances are vast, the climate can be demanding and public transport is hard to reach. Many services have transferred to population centres recently, which has made daily life even more laborious. This kind of trend in developing services has turned the focus of action to IT. At its best, IT has possibilities to diminish the ongoing migration development in remote villages of Lapland.

In this paper, the aim is to explore the ways IT is used in remote villages by using a case study. What is the role of IT in the everyday life of people living in sparsely populated areas? Before achieving this aim, it is necessary to focus on how villagers use IT. The basic questions are: Do they have relevant opportunities to use IT? How do different age groups differ from one another? The focus is on the oldest population of villages, which is compared to the other age groups. Thus, the research will determine to what extent IT has some kind of role in Lappish villagers' mundane life and routines or whether it is something extra to be used only occasionally. Moreover, of particular interest is to consider the use of IT from the perspective of social communality. How can our findings be interpreted from the perspective of community building? We have investigated the question through a questionnaire survey directed to the households of nine small villages located in Lapland.

2. Communality in remote villages

Traditionally, a village can be considered to be a community of the people living in it. A remote village can be construed as a compact area either geographically or mentally. A village is a unit of cohesion, which can be functional or symbolic, include norms and be expressed culturally (Lehtonen, 1990, 24–28; Liepins, 2000b, 326–327). The traditional sociological discussion concerning communities has focused on three elements of community: place, interest and identity. In a close-knit community, all these elements

overlap extensively. In recent studies concerning the role of communality, two of the above-mentioned elements have been in focus: communities of place and communities of interest (Means and Evans, 2012, 1300–1302).

While confidence in interest-perspective remains strong in contemporary discussions, the importance of place and space has been either questioned (e.g. Valentine and Holloway, 2001, 383) or underpinned (Pflug, 2011, 134). It has been argued that especially for the older people, place has high importance, partly because they usually spend more time in a neighbourhood and they have more likely been living in the same local area for a longer time than the younger residents (Phillipson et al., 2001; Seppänen, 2001; Means and Evans, 2012). According to Chris Phillipson (2007, 336), the major influence that community attachment and belonging (including the spatial aspect) have in our contemporary society on the well-being in old age has to be re-discovered.

Still, many researchers have emphasised that other factors, such as questions about identity and life-style, are more important than physical place for the social construction of old age (see Means and Evans, 2012; Gilleard and Higgs, 2005). However, IT might change the nature of attachment to place. Based on survey data, Chris Gilleard et al. (2007) have discovered that there is a negative association between one's attachment to neighbourhood and ownership and use of domestic information and communication technology among older people.

Ruth Liepins (2000a, 32), in her conceptualisation of community, argues that space together with structures is one of the key elements of community, mainly because the cultural and economic dimensions of life occur in spaces through structures. During the past several years, in many rural areas, the assembly halls and other places for villagers to gather together have become fewer, which also means the disappearance of spaces that create platforms for communality. Parallel to that development, new forms of technology have challenged the importance of place in the building of communities. Accordingly, the question arises: As communication is no longer tied to place, how do local communities exist in a changing society? This question has been raised, as it has become obvious that information and communication technology have created powerful new manifestations of community. The emphasis has moved from communities of place towards communities of interest, which operate either through the Internet or through traditional means. Still, it is argued that while technology-mediated communities give rise to new social groups, they can also take on more traditional forms. These forms include reunited families, political movements, people living in rural areas, etc. (Delanty, 2010, 138; Means and Evans, 2012, 1313).

In any case, communication in its various forms is a central feature of the communities of postmodern society. It is argued that continuous communication about the sense of belonging is at the core of communities, which are constructed in communicative processes rather than within institutional structures or spaces. Modern communities differ from traditional ones in many ways, but one important difference is found in the sense of belonging. People have different feelings of belonging concurrently; it consists of multiple and overlapping bonds and each bond may last for long or short periods (Bauman, 2001a; Delanty, 2003).

In different strategies of the institutions of our society, IT is seen as a means to ensure access to services for all citizens in every part of the country (Information Society Programme, 2006; Ubiquitous Information Society, 2008; Godfrey and Johnson, 2009, 633). As a result of the development during recent years, a big share of contemporary consumer services and public services are provided via the Internet. The growth of online shopping and access to services has been linked to the closure of local service outlets, especially in rural communities (see Means and Evans, 2012, 1321). The

local services are most vulnerable due to the small number of potential service users. Therefore, fewer places exist where local people in rural villages meet spontaneously. That in turn may reduce the sense of communality among the residents in a village. However, thinking about the nature of communication in these kinds of places, it can be argued that virtual online communities such as Facebook at least partly replace the function of local arenas for interaction.

The question of whether the online communities challenge the traditional communities with face-to-face interaction often arises. When it comes to rural communities, that is a highly important question. There is evidence that shows contrasting results: people communicate both online and traditionally, also with the same persons. Moreover, communicating via the Internet is common even between people who live close to each other (Means and Evans, 2012). Therefore, we could think that online communication can even strengthen the local bonds in rural villages, especially when the other ways to communicate spontaneously (while meeting in local shops or libraries etc.) have become less available. IT may also create possibilities for local interaction for people who cannot participate in local activities due to problems in functional ability.

It is expected specifically to support older people's participation and autonomy. Without a doubt, achieving this faces many challenges. It is widely held that the use of technology is still quite rare among older people. However, according to research (e.g. Jokisuu et al., 2007, 7, 23; Sum et al., 2008, 205), aged people's use of the Internet and other technological solutions is rapidly increasing.

Among the older age cohorts, there are substantial differences in terms of IT-skills and access to the Internet, partly due to new kinds of social divisions. Chris Phillipson (2007, 336) has raised a question of inequality in the environment and community relationships among older adults. A collection of global processes have led to new kinds of divisions between those who are able to choose their residential locations consistent with their biographies and life histories, and those who experience rejection and marginalisation from their locality, reflecting a loss of traditional community support. In rural villages, this could mean that the better-off older adults are able to choose whether they want to stay or not in a rural village and what kind of local ties they prefer. Moreover, using the Internet is not a free option for all older adults; the cost of computer equipment and Internet access can also be an obstacle that restricts use by some older adults.

Even though people have access to computers and the Internet, there are different ways to use IT. Gerard Delanty (2010, 134–136) has identified three social models of technology use. In the *tool model*, technology is used to achieve humanly defined objectives. In this model, technology serves human needs. The *utopian model* regards technology itself as an end. It entails a strong faith in technology and science and the idea that nature can be controlled. According to the most recently identified model, the *cultural model*, technology has no value as such, but it is interwoven into the very fabric of everyday life. Technology is increasingly embedded in different forms of social life, and it does not accrue on selected spheres of society. According to Delanty (2010), the cultural model of using technology plays a role in shaping new communities.

3. The area, data and respondents in this study

Rovaniemi is the capital of Lapland. In practice, it is the central city of a group of villages and covers a huge area (about 8000 km²), of which the land area accounts for almost 7600 km². Measured by land area, Rovaniemi is the largest town in Europe. However, it has only circa 60,000 inhabitants, of whom almost 51,000 live in the

central city with the rest of the population living in small villages around the city (Fig. 1).

The data used in this study have been collected through a questionnaire survey from two village clusters consisting of nine small villages in Rovaniemi. The first target was the Meltaus area (including villages called Perttaus, Tolonen, Meltaus, Marrasjärvi, and Patokoski) and the second was the Jaatila area (Leipee, Petäjäsoski, Jaatila, or some tiny village area nearby). The data from the Meltaus area, located almost 60 km from the city, were gathered during the spring of 2008. The Jaatila data were collected at the end of the same year.

The total number of replies in the survey was 255, of which 143 came from the Meltaus area (54% response rate) and 112 from the Jaatila area (56% response rate). The response rate was relatively high; people in the villages were very willing to take part in this research.

In Table 1, the age composition of the respondents of the survey is compared to the age structures of the central city of Rovaniemi and its villages. The respondents of this research are older than the population of Rovaniemi in general. At the same time, considering the general age distribution in the villages, elderly people were overrepresented among the respondents in the survey. Still, the respondents reflect the age structure in the villages, where the average age is higher than in the central Rovaniemi area.

The questionnaires were dispatched to households in villages – they were not sent according to the names of individuals. This solution allowed the household members to decide themselves who should fill out the questionnaire. In almost all cases, the respondent was an adult; we received only one answer given by a minor. The age of the respondents varied from 17 to 98. The number of answers

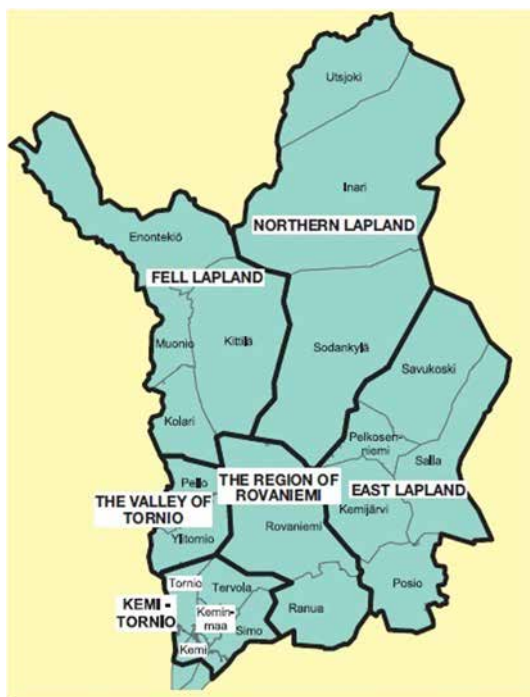

Fig. 1. Finnish Lapland (Regional Council of Lapland, 2012).

Table 1
Residents in Rovaniemi and in the village areas of the study, and the number of respondents.

Age group	Residents in Rovaniemi city 2008		Residents in Meltaus area 2008		Residents in Jaatila area 2008		Respondents in this study	
	Count	%	Count	%	Count	%	Count	%
Aged 39 and younger	29 826	50	115	20	133	31	22	9
Aged 40–64	20 759	35	277	48	175	41	120	49
Aged 65–79	6705	11	139	24	92	22	81	33
Aged 80 and older	2063	4	43	8	26	6	23	9
Altogether	59 353	100	574	100	426	100	246 ^a	100

^a Missing data 9 out of total 255.

from different age groups revealed that 49% of the respondents were between 40 and 64 years of age. However, 9% of the respondents were over 80. Nine respondents did not report their age.

4. Results

4.1. Technological devices and communication

Rural areas have features that limit connections and communication, which may lead to exclusion (Keating, 2008, 127). Hence, one of the starting points for the analysis was to study the prerequisites for using devices to maintain communication. The aim was to find out if people living in the villages have access to IT devices in their homes, or, in other words, what is the diffusion of technological devices in the villages in this research.

The telephone has been an integral part of our daily communication for several decades, and its status has been strengthened further by the advent of the cell phone since the beginning of the 1990s. Consequently, the importance of landline phones is diminishing and cell phones are increasingly gaining ground in the telecommunication market (Viestintävirasto, 2010). This development was also apparent in the present findings. Almost all respondents (97%) had a cell phone. Ninety percent of the oldest respondents (80 years or older) had a cell phone, and 70% of them had also access to a landline. Instead, in the age group of 65–79 years, those/corresponding/similar numbers were 96% and 29%. Among the age group of 40–64 years, only 18% had a landline, but almost everyone (98%) of them had a cell phone. In the group of youngest respondents (39 and younger), almost everyone had only a cell phone. As we notice, even if the cell phone has become very common, the landline still has its role, too. However, the cell phone predominates.

Two out of three respondents had a computer in their household, which is slightly below the corresponding national figure (Tieto- ja viestintätekniikan käyttö, 2010, 7). Anyhow, only 9% of the respondents in the age group 80 or older, and 39% of those 65–79 years old had a computer in their household. Working-age respondents reported that they used a computer daily either at work or at home. Those who had a computer at home used it daily, whereas the use of public computers in the village, for example in the library, was very sparse. The results are consistent with other studies (Sum et al., 2008). In our study, surprisingly few respondents used the computer at public places in villages, e.g. the village house or local school, which provide a place to get together. Although these kinds of places might be the only place to assemble in a village, it seems that older adults are not accustomed to exploiting the available computers.

It was also asked how important the various communication methods are for the respondents' communication with other people. Clearly, the most important communication device is the cell phone; the traditional landline phone has lost much of its importance in general, while older persons do not underestimate

the importance of cell phones. Because of Finnish tendencies of development, this situation is strengthening very quickly and cell phones or the Internet are strengthening their dominance (Ficora, 2011, 10–11). At any rate, the phone is thoroughly adopted as an everyday device for communication. Despite the several functions of cell phones, they are mainly used for communicating with other people. The respondents reported that they either call and receive calls or send and receive short messages daily or at least weekly.

Considering the ways of communication, the significance of the computer as a means to send and receive email was quite high among the respondents; 64% considered email to be at least somewhat important in communicating with relatives, friends, etc. Parallel results have been reported in other studies (Sum et al., 2008, 209; Gatto and Tak, 2008, 805–806, 809–810; Pfeil et al., 2009). At the time of study, the oldest respondents did not see the Internet as an important means of communication.

The number of missing responses in the replies of this study must be taken into account. The question about the importance of email as a tool to communicate was left unanswered by thirty-five respondents, and two out of three were sixty-five years or older. As for the questions about the importance of Internet phone calls, webcam, instant messages and discussion forums on the Internet, there were 40 missing answers. There may be many reasons for the missing data. For example, if a phenomenon is unfamiliar, it is impossible to answer questions related to it. After all, the modes of action presented in this study were quite new and therefore unknown to some respondents. The terminology may also have been difficult to understand.

4.2. Computer use in villages

Obviously, ways of communication have changed over the decades. Computers provide many different kinds of possibilities to communicate. As their best, computers also ease everyday life in remote areas. Therefore, it was important to further investigate the ways in which our respondents use their computers (Fig. 2). As expected, based on extensive previous research (e.g. Ficora, 2011), searching for information on the Internet was the most common mode of use. In second place was online banking. However, doing distance work with a computer was surprisingly rare; there were very few distance workers in the villages.

The results of using the Internet are rather parallel to other studies. E.g. Jang et al. (2012, 2007–2008) have gained similar results in their study concerning motives for using Internet. As we see, the Internet usage allows various ways to utilise the net in everyday life and in communication. To deeper this dimension, we analysed further the different ways to use the computer by performing a principal component factor analysis, which reduced the fifteen items above into three dimensions. These three components explained 60–67% of the variance in the data with a Kaiser–Meyer–Olkin (KMO), yielding a Measure of Sampling Adequacy of

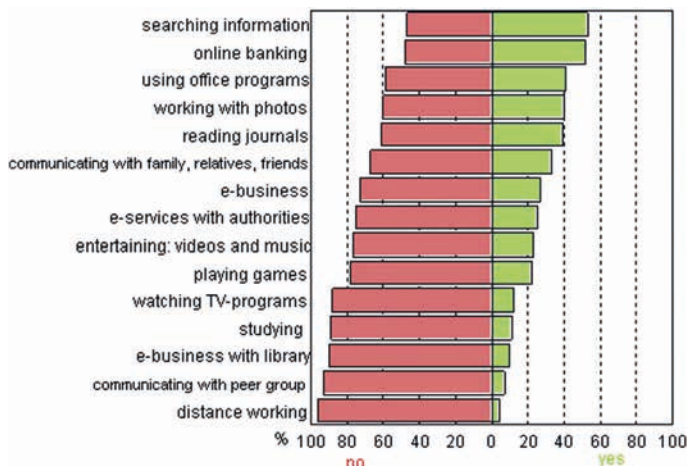

Fig. 2. Ways to use the computer in research villages.

0.89. On this basis, the sum variables were constructed and named as follows:

- 1) The first dimension is named *routine use* because the actions connected to it are well known in general and some of them are routines. It includes sending and receiving emails, communicating with family, relatives and friends, working with photos, reading newspapers, searching information, shopping on the Internet, online banking, e-services with authorities and writing and editing text.
- 2) The second dimension, *entertainment use*, was constructed from the combination of communicating, discussing with peer groups, playing games, playing music videos, watching television, reading papers and handling photos. Some of the variables given by the factor analysis overlap in the above dimensions.
- 3) The third dimension was named *utility use* and included the following variables: Internet shopping, e-services with the authorities, using library services, studying and distance working. The library system is a very important public service all over Finland, and therefore has an important role as a provider of cultural services, including in the remote areas of the country.

Having identified the different ways of using the computer, we wanted to compare if there are differences between age groups in

their ways of using the computer. We decided to use a 100% stacked bar to visualise the comparison between the sum variables and the age groups and therefore the sum variables had to be categorised. We ended up using three categories because of the size of the data and because we considered that these three categories are adequate to describe the frequency of using the computer (Fig. 3).

As said earlier, just a few of the older individuals had a computer at home at all, or used it some other place. In general, the most common way to use a computer was *routine use*, especially among the young respondents. It is connected to the familiar everyday routines like emailing and office-work. However, those between 65 and 79, who had a computer, have included it in their everyday routines and use it at least occasionally in activities of this type.

Entertainment use was less common in all age groups. It was most common in the younger age groups but, surprisingly, there were also active entertainment users in the age group 65–79. Does this observation refer to the possibilities of technology to offer activities for people outside the labour market and to ease their loneliness? This makes a very interesting topic for further research.

Utility use was a quite rare phenomenon. Although rural policies encourage distance work and develop services available via the Internet, it was very uncommon to use computers for these purposes. At the societal level, it may be a question of the availability of e-services and the possibilities to do distance work, but, at the

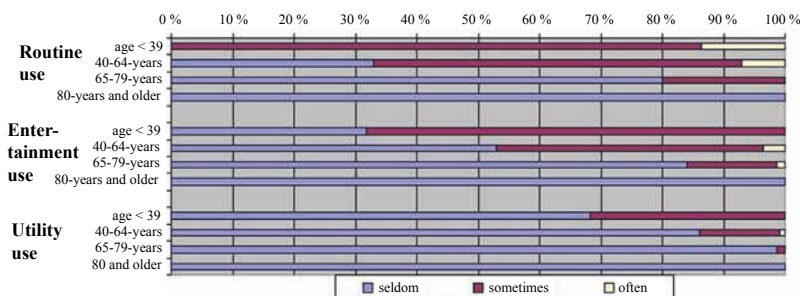

Fig. 3. Computer use of four age groups of villagers within three dimensions: routine use, entertainment use and utility use.

individual level, it might be a question of insufficient knowledge, skills and even motivation. This leads to the question of infrastructure: are there proper devices and broadband connections in the villages?

The respondents did not use IT and the Internet very much to communicate with the authorities in the form of direct questions. One out of four used IT in dealing with the authorities, but they did it less frequently than once a month.

4.3. Using IT to enhance everyday life in remote villages

According to previous research studies made in remote villages, villagers are very pleased with their life. However, that doesn't mean villagers are pleased with the services provided by the authorities (Kilpeläinen and Pohjola, 2007). Villagers consider IT as an important opportunity to improve their life situation, and they are basically willing to use technological devices to access the welfare services of their home village or municipality. Our study strengthened this viewpoint. Even if age might be a barrier to utilising new technologies (Raban and Brynin, 2006, 50), the circumstances should enable older persons to participate equally with everybody.

Respondents communicated with their relatives and friends, but not so much with authorities. This leads to the question of the importance of technology-mediated services. The questionnaire included several questions considering concerns in everyday life, including worries about getting services. Comparing IT users and nonusers of IT, the latter group was more worried about getting services like bank affairs and shopping (χ^2 9.5 df 3, sig 0.023). The common concern about the decreasing number of services in villages might be a significant promoter of social communality, partly because of unsatisfied needs and partly because of the sense of community. Common threats of this type motivate villagers to unite and speak with one voice even if there might be differing opinions. By acting in this way, as Bauman (2001b, 94) says, individuals try to find unity in a society of large diversity. This is one way to cope in remote villages in the contemporary technology-based information society.

The present research clearly demonstrated that the respondents had a very positive attitude towards the use of IT. The statement, "technology enables life in villages", was supported by 60% of the villagers. People in rural areas need technology in special cases and in many ways. They also want to use technology in their everyday life.

Fig. 4 shows the respondents' opinions about technology as an enhancer of their everyday life. As expected, the oldest group had the least confidence in technology. It is understandable because they are also the least experienced in using computers. Therefore, the computer and the related devices are quite strange to them (Gatto and Tak, 2008). Against this background, it is very interesting to observe that a relatively large proportion of this age group believes that technology-based solutions can make their life easier. This underlines the importance of IT in the local context in mundane life (Valentine and Holloway, 2001, 392), and the need for technology-based services and communication is obvious (Grimes, 2000, 16).

Another interesting discovery was that people aged 65–79 were the most willing to believe that IT actually helps to cope in everyday life in villages. However, within this group, there was a great deal of variation in opinions. This strong faith in IT appears partly caused by the fast changes taking place in postmodern society at the individual level. IT has entered our lives with an unprecedented force. Computer skills are needed in working life, which makes it much easier to use a computer at free time or retirement (Gatto and Tak, 2008, 808; Raban and Brynin, 2006, 44). It is also important to

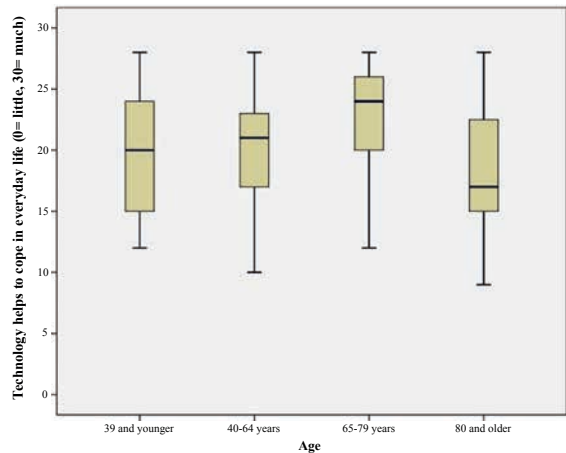

Fig. 4. Technology as a tool to cope in villages.

remember that this group was the largest. This age group has also been involved in or informed about the general discussion on the utilisation of IT, but it has not yet become a reality to them. The 65–79 age group are also likely to need technology in the near future because the functioning capacity of the group will start to decline.

Stage of life affects personal needs, which might also explain why respondents in the age group 40–64 do not have much faith in technology as a tool to improve living conditions. This is apparent regardless of the fact that they are the generation that must use computers and other technological devices both in their everyday life and at work. Consequently, they also have had many opportunities to evaluate the functionality and dysfunctionality of IT, especially during the beginning of the technological breakthrough. It is a well-known fact that the first experiments were not very successful and that there were many vicissitudes on many fronts causing disillusionment about the use of technology. This may have caused the lack of trust in technology as a solution to the promotion of living conditions.

Somewhat surprisingly, the youngest group of respondents, aged 39 and younger, did not consider technology as an important solution to the problems of everyday life. Nevertheless, the variance in this group is not as great as in the two middle groups, and the variation in group 40–64 is only slightly larger. This could indicate that the attitude towards the use of IT is becoming increasingly familiar and IT considered as an inseparable part of everyday life, not something new and fascinating. In other words, technology has become part of the life of this age group and it does not have intrinsic value.

5. Discussion and conclusions

The present paper provides an analysis of utilising information technology in small villages of rural areas. Even if these data are collected in Finnish Lapland, the use of IT and its importance is a global phenomenon. Our research points out that technology in its different forms has become part of everyday life also in small villages in rural areas. However, there are differences in devices as well as in the use of technology.

The most-used technological device at the time of survey was the cell phone. It was also considered to be the most important device for communication. It was mainly used as a phone, while the several other available features of cell phones were seldom utilised.

Landline phones are predicted to become mere artefacts of history as communication tools, but many households still have them, especially among the oldest respondents. Phones remain very important in terms of communication, interaction and social connections. It is argued that, while IT-based social relationships are still in their infancy, cell phones have already had a strong impact on social contacts and reduce loneliness, especially among the elderly. The threshold of making a cell phone call is much lower than making a landline phone call. Thus, the cell phone has enabled families and friends to stay in touch more than before (Victor et al., 2009).

The interest of this research was especially focused on how IT affects communality in rural villages. In contemporary society, the nature of communality for villagers can be bound to a local village or spread over spatial boundaries. The use of a cell phone can favour both types of communality, by offering a possibility to maintain social relationships by creating a lower threshold to contacts than a landline phone. Still, a cell phone is mainly used for one-to-one communication and that is why its possibilities to create new communality are limited.

The present study showed that using the Internet as a communication tool is a visible phenomenon, but still emerging. Compared with the cell phone, the Internet could, at its best, provide a better channel for communication and social connections. On the other hand, it has been claimed that people using the web are becoming less socially active (Carroll et al., 2006, 168; Sum et al., 2008, 205), and even losing their sense of context regarding place and space and feeling of attachment to neighbourhood (Gilleard et al., 2007). While the Internet has spread communities over space, one of three pillars/elements of communality (Means and Evans, 2012) – namely, space – has disappeared and communities are built more on interests and identities and the element of space has lost its importance.

However, there are contradictory arguments; for example Jan Pflug (2011) has argued that contextuality (place, space, culture) also has an important role in computer-mediated communications (CMC), as it has had in traditional, non-CMC communications. Carroll et al. (2006, 179) have, in their study, discovered that Internet-users are more active in their community, and they feel more community belonging, too. According to Liepins (2000b, 327), community is a social construct that is maintained by the actions of people. In other words, the most important thing in maintaining community is acting, no matter if are you acting face-to-face or via the Internet by using some devices.

When looking at the question of local communality from the perspective of age, the question becomes more contradictory. IT has affected structures that maintain local communality by closing down part of local services and other natural places of assembly, but at the same time increasing the part of communication that takes place via the Internet. Those who use computers have access to new forms of communication that may support local identity and local interests, for example, villagers' associations operate quite often partly through the Internet. In that sense, IT replaces some of the old structures supporting local communality. However, older people with no Internet access are excluded from local communality. Our research demonstrated that the contemporary aged generation does not use computers and the Internet widely and therefore may experience exclusion from local bonds, especially if they suffer restrictions of functional capacity.

For the younger generations, use of computers and the Internet is part of daily routines and thus the situation may change in the future, as computer-mediated communication is becoming more and more common. The study revealed that the villagers are willing to use IT for communicating, especially with family, relatives and friends. They utilise the computer in many other online activities as

well (for example, in searching for information, online banking and e-shopping). This utilisation of the Internet was referred to as *routine use* because it is the most traditional and familiar type of use all over the world, not only in remote areas. People use the Internet as a tool to achieve their purposes and to fulfil their needs of mundane life.

Another quite common way to use the Internet was *entertainment use*, including activities such as games and music, and even new forms of communication. Little by little, IT has become a part of living and culture; thus, villagers use IT in their everyday life without thinking of it as a huge advantage or value per se. In any case, one expression of the sense of communality is connected to people's access to public services. IT provides one option to maintain services and communality in remote areas.

However, the third type of usage identified in the present research was quite uncommon. IT was very seldom used in *utility use* – distance work and the use of services – even though the state has placed high expectations on it. Strategies have not yet met reality. Notwithstanding, we argue that as the younger generations get older, utility use will also grow substantially. One path to enhance utility use among citizens and authorities might be the production, delivery and use of welfare services via the Internet: professionally organised peer group meetings, personal and confidential consultation, etc. Development of this type needs time to get firmly established, and the work will progress in small steps. Utility use is nevertheless emerging, which is very important both for villagers as well as for authorities (Nikunlassi, 2008, 100–111; Sosiaalitoimen verkkoneuvonta, 2010).

Based on our results, it is obvious that the use of the Internet is very tightly connected to age. The youngest respondents were more active than the other groups to engage in all of the three types of use presented above. Almost all respondents of working age engaged in routine use, whereas the other types were quite unfamiliar. However, older people have more faith in using computer-mediated services even if they do not use IT by themselves.

In summary, this paper has presented the variations of IT-devices and different ways of using them to maintain and enhance everyday life in small villages. The three social models of technology identified by Delanty (2003, 2010) were present simultaneously in the present data. The working-age population uses IT as *a tool* (routine use). They are familiar with computers and other devices and have learned to use them in working life. It was interesting and somewhat surprising that people in the third age group (65–79) had the strongest faith in the possibilities of IT. That can be interpreted as a *utopian model*, where technology is seen as an end in itself. The third-age people considered technology as a relevant possibility to ease everyday life in villages. This might reflect their awareness of the on-going ageing process, which will lead to a growing need for assistance in the near future. In their view, technology offers possibilities and means to develop the welfare services, which enhance the living conditions of the aged in outlying areas.

Based on the results of the present study, young people do not stress the importance of IT in coping with everyday life. Bearing in mind the importance of communication in the context of communality in postmodern society, the present authors argue that the greatest potential for using IT in the building and supporting of communities is in young users. They have adapted the *cultural model* of using IT. It is an integral part of their everyday life, not a distinct phenomenon. Still, local communality is only one form of overlapping belongings among the many communities that offer a possibility for expressing common interest and sense of identity through belonging.

This is a contradictory issue in terms of the strategic aims of developing villages and other sparsely populated areas. Village

populations are older than city populations, but the potential for using IT in creating and maintaining communities lies in the youngest age groups. There are also villagers who are of working age but who are temporarily or permanently outside the labour market. IT may have much to offer to them: it may ease their loneliness, among other things. However, virtual communities often exist alongside physical ones, and at the individual level, they seldom offer a comprehensive solution to lacking social relationships.

Considering the features connected to age and IT described above, we argue that information technology offers an important option to create and maintain social communality in remote areas at several levels – today and especially in the near future.

Acknowledgements

The authors would like to thank all the villagers for giving up their time and for sharing their experiences, opinions and ideas with us. The first author highly appreciates the financial support of the Ministry of Agriculture and Forestry, Rural Policy Committee for data collection. Finally, the authors wish to thank the editor of the Journal of Rural Studies and the anonymous reviewers for their very helpful suggestions on earlier versions of this paper.

References

- Aho, S., Iloa, H., 2004a. Maaseudun elinvoimaisuus – nykyisyydestä aineksia tulevaisuuteen [Rural Vitality – From Contemporary Elements to the Future]. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 1. Rovaniemi.
- Aho, S., Iloa, H., 2004b. Maaseutu suomalaisten asenteissa, toiveissa ja kokemuksissa [Countryside in Finnish Attitudes, Hopes and Experiences]. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 2. Rovaniemi.
- Bandias, S., Vemuri, S.R., 2005. Telecommunications infrastructure facilitating sustainable development of rural and remote communities in Northern Australia. *Telecommun. Policy* 29 (2–3), 237–249.
- Bauman, Z., 2001a. *The Individualized Society*. Polity, Cambridge.
- Bauman, Z., 2001b. *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Polity, Cambridge.
- Carroll, J.M., Rosson, M.B., Kavanaugh, A., Dunlap, D., Schafer, W., Snook, J., Isenhour, P., 2006. Social and civic participation in a community network. In: Kraut, Robert, Brynin, Malcolm, Kiesler, Sara (Eds.), *Computers, Phones, and the Internet. Domesticating Information Technology*. Oxford University Press, New York, pp. 168–181.
- Countryside for Vigorous Finland, 2009. Government Report to Parliament on Rural Policy, 2009. Publication of the Rural Policy Committee 10/2009, Helsinki. Rural Policy Committee.
- Delanty, G., 2003. *Community*. Routledge, London.
- Delanty, G., 2010. *Community*, second ed. Routledge, London.
- Evans, K.F., 2004. *Maintaining Community in the Information Age. The Importance of Trust, Place and Situated Knowledge*. Palgrave Macmillan.
- Ficora, 2011. *The Revolution in Communications – Will All Consumers Make the Switch to the Internet? By Finnish Communications Regulatory Authority*. Read 28.2.2012. Available in: http://www.ficora.fi/attachments/englantiaiv/654f53rLc/Markkinakatsaus_4_2011_EN.pdf.
- Gatto, S.L., Tak, S.H., 2008. Computer, Internet, and e-mail use among older adults: benefits and barriers. *Educ. Gerontol.* 34, 800–811.
- Gilleard, C., Higgins, P., 2005. *Contexts of Ageing: Class, Cohort and Community*. Polity, Cambridge.
- Gilleard, C., Hyde, M., Higgins, P., 2007. Community and communication in the third age: the impact of Internet and cell phone use on attachment to place in later life in England. *J. Gerontol.* 62B (4), 276–283.
- Godfrey, M., Johnson, O., 2009. Digital circles of support: meeting the information needs of older people. *Comput. Hum. Behav.* 25 (3), 633–642.
- Grimes, S., 2000. Rural areas in the information society: diminishing distance or increasing learning capacity? *J. Rural Stud.* 16 (3), 13–21.
- Harlow, E., 2003. Information and communication technologies in the welfare services: wired wonderland or hypertext hell? In: Harlow, E., Webb, S.A. (Eds.), *Information and Communication Technologies in the Welfare Services*. Jessica Kingsley Publishers, London, pp. 7–28.
- Information Society Programme, 2006. *A Renewing, Human-centric and Competitive Finland. The National Knowledge Society Strategy 2007–2015*. Prime Minister's Office, Helsinki.
- Jang, L., Luo, J., Luo, J., Gao, W., Kong, J., 2012. The effect on Internet use on adolescents' lifestyles: a national survey. *Comput. Hum. Behav.* 28 (6), 2007–2013.
- Jauhainen, J.S., 2009. Will the retiring baby boomers return to rural periphery? *J. Rural Stud.* 25 (1), 25–34.
- Jokisuu, E., Kankaanranta, M., Neittaanmäki, L., Neittaanmäki, P., Tuukkanen, T., 2007. Ikääntyneet teknologisten laitteiden ja palvelujen käyttäjinä [Older People as Users of Technological Devices and Services]. Eiselvitysraportti. Seniorit ja teknologia: Turvaa ja virikettä – projekti. Agora Center/Jyväskylän yliopisto.
- Keating, N., 2008. Revising rural ageing. In: Keating, N. (Ed.), *Rural Ageing. A Good Place to Grow Old? The Policy Press, Bristol*, pp. 121–130.
- Kilpeläinen, A., Pohjola, A., 2007. Kyläläiset keskiössä. Tutkimus kylien hyvinvointipalveluista [Research Considering the Welfare Services in Villages]. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä. Lapin Yliopistopaino, Rovaniemi.
- Lehtonen, H., 1990. Yhteisö [Community]. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Liepins, R., 2000a. New energies for an old idea: reworking approaches to 'community' in contemporary rural studies. *J. Rural Stud.* 16 (1), 25–35.
- Liepins, R., 2000b. Exploring rurality through 'community': discourses, practices and spaces shaping Australian and New Zealand rural 'communities'. *J. Rural Stud.* 16 (3), 325–341.
- Malinen, P., Kytölä, L., Keränen, H., Keränen, R., 2006. Suomen maaseututyypit 2006 [Rural Typology of Finland 2006]. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 7/2006.
- Means, R., Evans, S., 2012. Communities of place and communities of interest? An exploration of their changing role in the later life. *Ageing Soc.* 32 (3), 1300–1318.
- Nikunlasi, Y., 2008. Sosiaalitoimen verkkoneuvonta [Online Counseling in Social Work]. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Rovaniemi.
- Phillipson, C., Bernard, M., Phillips, J., Ogg, J., 2001. *The Family and Community Life of Older People: Social Networks and Social Support in Three Urban Areas*. Routledge, London.
- Phillipson, C., 2007. The 'elected' and the 'excluded': sociological perspectives on the experience of place and community in old age. *Ageing Soc.* 27 (3), 321–342.
- Pfeil, U., Zaphiris, P., Wilson, S., 2009. Older adults' perceptions and experiences of online support. *Interact. Comput.* 21 (3), 159–172.
- Pflug, J., 2011. Contextuality and computer-mediated communication: a cross cultural comparison. *Comput. Hum. Behav.* 27 (1), 131–137.
- Preece, J., 2000. *Online Communities: Designing Usability, Supporting Sociability*. John Wiley and Sons, Ltd., Chichester.
- Raban, Y., Brynin, M., 2006. Older people and new technologies. In: Kraut, R., Brynin, M., Kiesler, S. (Eds.), *Computers, Phones, and the Internet. Domesticating Information Technology*. Oxford University Press, New York, pp. 43–50.
- Regional Council of Lapland, 2012. *Lapland in Figures 2010–2011*. Read 1.2.2012. Available in: http://www.lapinliitto.fi/en/statistics/lapland_in_figures.
- Roivas, S., 2009. Tietoyhteiskunnan lupaus [The Promise of the Information Society]. Acta Universitatis Tamperensis 1402. Tampereen yliopistopaino, Tampere.
- Seppänen, M., 2001. Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille [Liipola's Happiness. The Social Differentiation of Residential Area and Meaning of It to the Citizens]. Palmenia-kustannus, Helsinki.
- Sosiaalitoimen verkkoneuvonta, 2010. [Online Counseling in Social Work] Pohjois-Suomen Sosiaalialan osaamiskeskus, verkkosivuin. Read 16.2.2010. Available in: <http://www.sosiaalikallega.fi/asiakkaat>.
- Strandell, A., 2011. Residents' Barometer 2010 – Residents' Survey on Residential Environments in Finland. Finnish Environment Institute, Helsinki.
- Sum, S., Mathews, M.R., Pourghasem, M., Hughes, I., 2008. Internet technology and social capital: how the Internet affects seniors' social capital and wellbeing. *J. Comput. Med. Commun.* 14 (1), 202–220.
- Tieto- ja viestintäteknikan käyttö, 2010. *The Use of Information and Communication Technology*. Tilastokeskus. Read 20.9.2011. Available in: http://www.tilastokeskus.fi/ti/suivi/2010/suivi_2010_2010-10-26_fi.pdf.
- Tuuva-Hongisto, S., Talsi, N., Uotinen, J., 2006. Hei Ihmistä Varten! Teknologiaopliittikka, kansalaislähtöisyys ja arki [Hello, for the Human! The Policy of Technology, Citizenship and Everyday Life]. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. Gummerus Kirjapaino Oy, Vaajakoski.
- Ubiquitous Information Society, 2008. Read 7.2.2011. Available in: http://www.arjentietoyhteiskunta.fi/files/73/Esite_englanniksi.pdf. Yliopistopaino, Helsinki.
- Valentine, G., Holloway, S.L., 2001. A window on the wider world? Rural children's use of information and communication technologies. *J. Rural Stud.* 17 (4), 383–394.
- Victor, C., Scambler, S., Bond, J., 2009. *The Social World of Old People: Understanding Loneliness and Social Isolation in Later Life*. Open University Press, Berkshire.
- Viestintävirasto, 2010. *Puolivuosisikatsaus 2010 [Bi-annual Review 2010]. Markkinakatsaus 3/2010*. Read 14.2.2011. Available in: http://www.ficora.fi/attachments/suomimq/5uqYtWYf/Suomi_3_2010.pdf.
- Vuoti, M., 2011. Pohjois-suomalaisten suurten ikäluokkien tulevaisuuskuvat ikäänymisestäään, hyvinvoinnistaan ja sosiaali- ja terveyspalveluistaan [Visions of the Future about Ageing, Well-being and Social and Health Care Services Among Baby Boomers in Northern Finland]. Acta Universitatis Ouluensis. D Medica 1114. Oulu.
- Walsh, K., O'Shea, E., Scharf, T., Murray, M., 2012. Ageing in changing community contexts: cross-border perspectives from rural Ireland and Northern Ireland. *J. Rural Stud.* 28 (4), 347–357. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2012.01.012>.

2

ARJA KILPELÄINEN

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Teknologiavälitteisyyden merkitykset kyläläisten hyvinvoinnin tukena

TIIVISTELMÄ

Harvaan asuttujen alueiden pienissä kylissä on iso kysymys, miten yhteiskunnalliseen muutokseen sisäänkirjoitettuun teknologiakehitykseen voidaan vastata asukkaiden näkökulmasta ja miten teknologiavälitteisyys tukee ja ylläpitää hyvinvoinnin rakentumista. Tarkastelen artikkelissani kyläläisten antamia merkityksiä teknologiavälitteisyydelle arjessa. Lähestyn tutkimusongelmaa soveltamalla systeemiteoreettisesti Luhmannin ekologista kommunikaatioteoriaa teoreettisena viitekehystenä. Aineistona ovat Pohjois- ja Itä-Lapin sivukylissä tekemäni 18 kyläläisten yksilöhaastattelua sekä kaksi eri palvelukyläalueilla toteutettua fokusryhmähaastattelua, joita analysoin sisällönanalyysiä käyttäen. Tulokset osoittavat, että kyläläisten antamat merkitykset kytkeytyvät teknologiaan tiedon välittäjänä, teknologiavälitteisyyteen yhteisöllisyyden ylläpitäjänä sekä teknologiavälitteisiin palveluihin hyvinvoinnin tukena. Aineiston perusteella kyläläisten antamat merkitykset teknologiavälitteisyydelle hyvinvoinnin rakentumisessa arjessa voidaan jakaa yksisuuntaisiin, lineaarisiin sekä osallisuutta ja vastavuoroisuutta edellyttäviin dynaamisiin merkityksiin.

Kansallisissa strategioissa painotetaan teknologian hyödyntämistä kansalaisten hyvinvoinnin tukemiseksi, ja teknologiavälitteisyys on näkyvästi esillä hyvinvointipolitiikan puheissa. Strategioissa korostetaan muun muassa teknologian merkitystä tiedon hallinnassa, digitaalisen ja fyysisen ympäristön sulautumista yhdeksi, verkkovälitteisen vuorovaikutuksen merkitystä yhteisöllisyydelle ja teknologiavälitteisten palvelujen aseman vahvistumista. (esim. Tuottava ja uudistuva Suomi... 2010; ICT for Societal Challenges 2013.) Yksilötasolla teknologia-perusteiset ratkaisut näyttäytyvät moninaisina riippuen osittain siitä, miten käyttäjät itse määrittävät teknologian merkityksen arjessaan. Teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen kehittäminen on osoittautunut haasteelliseksi, vaikka ne muun muassa Maire Vuotin (2011: 110–116) mukaan ovat viimeistään tulevaisuudessa osa arkea.

Ihmisen ainutlaatuista ajassa, paikassa ja elämäntilanteessa muotoutuvaa yksilöllistä ja yhteisöllistä hyvinvointia voidaan tukea toimivilla hyvinvointipalveluilla, jotka edesauttavat arjen sujuvuutta. Lisäksi hyvinvointipalvelujen saavutettavuus paikallisesti voi tuottaa yhteisöllisyyttä (Means &

Asiasanat: teknologiavälitteisyys, hyvinvointi, kyläläiset, arki

Evans 2012: 1312). Hyvinvointipalveluja sellaiseen onkin tutkittu paljon, samoin teknologiaa teknologiana. Tämän vuoksi huomioni ei tässä tutkimuksessa kiinnity näistä kumpaankaan sinällään, vaan näen mielenkiintoisempaan tarkastella teknologiavälitteisyyttä laajempaan arjessa todentuvana ilmiönä. Yksilöllisten tarpeiden lisääntyessä ja palvelutarjonnan etäännyessä teknologiavälitteisyys on yksi mahdollinen vaihtoehto tukea yksilöllistä ja yhteisöllistä hyvinvointia.

Teknologiavälitteisyydelle ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä tulkintaa, vaan sitä käytetään useimmiten kokoavana yläkäsitteenä kuvattaessa teknologiaa erilaisten toimintojen apuna. Ymmärrän teknologiavälitteisyyden tässä tutkimuksessa joko puhelimen tai tietoverkon, yleisimmin internetin avulla tarjottuina tiedonvälitys- tai asiointimahdollisuuksina (SähköAsL 24.1.2003/13: 4.1 §; Voutilainen 2006: 3–5). Täten teknologiavälitteisyys voi olla joko yksisuuntaista tiedonvälittämistä tai vuorovaikutteista toimintaa. Se voi myös olla verkkovälitteisiä, ihmisten omatoimisesti käyttämiä palveluja, jotka palveluntarjoajat ovat yksipuolisesti tuottaneet. Näiden ohella teknologiavälitteisyys voi olla kansalaisia osallistavia, aktiivista toimijuutta ja vuorovaikutteisuutta edellyttäviä toimintoja ja palveluja, jotka osaltaan tukevat hyvinvointia ylläpitävää yhteisöllisyyttä teknologiarioituneessa yhteiskunnassa.

Artikkelini pohjautuu laadulliseen haastattelututkimukseen, ja aineistonani ovat Pohjois- ja Itä-Lapin sivukylissä tekemäni 18 kyläläisten yksilöhaastattelua sekä kahdella palvelukyläalueella tekemäni kaksi fokusryhmähaastattelua. Haastattelussa kyläläiset kuvaavat yleisellä tasolla arkeaan, johon kytkeytyvä teknologiavälitteisyys herättää vaihtelevia ajatuksia ja tunteita. Kohdennan mielenkiintoni tässä artikkelissa teknologiavälitteisyyteen kyläläisten arjessa pitkien etäisyyksien Lapissa. Kysyn aineistolta, millaisia merkityksiä kyläläiset antavat teknologiavälitteisyydelle ja sen mahdollistamille toiminnolle hyvinvoinnin rakentumisessa arjessaan yksilö- ja yhteisötasolla.

Lähestyn tutkimusongelmaa systeemiteoreettisesti käyttäen Luhmannin (2004) ekologista kommunikaatioteoriaa teoreettisena viitekehysenä. Siinä yhteiskunta nähdään kompleksisena, jatku-

vasti muuttuvana ja itsenäisistä järjestelmistä koostuvana rakenteena. Abstraktin yhteiskuntateorian kytkeminen empiirisiin ilmiöihin edellyttää vahvaa soveltamista. Systeemiteoreettisessa tutkimuksessa yhteiskunta on läsnä myös empiirisesti, ei ainoastaan omana irrallisena kokonaisuutena, joka liitetään empiirisiin tuloksiin jälkikäteen. (Virtanen 2013: 92–99.) Analyysin avulla etsin kyläläisten teknologiavälitteisyydelle antamia merkityksiä hyvinvoinnin rakentumisessa tulkitsemalla puheessa ilmeneviä signaaleja. Tutkimuksellinen tulkinta tekee näkyväksi kyläläisten antamat merkitykset teknologiavälitteisyydelle arjessa ja moninaisissa kytköksissä. Annetut merkitykset todentavat luhmannilaista kontingenssia: moninaisista vaihtoehdoista valittuja toimintoja eli kommunikaatiota arjessa. Systeemiteoreettisesti huomio kiinnittyy merkityksiin ja niiden näkyväksi tekemiseen, ei niinkään ilmiöiden syihin tai niitä edeltäviin tekijöihin. (Kangas 2013: 67–68.)

Ensiksi kuvaan ja määritän kylän tässä tutkimuksessa sekä esittelen soveltamani teoreettisen viitekehysten, käsitteet, aineiston ja käyttämäni analyysimenetelmän. Tämän jälkeen tarkastelen kyläläisten antamia merkityksiä teknologiavälitteisyyden hyödyntämisessä hyvinvoinnin tukena yksilö- ja kylätasolla kolmella eri ulottuvuudella: teknologiavälitteisyys tiedon välittäjänä, yhteisöllisyyden rakentajana sekä palvelujen ylläpitäjänä. Lopuksi mallinnan analyysin pohjalta syntyneitä merkityksiä kahteen ylempään tasoon eli lineaarisiin ja dynaamisiin merkityksiin, ja pohdin niiden suhdetta kyläläisten hyvinvoinnin rakentumisessa suhteessa paikalliseen ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen.

Kylä systeemiteoreettisena toimintaympäristönä

Kylä käsitteenä mahdollistaa moninaisia määrittelyjä ja tulkintoja. Uusitalo (1994: 142–143) tulkitsee kylän olevan sopimuksenvarainen yhteenliittymien kenttä, jolla ei ole tarkkoja maantieteellisiä rajoja. Holmila (2001: 140) tarkastelee kylää yhteisönä, joka koostuu muun muassa yhteiseen historiaan, sukulaisuuteen ja toimintakulttuuriin pohjautuvista sosiaalisista siteistä. Pehkonen (2004: 22) puolestaan määrittelee kylän vuorovaikutukselliseksi, sosi-

aaliseksi yhteisöksi. Vuorisen (2009) tutkimuksessa kylä nähdään fyysisenä ja sosiaalisena ikääntymisympäristönä, ja Kumpulainen (2012: 9) tulkitsee kylää sosiaalisena tilana, jonka hän jaottelee havaituksi, käsitteellistetyksi ja eletyksi tilaksi. Ymmärrän artikkelissa kylän maantieteellisenä alueena, jonka siinä asuvat ihmiset – tässä haastattelemani kyläläiset – määrittelevät asuinkyläkseen, oman arkensa elintilaksi. Näin määriteltynä kylä toiminta- ja asuinympäristönä muodostaa sosiaalisen, toiminnallisen ja kulttuurisen yhteisön, joka sellaisenaan on osa ympäröivää yhteiskuntaa ja osana siihen sisältyviä systeemejä (ks. myös Bango 2008).

Systeemiteoreettisessa lähestymistavassa tapahtumia ja ilmiöitä tarkastellaan niiden omassa kontekstissaan, tässä artikkelissa kylissä. Huomio kiinnittyy erityisesti yksilöiden sijasta yhteyksiin ja järjestelmien välisiin suhteisiin. (Vienola 1995: 43–54; Payne 2005: 142–157.) Luhmannin (1989; 2004) mukaan yhteiskunta koostuu erilaisista funktiojärjestelmistä. Niitä ovat esimerkiksi talous, oikeus, politiikka, kasvatusta, tiede, taide tai uskonto. Mikään funktiojärjestelmä ei ole ylitse muiden, joten yhteiskunnan toimivuus nojaa autopoieettisiin, itseensä viittaaviin suljettuihin järjestelmiin. (Myös Jalava 2006.) Yhteiskunnalliset rakenteet ja hierarkkisuus sinällään menettävät merkitystään, ja keskiöön voi asettaa minkä tahansa ilmiön. Itseensä viittaavat funktiojärjestelmät voivat ainoastaan sisäisen kommunikaationsa avulla resonoida ympärillään olevien järjestelmien, toisin sanoen yhteiskunnan kanssa, jolloin kommunikaatio perustuu tiedon vastavuoroisuuteen, tiedon käsittelyyn ja hyödyntämiseen tai hyödyntämättä jättämiseen. Teknologiavälitteisyys mahdollistaa rakenteellisesti eri systeemien välisen resonanssin ja kommunikaation. Onnistuneesti toteutettu teknologia voi vahvistaa ja lisätä kyläläisten mahdollisuuksia olla osallisena yhteisössä ja yhteiskunnassa. Postmodernin yhteiskunnan ilmiönä teknologiavälitteisyys sinällään madaltaa ja jopa hämärtää osajärjestelmien välisiä rajoja, jolloin osajärjestelmien keskinäiset rakenteelliset kytkennät kietoutuvat toisiinsa (ks. Sevänen 2013: 255).

Kylä voidaan systeemiteoreettisesti ajatellen tulkita itsenäisenä järjestelmänä, joka kommunikoii sisäisesti, mutta myös ulkoisen ympäristön kanssa.

Pelkistäen Luhmannin (1989; 1995: 137, 140, 164; 2004: 13–35, 67–70) ajattelua voidaan sanoa, että luhmannilaisittain toiminnaksi tulkittava kommunikaatio on vuorovaikutuksessa saatua informaatiota, sen välittämistä sekä sen ymmärtämistä. Kommunikaatioissa realisoituu se, miten informaatio ymmärretään ja millaista toimintaa – tai toimimattomuutta – se tuottaa. Ainoastaan kommunikaation eli toiminnan avulla systeemi säilyy ja uudistuu. Tämän perustana on kokemukseen kiinnittyvä, yksilöön vaikuttava informaatio, joka tuottaa merkityksiä ja tekee siten näkyväksi yhteiskunnassa vallitsevia prosesseja. (Bronfenbrenner 1980; Luhmann 2004; Ylä-Anttila & Jalava 2013: 285–286.) Kyläläiset toimivat sekä fyysisesti rakentuvassa yhteisössä että erilaisissa toiminnallisissa systeemeissä.

Sari Tuuvan (2003: 93–94) mukaan arki rakentuu teoilla ja tulkinnoilla. Yhträ lailla Virve Peteri (2006: 114–117) tuo esille, että koti asuinpaikkana ja toiminnallisena systeeminä mahdollistaa arkielämän tulkintoja. Artikkelissa tulkitseen kylän yhteisöksi, jossa arjen sujuvuutta edistävä teknologiavälitteisyys voi olla merkityksellistä joko yksityisesti, fyysisessä kodissa tai yhteisöllisesti, paikallisina käytäntöinä, jotka todentuvat funktiojärjestelmien mahdollistamissa toiminnoissa. Edellä kuvatut, itsenäisesti toimivat funktiojärjestelmät ovat tarkasteluni peilipinta, mutta tässä tutkimuksessa en kytke kyläläisten toimintaa tapaus- tai tilannekohtaisesti yksittäiseen funktiojärjestelmään sinällään, vaan tarkastelen niiden sisällä tapahtuvia toimintoja yleisemmällä tasolla.

Kyläläisten hyvinvoinnin tukeminen teknologiavälitteisesti on paikasta riippumatonta; se voi olla lähellä tai etäällä. Palvelut voidaan tuottaa muualla ja ainoastaan käyttöliittymä, useimmiten tietokone on kyläläiselle näkyvä väline. Tällöin teknologiaratkaisut käyttöliittymää lukuun ottamatta eivät ole enää näkyvissä fyysisesti, kuten kodin arkitekniikka tai apuvälineteknologia. Näkymättömissä toimivan teknologiavälitteisyyden hallinta voi olla myös kolmannella osapuolella, esimerkiksi teknologiayrityksellä eikä palvelun tuottajalla tai käyttäjällä, jolloin hallinta hajautuu ja sekä kylän että kyläläisten hyvinvoinnin ylläpito ja tukeminen pakenee etäämmälle paikallisesta yhteisöstä. Kyläläisten

hyvinvointia tuotetaan näin ulkoa päin ja teknologia määrittää ihmisten toimintaa arjessa, jolloin teknologiavälitteisestä hyvinvoinnin tukemisesta saattaakin tulla esimerkiksi talouden väline (ks. Kantasalmi 2013: 234). Tällöin riskinä on teknologiadeterminismi eli teknologia otetaan itsestään-selvyytenä, annettuna (Talsi & Tuuva-Hongisto 2007) miettimättä miten ja kenen ehdoilla se vaikuttaa kyläläisen arjen toimintoihin. Kyläläisten on vain valittava, käyttävätkö he oman elinympäristönsä ulkopuolella tuotettuja mahdollisuuksia ylläpitää hyvinvointiaan. Luhmannin (1989; 2004) sanoin yhteisö resonoi ulkoa tuleviin ärsykeisiin joko vastaamalla niihin omalla toiminnallaan tai jättämällä ne huomiotta. Teknologiavälitteisyyteen tukeutuvassa yhteiskunnassa teknologiasta tulee hyödyke, jonka muoto päätetään ulkopuolisten toimittajien, ei käyttäjien ehdoilla.

Aiemmat tutkimukset ovat tuottaneet ristiriitaisia tuloksia paikan, paikallisuuden ja verkkovälitteisen, erityisesti internetin välityksellä tapahtuvan kommunikaation keskinäisestä suhteesta. Esimerkiksi Gilleard tutkijakollegoineen (2007: 282) osoittaa tutkimuksellaan, että kommunikaatioteknologia heikentää iäkkäitten kiintymystä paikkaan, sillä se mahdollistaa ylipaikalliset sosiaaliset suhteet. Kavanaugh ym. (2006: 217) samoin kuin Hampton ja Wellman (2003) puolestaan tulevat tutkimuksissaan siihen johtopäätökseen, ettei paikallisuus häviä internetiä käytettäessä, vaan se vahvistaa sekä paikallisia että paikasta riippumattomia sosiaalisia suhteita. Tätä ajatusta tukee myös Bangon (2008) luhmannilaista ajattelua laajentava tulkinta, jonka mukaan myös paikalliset ja alueelliset järjestelmät ovat mahdollisia.

Paikka voi merkityksellistyä kyläläiselle monin tavoin verkon kautta toimittaessa. Hän valitsee itse paikan, jossa hyödyntää tietoverkkoja sekä päättää toiminnan ajankohdan ja kohteen. Näin ollen teknologiavälitteisyys pitää automaattisesti sisällään käyttäjän valinnat ja sidokset paikallisiin ja ulkopuolisiin yhteisöihin sekä niissä toimimisen. Uutta teknologiaa tarkastellaan kuitenkin suhteessa tuttuihin toimintatapoihin, kunnes niistä kutoutuu luonnollinen osa arkea (Peteri 2006: 359–361). Ajattelen, että kyläläisten hyvinvointia tukeva ja

ylläpitävä teknologiavälitteinen toiminta arjessa, esimerkiksi sähköinen asiointi on itsenäistä, mutta ei muista riippumatonta. Se kytkeytyy kylän sisäisen toiminnan lisäksi ympäröivään yhteiskuntaan, siis siinä oleviin funktiojärjestelmiin.

Julkinen sektori on lakisääteisesti velvoitettu edistämään ihmisten hyvinvointia (esim. Suomen perustuslaki 731/1999; kuntalaki 365/1995). Mia Toivasen (2006: 87, 91–94) mukaan julkishallinnon rooli sähköisten asiointipalvelujen tuottajana kasvaa tietoyhteiskunnassa siitä huolimatta, että julkishallinto on ottanut yksityissektoria hitaammin sähköisiä toimintatapoja käyttöön. Toivasen mukaan ristiriitana on se, että vaikka sähköiset palvelut hyödyttäisivät kansalaisia parhaiten harvaan asutuilla alueilla, siellä teknologinen valmius on vähäisempää kuin taajaan asutuilla alueilla. Tämä ristiriita on läsnä myös tutkimuksen lappilaisissa sivukylissä.

Kohdennan mielenkiintoni erityisesti sosiaalialaan, vaikka se on kiinteästi kytköksissä muihin järjestelmiin, esimerkiksi terveydenhuollon palveluihin tai talouden ylläpitoon. Sosiaalialalla teknologian rooli palvelutuotannossa hakee vielä paikkaansa. Sähköinen asiointi painottuu neuvontaan ja ohjaukseen, vaikka parhaimmillaan se parantaa viranomaisten tavoitettavuutta ja palvelujen saataavuutta (Kuronen & Isomäki 2010: 185–188). Myönteisimmillään teknologia voi toimia esimerkiksi työvälineenä, -menetelmänä tai kommunikaation mahdollistajana, mutta se myös muokkaa toimintatapoja, ajattelua sekä kansalaisen asemaa palvelutuotannossa (Kilpeläinen & Sankala 2010; Kuronen & Isomäki 2010). Teknologian avulla voidaan lisätä tasavertaista tiedon tuotantoa ja hallintaa (Pohjola ym. 2010: 9–20). Se mahdollistaa sektorirajat ylittävän tiedon hyödyntämisen mukaan lukien ihmisten yksilöllisen kokemustiedon (Hyppönen ym. 2010: 229–231) kansalaisten hyvinvoinnin tukena.

Tulkitsen teknologiavälitteisyyden merkityksiä tutkimuksessani jatkumolla siten, että kyläläiset liittävät teknologiavälitteisyyden (tiedonsaanti, vuorovaikutus, sosiaaliset suhteet, palvelut) joko luontevaksi osaksi arkeaan tai haasteeksi mahduttaa se jokapäiväiseen elämäänsä. Hanna Leipämaa-Leskisen (2009: 120–121) tavoin ajattelen tämän

aiheuttavan ristiriitaisuuksia, jotka rakentuvat kyläläisten, teknologiavälitteisyyden ja toimintakulttuurien vuorovaikutuksessa.

Aineisto ja analyysimenetelmä

Aineistonani ovat yksilö- ja fokusryhmähaastattelut. Ensimmäiseksi haastattelin 18 kyläläistä Itä-tai Pohjois-Lapin kolmella sivukylällä vuonna 2005 osana kuuden itsenäisen projektin muodostamaa Kylä – Elämän keskus -hankekokonaisuutta (Kilpeläinen & Nikunlassi 2006: 2–4). Yksilöhaastatteluista kertyi kirjoitettuna tekstiä yhteensä 325 sivua. Hanketyöskentely kiinnittyi kylätoimintaan, joten valitsin tietoisesti yksilöhaastatteluihin kylätoiminnassa aktiivisesti mukana olevia kyläläisiä. Haastattelut aloitin aina antamalla haastateltavalle tilaa kertoa itsestään ja sen jälkeen he arvioivat omaa kylää asuinpaikkana. Seuraavana pääteemana olivat kylän hyvinvointipalvelut yleisesti, mihin kytkeytyi keskustelu teknologian tarjoamista mahdollisuuksista hyvinvoinnin tueksi.

Täydensin yksilöhaastatteluiden luomaa tutkimuksellista pohjaa kahdessa fokusryhmähaastattelussa syntyneellä vuorovaikutuksellisella ja vastavuoroisella tiedolla (Kilpeläinen 2012). Tämä tiedonkeräämisen toinen vaihe paikantui vuosina 2008 ja 2009 kahteen, etäällä Rovaniemen kaupungin keskustasta sijaitsevaan palvelukyläalueeseen, jotka koostuivat toiminnallisesta keskuskylästä ja sitä ympäröivistä pikkukylistä (Yhdistyneen Rovaniemen alueiden... 2006: 25). Palvelukyläalueille suunnatuissa lomakekyselyissä tiedusteltiin vastaajien halukkuutta olla osallisena fokusryhmähaastattelussa. Osallistujat valittiin halukkaiden joukosta siten, että he edustivat kattavasti kyläalueiden asukkaita. Haastatteluryhmissä jokainen toi esiin oman näkemyksen aiheesta, ja haastattelut vaihtelivat keskustelusta kysymyksiin vastaamiseen, asioiden kyseenalaistamiseen ja ratkaisujen etsimiseen. Litteroituna fokusryhmähaastattelut tuottivat yhteensä 133 sivua tekstiä.

Haastatteluissa tuotettu puhe on aina puhujan tulkintaa keskustelun aiheena olevista ilmiöistä (Nisula 2011: 87). Prosessuaalinen tutkimustiedon rakentuminen todentui vaiheittaisesti edenneessä aineistonkeruussa, ja haastatteluissa muodostui

vuorovaikutteinen tulkinta teknologiavälitteisyydestä arjessa. Fokusryhmähaastatteluissa konkreettisesti myös yhteisesti jaetun ymmärryksen muodostuminen haastattelun aikana. Tiedon rakentamisen prosessissa tuli näkyväksi kyläläisten tilanteittaisesti lisääntyvä tieto. (Kilpeläinen 2012.)

Merkityksen tulkinta kiinnittyy puheessa rakennettuihin tulkintoihin. Ihmiset rakentavat oman elämänsä todellisuutta kulttuurisessa vuorovaikutuksessa toisten kanssa (Berger & Luckmann 1995), ja he välittävät sitä tutkijalle kielen avulla (Jähi 2004: 57–61). Kielen avulla kyläläiset luovat arjestaan yksilöllisiä ja yhteisöllisiä kuvia, jotka ymmärrän Alasuutarin (2011: 21) ajattelua soveltaen heidän sanoittaminaan julkisina merkityskonstruktioina. Kyläläiset tulkitsevat ja merkityksellistävät asioita ja ilmiöitä yksilöllisesti kokemustensa perusteella. Merkitykset rakentuvat siten suhteessa toisiin asioihin ja ne heijastavat kyläläisten tapaa tulkita arkeaan sekä konkretisoida sitä kielen avulla kanssaihmisille. (Ks. Onikki 2002: 89–91; Moilanen & Rähä 2010: 46–47.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi osoittautui parhaaksi tavaksi teknologiavälitteisyyden merkitysten tutkimiseen. Analyysimenetelmäksi valitsin abduktiiviseen päättelyyn perustuvan sisällönanalyysin, jossa haetaan yhteyksiä aineistossa olevien ilmiöiden ja niiden merkitysten välille (Krippendorff 2004: 85). Merkityksiä tulkittaessa informanttien puhe antaa tutkijalle vihjeitä, joiden avulla tutkijan on mentävä tulkinnoissaan syvemmälle tutkittavaan ilmiöön, puheen taakse (Moilanen & Rähä 2010: 57–58). Käytännössä analyysi eteni siten, että hajotin aineiston osiin, joista rakensin analyysin avulla loogisen kokonaisuuden (Krippendorff 2004: 110; Weber 1990: 12). Ensimmäisellä lukukerralla tutustuin aineistoon kysymällä siltä, millaisia teknologiaan liittyviä kytköksiä kyläläiset kuvaavat arjessaan olevan. Sen jälkeen koostin vastauksista teemoittelulla yhdeksän alaluokkaa (kylä asuinympäristönä; sidos kylään; hyvinvointipalvelut yleisesti; yhteisöllisyys yleisesti; teknologia, yhteisöllisyys ja yhteydenpito; turvallisuus; palvelut ja teknologia; teknologia ja tieto; teknologian ennakointi ja koulutus). Koostamista ohjasi asettamani tutkimustehtävä, jonka määrittämänä muodostin syntyneistä alaluokista kolme kategoriaa: tieto, yhteisöllisyys ja palvelut.

Aineisto		Teemoittelu	Kategoriat	Yläkategoriat	
Yksilö- ja fokusryhmähaastattelut	Pelkistäminen	Kylä asuinympäristönä, luontoyhteys	Tieto	Lineaariset merkitykset Dynaamiset merkitykset	Hyvinvointi
		Sidos kylään			
		Hyvinvointipalvelut yleisesti			
		Yhteisöllisyys yleisesti	Yhteisöllisyys		
		Teknologia, yhteisöllisyys ja yhteydenpito			
		Turvallisuus	Palvelut		
		Palvelut ja teknologia			
		Teknologia ja tieto			
		Teknologian ennakointi ja koulutus			

KUVA 1. Aineiston analyysiprosessi

Kyläläisten antamien merkitysten ulottuvuuksien tulkinnalliset, käsitteellistävät yläkategoriat ovat lineaariset ja dynaamiset merkitykset (kuva 1).

Tiedon teknologiavälitteisyys arjessa

Arjessa yleisesti käytössä olevan teknologian välittämät tieto- ja informaatiovirrat vaikuttavat sosiaaliseen todellisuuteen, ja ne rakentavat kuvaa ihmisen arkea ympäröivästä yhteiskunnasta (Saari 2011: 234). Kyläläisten tuottama yksilöllinen ja yhteisöllinen tieto kytkeytyy heidän arkeensa sekä paikallisesti että ajallisesti ja muuttaa samalla kyläläisten sosiaalista maailmaa. Tuotettu tieto on läsnä kyläläisten keskinäisessä ja kylästä ulospäin suuntautuvassa vuorovaikutuksessa, minkä Luhmann (1989) nimeää resonanssiksi. Tieto on läsnä jokaisessa funktiojärjestelmässä rakentaen kom-

munikaation avulla eroa kylän ja ympäröivän yhteiskunnan välillä. Harvaan asutulla maaseudulla pitkistä välimatkoista riippumaton tiedon teknologiavälitteisyys mahdollistaa Luhmannin (emt.) kuvaamien keskuksettomassa yhteiskunnassa toimivien funktiojärjestelmien sisäisen ja ulkoisen kommunikaation.

Kyläläiset ovat arjessaan paitsi tiedon tuottajia ja välittäjiä myös tiedon hyödyntäjiä ja käyttäjiä (Kilpeläinen 2012). Aktiivisen teknologian käytön mahdollistajana ovat kattavat ja toimivat tekniset ratkaisut. Kylien verkkoyhteyksien tekniset vajheet aiheuttavat huolta ja teknologiavälitteisyys voi kääntyä itseään vastaan, sillä esimerkiksi hitaat verkkoyhteydet tai infrastruktuurin puuttuminen sekä tekniikan nopea vanheneminen estävät teknologian laajamittaista hyödyntämistä arkielämässä. Haastateltavat pohtivat tätä haastetta puheessaan.

J: Mutta varmaan niinko – no jos ei tietokoneet pelaa, niin melekonen hätä on jonku ajan päästä, että.. kuitenkin niinkö kesälläkin ko heinääh tehhään, niin täsmäsääät pystyy kattomaan ja kaikki paikkakuntakohtaset ja ennusteet ja kaikki niin kyllä sitä käytetään meleko palijon ja kaikkeen muuhun. Laskun maksu tietenkin tärkeimpänä. (YH18)

Haasteista huolimatta teknologia on läsnä arjessa. Edellä olevassa sitaatissa haastateltava pohtii teknologian merkitystä oman työnsä kannalta suhteessa tiedon saantiin. Huomio kiinnittyy mahdollisiin toimintahäiriöihin, miten hän ei maanviljelijänä saa tietoa esimerkiksi täsmäsäästä, jonka mukaan voi suunnitella lähipäivien työt. Teknologiavälitteisyys on muuttanut maanviljelyksen työnkuvaa ja sisältöä. Haastateltavalle yhteiskunnallisiin strategioihin kirjoitettu teknologiavälitteisyys todentuu arjessa läsnä olevissa teoissa ja toiminnoissa tai toimimattomuudessa.

Kyläläiset paikantavat informaatioteknologian tarjoamat mahdollisuudet arjessaan pääsääntöisesti tiedonsiirtoon. He näkevät internetin merkityksen ensisijaisesti väylänä saada ja välittää tietoa. Tiedon saannissa korostuu yksilön oma aktiivisuus ja halukkuus saada verkkovälitteisesti tarjolla olevaa tietoa.

M: En tiää osako kaikki sitte hakia sitä tietoa sillä tavalla ja netin kauttahan sitä saapi sitä tietoa, mutta jos ei kaikilla ole sitä nettiä, et kyllä se yleensä se puskaradiokin sitten, että se kun lähtee niin lähtee se tietokin sitte mukavasti, että sitä saa sitä tietoa. [Puheena palveluista tiedottaminen. Lisäys A.K.] (YH15)

P: Se on täällä kyläjutuissa niin vähän vielä käytössä, että ei sitä osaa sanoa. Että ei täällä oikeestaan vielä tiedoteta sen välityksellä. Mutta mulle esimerkiksi, mie olen kaupungin postituslistalla aika monessa, mulle tulee aina kun sieltä tulee tännepäin koskevaa tiedotetta, niin mulle tulee postia. Että mie saan sieltä kautta kyllä semmosen viralliset tiedotteet ja tämmöset kulkeen kyllä. Mutta sitten jos me tosiaan aletaan kyläläiset laittelemaan sähköpostilla asioita, niin onko sekään. (RH1)

Internet näyttäytyy kyläläisille vaihtoehtoisena, joskaan ei ainoana tietokanavana. Käytössä olevalla tiedolla kyläläiset rakentavat omaa toimintaansa sekä erottavat oman toimintansa ympäröivästä yhteiskunnasta (ks. Luhmann 2004: 42–42). Mah-

dollisuuksien moninaisuus edellyttää erojen ja valintojen tekemistä sekä niiden kanssa elämistä. Luhmannilaisittain ajatellen kyläläiset ovat osa autopoieettisia funktiojärjestelmiä, joiden uudistuminen ja olemassaolo on riippuvainen kommunikaatiosta. Kyläläiset tiedostavat funktiojärjestelmien ja ympäristön väliset suhteet ja hyödyntävät siitä saatua tietoa rakentaessaan toimintaansa suhteessa ympäröiviin systeemeihin.

Ryhmähaastattelussa eräs haastateltava pohtii internetin käyttöä tiedon saamisessa sekä jakamisessa. Informaatioteknologian mahdollistaman tiedon jakamisen osalta teknologian tarjoamat toimintamallit hakevat paikkaansa kyläläisten arjessa. Kyläläisten teknologiavälitteinen toiminta vaatii kyläläisiltä erityistä omaehtoisuutta.

V: Niin, ni, sitten sitä on niin tottunu kaikki asiat hoitaan joko netin kautta, tai sitte puhelimessa, niin... Tällee, että jos ite jotaki haluaa tai jotain, niin kannattaa olla ite aktiivinen. (YH6)

Tiedonkulun helppous ja varmuus ovat arjen sujuvuuden kannalta olennaisia tekijöitä. Timo Saaren (2011: 245) mukaan ihmiset toimivat arjessa sekä luonnollisessa että synteettisessä toimintaympäristössä. Jälkimmäinen pitää sisällään kommunikaatioteknologian ja median tarjoamat mahdollisuudet tiedon moniulotteiseen havainnointiin ja käsittelyyn, kun taas luonnollisessa toimintaympäristössä havainnointi ja toiminta ovat teknologiavapaita. Tämänäköinen keinotekoinen jako kahteen toimintaympäristöön häviää kyläläisten arjessa. Esimerkiksi yksi haastateltava kytkee luonnollisen ja synteettisen ympäristön arjessaan saumattomasti yhteen paikantaen itsensä teknologiavälitteisen tiedon vastaanottajaksi sekä tuottajaksi.

P: Kaupungillakin on hyvät sivut mihin kyläläiset pystyy laittaa tiedotteita ja ilmoituksia nuista tapahtumista ja näistä, mutta hyvin vähän niitä käytetään. Meilläkin on vielä, mie olen just tänään yrittäny saada yhteyttä, että mistä me saadaan päivittä sivut siellä, että meilläkin on monta vuotta vanhat tiedot. (RH1)

Tietoon liittyvän teknologiavälitteisyyden merkitys arjessa näyttäytyy osittain itsestäänselvyytenä, osittain uutena ja tuntemattomana. Perinteiset tiedottamistavat, esimerkiksi sanomalehdet ja

ilmoitustaulut ovat saaneet rinnalleen teknologiavälitteiset toimintatavat. Informaatioteknologian tarjoamat mahdollisuudet ovat arkistuneet työkaluksi tiedon hankinnassa yksilötasolla ja kyläläiset ovat toimijoita arjessa. Kuitenkin informaatioteknologian monipuolinen ja vuorovaikuttaisuutta edellyttävä käyttö jää aineistossa ohueksi. Yhteiskunnallisella tasolla sosiaalialalla korostuu sähköinen asiointi, erityisesti neuvonta ja ohjaus. Tämä konkretisoituu kyläläisten arjessa siten, että pääpaino näyttää olevan tiedon saamisessa, jolloin kyläläisten osallisuus tiedon verkkovälitteiseen tuottamiseen hakee vielä muotoaan.

Teknologiavälitteisyys yhteisöllisyyden ylläpitäjänä

Yhteisöllisyys on käsitteenä sekä erityinen että universaali (Delanty 2010: 16). Ihmisillä on luontainen tarve hakeutua yhteisöihin (esim. Pehkonen 2004: 111–113; Kangaspunta 2011: 16) ja yhteisöllisyys sekä siitä saatu tuki nähdään usein yhtenä hyvinvointia tukevana tekijänä (esim. Hyypä 2005; Vaarama ym. 2010: 143). Yhteisöllisyys rakentuu kylien sisäisissä funktiojärjestelmissä, joissa toteutuva toiminta joko tukee tai vähentää yhteisöllisyyttä.

Tarkastelen tässä luvussa, mitä merkityksiä kyläläiset antavat teknologiavälitteisyydelle yhteisöllisyyden ylläpitämisessä. Maaseudun moninaistuuessa (esim. Karttilakoski ym. 2011) teknologia kiinnitetään välineenä maaseudun muuttuvaan toimintaympäristöön ja parhaimmillaan se voi tarjota yhden väylän kyläläisten yhteisöllisyyden tukemiseen ja ylläpitämiseen. Tulkitsemme teknologian olevan väline, jolla kyläläiset halutessaan voivat eri funktiojärjestelmissä kommunikoidessaan muotoilla arkea ja siihen kuuluvaa yhteisöllisyyttä uudelleen.

Gerard Delantyn (2010: xi) mukaan yhteisöllisyyden perustana voi olla esimerkiksi etnisuus, uskonto tai politiikka. Yhteisöllisyys voi vaihdella ajatuksellisista, globaaleista yhteisöistä perinteisiin, paikallisiin kyläyhteisöihin, ja se voi olla vahvaa tai ohutta. Yhteisöllisyys kiinnittyy paikkaan sekä ajalle tyypilliseen toiminnan tapaan (Metteri & Wacklin-Haukka 2004: 55; Hyryläinen 2013: 61), ja samalla se kytkeytyy kiinteästi yhteiskunnassa vallitseviin oloihin. Aikaisempien,

sukuun perustuvien yhteisöjen rinnalle on perustettu entistä enemmän sopimuksellisia yhteisöjä, joita uudistetaan ja ylläpidetään erilaisilla toiminoilla. Yhteisöllisyyden muodostamisen perusteet ovat laajentuneet myös kylissä. Painopiste on irtautunut annetuista olosuhteista (suku, asuinpaikka) ihmisten tekemiin omiin valintoihin, osallistavaan toimintaan sekä yhteydenpitoon. Viimeksi mainittu on yksi olemisen ehto yhteisöllisyydelle rakentuvan hyvinvoinnin ylläpitämisessä. Yksi haastateltavista kuvaa yhteisöllisyyttä ylläpitävän yhteydenpidon muuttumista teknologiavälitteiseksi:

V: Tietenkähän se on että nyt paljon sitä ollaan melekeen enemmän niinku tommosessa jossain niinku internetyhteyssä. (YH2)

E: No sähköpostia käytetään niin ku jatkuvasti ja.. sitte on se.. messenkeri, niin nämä lapset, niin ne ei puhelimella, ne on sen messengerin välityksellä. (YH12)

Huomio kiinnittyy haastateltavien kuvaamiin valintoihin ja muutoksiin koskien yhteydessäoloa. Niissä korostuu internetyhteyden tarjoamisen erilaisten teknologiavälitteisten toimintojen merkitys suhteessa aiempiin tapoihin olla yhteydessä sukulaisiin, ystäviin ja ympäröivään yhteiskuntaan. 2000-luvulla internet toi virtuaalisen yhteisöllisyyden sekä virtuaaliset toimintatavat (Brennan & Luloff 2007: 59; Kangaspunta 2011: 15–18). Kylien sisällä toteutuva yhteisöllisyys kiinnittyy maantieteelliseen paikallisuuteen, jonka kautta funktiojärjestelmissä toimivat kyläläiset uudistavat yhteisöllisyyttä ja halutessaan laajentavat yhteisöllisyyttä kylien ulkopuolelle teknologian tarjoamin keinoin. Muuttuva yhteisöllisyys perustuu enemmän yhteiseen kiinnostukseen kuin aiemmin toimintaa määritelleeseen maantieteelliseen paikkaan ja fyysisesti läheisiin suhteisiin. Virtuaaliyhteisöllisyys ei kuitenkaan sulje pois paikan merkitystä yksilölle, vaan se voi jopa korostua paikallidentiteetin vahvistumisena verkkoyhteisöissä (Kavanaugh ym. 2006: 217; Pflug 2011: 134). Tämä lisää entisestään yhteiskunnan kompleksisuutta. Puheessaan kyläläiset merkityksellistävät teknologian tarjoamia uusia keinoja rakentaa ja vahvistaa yhteisöllisyyttä

omassa elämässään paikallisesti. Sen rinnalla haastateltavat kuvaavat myös maantieteellisestä kylästä irtautuvan yhteydenpidon merkitystä ja sitä kautta rakentuvaa yhteisöllisyyttä.

I: Ja sitten se, että jos vain nämä oppii sitte käyttämään nämä ihmiset näitä, että aika paljonhan täällä ihmiset jo käyttää sitä nettiä, mutta että jos vaikka isommallekki väestölle, niin sieltähän saa ystäviä, voi keskustella niiden kans, että ihan tämmöstä kommunikointia ja tuota muutenkin. (YH10)

H: Ja sitte jos ajatellaan, niin kyllä mä niinkun pidän näitä yhteyksiä tuohon muuhun maailmaan niinkun tärkeinä, että sanotaan nämä tietokoneet, internetpalvelut, niin ne on niinku tärkeät, niiden avulla kuitenkin päästään tuonne muuhun maailmaan. Kyllä nämä tämmöset yhteydet pitäis olla kyllä olemassa. (YH14)

Teknologian mahdollistamat uudet toimintatavat tukevat harvaan asutuilla alueilla kylien yhteisöllisyyttä ja teknologiavälitteisen yhteisöllisyyden ylläpitoon vaikuttavat monet tekijät. Internetin käyttö on vahvasti sidoksissa käytettyyn kieleen, tunteisiin ja ajatuksiin, jopa ennakkoluuloihin verkon hyödyntämisestä. Uusien toimintatapojen aiheuttamaa hämmennystä pyritään hälventämään hakemalla yhteneväisyyksiä sekä eroja tuttuihin, käytössä oleviin menetelmiin (Peteri 2006: 316). Luhmannilaisittain ajatellen kyläläiset resonovat funktiojärjestelmien sisäisiin ja siten myös ulkoisiin toimintaehtoihin luodessaan uusia toimintakäytänteitä. Toiminnot perustuvat valintoihin, jotka etenevät ketjussa: valinnat selittävät toisiaan, mutta eivät koko kokonaisuutta. (Luhmann 2004: 52–55.)

Kommunikaation muutos edellyttää järjestelmien sisäistä herkkyyttä suhteessa omaan toimintaan sekä ympäröivään yhteiskuntaan. Esimerkiksi koulutus teknologiavälitteiseen toimintaan otetaan vastaan yhteisön ulkopuolelta, yhteisön tarpeiden mukaisesti, sillä riittävä koulutus ja käytönohjaus ovat yksi edellytys teknologiavälitteisyyden hyväksymisessä osaksi kyläläisten luonnollista arkea myös tunnetasolla.

I: mutta se on tosiaan se, että ihmiset pitäis opettaa, että iäkäävät ihmiset on jo, että ne ei.. välttämättä, niillä voi olla tämmönen.. ja Peleko. Pelekokohan se on tietokonetta kohtaan semmosilla ihmisillä, jotka ei sitä osaa käyttää. Et se pitäis se

peleko ensimmäisenä poistaa ja sitte niinko antaa tätä opastusta niitten siihen käyttöön. (YH10)

Fokusryhmähaastatteluissa haastateltavien keskinäiset keskustelut antoivat mahdollisuuksia vertailla omia ja toisten ajatuksia. Keskustelut tarjosivat tilaisuuden suhteuttaa käytössä olevia toimintatapoja menneisiin ja pohtia niiden merkitystä tulevaisuudessa. Keskustelut myös tukivat yhteisen ymmärryksen rakentumista haastateltavien kesken.

Haastattelija: No, sie sanoit, että ne istuu koneella kotona. Mitä ne tekee siellä, onko se?

P: Mesessä.

Arja: Elikkä ne on ne kaverit sen kautta.

P: Ne on ne kaverit siellä koneella.

Arja: Että se yhteydenpito tulee erilailla sitten.

P: Niin. Kyllä ne on ne samat kaverit, ne luokkakaverit siellä, mutta ne on sitten niinkö koneella.

Haastattelija: Onko se hyvä vai huono asia sitten tässä tapauksessa?

P: Kyllä minusta ainakin sillai on hyvä, että tietää että niillä on ainakin jonkulainen yhteydenpito niinkö toisiin, että ei ne jää ihan yksin. (RH1)

H: Sehän on vain hyvä, että ne käy koneella ja sitä kautta [pitävät yhteyttä. lisäys A.K].

P: Niin, kyllä se oikeestaan on hyvä, että ne pystyy sitä kautta tuonne.

O: Ei ole vaihtoehtoa. (RH1)

Jan Van Dijk (1999) mukaan virtuaali- ja reaaliyhteisöissä on yhtäläisyyksiä. Kyläläiset asemoivat teknologian välineeksi, jolla he voivat sulautua osaksi laajempaa yhteisöllisyyttä. Teknologia konkretisoi ja tekee näkyväksi virtuaalisen yhteisöllisyyden. Vaikka kyläläiset ovat maantieteellisesti kiinnittyneinä tiettyyn alueeseen ja sen luomaan paikallidentiteettiin, virtuaalinen yhteisöllisyys linkittää kyläläiset paikallisten yhteisöjen lisäksi heidän itsensä valitsemiin laajempiin yhteisöihin (ks. Hampton & Wellman 2003). Kyläläisten kommunikaatio laajenee kylien sisäisistä yhteisöistä teknologian mahdollistamana kylien ulkopuolisiin, mielenkiinnon perusteella syntyneisiin yhteisöihin, jolloin teknologiavälitteisyys näyttäytyy yksilön yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia lisäävänä tekijänä.

Teknologiavälitteiset palvelut hyvinvoinnin tukena

Hyvinvointipalvelujen teknologisoituminen herättää monenlaisia mielle yhtymiä. Yhtäältä ne voidaan nähdä arkistuneena osana yhteiskuntaa (Harlow 2003: 7; Uotinen 2005: 115) tai edellytyksenä palvelujen tuottavuuden parantamiseen (Tuottava ja uudistuva Suomi...2010: 6), jolloin ne kiinnittyvät mahdollisuuden turvata arjen sujuvuutta virtuaalisesti (Salminen 2008: 130–131; Vuoti 2011: 114–115, 138). Toisaalta ne voidaan nähdä palvelujen saavutettavuuden epätasa-arvoistajina (Blaschke ym. 2009: 651; Strömberg-Jagga 2010: 138–139, 150) tai pahimmillaan yhtenä syrjäytymisen syynä (Steyaert & Gould 2009: 741–742). Teknologiavälitteisten toimintamallien käyttöönotto on entisestään lisännyt yhteiskunnan kompleksisuutta mahdollistamalla paikasta riippumattoman toiminnan.

Teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut ovat joko näkyvästi tai näkymättömästi osa kyläläisten luonnollista arkea. Paradoksaalisesti käyttäjien huomio kiinnittyy teknologiavälitteisyyteen erityisesti silloin, kun tekniikka ei toimi. Haavoittuvuudesta huolimatta teknologiaa pidetään kuitenkin yhtenä vaihtoehtona korvata tai täydentää perinteisiä hyvinvointipalveluja, ellei vallitsevia toimintatapoja ole mahdollista jatkaa sellaisenaan (esim. Mäntylä 2003: 27; Vuoti 2011: 114–115). Kompleksisissa yhteiskunnassa kyläläiset ovat siis sidoksissa ympäröivään yhteiskuntaan funktiojärjestelmissä toimiessaan riippumatta siitä, missä funktiojärjestelmässä kommunikaatio tapahtuu. Teknologiavälitteisten palvelujen merkitys rakentuu kaksoisriippuvuudelle, joka on yksi sosiaalisten järjestelmien olemisen ja itseuudistumisen kriteeri. (Luhmann 1995: 108). Sovellettaessa Luhmannin ajattelua (emt.: 127–129) luottamukselle perustava kaksoisriippuvuus todentuu siinä, miten kyläläiset elävät omaa arkeaan yhteiskunnan tarjoamalla teknologiavälitteisillä palveluilla. Toiminta palautuu suhteeseen. Kyläläisten on luotettava siihen, että palvelut ovat saatavilla ja toisaalta, yhteiskunnan on luotettava siihen, että kyläläiset käyttävät jo olemassa olevia tai tarjolle tulevia teknologiavälitteisiä palveluja. Järjestelmä yhtäältä ylläpitää omaa

toimintaansa ja toisaalta uudistaa sitä.

Kyläläiset näkivät palvelut laajana kokonaisuutena, ei pelkkänä palvelusuoritteena. Erityisesti perinteisiin palvelumalleihin liitettiin kohtaaminen ja inhimillinen vuorovaikutus, jonka pelättiin kaotavan teknologiavälitteisissä palveluissa. Haastateltavat halusivat palveluja itselle, mutta tarkastelivat asioita myös kyläyhteisön näkökulmasta. Tätä näkökulmaa ylläpidettiin ja tehtiin näkyväksi haastattelujen aikana.

M-L: Niin, kyllä kai sitä vois niinku vanhuksille jotaki, että semmosia olla, että mullakihan oli äiti, että se oli niinkö dementoitu sitten, että jotaki semmosia virikkeitä, kyllähän ne niitä kaipais justiin, että ne ei tarttis laitokseen mennä. Niin, kyllä kai sitä vois niinku vanhuksille jotaki, että semmosia olla ... pitäskö tulla sitten tänne niinkö kylään – paikan päälle ja sit. Niinku niille oli kerran, olihan niille tietotekniikkakurssikin täällä, kyllä siellä aika paljon oli niitä.. vanhuksille, kännykkäkoulua ja oli näitä tämmösiä. Että net tietenki täytyy tuua tänne, että ei ne niin hevin lähe tuonne keskustahan. (YH17)

Haastattelija: No miten sitte sähkönen asiointi kunnan palvelujen suhteen – tulleeo sinne sitten laajentumaan toiminta?
E: Ööö.. No se varmahan on jonku verran riippuvainen siitä, että miten kunnassa jaksetaan kehittää sitä. (YH12)

Tahollaan kyläläiset tuottivat merkityksiä, jotka osaltaan kohdentuivat funktiojärjestelmien toiminnan kehittämiseen eli toisin sanoen pyrkivät muuttamaan järjestelmien tilaa kommunikaatiolaan. Palveluja tarkastellessaan he tunnistivat niitä, mutta samalla he myös asettivat ne suhteessa toisiin järjestelmiin, palvelujen tuottajiin ja niiden käyttäjiin (ks. Pugh & Cheers 2010: 153–154). Teknologiavälitteisten palvelujen tuottaminen paikantui kylistä pois, muun muassa kuntaan, jonka aktiivisuus palvelutuotannossa määritteli teknologiavälitteisyyden merkitystä sivukylien arjessa.

Turvallisuutta edistävät verkkopalvelut näyttäytyivät kyläläisille tutuimpina ja niiden merkitys osana arjen toimintoja tuli selkeästi esiin. Erityisesti puhelin oli kotoutettu arkeen ja sen merkitys turvallisuuden lisääjänä oli hyvin tunnistettu. Kyläläiset kohdensivat puheen ikääntyneiden turvallisuuteen ja sen verkkovälitteiseen vahvistamiseen. Iästä riippumatta haastateltavat tiedostivat turvallisuutta edistävän teknologian mahdollisuudet arjessa.

H: No se varmaan jos puhutaan jälleen kerran siitä vanhusten väestön jutusta, niinku meillä täällä on tämä niin sanottu järjestelmä [nimi poistettu. A.K.], jota kunta [nimi poistettu A.K.] on kehittämässä hyvin pitkälle, niin, niin niin kyllähän se varmasti tällainen turvallisuustekijä olisi varmasti nimenomaan tälle vanhusväestölle. (YH14)

H: Vaikka en ole vielä niin kauhean iäkääskään, mutta kun kuljen paljon yksin metissä - (mun työnantajat anto semmosen, että jos minun tarttee vaikka jonkin ruovikkoon?) - jos mennä, pystyn painaan vain nappulasta, ne tietää siellä, missä mie olen.

H: Niin ne löytää automaattisesti sut kännykän perusteella nykyisin.

Haastattelija: Elikä se kännykkä se on yks semmonen turvallisuutta lisäävä tekijä?

M: On se kumminkin sillä lailla, jos mullakin ois ollu mukana se, niin mie olisin silloin voinu soittaa. (RH2)

Haastateltavat kuvasivat arkea ja teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluja rikkoen ajan ja paikan rajoja kielen avulla. Kyläläiset liittivät teknologiavälitteiset palvelut ensisijaisesti terveydenhuollon peruspalveluihin, mutta kiistelivät niiden merkityksestä pohjaten tulkintaansa omiin kokemuksiin. Autopioeettisen eli itseorganisoituvan systeemin kannalta ei olekaan merkityksellistä, saavutaanko tarkasteltavasta asiasta yhteisymmärrys, vaan tavoitteena on saada päätös siitä, miten systeemi reagoi kommunikaation kohteena olevaan asiaan. (Luhmann 1989; 1995: 140–141.) Puhuttaessa mahdollisuudesta toteuttaa terveydenhuollon palveluja verkon kautta kyläläisten keskinäiset näkökulmat saattoivat olla lähes päinvastaisia. Esimerkiksi mahdollisuus saada lääkäripalveluja teknologiavälitteisesti saa kyläläisten kommunikaatiossa sekä kielteisiä että myönteisiä merkityksiä.

P: Se oikea lääkäri palvelee, että sinun ei tartte kellekään muulle niistä sairauksista antaa – se on sinun henkilökohtainen suoja ja asia, mitä sää meet sinne lääkärille asioimaan.

Pe: Mie katton ton vähän toisenlailla ku tuo Pekka [nimi muutettu, A.K.] - niin viime syksynä sairaanhoitaja tuli meidän äitiä kattomaan ja – normaali kierroksella – se otti Nettyhteyden lääkäriin – keskustelivat, sai saman tien tulokset niistä kokeista ja - kyllä tämä on aivan erilaista, ku mitä Pekka (--). (RH2)

I: Joo! Just nämä – reseptijutut sun muut, niin nehän ois sitte

nähti hoitaa internetin kautta ja yleensä muukki palvelut, että mitä se kunta ois sitte valamis laittamaan sinne. [---] Ehkä lääkäripalveluitakin jonku verran, elikä tuota, vois kysyä sitte sen tietokoneen välityksellä, että tuota.. Oisko mulla aihetta tulla ja saisko tähän jotaki lääkettä ja reseptien uusimiset ja tällaiset. (YH10)

Teknologiavälitteiset terveydenhuoltopalvelut helpottaisivat osaltaan sivukylissä asuvien arkea. Aineistossa ne tulevat esiin mahdollisuutena hoitaa asioita kotona, jolloin säästyy pitkiin matkoihin kuluva aika. Jälkimmäisestä sitaatista käy ilmi, että haastateltava olisi valmis laajentamaan teknologiavälitteisyyttä laajemminkin julkisen sektorin palveluihin. Ryhmähaastattelussa sen sijaan mietitään, miten yksityisyys turvataan esimerkiksi lääkäripalveluissa, jotka toteutettaisiin verkkovälitteisesti. Teknologiavälitteisyyden käyttöönotto on siten jatkuvaa rajojen tunnistamista ja uudelleen määrittelyä eri järjestelmien välillä.

Yksilöhaastattelussa haastateltavat tarkastelivat asioita oman elämänsä ehdoilla, jolloin merkitykset konkretisoituvat suhteessa omaan elämään ja omista lähtökohdista (ks. Uotinen 2005: 117). Tämä ei kuitenkaan ollut esteenä nähdä paikallisia tai alueellisia hyvinvoinnin edellytyksiä. Haastateltavat hahmottivat samanaikaisesti hyvinvointipalveluja muun muassa lähiyhteisönsä eli kylän näkökulmasta. He pohtivat, mitä hyvinvointipalvelut merkitsevät vuorovaikutuksessa rakentuvalla hyvinvoinnille ja kylän olemassa ololle sekä sitä, mistä ollaan valmiita tinkimään ja millä ehdoilla. Kysyttäessä haastateltavilta halukkuutta käyttää teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluja yksi vastaajista pohtii niiden luonnetta suhteessa kasvokkaiseen palveluun seuraavasti:

V: Kyllä varmasti... Mutta sitte taas.. Ei, se netti ei korvaa niinku ihmiseltä-ihmiselle-vuorovaikutusta. Se siitä jää poikke. Ei se ole sama, ku niinku ihminen ja. Ihminen ja ihminen.

V: Mut sie keskusteleet vaan jonku näyttöruudun kans, sie et keskustele ihmisen kaa. Et on se vähä eri juttu. (YH3)

Vastaaja on yhtäältä halukas käyttämään teknologiavälitteisiä palveluja, vaikka toisaalta hän näkee niiden muuttavan kohtaamista. Aineistossa kyläläiset määrittelevät teknologiavälitteiset palvelut

ristiriitaisiksi, joskin mahdollisuuksia avaaviksi sekä arjen sujuvuutta edistäviksi toimintakäytännöiksi. Haastateltavat paikantavat oman toimintansa tärkeyden suhteessa teknologiavälitteisiin hyvinvointipalveluihin. Teknologiavälitteisyyden mahdollistaa oman aktiivisuuden lisäksi luottamus ulkopuolisiin systeemeihin ja esimerkiksi sieltä tarjolla olevan koulutuksen hyväksymistä.

V: No en en sillä lailla osaa äkkiseltään että yleensä internetiä on tullut nyt viimeisten vuosien aikana varmaan niin opiskeltua aika paljjon niin. haettua tietoa, tietoa varsinkin niinku tähän työhön liittyvää asiaa, että tuota sitä on oppinut niinkö sillä lailla käyttää, käyttää hyödyksi ja sitten sähköpostihan on verraton, verraton niinkö et varmaan enemmän käytän sähköpostia tänä päivänä ku puhelinta. Että.. (YH1)

H: Että kyllä minä näkisin, että se on tämä, joka ei ole niin aktiivinen väestö ole ja joka ei tällä hetkellä käytä sitä niin, niiden kouluttaminen sen käyttämiseen niin on semmonen ratkaisu, jos halutaan, että sitä kautta se homma menis eteenpäin. (YH14)

Kyläläiset ovat osittain sisällyttäneet teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut arkeensa. Erityisesti turvallisuuteen linkittyvät palvelut ovat arkistuneet ollen lähes saumaton osa arjen sujuvuutta. Sen sijaan terveydenhuollon palveluihin liittyvä teknologiavälitteisyys herättää ristiriitaisia ajatuksia, jolloin pitäytyminen aikaisemmissa palvelumalleissa koetaan mielekkäämpänä. Haastateltavat kuitenkin tunnistavat toimintatapojen muuttumisen ja sen aiheuttamat vaateet yksilön aktiivisuudelle sekä myös sen, mitä teknologiavälitteisyys merkitsee kylälle yhteisönä ja asuinympäristönä.

Teknologiavälitteisyyden lineaariset ja dynaamiset merkitykset

Olen empiirisen aineiston pohjalta tehnyt näkyväksi kyläläisten antamia merkityksiä teknologiavälitteisyydelle hyvinvoinnin tukena ja sen rakentumisessa. Ne kiinnittyvät aineistossa tietoon, yhteisöllisyyteen ja sitä ylläpitävään yhteydenpitoon sekä hyvinvointipalveluihin. Teknologiavälitteisyyden merkitykset rakentuvat arjessa: yhteiskunnassa toimivien funktiojärjestelmien sisäisissä sekä niiden välisissä suhteissa, yksilöiden omien valintojen ja toimintojen mahdollistamina. Kyläläiset antavat teknologiavälitteisyydelle erilaisia merkityksiä, joita he sanoittavat tuttujen käytäntöjen ja omien kokemusten värittäminä, kokemustietonsa perusteella. Systeemitieteellisesti tulkittuna he uusintavat tällä toiminnallaan funktiojärjestelmiä, jolloin yksilön toiminta palautuu suhteisiin, ei siis enää yksilöille itselleen. Näin ollen esimerkiksi teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut muuttavat arkea. Teknologiavälitteisyys tarjoaa vaihtoehtoja, erilaisia toimintamahdollisuuksia, joista osa valitaan ja osa hylätään eronteolla. Eron tekemisessä teknologian määrittely sinällään ohjaa ajattelua. Osalle kyläläisistä teknologiavälitteisyys todentuu tietokoneen välityksellä, osa määrittelee ne laajemmin sisällyttäen myös matkapuhelimen välineeksi hyödyntää esimerkiksi teknologiavälitteisiä palveluja.

Teknologiavälitteisyyden merkitykset voidaan aineiston pohjalta ryhmitellä tarkasti kohdentuviin, suljettuina rakentuviin *lineaarisiin* ja avoimiin, mahdollistaviin *dynaamisiin* merkityksiin. Lineaariset merkitykset näyttäytyvät aineistossa suorina yksisuuntaisina suhteina, jotka kohdistuvat yksittäisiin, täsmällisiin ja kohdennettuihin tarpeisiin. Tällainen on esimerkiksi yksittäisen tiedon saanti tai haku teknologiavälitteisesti. Tiedonvälitys määrittyy lineaarisiksi silloin, kun tieto tulee annettuna eli sitä ei rakenneta yhdessä. Se ei itsessään mahdollista laaja-alaisempaa merkitystä eikä se edellytä kyläläiseltä aktiivista osallisuutta tiedon tuottamiseen, ainoastaan tiedon hakemista ja vastaanottamista. Tiedon merkitys hyvinvoinnin tukena laajenee dynaamiseksi, mikäli kyläläisen osallisuus on mahdollistettu ja kyläläiset toimivat itse aktiivisina tiedon tuottajina, välittäjinä ja käyttäjinä.

Aiemmin paikallisuuteen ja sukuun kiinnittynyt, hyvinvointia rakentava yhteisöllisyys on laajentunut teknologian tarjoamien mahdollisuuksien myötä yhteisten kiinnostuksen kohteiden pohjalta, asiasisällön ympärille syntyneisiin yhteisöihin, jotka toiminnoillaan uusintavat yhteiskunnan funktiojärjestelmiä. Yhteisöllisyyden ylläpitämisessä teknologiavälitteisyyden merkitykset paikantuvat aineistossa dynaamisiin merkityksiin, sillä ne edellyttävät lähes aina kyläläiseltä omaa aktiivisuutta ja halua toimia virtuaalisissa ympäristöissä.

Teknologiavälitteisyys mahdollistaa sivukylissä yhteisöllisyyden luomisen ja ylläpidon sekä paikallisesti että paikasta riippumatta. Se mahdollistaa yhteydenpidon myös sivukylien sisällä aiempaa helpommin. Aineisto vahvisti yleistä käsitystä siitä, että nuorten yhteydenpito kavereihin näyttää lisääntyvän teknologian myötä.

Aineistossa turvallisuutta ylläpitävät ja lisäävät teknologiavälitteiset palvelut olivat tutuimpia ja sulautuneet kaikista parhaiten kyläläisten arkeen. Kyläläiset olivat muovanneet ne osaksi arkea, mutta samalla ne vastavuoroisesti muokkasivat arkea ja arjessa elämistä (ks. Peteri 2006: 359). Turvallisuuteen liittyvien palvelujen merkitys tärkeänä osana arkea oli lähes itsestään selvää kylissä asuville ihmisille. Dynaamisen merkityksen saavat, turvallisuuteen liittyvät palvelut mahdollistavat kylissä asuminen myös vanhenneille ihmisille iän mukanaan tuomista rajoitteista huolimatta.

Lähinnä terveydenhuoltoon kiinnittyvien teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen dynaamiset merkitykset näyttäytyivät kyläläisille moninaisina. Ne vaikuttivat arjen funktiojärjestelmissä ajallisesti samanaikaisesti tai eriaikaisesti, mutta myös välillisesti ja toiminnallisesti. Mahdollistavat dynaamiset palvelut edellyttävät kyläläisten omaa aktiivisuutta. Teknologiavälitteisyyden merkitykset rakentuivat kyläläisten henkilökohtaisten kokemusten pohjalta. Teknologiavälitteisten palvelujen edellytykset, mutta myös merkitykset olivat läsnä yhteisössä, kylässä.

Lopuksi

Teknologiavälitteisyys mahdollistaa kyläläisten arjen sujuvuuden ylläpitämistä, mutta se tuottaa myös haasteita. Teknologiavälitteisyys on kytköksissä talouteen, oikeuteen ja politiikkaan, toisin sanoen kaikkiin yhteiskunnassa läsnä oleviin funktiojärjestelmiin, minkä vuoksi sillä on paikkansa hyvinvoinnin rakentumisprosessissa myös sivukylissä. Arjen toimintoihin sulautunut teknologiavälitteisyys rakentaa sosiaalista kokonaisuutta ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Se tuottaa vaihtoehtoisia merkityksiä eri funktiojärjestelmien kommunikaatiossa. Luhmannilaisittain kommunikaatio ymmärtämisenä tuottaa joko hyväksymi-

sen tai hylkäämisen, ja valinta johtaa vuorovaikutukseen uusiutuviissa funktiojärjestelmissä.

Suuri osa teknologiavälitteisyyden merkityksistä kyläläisille asemoituu dynaamisiin merkityksiin, jotka koskettavat kyläläisten arkea monin eri tavoin ja eri tasoilla. Hyvinvointipalvelujen turvaaminen teknologiavälitteisesti näyttättyy aineistossa vahvimpana dynaamisia merkityksiä tuottavana osa-alueena. Universaalit hyvinvointipalvelut konkretisoituvat käytännössä henkilökohtaisiksi, tarveperusteisiksi palveluiksi. Yksilötasolla niiden kirjo vaihtelee runsaasti elämäntilanteiden tuottamien tarpeiden mukaisesti. Yksilöllisten palveluiden lisäksi kyläläiset tuottivat kyläyhteisön ylläpitämiseen liittyviä merkityksiä teknologiavälitteisyydelle. Internetin välityksellä rakentuva yhteisöllisyys on riippuvainen myös ympäröivästä yhteiskunnasta eli siitä, miten yhteiskunnassa mahdollistetaan uudenlaisen yhteisöllisyyden kehittäminen (Dimaggio ym. 2001: 327).

Yhteiskunnan strategioissa teknologiavälitteisyyden painotus on vahvasti esillä, mutta miten palvelujen saatavuus kaikkialla toteutuu, mikäli edes infrastruktuuri ei toimi sivukylissä riittävän hyvin? Teknologiavälitteisyydellä ei siis toimi tyhjiössä, vaan se heijastelee yhteiskunnan kulttuurisia ja poliittisia valintoja. Esimerkiksi hyvinvointipalvelujen teknologisoituessa tarkastelukulma kaventuu helposti palvelun tuottajaan ja tekniikan tarjoajaan, ja jättää näin palvelun käyttäjän näkökulman varjoonsa. Helpon ratkaisun toivossa houkuttelevana kiusauksena voi olla käyttäjien luokittelu maantieteellisin perustein kaupungeissa oleviin aktiivisiin käyttäjiin ja monimuotoisella maaseudulla asuviin, stereotyyppisesti määriteltyihin ei-niin-aktiivisiin käyttäjiin.

Mielikuvat maaseudusta muuttuvat hitaasti. Näiden mielikuvien avulla luodaan kuva myös maaseudun asukkaista (Alasuutari 2011: 28–30) – myös tässä tutkimuksessa mukana olleista sivukylien asukkaista. Siksi tutkimus on yksi kannanotto muuttuviin mielikuviiin maaseudun asukkaista, joilla on kiinnostusta ja halua käyttää teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluja arjessaan, mikäli ympäröivä infrastruktuuri sen mahdollistaa. Kyläläisten tuottamat merkitykset teknologiavälitteisistä toiminnoista hyvinvoinnin tukena ovat

laaja-alaisia. Aineisto ei sulje pois kylien asukkaita esimerkiksi teknologiavälitteisten palvelujen aktiivisina, joskin kriittisinä käyttäjinä. Olkoonkin, että aina se ei tapahdu kyläläisten omasta tahdosta. Kyläläiset ovat antautuneet oman arkensa funktiojärjestelmissä teknologian tarjoamien vaihtoehtojen ääreen laajempien yhteiskunnallisten muutosten pakottamana.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 2011. Mielikuvien muutos ja pysyvyys: Maaseutu-käsite suomalaislehdissä 2000-luvulla. *Maaseudun uusi aika* 19(1): 17–32.
- Bango, Jens 2008. Role and Function of Regional Differences in the World Society from the Point of View of Modern Luhmannian Systems Theory. Saatavissa: <http://jesz.ajk.elte.hu/bango22.html>. [Viitattu 8.1.2013].
- Berger, Peter R. & Thomas Luckmann 1995. Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedon sosiologinen tutkielma. Suom. Vesa Raiskila. Alkuperäisteos: *The Social Construction of Reality* 1966. Gaudeamus, Helsinki.
- Blaschke, Christina M., Paul P. Freddolino & Erin M. Mullen 2009. Ageing and Technology: A Review of the Research Literature. *British Journal of Social Work* 39(4): 641–656.
- Brennan, Mark A. & Al E. Luloff 2007. Exploring rural community agency differences in Ireland and Pennsylvania. *Journal of Rural Studies* 23 (1): 52–61.
- Bronfenbrenner, Urie 1980. *The Ecology of Human Development. Experiments by nature and design*. Harvard University Press, Massachusetts.
- Delanty, Gerard 2010. *Community*. Second edition. Routledge, Taylor & Francis Group, Abingdon, Oxon.
- van Dijk, Jan 1999. *The Network Society. Social Aspects of New Media*. Sage, London.
- DiMaggio, Paul, Eszter Hargittai, W. Russell Neuman & John P. Robinson 2010. Social Implications of the Internet. *Annual Review of Sociology* 27(1): 307–336.
- Gilleard, Chris, Martin Hyde & Paul Higgs 2007. Community and Communication in the Third Age: The Impact of Internet and Cell Phone Use on Attachment to Place in Later Life in England. *Journal of Gerontology* 62B(4): 276–283.
- Hampton, Keith & Barry Wellman 2003. Neighboring in Netville: How the Internet Supports Community and Social Capital in a Wired Suburb. *City & Community* 2(4): 277–311.
- Harlow, Elizabeth 2003. Information and communication Technologies in the Welfare Services: Wired Wonderland or Hypertext Hell? Teoksessa: Harlow, Elizabeth & Stephen A. Webb (toim.): *Information and communication Technologies in the Welfare Services*. Jessica Kingsley Publishers, London.
- Holmila, Marja 2001. Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus. Suomen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Hyppönen, Hannele, Timo Turunen, Päivi Hämäläinen & Jarmo Kärki 2010. Terveystieto sosiaalialan työvälineenä. Teoksessa: Pohjola, Anneli, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.). *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 211–240.
- Hyypä, Markku T. 2005. Me-hengen mahti. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Hyryläinen, Torsti 2013. Paikallisuus ja vastavoimallikkeet verkostoyhteiskunnassa. Teoksessa: Björn, Ismo, Pekka Jokinen, Juha Kotilainen, Nora Schuurman & Maarit Sireni (toim.). *Korpososiologi(aa)*. University Press of Eastern Finland, Joensuu. 59–72.
- ICT for Societal Challenges. Digital Agenda for Europe. European Union, Luxembourg. Saatavissa: https://www.google.fi/search?q=ICT+for+Societal+Challenges.+Digital+Agenda+for+Europe.+European+Union&ie=utf-8&oe=utf-8&rls=org.mozilla:fi:official&client=firefox-a&channel=sb&gws_rd=cr&ei=c-QAU-GXEOPf4QSNzoGoAw. [Viitattu 6.2.2014].
- Jalava, Janne 2006. Trust as a decision. The Problems and functions of Trust in Luhmannian Systems Theory. *Yliopistopaino*, Helsinki.
- Jähi, Rita 2004. Työstää, tarinoida, selviytyä. Vanhemman psyykkinen sairaus lapsuuden kokemuksena. Akateeminen väitöskirja. *Acta Universitatis Tamperensis* 1015. Tampereen yliopisto, terveystieteen laitos, Tampereen yliopistollinen sairaala, neurosispsykiatrian klinikka, Tampere.
- Kangaspunta, Seppo 2011. Traditionaalisista yhteisöistä verkkoyhteisyyteen. Teoksessa: Kangaspunta, Seppo (toim.). *Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*. Tampereen yliopistopaino, Tampere. 15–34.
- Kangas, Risto 2013. Teleologisesta funktionalismista kontingenssiteoreettiseen funktionalismiin. Teoksessa: Jalava, Janne (toim.). *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 63–78.
- Kantasalmi, Kari 2013. Kasvatuksen ja koulutuksen systeemirajat funktionaalisesti eriytyneessä yhteiskunnassa. Teoksessa: Jalava, Janne (toim.). *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 209–235.
- Kattilakoski, Mari, Aila-Leena Matthies & Niina Rantamäki 2011. Kansalaisosallistuminen maaseudun hyvinvointipalveluissa. *Maaseudun uusi aika* 19(2): 5–19.
- Kavanaugh, Andrea, ThanThan Zin, Mary Beth Rosson & John M. Carroll 2006. The Impact of the Internet on Local and Distant

- Social Ties. Teoksessa: Purcell, Patrick (toim.). *Networked Neighbourhoods. The Connected Community in Context*. Springer-Verlag, Lontoo. 217–236.
- Kilpeläinen, Arja 2012. Tiedon rakentuminen kylien teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tutkimuksessa. *Janus* 20(3): 268–285.
- Kilpeläinen, Arja & Yrjö Nikunlassi (toim.) 2006. *Kylät muutoksessa. Hankkeet kylien hyvinvoinnin edistäjinä? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Lapin toimintayksikkö, Rovaniemi*.
- Kilpeläinen, Arja & Jukka Sankala 2010. e-Osaaminen sosiaalityön asiantuntijuutta rakentamassa. Teoksessa: Anneli Pohjola, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.): *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 271–290.
- Krippendorff, Klaus 2004. *Content analysis: an introduction to its methodology*. SAGE, Beverly Hills.
- Kumpulainen, Kaisa 2012. Kylä sosiaalisena tilana – Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria kylän määrittelyn välineenä. *Maaseudun uusi aika* 20(3): 5–13.
- Kuntalaki 17.3.1995/365, 1995
- Kuronen, Marjo & Hannakaisa Isomäki 2010. Parempaa sosiaalityötä vai teknologian orjuutta? –Ihmisläheisen tietojärjestelmien kehittämisen mahdollisuudet sosiaalityössä. Teoksessa: Pohjola, Anneli, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.). *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 185–209.
- Leipämaa-Leskinen, Hanna 2009. Kuluttajat ristiriitojen maailmassa. Esseitä ruuan kuluttamisen haasteista. *Acta Wasaensia* 203. Vaasan yliopisto, Vaasa.
- Luhmann, Niklas 1989. *Ecological communication*. Polity Press, Cambridge.
- Luhmann, Niklas 1995. *Social systems*. Käännös englanniksi John Bednarz, Jr. & Dirk Baecker. Stanford University Press, Stanford.
- Luhmann, Niklas 2004. *Ekologinen kommunikaatio*. Suom. Sam Krause ja Seppo Raiski. Gaudeamus, Helsinki.
- Means, Robin & Simon Evans 2012. Communities of place and communities of interest? An Exploration of their changing role in the later life. *Ageing and Society* 32(8), 1300–1318.
- Metteri, Anna & Tuula Haukka-Wacklin 2004. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa: Karjalainen, Vappu & Ilpo Viikmaa (toim.). *Kuntoutus kanssamme: Ihmisen toimijuuden tukeminen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Helsinki*. 53–69.
- Moilanen, Pentti & Pekka Rähä 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa: Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus, Jyväskylä. 46–69.
- Mäntylä, Mia 2003. Unohdetun kansan haaveet. Asukkaiden näemyksiä maaseudun palvelujen tärkeydestä. *Levón-instituutin tutkimuksia* 105. Vaasan yliopisto, Vaasa.
- Nisula, Leila 2011. Vuorovaikutuskulttuurin jäsentyminen maahanmuuttajien työllistämismuutoksessa. Akateeminen väitöskirja, *Acta Universitatis Lapponiensis* 68. Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Rovaniemi.
- Onikki, Tiina 2002. Mistä mieli merkityksen tutkimukseen? Kognitiivisen kielentutkimuksen merkitysnäkemyksestä. Teoksessa: Airola, Anu, Heikki J. Koskinen & Veera Mustonen (toim.). *Merkkillinen merkitys*. Gaudeamus, Helsinki.
- Payne, Malcolm 2005. *Modern Social Work Theory*. Palgrave MacMillan, Basingstoke.
- Pehkonen, Aini 2004. Kylä kutsuu... Tutkimus tulomuuttoprosesseista maaseudulle. *Siirtolaistutkimuksia A* 26. Yliopistopaino, Helsinki.
- Peteri, Virve 2006. Mediaksi kotiin. Tutkimus teknologioiden kotouttamisesta. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tampere.
- Pflug, Jan 2011. *Contextuality and computer-mediated communication: a cross cultural comparison*. *Computers in Human Behavior* 27(1): 131–137.
- Pohjola, Anneli & Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi 2010. Sosiaalityön, tiedon ja teknologian kohtaamisia. Teoksessa: Pohjola, Anneli, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.). *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 9–20.
- Pugh, Richard & Cheers, Brian 2010. Rural social work. An international perspective. University of Bristol. The Policy Press, Bristol.
- Saari, Timo 2011. Media- ja kommunikaatioteknologiat. Teoksessa: Oulasvirta, Antti (toim.). *Ihmisen ja tietokoneen vuorovaikutus*. Gaudeamus, Helsinki. 232–256.
- Salminen, Anna-Liisa 2008. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntävät apuvälineet. Teoksessa: Haverinen, Riitta & Katja Ilmarinen (toim.): *Hyvinvoinnin arki maaseudulla. Tekeviä käsiä ja tietoteknologiaa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja* 3/2008. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, Helsinki. 129–131.
- Sevänen, Erkki 2013. Taide Luhmannin järjestelmäteoriassa. Teoksessa: Jalava, Janne (toim.). *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 236–259.
- Steyaert, Jan & Nick Gould 2009. Social Work and the Changing Face of the Digital Divide. *British Journal of Social Work* 39(4): 740–753.
- Strömberg-Jagga, Minna 2010. Sosiaalityötä ja tasa-arvoa sosiaalitoimen verkkoneuvontaan? Teoksessa: Pohjola, Anneli, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.). *Sosiaalityö, tieto ja teknologia*. PS-Kustannus, Jyväskylä. 131–156.

- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 1999.
- SähköAsL 13/2003. Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa 24.1.2003/13.
- Talsi, Noora & Tuuva-Hongisto, Sari 2007. Teknologinen imperatiivi ja paikallinen teknologiapolitiikka. *Tiedepolitiikka* 32(2): 49–56.
- Toivanen, Mia 2006. Sähköisten asiointipalvelujen kehittäminen kunnissa. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, Yhdyskuntatieteiden laitos, Tampere.
- Tuottava ja uudistuva Suomi. Digitaalinen agenda vuosille 2011–2020 2010. Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunta, Liikenne- ja viestintäministeriö, Vantaa.
- Tuuva, Sari 2003. Tilattuja tarinoita tietotekniikan arjesta. Teoksessa: Talja, Sanna & Sari Tuuva (toim.). *Tietotekniikkasuuhteet. Kulttuurinen näkökulma*. Tietolipas 196. SKS, Helsinki. 93–117.
- Uotinen, Johanna 2005. Merkillinen kone. Informaatioteknologia, kokemus ja kertomus. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 40. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Uusitalo, Eero 1994. Maaseutupolitiikan keinot. Elinkeinojen edistäminen maaseudun kehittäjäyhteisöissä. Kunnallissalan kehittämässätiö, Helsinki.
- Vaarama, Marja, Eero Siljander, Minna-Liisa Luoma & Satu Meriläinen 2010. Suomalaisten kokemus elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa: Vaarama, Marja & Pasi Moisio & Sakari Karvonen (toim.). *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Yliopistopaino, Helsinki. 126–149.
- Vienola, Vuokko 1995. Systeemitopiaan pohjautuva kaksivuotinen työnohjaajakoulutus – toimintatutkimuksellinen tapaustutkimus, Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 23. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Virtanen, Mikko J. 2013. Muotoutuva teoria, muotoutuvat tutkimustavat. Teoksessa: Jalava, Janne (toim.) *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 79–99.
- Voutilainen, Tomi 2006. Hyvä sähköinen hallinto. Edita Publishing, Helsinki.
- Vuorinen, Leena 2009. Ikääntyminen Maalaiskylissä. Sosiaalipoliittikan väitöskirja, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, yhteiskuntapolitiikan laitos. Päijät-Hämeen ja Itä-Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Verso, Lahti.
- Vuoti, Maire 2011. Pohjoissuomalaisten suurten ikäluokkien tulevaisuudenkuvat ikääntymisestäään, hyvinvoinnistaan ja sosiaali- ja terveyspalveluistaan. *Acta Universitatis Ouluensis D* 1114. Oulun yliopisto, Oulu.
- Yhdistyneen Rovaniemen alueiden käytön strategia 2006. Perusselvitysraportti. Saatavissa: http://paikkatieto.airix.fi/tietopankki/rovaniemi/julkainen/tekstit/perusselvitysraportti_lopullinen.pdf. [Viitattu 15.10.2012].
- Ylä-Anttila, Tuomas & Jalava, Janne 2013. Poliittika: funktiojärjestelmä vai joukko historiallisia prosesseja? Teoksessa: Jalava, Janne (toim.) *Yhteiskunnan järjestelmät*. Niklas Luhmannin ajattelu. Gaudeamus, Helsinki. 279–287.
- Weber, Robert Phillip 1990. *Basic Content Analysis*. Series: Quantitative Applications in the Social Sciences. Volume 49. SAGE Publications, Lontoo.

3

TIEDON RAKENTUMINEN KYLIEN TEKNOLOGIAVÄLITTEISTEN HYVINVOINTIPALVELUJEN TUTKIMUKSESSA

Arja Kilpeläinen: HTM, yliopisto-opettaja, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, sosiaalityön oppiaine,
Lapin yliopisto
arja.kilpelainen@ulapland.fi

Janus vol. 20 (3) 2012, 268–285

Janus

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan teknologiavälitteisten palvelujen tutkimuksen metodologisia ja metodisia kysymyksiä. Kiinnostukseni kohdistuu aineistojen keräämisvaiheeseen, jolloin katseeni kohdistuu tiedon rakentumiseen, ei tutkimustuloksiin sinällään. Teknologiavälitteisiä palveluja tutkittaessa tarvitaan tutkimusmetodeja, joilla saadaan tutkittavasta ilmiöstä eri näkökulmista tuotettua tietoa sekä mikro- että makrotasolla. Monivaiheinen, erilaisia aineistonkeruutapoja (yksilö- ja ryhmähaastattelut, kysely) hyödyntävä tutkimus tarjoaa tähän yhden ratkaisun. Prosessuaalisen tiedon rakentuminen todentuu vaiheittaisesti etenevässä aineiston keräämisessä. Yksilöhaastattelut tuottavat yksilöllistä, henkilökohtaista, paikallistuvaa tietoa. Yksilöhaastattelujen avaama tieto kumuloituu lomakekyselyn kontekstuaalisesti rakentuvassa tiedossa, jota täydentää ja vahvistaa fokusryhmähaastattelussa syntyvä vuorovaikutuksellinen, jaettu, vastavuoroinen ja kontrolloitu tieto. Prosessissa rakentuu teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluja koskeva, situationaalisesti kumuloitua tieto.

Internetin kautta käytettävät eli teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut on määrätietoisesti sisällytetty useisiin kansallisiin strategioihin. Esimerkiksi *Tulevaisuuden verkottuva Suomi (2005)*, *Arjen tietoyhteiskunta Toimintaohjelma 2008–2011 (2008)* tai *Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia 2007–2015 (2006)* sisältävät kaikki pyrkimyksen lisätä teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluita. Mia Toivasen (2006) mukaan sähköisten asiointipalvelujen määrä ja merkitys ovat poliittiseen tahtotilaan nähden kuitenkin vähäisiä. Tutkimuksellisesti teknologiavälitteiset palvelut muodostavat haasteellisen kentän moniulotteisuutensa ja niitä kohtaan latautuneiden odotusten vuoksi. Hyvinvointia ja hyvinvointipalveluja

voidaan tukea ja vahvistaa käyttämällä teknologisia sovelluksia, mutta se edellyttää toimintaa ohjaavien ohjelmien ja arjen käytäntöjen lähentymistä. Teknologiavälitteisyyteen liittyvää mystisyyttä voidaanakin häivyttää, konkretisoida ja arkipäiväistä sekä kokemuksellisesti että tutkimuksellisesti.

Olen asettanut tehtäväkseni pohtia teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tutkimuksen metodologisia ja metodisia kysymyksiä. Jätän sisällöllisen tarkastelun artikkelin ulkopuolelle, eli en ota kantaa esimerkiksi teknologiavälitteisten palvelujen käytettävyyteen, organisointiin, suunnitteluun, tekniseen toteutukseen tai muihin tuottajan sekä käyttäjän näkö-

kulmasta erittäin tärkeisiin palveluominaisuuksiin.

Käytettävien tutkimusmetodien on resonoitava tutkimuskohteen kanssa tuottaakseen relevanttia tietoa (Kinnunen ym. 1993). Teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluja tutkittaessa tarvitaan tutkimusmetodeja, joilla saadaan tutkittavasta ilmiöstä eri näkökulmista tuotettua tietoa sekä mikro- että makrotasolla. Ne eivät ole tavoitettavissa yksiselitteisesti ja uusi tapa tuottaa palveluja edellyttää moniulotteisesti rakentuvaa tutkimusta. Tässä tutkimuksessa analyysi kohdentuu haastattelemieni kyläläisten ajatuksiin teknologian ja hyvinvointipalvelujen yhteensopivuudesta, mikä parhaimmillaan vahvistaa kyläläisten osallisuutta ja mahdollistaa erilaisten toimintajärjestelmien (Luhmann 2004) rakentumisen arjen sujuvuutta tukemaan. Pohdintani pohjautuu väitöskirjatutkimukseni aineistoihin. Olen lähestynyt ilmiötä haastattelututkimuksen keinoin yhdistäen erilaisia aineistonkeruutapoja: yksilöhaastattelut (n = 18), lomakekysely (n = 255) ja fokusryhmähaastattelut (n = 2). Aineiston monipuolisuus haastaa minut tutkijana pohtimaan aineistojen avaaman tiedon keskinäisiä suhteita. Lukiessani ja analysoidessani aineistoa olen löytänyt itseni yhä uudelleen pohtimasta teknologiavälitteisiin hyvinvointipalveluihin kietoutuvaa tietoa sekä tiedon rakentumisprosessin tutkimisen haasteita.

Monimetodinen aineistonkeruu avaa tilaisuuden tarkastella tutkittavaa kohdetta eri näkökulmista mahdollistaen yksilö-yhteisö-ympäristö -suhteiden esiin tuomisen. Yksilöhaastatteluilla aloitettu aineistonkeruu on täydentynyt kyselylomakkeella saaduilla tiedoilla, ja sen pohjalta on rakennettu fokusryhmähaas-

tattelujen teemat. Tieto on siten rakentunut ja täydentynyt asteittaisesti. Paikannan aineistojen keskinäisen suhteen sisällöllisen analyysin osalta siten, että miellän kvantitatiivisin menetelmin saadut tiedot taustoittavaksi (esim. Pohjola 1994; Kyngäs 2000). Koska tässä artikkelissa tarkastelun kohteena on tiedon rakentumisprosessi, aineistojen keskinäinen suhde tasapainottuu.

Pohdin, kuinka tutkija tavoittaa tutkimuksellisilla ratkaisuilla kyläläisten ajatukset teknologiavälitteisesti tuotetuista palveluista. Artikkelissa mielenkiintoni kohdistuu aineistojen keräämisvaiheeseen, jolloin katseeni tarkentuu tiedon rakentumiseen, ei tutkimustuloksina konkretisoituvaan tietoon. Haen vastausta siihen, millaista tietoa erilaisilla tutkimuksellisilla valinnoilla saadaan kyläläisiltä teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista.

TEKNOLOGISOITUVAT HYVINVOINTIPALVELUT TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Tutkimuksen näkökulmasta sisällöllisesti suhteellisen vakiintumaton ja usein tutkimuskohtaisesti määrittyvä hyvinvointipalvelujen käsite muodostaa haasteellisen toimintakentän. Käsitteenä hyvinvointipalvelut on moniulotteinen ja monisäältäinen (Kilpeläinen & Pohjola 2007, 55–66; Kinnunen 1998, 25–37). Pelkistään hyvinvointipalvelujen yhdeksi osaksi luettavien sosiaalipalvelujen määrittely vaihtelee (Haverinen 1999, 50–53; Muuri 2008; Vuoti 2011, 44–48). Suppeasti ymmärrettynä hyvinvointipalvelut voidaan määritellä tarkoittamaan sosiaali- ja terveyspalveluja. Laajennettuna ne pitävät sisällään edellisten lisäksi muun muassa koulutus- ja sivistyspalvelut sekä

muut ihmisten turvallisuuteen, viihtyvyyteen ja itsensä toteuttamiseen liittyvät palvelut. Hyvinvointipalvelut voidaan määrittää myös tarveteoreettisesti, jolloin niillä vastataan joko suppeasti perustarpeisiin tai laaja-alaisemmin yksilöllisiin vaateisiin. (Niemelä 1994, 13–18; Kinnunen 1998, 31–34; Maunus 1999, 9; Laitinen & Pohjola 2001, 45; Siltaniemi ym. 2007, 13–14.)

Tässä artikkelissa määrittelen hyvinvointipalvelut empiirisesti siten kuin tutkimukseen osallistuneet kyläläiset nämä palvelut määrittivät. Kylälaisten määrittely vertautuu lähes yhtenevästi edellä kuvattuun hyvinvointipalvelujen laaja-alaiseen määrittelyyn. He näkivät peruspalvelut eli terveys- ja sosiaalipalvelut sekä koulutuksen kaikille kuuluvina palveluina, siis universaaleina palveluina. Näiden lisäksi he lukivat hyvinvointipalveluihin kuuluvan myös kulttuuri-, liikunta- ja harrastusmahdollisuuksiin liittyvät palvelut, joiden tarjoaminen kuului heidän mielestään niin julkiselle, kolmannelle kuin yksityisellekin sektorille. He siis määrittivät hyvinvointipalvelut laajasti, yksilöllisiin ja yhteisöllisiin tarpeisiin vastaavina palveluina. (Kilpeläinen & Pohjola 2007, 55–58.)

Palvelutarjonnan osittainen siirtäminen internetiin on synnyttänyt teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut. Teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen teknologia toimii taustalla, osittain palveluntuottajan tai käyttäjän hallinnan ulkopuolella, ulkopuolisten toimijoiden tuottamana. Teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen etuna on, että niiden tuottaminen ja käyttäminen ovat keskenään paikkariippumattomia. Tuotanto voi olla lähellä tai etäällä, mutta palvelun käyttäjälle paikka on näkyvästi merki-

tyksellinen: hän voi hyödyntää palvelua kotona, julkisissa tiloissa tai periaatteessa vapaavalintaisessa paikassa sillä edellytyksellä, että siellä on toimiva infrastruktuuri eli tarvittava laitteisto ja riittävän nopeat verkkoyhteydet. Parhaimmillaan tämä avaa kyläläisille mahdollisuuden toimia omana yhteisönä ja järjestelmänä (Luhmann 2004; Kilpeläinen 2009) teknologistuvassa yhteiskunnassa.

Teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen käyttö todentuu internetin kautta. Timo Kopomaan (2005) tavoin sisällyttän tiedon välittämisen sekä sähköisen asioinnin koko kirjossaan teknologiavälitteisiin hyvinvointipalveluihin. Haastattelemani kyläläiset pohtivat erilaisia sähköisten palvelujen käyttömahdollisuuksia omassa arjessaan. He näkevät tiedon hakemisen tärkeänä verkon tarjoamana palveluna, samoin pankkiasioinnin ja pohtivat mahdollisuuksia toteuttaa kunnan tuottamia palveluja verkossa. Teknologiavälitteiset palvelut eivät muodosta yhteneväistä määrittelyä, vaan jokainen suhteuttaa ne omaan arkeensa, jolloin niiden kirjo muodostuu laajaksi.

Verrattuna sosiaalialaan terveydenhuolto on ollut edelläkävijä teknologia-avusteisissa ja -välitteisissä palveluissa. Asiakastiedot kulkevat verkossa ja esimerkiksi telelääketieteen mahdollistama videovälitteinen terveystietojen etäseuranta on vähentänyt potilaiden matkustamista, jolloin arki on sujuvaa. Sosiaalialalla sähköisten palvelujen tarjonta on painottunut neuvontaan ja ohjaukseen, vaikka sähköinen asiointi parhaimmillaan parantaa viranomaisten tavoitettavuutta ja palvelujen saatavuutta. Viime vuosina informaatioteknologian käyttö sosiaalityössä, esimerkiksi asiakaskohtainen verkkoneuvonta suojatussa yhtey-

dessä, on lisääntynyt. (Nikunlassi 2008, 104–106; Heikkonen & Ylönen 2010, 123–126; Kuronen & Isomäki 2010, 185–188.)

Hyvinvointipalvelut ja teknologia ovat koko ajan läsnä näkyvästi ja näkymättömästi kansalaisten arjessa. Teknologiavälitteiset palvelut eivät kuitenkaan yksiselitteisesti kiinnity mihinkään paikkaan, tilaan tai teoriaan. Teknologiaa ei yleensä pohdita tietoisesti – ainakaan sen toimiessa. Niinpä arjen palveluihin liittyvien teknologiavälitteisten palvelujen tavoittaminen ja avaaminen käyttäjien näkökulmasta tutkimuksellisesti on haasteellista. Muutoksessa ja muovautumassa olevan toimintakulttuurin tutkiminen asettaa myös tutkimukselle vaateita.

Sivukylien kontekstissa tarkasteltuna teknologiavälitteiset palvelut muodostuvat mielenkiintoisiksi paradoksaalisuutensa vuoksi. Harvaan asutuilla alueilla sähköiset palvelut hyödyttäisivät kansalaisia parhaiten, mutta alueellisesti teknologiakehitys on jakautunut epätaasa-arvoisesti siten, että harvaan asuttujen alueiden tekninen ja teknologinen valmius on taajaan asuttuja alueita vähäisempää (Grimes 2000, 17; Toivanen 2006, 88).

AINEISTO JA TUTKIMUKSELLISIA SITOUKUKSIA

Tieto on sidoksissa vallitsevaan aikaan ja yhteiskuntaan (Liljeström 2004, 11), mutta myös paikkaan (esim. Granfelt 2004, 144–145). Huomioni kiinnitty kylissä muodostuvaan tietoon teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista. Lähtökohtanani onkin teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista sivukylien

arjessa ilmentyvän ja kyläläisten tulkitsemien tiedon tutkimiseen liittyviä metodologisia kysymyksiä. Tieto rakentuu kyläläisten arjessa, ongelmissa ja toimivissa käytännöissä. Myös kylien elämä suhteutuu sisäisessä ja ulkoisessa vuorovaikutuksessa toiminnallisesti yhteiskuntaan (Luhmann 2004). Näin ollen tutkimuskaan ei voi olla irrallaan yhteiskunnasta ja kyläläisten arjesta, vaan metodisten ratkaisujen on rakennuttava niiden pohjalta.

Aineiston keräämisellä on ollut ulkoisten ja sisäisten toimijoiden asettamat reunaehdot. Aineiston keruu kiinnittyi alueella toteutettuihin kehittämis- ja tutkimushankkeisiin. Ensimmäinen vaihe oli osa tutkimusprojektia, joka mahdollistui osana Kylä – Elämän keskus -hankekokonaisuutta¹. Vuosina 2003–2007 toteutetussa tutkimusprojektissa kohdekylät olivat sivukyliä harvaan asutulla maaseutualueella Itä- ja Pohjois-Lapissa. Tiedon rakentamisen kannalta merkittävää on, että kaikki 18 haastatettavaa olivat aktiivisesti mukana kylätoiminnassa, mikä olikin yksi merkittävä valintaperuste haastatteluun osallistumiselle. Yksilöhaastatteluista kertyi purettuna yhteensä 325 sivua. Kyläläisten haastatteluissa teemoina olivat arviointi omasta kylästä asuinpaikkana, hyvinvointipalvelut yleisesti sekä informaatioteknologian tarjoamat mahdollisuudet kylissä.

Tiedon tuottamiseen vaikuttavat mukana olevien kiinnostus ja into tutkittavaan aiheeseen. Yksilöhaastattelut kytkeytyivät kiinteästi isompaan hankkekokonaisuuteen. Haastateltavat olivat kehittämisestä kiinnostuneita, aktiivisesti kylätoiminnassa mukana olevia kyläläisiä, jotka olivat kiinnostuneita uudenlaisista

hyvinvointipalvelujen tuottamismahdollisuuksista kyläpalvelujen kehittämiseksi.

Toisen vaiheen tiedonkeruu paikantui kahteen, etäällä Rovaniemen kaupungin keskustasta sijaitsevaan palvelukylä- tai siihen verrattavissa olevaan tilastoalueeseen. Palvelukyläalue muodostuu toiminnallisesti paikantuvasta keskuskylästä ja sitä ympäröivien pikkukylien yhteenliittymästä. (Yhdistyneen Rovaniemen... 2006, 25.)

Keräsin aineistoa sekä vuonna 2008 toteutetuilla talouskohtaisilla lomakekyselyillä (n = 255, vastausprosentti 52) että fokusryhmähaastatteluilla (2008 ja 2009). Lomakkeen keskeisinä teemoina olivat kyläläisten kokemukset asuinympäristönsä arjen sujuvuudesta ja turvallisuudesta sekä millaisia mahdollisuuksia informaatioteknologia ja sähköinen asiointi tarjoavat hyvinvointipalvelujen järjestämisessä. Toteutin lomakekyselyn yhdessä Kylä kaupungissa -tutkimusprojektin (Kylä kaupungissa -hankesuunnitelma 2006) tutkijan kanssa.

Lomakekyselyt lähetettiin kahden Rovaniemen palvelukyläalueen jokaiseen talouteen. Näin ollen vastaajana saattoi olla kuka tahansa taloudessa asuva, mikäli taloudessa asui useampi kuin yksi henkilö. Vastaajista naisia oli 46 prosenttia ja miehiä 54. Vastaajien ikäjakauma oli samansuuntainen kuin palvelukyläalueiden kyläläisten ikärakennekin. Lähes puolet vastaajista oli 40–64-vuotiaita, reilu kolmannes 65–79-vuotiaita ja vajaa kymmenen prosenttia vastaajista oli joko 39-vuotias tai nuorempi tai 80-vuotias tai vanhempi. Taluskoot vaihtelivat siten, että 30 prosenttia vastaajista oli yksinasuvia, 40 prosenttia asui kahden

hengen taloudessa ja 30 prosenttia useamman hengen taloudessa.

Halukkuutta osallistua fokusryhmähaastatteluihin kysyttiin lomakekyselyn yhteydessä. Ensimmäisellä kyläalueella halukkuutensa ilmoitti 30 vastaajaa 143:sta ja toisella alueella 112 vastaajasta 15 ilmoitti halukkuutensa olla haastattelu-ryhmässä. Osallistujat valittiin siten, että fokusryhmissä oli edustettuna kyläläiset laajasti sekä sukupuolen että iän perusteella. Valinnoissa pyrittiin siihen, että fokusryhmät vastaisivat mahdollisimman hyvin kyläalueiden väestön ikä- ja sukupuolijakaumaa. Valintaa ohjasi ajatus, että heterogeeninen ryhmä kyläläisiä tuottaisi keskustelussa monipuolisia näkökulmia (Smithson 2008, 359). Ensimmäisessä haastattelussa oli seitsemän osallistujaa, kolme naista ja neljä miestä. Toisessa haastattelussa oli mukana kaksi naista ja neljä miestä. Haastateltavat eivät välttämättä tunteneet toisiaan hyvin, mutta kyläläisinä kukaan ei ollut täysin tuntematon toisille osallisille. Fokusryhmähaastattelujen teemat mukailivat kyselylomakkeen sisältöä. Litteroituna näistä kahdesta haastattelusta kertyi yhteensä 133 sivua tekstiä.

Pitkällä aikavälillä toteutunut aineistonkeruu on mahdollistanut kumulatiivisesti etenevän, prosessuaalisesti rakentuvan tiedon tuottamisprosessin. Ensimmäisenä kerättyjen yksilöhaastattelujen tuottama tieto vaikutti toisessa vaiheessa toteutettuun kyselylomakkeeseen, joka puolestaan rakensi fokusryhmähaastattelujen sisältöä. Yhdynkin Alan Brymanin (2008, 268–269) näkemys sen siitä, että kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten tutkimusmetodien käyttö täydentää rakentuvaa tietoa ja mahdollistaa odottamattomien

tulosten tavoittamisen (ks. myös Lehto 1998, 225).

Tutkimustani ohjaava konstruktionistinen ajattelu kytkeytyy elämänkulun situationaalisuuteen. Ihminen rakentaa olemassa olevan ympärille kerrostumina omaa elämäänsä jatkuvassa sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa toisten kanssa (Berger & Luckmann 1995). Rita Jähin (2004, 57–61) tavoin ajattelen haastateltujen kyläläisten välittävän omaa arjen todellisuuttaan tutkijalle kielen avulla. He kuvaavat toimintaansa ja tekemistään käyttäen kieltä välineenä, jolloin mahdollistuu kyläläisten näkemysten tutkiminen koskien teknologiavälitteisiä hyvinvointipalveluita. Jos haastatteluteemat olisivat kohdentuneet hyvinvointipalveluihin yleisellä tasolla, en ehkä olisi tavoittanut teknologiaulottuvuutta. Kirsi Juhilan (2007, 112–116) sanoin rakennan omaa tulkintaani vuoropuhelussa muun muassa aineiston, tutkimusprosessin aikana toteutuneiden kohtaamisten, oman tietämykseni ja yhteiskunnan kanssa.

Tutkijan toimintaan vaikuttavat – halusipa sitä tai ei – oma ymmärrys ja näkemykset tutkittavasta ilmiöstä, joiden tiedostaminen on osa tutkimuksen eettisyyttä (Oinas 2004, 221; Alasuutari 2005, 148–149). Tekniikka ilmenee tutkijalle tekniikkana, mikäli se ei ole sulautunut arjen toimintoihin. Uutta teknologiaa tarkastellaan suhteessa tuttuihin toimintatapoihin, kunnes niistä yhdessä kutoutuu luonnollinen osa arkea. (Peteri 2006, 359–361.) Tutkimuksen kannalta oli siis relevanttia määrittellä temaattiset suunta-
viivat jo etukäteen, jotta aineistonkeruu onnistuisi. Tätä määrittelyä ohjasi hankkeiden ja aiemman tutkimuksen pohjalta muotoutunut ymmärrykseni teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista.

Tutkimuksellisesti on ollut tärkeää, että olen tiedostanut teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tuottamia jännitteitä suomalaisessa hyvinvointipalvelukulttuurissa. Kasvokkaiseen palveluun ja vuorovaikutukseen perustuvassa lähes yksiarvoisessa palvelutarjonnan toimintakulttuurissa teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut voivat muodostua uhkakuvaiksi. Se rikkoo tutut ja turvalliset toimintamallit tuottaen toimijoille, sekä palvelun tuottajille että käyttäjille (Kallinikos 2006, 154–163; Kilpeläinen & Sankala 2010), uudenlaisen osaamisen vaateita ja toimintamalleja, jotka edellyttävät tietämyksen ja tiedon täydentämistä prosessissa (Peteri 2006, 55).

TIEDON RAKENTUMINEN...

Tieto on sidoksissa ihmisen elämään rakentuen vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Tieto ja sen tulkinta kontekstoituu situationaalisesti, ajallisesti ja paikallisesti. Ymmärrykseni situationaalisuudesta nojautuu Lauri Rauhalan (1996; 2005) määritelmään eli tulkitseen sen ilmestyvän yksilöllisenä kietoutumisenä ympäröivään maailmaan ja elämäntilanteeseen; ihmisen suhteutumisenä omaan situaatioonsa. Näen situationaalisuuden tietyllä tapaa paikallisuuden ja ajallisuuden yläkäsitteenä, jossa ihmisen situaatio sisältää konkreettisen ympäristön mutta myös aineettoman läsnäolon, esimerkiksi elämänkulun aikana tehdyt valinnat sekä annettuina tulleet olosuhteet. Tutkijana haasteeni on etsiä tutkimuksellisia ratkaisuja, jotka tunnistavat situationaalisuuden ajallisuutta ja paikallisuutta.

Kylä ja koti ovat informanteille erilaisia mutta läheisiä tiedon rakentamisen paik-

koja, joihin informaatioteknologia kiinnittyy. Kylä näyttäytyy minulle tutkijana paikkana, jonka haastateltavat hahmottavat osaksi omaa arkeaan. Silti, mitä henkilökohtaisempaa ja kokemukseen kiinnittävää tietoa haetaan, sitä lähemmäs haastateltavan omaa elämää on mentävä. Haastattelujen etuna on, että tutkijana minun on helppoa palauttaa mieleen kyläläisten arki pitkänkin ajan kuluttua, kun pystyn kytkemään haastateltavat heidän omaan arkiympäristöönsä.

Sari Tuuvan (2003, 93–94) mukaan pohjoismaissa arki paikantuu kodin lisäksi lähiympäristöön, jolloin arki sisältää muutakin kuin brittiläisen tulkintaperinteen mukaisen kotiympäristön. Yhdyn Tuuvan näkemukseen siitä, että arki rakentuu teoilla ja tulkinnoilla ja linkittyy kiinteästi kotiin. Virve Peteri (2006, 114–117) määrittelee kodin paitsi fyysiseksi asuinpaikaksi, myös käsitteelliseksi systeemiksi, jolla voidaan tulkita arkielämää. Tulkitsen kylän yhteisöksi, jossa arjen sujuvuuden edistämistä tavoittelevat teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut ovat läsnä joko yksityisesti fyysisessä kodissa tai yhteisöllisesti paikallisina käytäntöinä rakentaen osaltaan kyläläisten arkea.

Esimerkiksi lomakekyselyyn vastanneista 10 prosenttia oli elänyt nykyisessä asuin-
kylässään yli 70 vuotta ja alle kymmenen vuotta kylässä asuneita oli kaksi kymmenestä. Vastaaajien elämä on siten rakentunut vahvasti kyläyhteisössä. Tällöin tuotettu tieto voidaan ymmärtää paikallisesti vahvistavana ja kumuloituvana tietona. Edeltävän lomaketutkimuksen alustavat tulokset ohjasivat fokusryhmähaastattelua sisällöllisesti. Ryhmässä mukana olivat esittivät kysymyksiä lomakkeesta ja

keskustelun tematiikka rakentui lomakkeen teemoihin.

Tutkijan, informanttien ja tiedon paikantamista sekä paikantamista voidaan lähestyä useista eri näkökulmista. Tutkija tuo vuorovaikutukselliseen tiedon rakentumisprosessiin oman tietämyksensä ja olettamuksensa. Paikantaminen kirkastaa tutkimuksen lähtökohtia ja tutkijan sitoumuksia, mutta myös informanttien position tunnistaminen on merkityksellistä. (Ronkainen 1999, 117–121.) Kyläläiset tiedon tuottajina ovat tiedon rakentumisprosessin ytimessä. He jäsentävät ja rakentavat orientaatiotaan haastatelussa oman elämäntilanteensa viitekehyksen luomin reunaehdoin. Tutkimuksellisesti tiedon tuottaminen kontekstoitui haastateluille ihmisille tuttuihin paikkoihin kotiin tai kylän yhteisiin tiloihin. Tämän voi tulkita helpottaneen haastateltavien osalta myös muuta tiedon paikantamista: kytkentä arkeen oli näkyvillä ja läsnä koko haastattelun ajan.

...TEKNISTYVÄSSÄ KODISSA YKSILÖHAASTATELUISSA...

Tutkimusmaailmassa vallitsee melko yhteneväinen ymmärrys siitä, että onnistunut tiedon tuottaminen edellyttää haastateltavan ja haastattelijan välistä luottamuksellista suhdetta (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 41–42), joka pohjautuu vapaaehtoisuuteen. Teknologiavälitteisten hyvinvointipalveluiden kehittämishankkeissa haastateltavien saanti oli helppoa. Haastattelijana minulle jäi vaikutelma, että haastatteluun osallistuneet kokivat tilanteet mukavina. Yksi yksilöhaastateltavista pohti osallistumistaan tuokion, mutta tuli kuitenkin mukaan. Aloitustunnustelujen jälkeen haastattelu

etenivät vuorovaikutteisesti keskustellen. Joskus kävi niin, että haastateltava alkoi ”virallisen” haastattelun loputtua kertoa lisää haastatteluteemoihin liittyvistä asioista ja yhden haastateltavan kanssa sovimme nauhurin uudelleen käynnistämistä, jotta hänen tuottamansa tieto tulisi tallennettua tutkimukseen. Nämä haastateltavien toiveesta vielä tallennetut keskustelut toivat tietoa, jota haastateltavat halusivat erityisesti painottaa. Jäin pohtimaan, johtuiko virallisen haastattelun ulkopuolelle sijoittuva tiedon jakaminen siitä, että tallentaminen tehtiin haastateltavan, ei haastattelijan ehdoilla.

Haastattelun tekeminen toisen kodissa asettaa tutkijan pohtimaan omaa asemaansa ja tutkimisen eettisyyttä. Oikeuttaako tutkimus menemään ja ottamaan toisten aikaa toisen omissa yksityisissä elinpiirissä? Kuinka koti haastattelupaikkana toimii? Yllätyin joka kerta siitä, kuinka ystävällisesti, välillä jopa innokkaasti minut tutkijana otettiin vastaan, vaikka olin itse miettinyt kovasti sitä, miten haastattelijan tulon suhtaudutaan. Koti haastattelupaikkana luo erityisen jännitteen tilanteeseen, kuitenkin ehkä enemmän tutkijalle kuin haastateltavalle. Haastattelijan ja haastateltavan välistä valta-asetelmaa ja haastattelun hallintaa (Virokannas 2004, 16) purkaa haastattelun tekeminen haastateltavan kotona. Vähemmän intiimissä, virallisemmassa tilassa toteutetussa haastattelussa haastattelijalla on enemmän valtaa ja vastuuta haastattelun kulusta; tilanteen rakentuminen voi painottaa haastattelun ja haastattelijan ehdoilla. Sen sijaan toisen kotona toteutettuna tilanne saa toisenlaisia reunaehdoja: haastattelu etenee enemmän haastateltavan ehdoilla, tilanne- ja tapahtumasidonnaisesti. (Jähi 2004, 68.) Tällöin kysymys kunnioittamisesta ja

haastateltavien arvostamisesta on tutkimuksellisten ratkaisujen keskiössä.

Useimmiten haastattelu etenee myös tiettyjen rituaalien rytmittämänä siten, että vähintään aloitus ja lopetus ovat osallisille selkeästi näkyviä (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 23–25). Haastattelujen kulkuun vaikuttavat kodin toimintamallit, jolloin tilanteet ovat alttiita oheis- ja rinnakkaistaapahtumille. Kuten Susanna Helavirralla (2007), myös minulle avattiin kodin toimintakulttuuria ja -tapoja haastattelujen aikana. Haastattelut etenivät mukautuen kodin tapahtumiin: lapset keskeyttivät, puhelinsoitot katkoivat haastatteluja, kahvinkeitto antoi ajattelulle tilaa. Haastattelun eteenpäin vieminen katkojen jälkeen oli ajoittain tarkkuutta vaativaa ja kesken jääneiden asioiden mieleen palauttaminen oli kriittinen piste tiedon keruun ja sen eheyden kannalta. Koin olevani haastateltajana etuoikeutettu, sillä haastateltavalle tuttu toimintaympäristö näyttäytyi tiedon tuottamisen kannalta vapauttava elementtinä auttaen haastateltavia pohtimaan asioita ja niiden merkityksellisyyttä monipuolisesti, omaan arkeensa kiinnittyneenä.

Yksilöhaastatteluissa haastateltavat tuottivat tietoa hyvinvointiin liittyvistä palveluista mutta myös käytettävissä olevasta teknologiasta. Haastateltavat tarkastelivat asioita oman elämänsä ehdoilla sitoen ne omaan elämäntilanteeseensa. Merkityksellistäminen tapahtui suhteessa omaan elämään (Uotinen 2005, 117). Haastateltavat pohtivat arjen rutiiniensa avulla esimerkiksi yhteydenpitoa ja asioiden hoitoa yleisellä tasolla. Konkreettisesti läsnä oleva arki havainnollisti ja konkretisoi tuotettavaa tietoa ja oli osallisena tiedon rakentumisessa.

Kylälaisten haastatteluissa vallitseva yksilökeskeinen näkökulma kiinnittyi saumattomasti paikallisuuteen ja situationaalisuuteen. Yksilöllinen tiedon rakentuminen ei ollut esteenä nähdä paikallisia tai alueellisia hyvinvoinnin edellytyksiä, vaan haastateltavat hahmotivat samanaikaisesti hyvinvointipalveluita muun muassa lähiyhteisönsä eli kylän näkökulmasta. He pohtivat, mitä hyvinvointipalvelut merkitsevät kylän olemassa ololle, mistä ollaan valmiita tinkimään ja millä ehdoilla?

...TALOUKSISSA LOMAKEKYSELYLLÄ...

Talouskohtainen lomakekysely toteutettiin yksilöhaastattelujen jälkeen kahdella palvelukyläalueella. Aineiston keruun kohdekylien vaihtamisella haettiin sekä tiedon yleistettävyyttä että validiutta, sillä osa kysymyksistä rakennettiin yksilöhaastatteluissa esiin nousseiden teemojen pohjalta. Kyselylomakekaan ei ole neutraali tiedon hankintatapa, vaan se rakentuu erilaisissa suhteissa (Ronkainen 2004, 49), joita ovat suhde tutkijaan ja hänen ymmärrykseensä tutkittavaan asiaan, aiempaan tutkimukseen sekä teoreettisiin lähtökohtiin ja käsitteisiin. Kyselyssä käytetyt käsitteet ohjaavat vastaajaa, vaikka tutkijalla ei ole takeita siitä, että vastaaja on ymmärtänyt käsitteet tutkijan tarkoittamalla tavalla. Yhtä lailla kysymysten esittämisjärjestys ohjaa vastaajan ajattelua. Lisäksi vastaamista ohjaavat tutkijan antamat valmiit vastausvaihtoehdot, jotka pakottavat vastaajat tutkimuksessa luotuun kehykseen. Vastausten tulkitsijana en voi tietää, miten vastaaja on ymmärtänyt kysymyksen (Helavirta 2011, 60), enkä toisaalta sitä, milloin ja missä tilanteessa vastaaja on vastauksensa antanut. Vastauksen sisältö voi suh-

teutua vastaamishetkeä edeltäneeseen onnistuneeseen tai epäonnistuneeseen teknologiakokemukseen, josta tutkijana minulla ei ole tietoa, vaan lomakevastaukset näyttäytyvät minulle faktoina, joita en voi tarkentaa. Vastaaminen on myös vastaajan ja lomakkeen välisen suhteen tulkinnan tulos, jolle vastauksissa tuotettu tieto rakentuu. Tutkimuksen johtopäätösten teko onkin tulkinnan tulkintaa (Kiikeri & Ylikoski 2011, 196–198).

Ensimmäisenä kysytyjen demografisten tietojen jälkeen lomake jakautui kahteen osioon. Ensimmäisen osan kysymykset koskivat turvallisuutta ja huolenaiheita, avun saantia tarvittaessa sekä vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksia. Toisen osan kysymykset liittyivät informaatioteknologian mahdollisuuksiin palvelutuotannossa sekä vastaajan omiin tottumuksiin käyttää teknologiaa. Olettavaa on, että lomakkeen kysymysten järjestys ohjasi vastaajia ajattelemaan loppupuolen teknologiakysymyksiä erityisesti vaikuttamisen ja osallisuuden näkökulmasta.

Lomakyselyn vastaukset ilmentävät sitä, mitä kysytään. Ne kertovat myös siitä, mitä ei kysytä. (Ronkainen 2004, 53.) Tieto rakentuu tämän jännitteen kautta ja lomake ohjaa tiedon rakentumista. Tutkijan tulkinta on aina mukana siinä, miten tutkija lukee lomakkeella saatuja, faktoiksi tulkittavia, tietoja. Toteutetussa kyselyssä lomakkeen viimeisenä kysymyksenä oli *Mielipiteeni teknologias- ta -asennepatteristo*, josta olen koostanut *teknologia auttaa selviytymään arjessa* -summamuuttujan käytettäväksi aineiston sisällöllisessä analyysissä. Käytän tätä muuttujapatteristoa esimerkkinä analysoidessani lomakkeen muuttujien takana olevia tekijöitä.

Asennepatteristoa edeltävät kysymykset ovat ehkä ohjanneet vastaajaa tulkitsemaan abstraktia teknologia-käsitettä tietyllä tavalla. Edeltävissä kysymyksissä painottuvat viestintään liittyvät tekniset laitteet ja välineet, vaikka osa kysymyksistä koskeekin apuvälineitä kuten turvalaitteita. Tutkijan tulkinnan varaan jää kuitenkin, mitä vastaaja tulkitsee teknologian merkitsevän asennepatteristossa. Ovatko edeltävät kysymykset ohjanneet vastaajan ajattelemaan teknologiaa teknologiavälitteisten palvelujen määrittelyjen mukaisesti siten kuin tutkimuksen lähtökohdissa olen sen määritellyt.

Summamuuttujaan valitut muuttujat ovat teknologialähtöisiä. Kyselylomakkeen laatimista on ohjannut oletus siitä, että teknologia kiinnittyy positiivisena tekijänä myös sivukylien palvelutuotantoon ja asiointiin. Kysymättä jää, haluavatko vastaajat teknologiavälitteisiä palveluja sivukyliin. Kysymyksessä on siten jo sen laatimisvaiheessa näkökulmaistettu vastauksissa rakentuvaa tietoa. Kun tutkitaan kyläläisten suhtautumista teknologiavälitteisiin palveluihin, teknologian läsnäolo kysymyksissä on välttämättömyys, ilman sitä tutkijana todennäköisesti kadottaisin tutkittavan ilmiön. Oletukseni teknologiavälitteisten palvelujen arkipäiväistymisestä kyläläisten arjessa on näin tulkittuna tutkimuksen toteutuksen peruslähtökohta, johon tutkimus nojaa.

Lomakekyselyn tuottama informaatio antaa yhden ulottuvuuden teknologiavälitteisistä palveluista ja niitä koskevasta tiedosta. Kaipasin kuitenkin vielä enemmän ymmärrystä lisäävää tietoa tulkinnan tueksi. Tiedon rakentumisprosessi jatkui fokusryhmähaastatteluissa, joissa

pystyin täydentämään ja tarkentamaan jo saatua tietoa.

..JA FOKUSRYHMÄHAASTATTELUISSA KYLÄYHTEISÖISSÄ

Fokusryhmähaastattelut mahdollistivat yhteisöllisen tiedon tuottamisen teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista. Kyläläisten halukkuutta osallistua fokusryhmähaastatteluihin tiedusteltiin lomakekyselyjen yhteydessä. Merkittävää oli, että haastateltavaksi valikoituminen koettiin tärkeäksi.

R: Ei olekaan moneen aikaan kutsua ollu. Siinähan on yllätystä kokonaan. Ja nythän tässä on kotona miettimistä. (fokusryhmä 1)

Fokusryhmähaastattelut toteutettiin kylissä kylätalolla tai muussa yhteisessä tilassa. Ne olivat luonteeltaan systemaattisempia, ehkäpä virallisempiakin verrattuna yksilöhaastatteluihin, vaikka tunnelma haastatteluissa oli rento. Haastateltavat saapuivat tilaan sovittuna aikana ja haastattelun päättyessä tapaaminen päättyi nopeasti: osallistujat lähtivät omille teilleen. Haastattelut toteutettiin tavallaan puolueettomalla alueella yhteisessä muttei kenenkään omassa tilassa, jolloin tilanteet ja tilaisuudet olivat yksilöhaastatteluja neutraalimpia, joskin järjestetyimmän oloisia.

Tulkitsen itse Anu Valtosen (2005, 223–224) näkemyksestä poiketen ryhmähaastattelun olevan enemmän kuin pelkästään haastattelijan vuoropuhelua jokaisen ryhmän jäsenen kanssa vuorotellen. Ymmärrän Rosalie Barbourin (2007, 2–3) ja Janet Smithsonin (2008, 364) tavoin ryhmähaastattelun olevan

kaikkien osallistujien välistä keskustelua ryhmässä sekä toisten mukana olevien aloittaman ajattelun innovointia ja jatkamista kontrolloidussa tilanteessa. Haastattelija voi aktivoida ja ohjata ryhmän keskustelua, mutta fokusryhmähaastattelu sisältää aina ryhmän sisäisen vuorovaikutuksen (Mäntyranta & Kaila 2008, 1512; Acocella 2011, 3). Onnistuessaan fokusryhmähaastattelut tuottavat vuorovaikutteista ja innovoivaa, joskin fokusryhmässä sisäisesti kontrolloitua tietoa.

Janet Smithsonin (2008, 368) mukaan fokusryhmähaastattelun vahvuutena on kollektiivinen ajatusten kehittäminen sekä keskustelun laajuus ja syvyys, joita ei välttämättä saavuteta yksilöhaastatteluissa. Se tuottaa kollektiivista tietoa. Michael Agar ja James MacDonald (1995, 80) puolestaan toteavat fokusryhmähaastattelun riskinä olevan tuotetun tiedon pintapuolisuuden sekä ryhmädynamiikan haasteet. Haastattelijan tehtävänä on huolehtia kaikkien osallistujien mahdollisuudesta osallistua keskusteluun ja antaa tilaa myös hiljaisille osallistujille, joskaan Smithson (2008, 365) ei näe hiljaisuutta välttämättä ongelmana.

Pertti Alasuutari (2001, 152) tulkitsee ryhmähaastattelun tuottavan näkyväksi erityisesti haastateltaville yhteisiä asioita, jolloin yksilöllinen näkemys väistyy keskustelusta lähes automaattisesti. Keskustelu ryhmässä antaa yksilöille tilaa vertailla omia näkemyksiä toisten ajatuksiin (Acocella 2011, 9, 11). Tämä oli havaittavissa myös tekemissäni fokusryhmähaastatteluissa. Osallisten tarkastelunäkökulma painottui yksilön ulkopuolelle kadottamatta kuitenkaan yksilön läsnäoloa. Situationaalisuus kiinnittyi haastatteluihin vahvasti. Haastateltavat puhuivat kylän näkökulmasta, vaikka

taustalla ilmeisen selvästi peilautui oma kokemuksellinen ymmärrys palveluista ja teknologiasta sekä niiden käytöstä arjen sujuvuuden tukemisessa kylätasolla. Haastateltavat tuottivat kriittistä tietoa kyseenalaistamalla toisten mielipiteitä ja palauttamalla ne puhujalle etenkin silloin, kun haastateltava toi puhtaasti yksilölähtöisiä kommentteja.

T: Joo, minun täytyy tunnustaa, että mie olin aika itsekäs kun mie vastasin tähän, vastasin itestäni.

P: Minun piti aina palata itteni siihen, että mie en nyt puhu yleisestä asiasta, vaan minun pitää omasta.

L: Mutta olen mie ajatellu näissä monissa kysymyksissä, niinku olen ajatellu koko väestön kannalta sen. Että en mie ihan itsekseni ole ajatellu.” (fokusryhmä 1)

Fokusryhmähaastatteluissa tuli näkyviin mukana olevien suhtautuminen teknologiavälitteisiin palveluihin ja teknologian hyödyntämiseen hyvinvointipalveluissa. Ryhmä valotti omaa tietämistään, mutta keskusteluissa tehtiin tiettäväksi myös sitä, mitä ei tiedetty. Haastateltavat reflektoivat oman arkielämänsä todellisuutta sosiaalisissa tilanteissa eli keskusteluissaan syntyvien merkitysten kautta. Vastavuoroisuus ja tiedon jakaminen olivat ryhmässä näkyvissä. Tulkitseen fokusryhmähaastatteluissa tuotetun tiedon olevan jaettua ja vastavuoroista tietoa.

MONIMETODISUUDEN LEIKKAUSPISTEESSÄ

Tieto rakentuu senhetkisen todellisuuden mukaisesti, mutta se myös vastavuoroisesti muokkaa todellisuutta (Leino 2011, 224). Aineiston kerääminen on ajoittunut pitkälle aikavälille, jossa yhden aineiston tuottama tieto pohjusti

aina seuraavaa vaihetta. Kumulatiivisesti rakentuneessa aineiston keruussa todentui tutkijan tulkinnan ja tiedon rakentumisen vastavuoroinen vuorovaikutus. Etuna oli myös se, että tutkijan tulkin-
taa yhdestä aineistosta pystyi testaamaan seuraavassa aineistonkeruuvaiheessa, jolloin tutkijalla on parempi mahdollisuus välttää samanaikaisesti kerätyn aineiston virheellisiä tulkintoja (Fielding & Fielding 2008, 556). Aineistonkeruun ajallinen kesto oli etu tutkijan ja aineiston välisessä suhteessa.

Yhtä lailla aika ja ajallisuus suhteessa tiedon rakentumiseen näyttäytyivät aineistoissa vähemmän merkittävinä, vaikka oletuksena voisi olla, että teknologian kehittyessä nopeasti myös muutokset muilla arjen elämisalueilla olisivat lähes samanvauhtisia erityisesti silloin, kun puhutaan teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista. Esimerkiksi yksilöhaastattelujen aikana (2005) oli käynnissä vilkas keskustelu laajakaistayhteyksien tulos-
ta myös kylille (Kilpeläinen & Pohjola 2007, 67–68). Hieman yllättäen keskustelu jatkui myös fokusryhmähaastatteluis-
sa (2008), ja samaa keskustelua käydään mediassa edelleen tämän artikkelin kirjoittamisen aikana (2011).

Yksilö- ja fokusryhmähaastattelut tuottavat erilaista tietoa teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista. Yksilöhaastattelut mahdollistivat teeman pohtimisen vastaajan itsensä näkökulmasta, kun taas fokusryhmissä tarkastelun painopiste oli enemmän yhteisössä eli kylässä. Siten yksilöllinen ja yhteisöllinen tieto teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista leikkaavat toisiansa näkyvästi fokusryhmähaastatteluis-
sa, joissa haastateltavat suhteuttivat omaa ymmärrystä toisten tietoon.

Erityisesti fokusryhmähaastatteluis-
sa oli nähtävissä yksilöllisen ja yhteisöllisen tiedon ristiriitainen suhde. Yhtäältä haastateltavat halusivat palveluja itselle, mutta toisaalta tarkastelivat asioita myös yksilötasoa laajemmasta näkökulmasta. Tätä näkökulmaa myös ylläpidettiin ja tehtiin näkyväksi haastattelujen aikana.

...että ne hommais sen päiväkodin niin tähän kylälle ja vanhuspalvelut siihen samaan yhteyteen... (fokusryhmä 2)

Toisin kuin yksilöhaastattelut, fokusryhmähaastattelut tarjosivat haastateltaville peilipintaa omien ajatustensa tarkastelussa ja mahdollistivat myös tietojen vaihtoa haastateltavien kesken. Fokusryhmähaastattelujen aikana tietoa rakennettiin vuorovaikutuksessa, yhteisesti ryhmän keskusteluissa.

Haastatteluaineistot tukevat tekemääni valintaa nostaa teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tematiikka omaksi osiokseen sekä kyselyssä että haastatteluis-
sa. Jo haastattelujen alussa oli hyvä tuoda esiin tutkimukselliset intressit, jotta haastateltavilla olisi ajatuksellisia kiinnostuksia kertahaastatteluis-
sa. Esimerkiksi puheeksi nousseiden pankkipalvelujen karkaamisesta kaupunkikeskukseen puheeseen tulee mukaan teknologian hyödyntäminen asioinnissa ja yhteydenpidossa kääntyen kuitenkin pian teknologian mukanaan tuomiin ongelmiin:

M: Tietokoneethan meillä pitäis olla kaikilla.

H: - - me ollaan justiin kahen linkin pahassa kulmassa tässä.” (fokusryhmä 2)

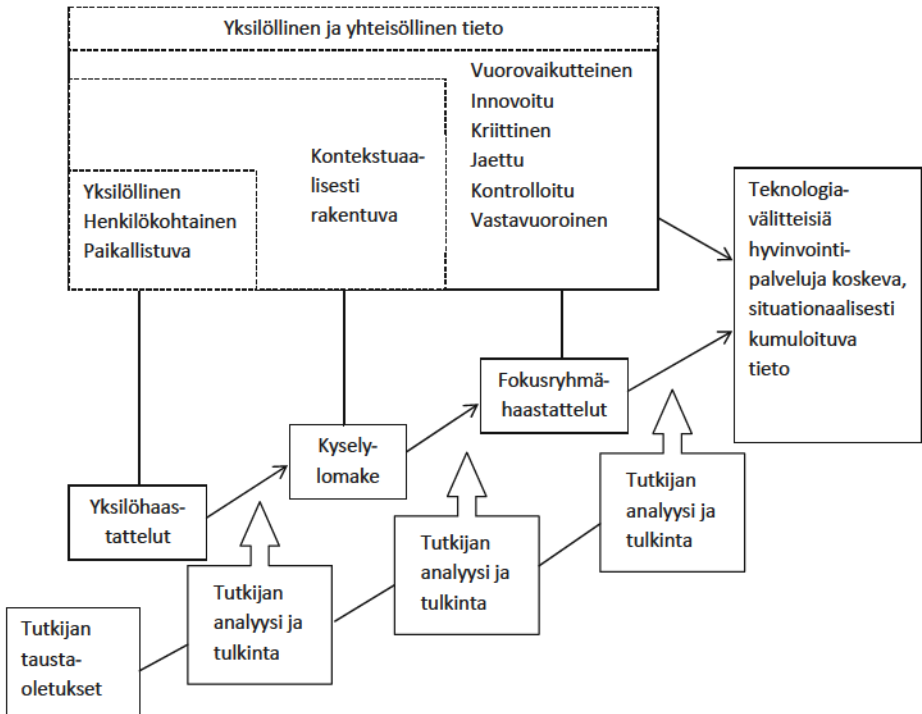
Haastateltavat ovat teknologiavälitteisten palvelujen käytössä ristiriitaisessa tilan-

teessa. He tiedostavat ko. palvelujen mukanaan tuomat edut, mutta arjessa niiden käyttäminen näyttäytyy ongelmallisena, mikä tuottaa kielteistä suhtautumista teknologiaan ja sen toimivuuteen. Ongelmista huolimatta haastateltavat tuottavat monipuolista tietoa arjen teknologiavälitteisistä palveluista. Tutkimisen kannalta olennaiseksi tulee se, miten tutkijana tulkitseen aineistoja ja tiedostan omat taustaoletukseni sekä niiden mahdolliset vaikutukset haastattelujen ja lomakkeiden suunnittelussa, toteuttamisessa ja analysoinnissa. Käytännössä se tarkoittaa siis sitä, miten tutkijana teen näkyväksi aineistoissa luettavissa olevan tiedon rakentumisen (kuvio 1).

Teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut kiinnittyvät osaksi arkea. Tutkimuksellisesti ne ovat keskiössä mutta arjessa ainoastaan yksi osa paikallisuutta, ajallisuutta ja kulttuurisuutta, siis arjen elämää. Tavoitteenani ollut hyvinvointipalvelujen teknologiapainotteinen tarkastelu sai haastatteluissa tilaa kätkemättä alleen haastateltavien näkemyksiä hyvinvointipalveluista yleensä.

POHDINTA

Artikkelissa olen tarkastellut teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tutkimista ja artikkeli pohjautuu väitöskirjaani

Kuvio 1. Prosessuaalisen tiedon rakentuminen.

varten keräämiini aineistoihin. Lähtökohtanani on ollut pohtia tutkimuksen mahdollisuuksia tavoittaa kyläläisten tietoa teknologiavälitteisistä hyvinvointipalveluista ja niiden roolista heidän arjessaan. Artikkelissa teen näkyväksi kyläläisten tiedon monimuotoisuutta ja sen rakentumista yksilöhaastatteluissa, kyse-lyssä ja fokusryhmähaastatteluissa.

Yksilöhaastattelut avasivat ja tukivat käsitystä ilmiön situationaalisuudesta, sen kontekstoitumisesta paikallisuuteen, aikaan ja arkeen. Koti näytti virittävän haastateltavien ajatukset omaan toimintaan ja arkielämään, jolloin voi olettaa, että haastateltavat tarkastelivat asioita lähtökohtaisesti arjen vaateiden välityksellä tuottaen yksilöllistä, omaan elämään paikallistuvaa tietoa. Yksilöhaastattelut nivoutuivat fokusryhmähaastatteluihin, joiden tuottama tieto paikantui yhteisölliseen tietoon. Kylän yhteisissä tiloissa tehdyt fokusryhmähaastattelut näyttäytyivät minulle tutkijana astetta neutraalimmilta, yhteisön eli kylän kannalta tarkasteleviksi kiinnitoiksi hyvinvointipalveluihin ja teknologiaan. Fokusryhmähaastattelut tuottivat vuorovaikutteista, jaettua ja vastavuoroista tietoa. Toinen fokusryhmähaastatteluista osoittautui myös kylien välisen yhteisöllisen toiminnan ja yhdessä tekemisen mahdollisena silloittavana aktivaattorina. Palvelukyläalueen eri kylistä tulleet haastateltavat pohtivat haastattelun lopussa yhteistyön uudelleenvirittämistä kylien välille. Vastaajien ja tutkijan vuorotulkintoina näyttäytyvä lomaketutkimus tuotti puolestaan talouskohtaisesti kontekstuaalisoituvaa tietoa.

Tiedon rakentumisprosessin näkyväksi tekeminen tutkimuksellisesti mahdollista osaltaan ihmisten osallisuutta omien

palvelujen kehittämiseen. Kylien arjessa tiedon rakentuminen ja sen perusteella syntyvä tieto läsnä olevasta teknologiasta ja hyvinvointipalveluista merkityksellistyy kyläläisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa mutta myös ulospäin suuntautuvassa vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa. Kyläläiset ovat tiedon tuottajia, välittäjiä sekä tiedon käyttäjiä, kun teknologiavälitteisiä palveluja hyödynnetään harvaan asutulla maaseudulla. Tutkimukseni tekee näkyväksi prosessuaalisen tiedon rakentumisen tutkimuksessa sekä rakentuvan tiedon moninaisuuden.

Teknologiavälitteiset hyvinvointipalvelut kytkeytyvät suomalaiseen palvelutuotantoon yhtenä kasvavana osana. Uudelaisten palvelujen käyttö vaatii totuttujen tapojen rikkomista ja uudelleenjärjestelyjä, joiden toteutumista tukee tiedon tuottaminen. Suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan rakentuva tieto vaikuttaa vastavuoroisesti yhteiskunnan muuttamiseen ja kehittämiseen. Tuotetut tietokäsitykset avaavat erilaisia ikkunoita teknologiavälitteisten hyvinvointipalvelujen tarkasteluun. Parhaimmillaan tutkittu tieto on yksi toimintaa mutta myös tutkimusta ohjaava elementti. On kuitenkin pidettävä mielessä, että tutkijalla on tulkintoja tehdessään käytössä ainoastaan rajallinen määrä tietoa tutkimuskohteestaan (Alasuutari 2011, 41), jota tutkija peilaa oman ymmärryksensä sekä teoreettisen viitekehyksen avulla suhteuttaen saamaansa tietoa ympäröivään yhteiskuntaan.

Nyky-yhteiskunnassa teknologiavälitteisillä palveluilla sekä niitä koskevalla tiedolla on oma merkityksellinen rooli kyläläisten arjen sujuvuuden rakentamisessa. Tutkimus välineellistyy tietyllä

tapaa tässä yhtälössä: sen avulla voidaan tukea yhteistä tiedon rakentumista ja toimijoiden ymmärryksen lisäämistä ky-läyhteisön arjesta ja sen toimivuudesta sekä toimijuutta tukevasta teknologiasta. Voidaanko siis tulkita Niklas Luhmannin (1990; 1995; 2004; Kilpeläinen 2009) ajatteluun nojautuen, että kylässä olisi erilaisia funktiojärjestelmiä, jotka toimivat omalakisesti, itsenäisesti, mutta resonoivat samanaikaisesti ympäröivän maailman kanssa tarjoten mahdollisuutta joko rakentaa sujuvaa arkea tai vetäytyä itsenäiseksi, muista välittämättömäksi funktiojärjestelmäksi, jonka tulevaisuutta ei voi maalata olevaisuuden kartalle?

VIITE

¹ Kyseessä on vuosina 2003–2007 toteutettu hankekokonaisuus, joka koostui kuudesta itsenäisestä, ajallisesti osittain yhtäaikaaisesti toteutetusta projektista (Kilpeläinen & Nikunlassi 2006, 2–4).

KIRJALLISUUS

Acocella, Ivana (2011) The Focus groups in social research: advantages and disadvantages. Quality and Quantity, Online first™. DOI 10.1007/s11135-011-9600-4.

Agar, Michael & MacDonald, James (1995) Focus groups and Ethnography. Human Organisation. 54 (1), 78–86.

Alasuutari, Maarit (2005) Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 145–162.

Alasuutari, Pertti (2001) Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Alasuutari, Pertti (2011) Miten kansalliset

kehityspolut yhtyvät. Esimerkkinä varhaiskasvatussuunnitelmien kotouttaminen. Teoksessa Marja Alastalo & Maria Åkerman (toim.) Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino, 39–61.

Arjen tietoyhteiskunta Toimintaohjelma 2008–2011 (2008) Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunta. http://www.arjentietoyhteiskunta.fi/files/48/Arjen_tietoyhteiskunta.pdf. Luettu 12.3.2011.

Barbour, Rosalie (2007) Doing Focus Groups. London. Sage.

Berger, Peter R. & Luckmann, Thomas (1995) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

Bryman, Alan (2008) Integrating Quantitative and Qualitative Research. How is it done? Teoksessa Vicki L. Plano Clark & John W. Creswell (toim.) The Mixed Methods Reader. Thousand Oaks, CA: Sage, 253–270.

Fielding, Jane & Fielding, Nigel (2008) Synergy and Synthesis: Integrating Qualitative and Quantitative Data. Teoksessa Pertti Alasuutari, Leonard Bickman & Julia Brannen (toim.) The SAGE Handbook of Social Research Methods. London: SAGE, 554–571.

Granfelt, Riitta (2004) Hetkeksi jaetut maailmat? Kokemuksia vankilasta ja tuetun asumisen yhteisöstä. Janus 12 (2), 134–154.

Grimes, Seamus (2000) Rural areas in the information society: diminishing distance or increasing learning capacity? Journal of Rural Studies 16 (3), 13–21.

Haverinen, Riitta (1999) Palvelusitoumukset ja hyvinvointijärjestelmän käänne. STAKES tutkimuksia 106. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Heikkonen, Hanna & Ylönen Katri (2010) Verkkopalvelujen hyödyntäminen sosiaalialan työssä. Teoksessa Anneli Pohjola, Aino Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.) Sosiaalityö, tieto ja teknologia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 113–130.

- Helavirta, Susanna (2007) Lasten tutkimus-
haastattelu. Metodologista herkkymistä,
joustoa ja tasapainottelua. Yhteiskuntapoli-
tiikka 72 (6), 629–640.
- Helavirta, Susanna (2011) Lapset hyvinvoin-
tiedon tuottajina. Tampere: Tampere Uni-
versity Press.
- Juhila, Kirsi (2007) Vuorovaikutuksessa on
kaikki, myös ohjaus. Teoksessa Merja Lai-
tinen, Elina Virokannas, Kirsi Juhila, Ilse
Julkunen & Antti Karisto: Suunniteltua ja
sattumaa. Väitöskirjojen synty sosiaalityön
tutkijakoulu ryhmissä. Rovaniemi: Lapin Yli-
opistopaino, 109–129.
- Jähi, Rita (2004) Työstää, tarinoida, selviytyä.
Vanhemman psyykinen sairaus lapsuuden-
kokemuksena. Acta Electronica Universitatis
Tampereensis 353. Tampere: Tampere Uni-
versity Press.
- Kallinikos, Jannis (2006) The Consequences
of Information. Institutional Implications
of Technological Change. Cheltenham: Ed-
ward Elgar.
- Kansallinen tietoyhteiskuntastrategia 2007–
2015 (2006) Uudistuva, ihmisläheinen ja
kilpailukyinen Suomi. http://www.tietoyhteiskuntaohjelma.fi/esittely/fi_FI/1142405427272/_files/75972407877173318/default/strategia_taitettu_final.pdf. Luettu 12.3.2011.
- Kiikeri, Mika & Ylikoski, Petri (2011) Tiede
tutkimuskohteena. Filosofinen johdatus tie-
teentutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Kilpeläinen, Arja (2009) Luhmannin ekolo-
ginen kommunikaatio teoreettisena lähes-
tymistapana sosiaalityössä. Teoksessa Mikko
Mäntysaari, Anneli Pohjola & Tarja Pösö
(toim.) Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-
Kustannus, 67–84.
- Kilpeläinen, Arja & Nikunlassi, Yrjö (toim.)
(2006) Kylät muutoksessa. Hankkeet kylien
hyvinvoinnin edistäjinä? Rovaniemi: Poh-
jois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, La-
pin toimintayksikkö.
- Kilpeläinen, Arja & Pohjola, Anneli (2007)
Kyläläiset keskiössä. Tutkimus kylien hyvin-
vointipalveluista. Lapin yliopiston yhteis-
kuntatieteellisiä julkaisuja. B. Tutkimusra-
portteja ja selvityksiä 55. Rovaniemi: Lapin
yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta.
- Kilpeläinen, Arja & Sankala, Jukka (2010)
e-Osaaminen sosiaalityön asiantuntijuutta
rakentamassa. Teoksessa Anneli Pohjola, Aino
Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.)
Sosiaalityö, tieto ja teknologia. Jyväskylä: PS-
Kustannus, 271–290.
- Kinnunen, Petri (1998) Hyvinvoinnin ru-
letti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen
jäsentymisestä 1990-luvun lopun Suomessa.
Acta Universitatis Lapponiensis 20. Rova-
niemi: Lapin yliopisto.
- Kinnunen, Petri & Pohjola, Anneli & Väärälä,
Reijo (1993) Hyvinvointipalvelujen tutki-
misen metodologinen yhtälö. Teoksessa Liisa
Hokkanen (toim.) Näkökulmia hyvinvointi-
palvelujen tutkimiseen. Lapin yliopiston täy-
dennyskoulutuskeskuksen julkaisuja n:o 39.
Rovaniemi: Lapin yliopisto, 9–27.
- Kopomaa, Timo (2005) Etäauttaminen, kol-
mas sektori ja tietoyhteiskunta. Teoksessa
Timo Kopomaa & Tero Meltti (toim.) Kau-
punkisosaalityötä paikantamassa. Helsinki:
Yliopistopaino, 123–140.
- Kuronen, Marjo & Isomäki, Hannakaisa
(2010) Parempaa sosiaalityötä vai teknolo-
gian orjuutta? – Ihmisläheisen tietojärjes-
telmien kehittämisen mahdollisuudet so-
siaalityössä. Teoksessa Anneli Pohjola, Aino
Kääriäinen & Sirpa Kuusisto-Niemi (toim.)
Sosiaalityö, tieto ja teknologia. Jyväskylä: PS-
Kustannus, 185–209.
- Kylä kaupungissa -hankesuunnitelma (2006)
Julkaisematon lähde, saatavissa kirjoittajalta.
- Kyngäs, Margit (2000) Vankeus miehen elä-
mänkulussa. Tutkimus nuorena rikoksenteiki-
jänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuu-
desta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä
elämästä. Acta Universitatis Lapponiensis 36.
Rovaniemi: Lapin Yliopisto, Yhteiskuntatie-
teiden tiedekunta.
- Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (2001) ”Ei
tää niin syrjässä” Tutkimus elämisen mahdol-

- lisuuksista ja palveluista syrjäkyllissä. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B 37. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lehto, Anna-Maija (1998) Laatuja survey-tutkimukseen. Teoksessa Seppo Paananen, Anneli Junto & Hannele Sauli (toim.) *Fak-tajuttu. Tilastollisen sosiaalitutkimuksen käytännöt*. Tampere: Vastapaino, 207–232.
- Leino, Helena (2011) Kirkkojärvi karkaa luokituksistaan. Asiantuntijatiedon haavoittuvuus. Teoksessa Marja Alastalo & Maria Åkerman (toim.) *Tieto hallinnassa. Tietokäytännöt suomalaisessa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino, 221–237.
- Liljeström, Marianne (2004) Feministinen metodologia – mitä se on? Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Luhmann, Niklas (1990) *Political Theory in the Welfare State*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Luhmann, Niklas (1995) *Social Systems*. Translated by John Bednarz, Jr & Baecker, Dirk. Stanford: Stanford University Press.
- Luhmann, Niklas (2004) *Ekologinen kommunikaatio*. Suomentaneet Sam Krause ja Seppo Raiski. Tampere: Tammer-Paino.
- Maunus, Sari (1999) Hyvinvointipalvelujen tarve eteläpohjalaisissa kylissä. Raportteja ja artikkeleita 68. Seinäjoki: Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Muuri, Anu (2008) Sosiaalipalveluja kaikille ja kaiken ikää? Tutkimus suomalaisten mielipiteistä ja kokemuksista sosiaalipalveluista sekä niiden suhteesta legitimitettiin. STAKES tutkimuksia 178. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.
- Mäntyranta, Taina & Kaila, Minna (2008) Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 124 (13), 1507–1513.
- Niemelä, Pauli (1994) Peruspalvelun käsite ja hyvinvointipalvelujen tuottamisen subjektit – tarkastelukehikko. Teoksessa Pauli Niemelä, Mikko Knuutinen, Sakari Kainulainen & Petri Malkki (toim.) *Peruspalvelut. Mitä ne ovat ja miten ne tulisi tuottaa*. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 23. Kuopio: Sosiaalitieteiden laitos, 11–24.
- Nikunlassi, Yrjö (2008) *Sosiaalitoimen verk-koneuvonta*. Rovaniemi: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.
- Oinas, Elina (2004) *Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa*. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 209–227.
- Peteri, Virve (2006) *Mediaksi kotiin. Tutkimus teknologioiden kotouttamisesta*. Tampere: Tampereen University Press.
- Pohjola, Anneli (1994) *Elämän valttikortit? Nuoren aikuisen elämänsäkuulu toimeentulo-alueen vaativien tilanteiden varjossa*. Acta Universitatis Lapponiensis 5. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Rauhala, Lauri (1996) *Tajunnan itsepuolustus*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, Lauri (2005) *Ihmiskäsitys ihmisyydessä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ronkainen, Suvi (1999) *Ajan ja paikan merkitykset. Subjektiteetti, tieto ja toimijuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ronkainen, Suvi (2004) *Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus*. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 44–69.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (2005) *Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus*. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Siltaniemi, Aki & Perälähti, Anne & Eronen, Anne & Lundén, Pia (2007) *Hyvinvoin-*

- ti, palvelut ja elämänlaatu Keski-Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Smithson, Janet (2008) Focus Groups. Teoksessa Pertti Alasuutari, Leonard Bickman & Julia Brannen (toim.) *The SAGE Handbook of Social Research Methods*. London: Sage, 357–370.
- Toivanen, Mia (2006) *Sähköisten asiointipalvelujen kehittäminen kunnissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Tulevaisuuden verkottuva Suomi (2005) *Tietoyhteiskuntaneuvoston raportti*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Tuuva, Sari (2003) Tilattuja tarinoita tietotekniikan arjesta. Teoksessa Sanna Talja & Sari Tuuva (toim.) *Tietotekniikkasuhteet. Kulttuurinen näkökulma*. Tietolipas 196. Helsinki: SKS, 93–117.
- Uotinen, Johanna (2005) *Merkkillinen kone. Informaatioteknologia, kokemus ja kertomus*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 40. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Valtonen, Anu (2005) Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 223–241.
- Virokannas, Elina (2004) Normaalien rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteettien rakentumisesta. STAKES tutkimuksia 144. Helsinki: STAKES.
- Vuoti, Maire (2011) Pohjoissuomalaisten suurten ikäluokkien tulevaisuudenkuvat ikääntymisestäään, hyvinvoinnistaan ja sosiaali- ja terveyspalveluistaan. *Acta Universitatis Ouluensis D* 1114. Oulu: Oulun yliopisto.
- Yhdistyneen Rovaniemen alueiden käytön strategia. Perusselvitysraportti 27.04.2006 (2006) AirIx Suunnittelu, Ympäristötaito Oy & Nesenta. http://www.ahiplan.airix.fi/tietopankki/rovaniemi/julkinen/tekstit/perusselvitysraportti_lopullinen.pdf. Luettu 1.2.2012.

4

ARJA KILPELÄINEN

Luhmannin ekologinen kommunikaatio teoreettisena lähestymistapana sosiaalityössä

JOHDANTO

Tarkastelen artikkelissani saksalaisen sosiologin Niklas Luhmannin kehittelemää teoreettista lähestymistapaa, ekologista kommunikaatioteoriaa ja sen soveltamismahdollisuuksia suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa. Artikkelissani keskityn ekologisen kommunikaatioteorian keskeisistä käsitteistä erityisesti kommunikaatioon sekä resonanssiin ja koodeihin funktiojärjestelmien eriyttäjinä. Tulkitessani ekologista kommunikaatioteoriaa tarkoitukseni ei ole orjallisesti noudattaa Luhmannin alkuperäisiä ajatuksia, vaan hyödyntää sen tarjoamia mahdollisuuksia soveltuvin osin sosiaalityön tutkimuksessa. Tavoitteenani on tämän artikkelin avulla käynnistää keskustelua mahdollisuuksista soveltaa Luhmannin ekologista kommunikaatioteoriaa yhtenä suomalaisen sosiaalityön tutkimuksen ajattelua avaavana taustateorian ja käytännön sosiaalityön jäsentäjänä.

Niklas Luhmannia (1987–1998) voidaan pitää yhtenä merkittävistä systeemiteoreetikoista ja yhteiskuntasosiologeista. Hänen vaikutuksensa 1900-luvun sosiologian teoriamaailmaan on merkittävä. Alun perin lakimiehenä toiminut Luhmann perehtyi sosiologiaan Harvardin yliopistossa, ja vuonna 1969 hänet valittiin sosiologian professuuriin Bielefeldin yliopistoon, jossa hän teki elämäntyönsä yhteiskuntatieteissä. (Luhmann 2004, 7–10.)

Luhmannin kirjallinen tuotanto on erittäin laaja. Sam Krause ja Seppo Raiski (Luhmann 2004, 27–28) listaavat Luhmannin keskeisimpien teosten määräksi 35 erillistä teosta. Jussi Välimaa ja Marja-Liisa Neuvonen-Rauhala (2006, 31–32) puolestaan mainitsevat hänen olleen mukana lähes 550 kirjoituksessa joko ainoana tai yhtenä kirjoittajana. Luhmannin tuotantoa on vaikea laittaa arvojärjestykseen, mutta esimerkiksi vuonna 1984 ilmestynyttä *Soziale Systeme. Grundriß einer allgemeinen Theorie* -teosta voidaan pitää hänen tuotantonsa yhtenä kulmakivenä. Siinä Luhmann esittelee ajatuksensa yhteiskunnan eriytymisestä auto-poieettisiin, itseensä viittaaviin kommunikaatiojärjestelmiin. (Luhmann 2004, 27–28.) Massiivisen *Soziale Systeme* -teoksensa jälkeen Luhmann julkaisi useita teoksia koskien yksittäisiä funktiojärjestelmiä yhteiskunnassa. Näitä olivat esimerkiksi hänen teoksensa taloudesta, tieteestä, oikeudesta, taiteesta, mediasta, uskonnosta ja politiikasta: *Die Wirtschaft der Gesellschaft* (julkaistu 1988), *Die Wissenschaft der Gesellschaft* (1990), *Das Recht der Gesellschaft* (1993), *Die Kunst der Gesellschaft* (1995), *Die Realität des Massenmedien* (1996), *Die Religion der Gesellschaft* (2000) ja *Die Politik der Gesellschaft* (2000).

Teoksessaan *Ökologische Kommunikation* (1986) Luhmann täsmentää ajatuksiaan modernista yhteiskunnasta kokonaisuutena sekä eri funktiojärjestelminä. Viimeiseksi Luhmannin elinaikana julkaistuksi kirjaksi jääneessä teoksessaan *Die Gesellschaft der Gesellschaft* (1997) Luhmann kuvaa modernin yhteiskunnan kokonaisuutta. Seppo Raiskin ja Sam Krausen (Ekologisen kommunikaatioteorian suomentajien) mukaan tässä kirjassa Luhmann ”kokoaa yhteen eri funktiojärjestelmien analyysija mutta pyrkii samalla luomaan koko yhteiskunnan havainnoimista varten jonkin uuden havainnoija-aseman, josta näkisi sellaista, mitä muista näkökulmista ei voi nähdä”. (Luhmann 1989; 2004, 10.)

Luhmannin systeemiteoreettinen ajattelu ankkuroituu toiminnaltaan eriytyneisiin funktiojärjestelmiin. Ekologinen kommunikaatioteoria pohjautuu ajatukseen yhteiskunnasta, jossa alueellinen jako menettää merkityksensä ja yhteiskunta koostuu itseensä viittaavista, toiminnallisesti eriytyneistä funktiojärjestelmistä kuten taloudesta, oikeudesta, politiikasta ja tieteestä. Yhteiskunnassa toimivat alajärjestelmät eivät ole hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Yksikään järjestelmä ei ole keskustoimija, vaan jokaista tarvitaan. Toisin kuin yleisessä systeemiteoriassa, eri alajärjestelmien välillä ei vallitse Luhmannin teorioissa hierarkiaa.

Luhmannilainen teoretisointi ei ole saanut Suomessa kovin paljon jalansijaa sosiaalityössä. Luhmannin teoreettiset ajatukset haastavat lukijansa yhä uudelleen muun muassa terminologiansa ja ymmärrettävyytensä näkökulmasta. Toisaalta voidaan ajatella, että Luhmannin teorian käyttämättömyys kiinnittyy osaksi kielen tuottamiin rajoituksiin; saksaa osaamattomien tutkijoiden keskuudessa Luhmannin ajattelua ei tunnetta, ja siksi hänen teorioidensa hyödyntäminen on jäänyt meillä vähäiseksi. Sen sijaan saksankielisessä akateemisessa maailmassa hän on hyvinkin tunnettu yhteiskuntateoreetikko. (Kangas 1995, 217–218; Välimaa & Neuvonen-Rauhala 2006, 31.)

Yksi syy Luhmannin teorian vähäiseen hyödyntämiseen sosiaalityön tutkimuksessa voi olla se, että kyse on yleisestä makrotason yhteiskuntateoriasta, josta puuttuvat vahvat siteet käytännön empiriaan toisin kuin sosiaalityöltä. Luhmannin kehittämä ekologinen kommunikaatioteoria luo sovellettavia teoreettisia lähtökohtia myös sosiaalityölle. Luhmannin mukaan yhteiskunta on sosiaalinen järjestelmä, jonka toiminta perustuu kommunikaatioon. Se on yksi toiminnan peruseräkkeistä myös sosiaalityössä, joka tarkastelee yksilöä tilanteessaan ja suhteessaan ympärillä olevaan maailmaan.

Kuvattuani lyhyesti Luhmannia ja hänen tuotantoaan siirryn kuvaamaan yleistä systeemiteoreettista ajattelua, Luhmannin systeemiteoriaa sekä erityisesti ekologista kommunikaatioteoriaa, jota tarkastelen yksityiskohtaisemmin esitellen ekologisen kommunikaatioteorian kolmea peruseräketta eli kommunikaatiota, resonanssia ja koodeja. Artikkelissäni paikannan ekologisen kommunikaatioteorian tarjoamia mahdollisuuksia ja rajoja sosiaalityön tutkimuksessa hyödyntäen luhmannilaista ajattelua soveltuvien osien. Tarkoitukseni on soveltaa Luhmannin ideoita heuristisesti.

SYSTEMITEOREETTINEN AJATTELU

Systemiteoria on saanut vaikutteita useista eri tieteenaloista, esimerkiksi biologiasta, psykologiasta ja sosiologiasta. 1940- ja 1950-luvulla hallintotieteissä ja psykologiassa kehitettiin systemiteoreettista ajattelua, jota omalta osaltaan muokkasi 1970-luvulla voimakkaasti Ludvig von Bertalanffy (Payne 2005, 143). Hän tulkitsi maailmaa siten, että oli olemassa erot osien ja kokonaisuuden välillä (pars pro toto -ajattelu, jossa osalla selitetään kokonaisuutta). Aiemmin vallalla ollut osia painottava paradigma korvattiin korostamalla järjestelmän ja ympäristön välistä eroa. Jokaisella järjestelmällä on tietyt rajat, ja yhteiskunta – yksi iso järjestelmä itsessään – pitää sisällään useita järjestelmiä. (Luhmann 1995; Matthies & Närhi 1998, 10.)

Yleinen systemiteoreettinen ajattelu on tapa tarkastella ihmistä ja ympäristöä kokonaisvaltaisena systeeminä, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Ympäristö nähdään laajana kokonaisuutena, johon kuuluvat luonnon lisäksi sosiaalinen, fyysinen, kulttuurinen, emotionaalinen sekä historiallinen ympäristö. Ihminen on osa elinympäristöään ja toimii vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa siihen. Vastaavasti sosiaalityön peruslähtökohtana on kokonaisvaltaisuus: kokonaisuuksien hahmottaminen ja niiden huomioiminen (ks. esim. Raunio 2004, 26). Yleisessä systemiteoriassa järjestelmät nähdään itsenäisinä entiteetteinä rajoineen. Ne voivat olla suljettuja, jolloin niillä ei ole vuorovaikutusta toisten järjestelmien kanssa. Toisaalta järjestelmät voivat olla avoimia, jolloin rajanylitykset ovat mahdollisia. Järjestelmien prosessit muodostavat niiden kokonaistoiminnan, ja ainoastaan prosessien avulla järjestelmiä voidaan muuttaa. (Compton ym. 2005, 24–37; Payne 2005, 144.)

Tapahtumien tarkastelu niiden omassa kontekstissa kuuluu olennaisesti yleiseen systemiteoriaan. Huomio kiinnitetään yhteyksiin ja järjestelmien välisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen, ei yksilöihin. Ilmiöiden tai asioiden tarkastelu ja havainnointi tuottaa tietoa, jonka avulla järjestelmiä pyritään muokkaamaan ja muuttamaan. Systemiteorian keskeisiä käsitteitä ovat siten kokonaisuus ja sen organisoituminen unohtamatta hierarkkisuuutta sekä organisoitumiseen liittyviä vuorovaikutusmalleja tai vastavuoroisuutta. Systemiajattelun yksi kriittinen piste on, että se edellyttää huomioimaan monien eri tekijöiden yhtäaikaisen vai-

kutuksen. Tällöin toimintamallien tarkastelu monimutkaistuu ja ne sisältävät yleensä myös feedbackin eli palautteen tarjoamat mahdollisuudet ja haasteet. (Vienola 1995, 43–54; Payne 2005, 142–157.)

Malcolm Payne (2005, 142–143) korostaa Allen Pincuksen ja Anne Minahanin (1982, 3–36) tavoin systeemiteoreettisen näkökulman tärkeyttä sosiaalityössä, sillä sen avulla vahvistetaan sosiaalista dimensiota myös institutionaalisella tasolla unohtamatta yksilöä, vaikka sitä ei korosteta. 1980-luvulla Carel B. Germain ja Alex Gitterman (1980) toivat vastavuoroisuusajattelun systeemiteoreettiseen tarkasteluun pohjautuvaan sosiaalityöhön. Heidän perusajatuksensa on, että yksilön kasvu ja kehitys rakentuu vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa dynaamisen ja kompleksisen ympäristön kanssa.

Systeemiteoriassa ei voida nähdä lineaarisia syy–seuraus-suhteita, ainoastaan järjestelmien muutoksia itsessään. Paynen (2005) mukaan Barbara Hanson (1995) pitää systeemiteorian etuna nimenomaan sitä, että se toimii kokonaisuuksien eikä osien kautta, kuten monet muut teoriat. Toisaalta systeemiteoriaa on kritisoitu sen vuoksi, että siinä oletusarvoisesti ajatellaan kaiken sopivan sosiaaliseen järjestelmään. Payne (2002, 269–270, 285) paikantaa systeemiteorialla olleen merkittävä vaikutus sosiaalityön kehittämiseen erityisesti 1970-luvulla.

Luhmannin (2004, 67–68) mukaan systeemiteoria voidaan määritellä teoriana itseensä viittaavista järjestelmistä, joiden olemassaolo perustuu funktiojärjestelmien sisäiseen kommunikaatioon. Systeemiteoreettinen näkökulma pohjautuu erojen määrittelyyn järjestelmien ja ympäristön välillä. Suljettujen funktiojärjestelmien toiminta on autopoieettista, itse itseään ylläpitävää. Autopoieettisuuden periaatteesta huolimatta ympäristö vaikuttaa järjestelmiin epäsuorasti. Luhmannin teorian mukaisesti ei voi olla pelkästään itseensä viittaavaa järjestelmää tai järjestelmää, jolla on omavaltainen ympäristö. Itseensä viittaavia funktiojärjestelmiä ei ole olemassa ilman eroja ympäristöstä; eroavuus on niiden perusedellytys.

Luhmann pitää systeemiteoreettisessa ajattelussa olennaisena moninaisia, kompleksisia eroja, ja jos ne eivät jäsenny, syntyy vain erilaisutumaton kaaos. Rajojen avulla järjestelmä hahmottaa ympäristönsä, ja niiden ylläpito on järjestelmän ylläpitoa. Luomalla rajoja funktiojärjestelmä pystyy toimimaan autopoieettisesti. Kuitenkin se pystyy toteuttamaan ainoastaan omaa funktiotaan, joten muitten funktiojärjestelmien

toiminnasta riippuvaisena sen on luotettava siihen, että ympäristössä olevat funktiojärjestelmät toteuttavat oman funktionsa. Autonomisen järjestelmän toiminta on siten kaksoisriippuvaista. Se on riippuvainen omasta toiminnastaan, mutta paradoksaalisesti se on riippuvainen myös ympäristössä olevista funktiojärjestelmistä ja niiden autonomisesta toiminnasta. Ilman niitä järjestelmä ei voi säilyttää elinvoimaisuuttaan. Kaksoisriippuvuudesta huolimatta järjestelmät kommunikoivat itsenäisesti ja jokainen järjestelmä voi itse päättää autonomisesti, reagoiko se ympäristöstä tulevaan hälyyn ja häiriöihin vai ei. (Luhmann 1990, 39–45; 1995, 12–13, 17; 2004, 67–70, 83.)

Riippuvuuden ymmärtämisessä tärkeää on eron tekeminen. Toisin sanoen yhteiskunnassa on olemassa funktiojärjestelmiä (esimerkiksi oikeus), joilla on kyky toimia itsensä sisällä ja toisaalta kyky erottaa itsensä ympäröivistä järjestelmistä ja niiden suhteista. Jokaisella alajärjestelmällä on oma tehtävänsä, jota se toteuttaa. Sen sijaan yleisempää yhtenäisyyttä painottavilla normeilla ja arvoilla on kommunikaatioon perustuville funktiojärjestelmille vähäisempi merkitys. Funktiojärjestelmiä eivät siten ohjaa arvot tai normit, vaan niiden toiminta rakentuu kommunikaatiolle. Luhmann tarkastelee yhteiskuntaa etäältä funktiojärjestelminä ja niiden välisinä suhteina. Luhmannin perusoletuksena on, että yhteiskuntaa kokonaisuudessaan ei voi tarkastella yhdeltä näköalapaikalta. (Arnoldi 2001, 2; Kangas 2006, 76.)

Yhteiskunnassa toimivien alajärjestelmien ympäristöllä on merkitystä vain järjestelmien kautta ja ainoastaan suhteessa järjestelmiin. Yksittäinen alajärjestelmä ulkoistaa itsensä ympäristöstä, jolloin jokaisella alajärjestelmällä on muiden alajärjestelmien muodostama ympäristö. Siten ympäristö on jokaiselle järjestelmälle erilainen, eikä ympäristöllä ole kykyä toimia tai viitata itseensä. Ympäristössä toimivat järjestelmät ovat riippuvaisia toisten järjestelmien toiminnasta, vaikka niiden välillä ei ole hierarkiaa. Yksikään järjestelmä ei ole keskustoimija, vaan jokaista tarvitaan (Luhmann 1995, 17–19).

ÉKOLOGINEN KOMMUNIKAATIO­TEORIA

Ekologisessa kommunikaatioteoriassa Luhmann täsmentää teoriaansa modernista yhteiskunnasta suunnaten systeemiteoreettista ajattelua tarkastelemaan yhteiskuntaa keskuksettomana järjestelmänä, joka koostuu useista erillisistä, itsenäisesti toimivista funktiojärjestelmistä (Luhmann 1995; 2004). Hän kuvaa yhteiskuntaa moniulotteisena järjestelmänä, joka eriytyy yksifunktionaisiksi funktiojärjestelmiksi. Näitä ovat esimerkiksi talous, oikeus, tiede, politiikka, uskonto ja kasvat­us. Funktiojärjestelmiä on kiteytynyt keskiajalta alkaen tusinan verran, ja uuden syntyminen on aina maailmanhistoriallinen tapahtuma. Keskuksettoman yhteiskunnan on luotettava sisällään toimiviin funktiojärjestelmiin. Jokaisessa yksittäisessä funktiojärjestelmässä on funktio, koodi sekä ohjelmat. Funktiojärjestelmät toimivat autopoieettisesti eli ne ovat itseensä viittaavia, suljettuja järjestelmiä, joihin ei voi tuoda ulkopuolelta eikä niistä voi viedä pois prosesseja tai elementtejä. (Luhmann 2004, 7–17; Jalava 2006, 77, 91.)

Funktiojärjestelmät ovat keskinäisessä riippuvuussuhteessa eli ne käsittelevät toisiaan yhteiskunnan sisäisenä ympäristönä. Yhdelläkään funktiojärjestelmällä ei ole etuoikeutettua asemaa, vaan kaikki ovat välttämättömiä. Funktiojärjestelmät voivat vaikuttaa muihin ainoastaan reagoimalla omassa järjestelmässään, muuttamalla omaa toimintaansa ja viittaamalla itseensä. Muokkaamalla omaa toimintaa funktiojärjestelmät resonoivat ympäristöönsä pyrkien aiheuttamaan muutosta myös ympäröivissä järjestelmissä. Resonanssilla tarkoitetaan siis järjestelmien kykyä reagoida ympäristön tapahtumiin oman rakenteensa mukaisesti. Autonomisella funktiojärjestelmällä on päätösvalta siihen, miten se reagoi sisällään ympäristöstä tulevaan informaatioon. (Luhmann 2004, 17–20.)

Kuinka ekologista kommunikaatioteoriaa voidaan soveltaa sosiaalityössä? Luhmannilaista ajattelua voidaan soveltaa ajatuskokeellisesti siten, että sosiaalityötä tarkastellaan yhtenä funktiojärjestelmänä omine funkti­oineen, koodeineen ja alajärjestelmineen, jolloin sillä on oma kommunikaatio, oma kieli ja ohjelma, joita se toteuttaa omana funktiojärjestelmänään. On mahdollista, ettei sosiaalityötä voida pitää luhmannilaisittain itsenäisenä funktiojärjestelmänä, mutta väitän, että Luhmannin ekologista

kommunikaatioteoriaa soveltamalla voimme ymmärtää sosiaalityön toimintalogiikkaa paremmin kuin esimerkiksi yksilökeskeisyyteen pohjautuvilla teorioilla. Muiden funktiojärjestelmien toimintaan sosiaalityö pystyy vaikuttamaan muuttamalla omaa toimintaansa ja sitä kautta aiheuttamaan muutospainetta ympäristönsä järjestelmiin. Sosiaalityön kannalta on merkittävää, että hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa eivät ohjaa pelkästään esimerkiksi talouden tai oikeuden yksifunktioiden järjestelmien arvot ja kriteerit. Näiden funktiojärjestelmien toiminta tuottaa jatkuvasti merkittävää resonanssia sosiaalityölle muun muassa luomalla uusia juridisia veloitteita ja määritteitä tai taloudellisia toimintalinjauksia, joihin sosiaalityön on omassa toiminnassaan reagoitava. Sen vuoksi sosiaalityön tulee yhtenä funktiojärjestelmänä pyrkiä vaikuttamaan muihin järjestelmiin käyttäen sisäistä kommunikaatiota, joka tuottaa resonointipintaa muille alajärjestelmille, esimerkiksi taloudelle, tieteelle tai oikeudelle.

Sosiaalityöntekijöiden kansainvälinen liitto IFSW määrittelee sosiaalityön tehtäväksi ”[...] *promotes social change, problem solving in human relationships and the empowerment and liberation of people to enhance well-being*” (IFSW 2000). Suomessa kansallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet puolestaan määrittelee sosiaalityön universaaliksi tavoitteeksi hyvinvointia edistävien olosuhteiden, yhteisöjen toimivuuden sekä yksilöiden toimintakykyisyyden vahvistamisen (Sosnet 2004). Sosiaalityön funktiojärjestelmän ydin on näiden määritelmien mukaisesti hyvinvoinnin lisäämiseen liittyvien mahdollisuuksien luominen ja siten hyvinvoinnin lisääminen ja inklusio yleisellä tasolla. Inklusiolla tarkoitan tässä yhteydessä eri ryhmien liittymistä ja sitomista hyvinvoinnin ”sisäpiiriin”. Toiminnassaan sosiaalityö on muiden funktiojärjestelmien tavoin sidoksissa muun muassa yhteiskunnan poliittisiin ja taloudellisiin ratkaisuihin eli muihin funktiojärjestelmiin. Laajenevan kommunikaation ja inklusion avulla sosiaalityön päämääränä oleva hyvinvointi tavoittaa suuremman määrän ihmisiä.

Ekologinen kommunikaatioteoria kuvaa funktiojärjestelmien sisäistä toimintalogiikkaa sekä niiden yhteyksiä ympäristöönsä. Funktiojärjestelmät eriyttävät itse itsensä, ja itseensä viittaava järjestelmä kykenee omalla toiminnallaan tuottamaan resonanssia suhteessa ympäristössään oleviin muihin järjestelmiin. Huomio kiinnittyy järjestelmän ja ympäristön eroon. Yhteiskuntajärjestelmän elementtinä ovat ne itseensä viittaavat operaatiot, jotka tuotetaan järjestelmässä (muualla niitä ei

voi tuottaa) autopoieettisesti. Kommunikaatiolla aina itseensä viittaa-
va operaatio muodostaa suljetun järjestelmän suhteessa ympäristöön, ja
ainoastaan kommunikaation avulla yhteiskunta voi uusiutua. (Arnoldi
2001, 6; Luhmann 2004, 33; 68–69.)

KOMMUNIKAATIO

Luhmannin ekologisen kommunikaatioteorian perusta on kommuni-
kaatio. Erilaiset sosiaaliset järjestelmät ovat kommunikaatiojärjestelmiä,
ja yhteiskunta on kattavin sosiaalinen järjestelmä. Yhteiskunta muodos-
tuu eri funktiojärjestelmistä, joiden toiminta pohjautuu järjestelmien si-
säiseen kommunikaatioon. Ekologisessa kommunikaatioteoriassa kom-
munikaatio on tapa jakaa, vastaanottaa ja soveltaa tietoa; sillä viitataan
toimintaan tai tapahtumaan, jolloin käsiteltävät asiat itsessään jätetään
vähemmälle huomiolle. Kommunikaatio sisältää kolme toisistaan riip-
pumatonta valintaa, jotka ovat informaatio, sen välittäminen ja ymmär-
täminen (*information, utterance and understanding*). Informaatio on sitä,
mitä ilmaistaan julki, välittämisessä on kyse siitä, miten informaatio vä-
litetään ja ymmärtäminen pitää sisällään sen, miten välitettävään tietoon
reagoidaan ja miten se erotetaan informaation välittämisestä. Kommu-
nikoija huolehtii informaatioon ja välittämiseen liittyvistä toimintava-
linnoista, kun taas kommunikaation vastaanottaja on vastuussa ymmär-
tämiseen liittyvistä valinnoista. Perimmiltään kommunikaatiossa tuote-
taan yhteistä merkitystä, mutta onnistunut välittäminen ei välttämättä
edellytä, että kommunikoidijan ja vastaanottajan ymmärrys välitettäväs-
tä informaatiosta olisi yhteneväinen. Kommunikaatio on siten enem-
män kuin informaation siirtämistä. Se voi ilmetä tapahtumina tai käyt-
tämisenä. Kommunikaatio suuntautuu järjestelmän sisälle tuottaen
järjestelmälle merkityksiä tai eriytymistä, ja ymmärtäminen aiheuttaa
muutoksia järjestelmän sisällä. Ulkopuolella oleville funktiojärjestelmil-
le kommunikaatio näyttäytyy hälynä ja häiriöinä, joka muuttuu infor-
maatioksi siinä vaiheessa, kun toinen funktiojärjestelmä on muuttanut
omaa toimintaansa häiriöihin reagoiden. (Kangas 1995, 238–242; Vis-
kovatoff 1999, 501; Luhmann 2004, 13–35; Jalava 2005, 146; Jalava
2006, 80; Välimaa & Neuvonen-Rauhala 2006, 35–36.)

Yksiköt, yksilöt tai yksifunktioniset järjestelmät pystyvät osallistumaan yhteiskuntaan ainoastaan silloin, kun ne osallistuvat kommunikaatioon joko kommunikoijana tai sen vastaanottajana. Sovellan Luhmannin alkuperäistä ajattelua toimijatasolla siten, että toimija on olemassa itseensä viittaavana järjestelmänä, mutta sosiaalisen järjestelmän olemassaolo edellyttää kommunikaatiota. Järjestelmän toiminta muodostuu järjestelmään kuuluvien yksilöiden toiminnan synnyttämästä kommunikaatiosta. Näin ajatellen on hyväksyttävä, että yksilöt osallistuvat funktiojärjestelmien toimintaan aina jossain määrin, vähintäänkin tarkkailijoina tai havainnoijina.

Ympäristö on järjestelmälle ja sen havainnoijalle irrallista hälyä. Tulkitsemalla sitä havainnoija saa ympäristöstään dataa, joka näyttäytyy hänelle informaationa ja siten välittyy kommunikaatioksi. Muulla tavoin tai ilman välittämistä ja tulkintaa havaintoja ei saada. (Luhmann 1989, 18–19.) Jacob Arnoldin (2001, 2–3) mukaan Luhmannin käsitys kommunikaatiosta poikkeaa täysin Jürgen Habermasin kommunikaatiokäsituksesta. Habermasin mukaan kommunikaatio on perimmiltään tiedon välittämistä ja yhteisen ymmärryksen luomista kielen avulla. Kieli toimii välineenä, jonka avulla tuotetulla tiedolla muokataan ympäröivää yhteiskuntaa. Toiminnan koordinointi pohjautuu keskustelun avulla saatettuun yksimielisyyteen ja yhteisymmärrykseen. Habermasin mukaan kieli on neutraali väline kanssakäymisessä; kielen avulla voidaan erottaa rationaalinen yhteisymmärrys näennäiskonsensuksesta. (Kangas 1989, 18–19, 30.)

Luhmann näkee kommunikaation koostuvan informaatiosta, sen välittämisestä ja ymmärtämisestä, mutta kommunikaatio ei välttämättä edellytä yhteistä ymmärrystä asiasta. Tämä todentuu sosiaalityössä yksilökohtaisissa, suorissa asiakaskontakteissa. Työntekijä voi ja hänen kuuluu tuoda asiakkaalle esiin erilaisia vaihtoehtoisia toimintamalleja, mutta hän ei voi päättää asiakkaan puolesta, mitä tämän täytyy tehdä. Yhtenä haasteena sosiaalityön asiakastyössä kommunikaation osalta on, että molemmat osapuolet ovat osallisia useissa eri funktiojärjestelmissä, joiden kommunikaatiotavat eivät välttämättä ole samanlaisia keskenään (ks. esim. Villadsen 2008, 67–68). Sosiaalityön moniäänisyys vaikuttaa osaltaan kommunikaatioon hyvinvointivaltion rakenteissa ja funktiojärjestelmissä.

Jokaisen järjestelmän ominaispiirre on, että ympäristö on kompleksimpi kuin järjestelmä itse. Järjestelmät vähentävät ympäristönsä komp-

leksisuutta, joka puolestaan edellyttää järjestelmän ja ympäristön erottamista. Tätä reduktiota eli kompleksisuuden vähentämistä voidaan tehdä ainoastaan järjestelmän sisällä suhteessa järjestelmään itseensä ja siten myös suhteessa sen ympäristöön. Jokainen osajärjestelmä näkee vain sen, minkä se kykenee näkemään. Toiminta koostuu valinnoista, joista yksi tekee ymmärrettäväksi seuraavan, mutta ei koskaan koko kokonaisuutta. (Luhmann 2004, 47, 54.) Järjestelmä synnyttää sekä aktiivisia, näkyviä valintoja että piileviä, latenteja valintoja.

Sosiaalityön piiristä esimerkkinä voi mainita rakenteellisen sosiaalityön. Kyösti Raunion (2004, 66–70) mukaan rakenteellisen sosiaalityön tavoitteeksi on määritelty vaikuttaminen poliittiseen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon eli se tukee sosiaalityön yleistä tavoitetta edistämällä ihmisten sosiaalista toimintakykyä ja suoriutumista vaikuttamalla yhteiskunnassa havaittaviin hyvinvointia rasittaviin tekijöihin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että rakenteellisessa sosiaalityössä pyritään vaikuttamaan poliittisiin ja hallinnollisiin funktiojärjestelmiin. Luhmannilaisittain ajatellen näin ei kuitenkaan voi tehdä ympäristöä käskyttämällä, vaan omaa toimintaa muuttamalla. Sosiaalityössä tuotetun tiedon avulla pyritään vaikuttamaan poliittisiin päätöksentekijöihin. Ulkopuolelta tulevat vaikuttamispyrkimykset eivät kuitenkaan voi suoraan muuttaa muiden funktiojärjestelmien toimintaa, vaan päätökset tehdään jokaisessa funktiojärjestelmässä autonomisesti.

RESONANSSI JA KOODIT FUNKTIOJÄRJESTELMIEN ERIYTTÄJINÄ

Ekologisessa kommunikaatioteoriassa järjestelmän ja ympäristön välistä suhdetta ja keskinäistä reagointia kuvataan käsitteellä resonanssi. Moderni yhteiskunta on eriytynyt erilaisiksi funktiojärjestelmiksi, jotka tuottavat liian vähän ja toisaalta myös liian paljon resonanssia. Järjestelmät kykenevät reagoimaan ympäristön tapahtumiin vain oman rakenteensa mukaisesti. Ympäristö toimii järjestelmän aktivaattorina antaen järjestelmälle herätteitä, joihin reagoiminen vaatii resonanssia. Muista osajärjestelmistä koostuva ympäristö lähettää ärsykeitä ja onnistuessaan vilkastaa osajärjestelmän omaa reagointia ärsykkeisiin. Tämä johtaa väistämättä osajär-

jestelmän sisäiseen uusintamiseen. Ympäristöltään sulkeutunut järjestelmä uusintaa itseään rekursiivisesti, kehämäisesti ottaen käyttöönsä kommunikaation tuloksia. Huomattavaa on, että järjestelmät ovat olemassa vain niin kauan kuin niiden sisällä esiintyy merkityksellistä informaation muokkausta, jolla järjestelmä varmistaa oman autopoieettisuutensa. Toiminnan kaksisuuntaisuus tulee näkyviin siinä, että ainoastaan sisäisen kommunikaationsa avulla järjestelmä tekee itsensä näkyväksi ympäristölleen. (Luhmann 1989, 15; Luhmann 2004, 53–54.)

Funktionaalinen eriytyminen kuvaa järjestelmien muodostumista järjestelmän sisällä. Erottelun tekeminen on järjestelmän elinehto, sillä vasta järjestelmien eriytyminen mahdollistaa kompleksisuuden. Kompleksisuus puolestaan luo vaateen ratkaisusta, niin sanotun bifurkaatiopisteen, jolloin on tuotettu riittävästi informaatiota niin paljon, ettei järjestelmä itsessään voi sitä kaikkea hyödyntää vaan joutuu tekemään valintoja: vain osa informaatiosta sisäistetään, jolloin osa on ulkoistettava. Valitut toiminnot seuraavat toisiaan, ja peräkkäisinä ne selittävät seuraavaa toimintoa mutta eivät kokonaisuutta. Yhdellä kertaa voidaan kommunikoida vain rajallisesti. Kaikki muu on peräkkäisiä toimintoja, jotka liittyvät kokonaisuuteen viittausten avulla. (Luhmann 2004, 60, 90, 241.)

Funktionaalisessa eriytymisessä alajärjestelmä saa identiteettinsä täytäten jotain kokonaisjärjestelmän funktiota. Tämän eriytymisen etu on, että se vapauttaa funktiojärjestelmien ominaisdynamiikkaa. Alajärjestelmä kykenee siis vastustamaan kokonaisjärjestelmästä tulevia häiriöitä, mutta myös samalla yhdistämään herkkyden resonoida ympäristön ärsytyksille. Alajärjestelmät häiritsevät ja kyseenalaistavat toisia osajärjestelmiä. Kun yksi alajärjestelmä reagoi ympäristön muutoksiin, se samalla välittää hälyä omasta toiminnastaan toisille järjestelmille. (Luhmann 1989; Luhmann 2004, 91, 240.)

Eron tekeminen toteutetaan havainnoinnin avulla. Erottelu tapahtuu joko itserefleksiona tai toisen havainnoitsijan havainnoimisena, siis toisen asteen havainnointina. Havainnoinnille on tyypillistä myös paradoksaalisuus. Havainnoija näkee ainoastaan sen, mitä hän pystyy erottelun avulla näkemään. Häneltä jää näkemättä ne asiat, jotka erottelun avulla suljetaan pois, ja niistä tulee latenteja elementtejä. Luhmann todentaa teoriassaan tämän ajattelun avulla sitä, että maailmaa ei voi kuvata jostakin yhdestä pisteestä, vaan kuvantaminen riippuu siitä, mitä havainnoija näkee ja miten hän erottelee itse järjestelmää sekä sen suh-

detta ympäristöön erojen tekemisen kautta. (Kangas 1995, 220–224; Luhmann 1989, 22–27.)

Hyvinvointivaltiota kuvatessaan Luhmann tulee Janne Jalavan (2005, 132–133) mukaan siihen johtopäätökseen, että sen kasvu on saavuttanut äärirajansa ja laajenemispoliitiikan tilalle on tullut rajoittamiseen perustuva politiikkakäsitys. Tämä edellyttää erityisesti huomion kiinnittämistä rajojen ja resurssien tunnistamiseen, ei laajentamiseen. Sosiaalityön moniäänisessä funktiojärjestelmässä esimerkiksi voi nostaa yhteisösosiaalityön, joka pyrkii tunnistamaan alueen resursseja ja rakentamaan toimintansa alueella olemassa olevien resurssien varaan hyödyntämällä luonnollisia yhteisöjä. Tietyllä tapaa tämä voi toimia myös rajoittavana tekijänä: mikäli toiminta toteutetaan esimerkiksi lapsiperheiden lähtökohdista, ulkopuolelle voivat jäädä vanhuksat tai sosiaalityön tukea tarvitsevat aikuiset.

Yhteisösosiaalityö ei kuitenkaan ole suosittua keskustelussa sosiaalityön ja sen tutkimuksen toimintameteista (Korkiamäki ym. 2008, 9–16). Vaikuttaa siltä, että tällä hetkellä valta-asemassa on yksilökohtainen sosiaalityö. Sosiaalityön yksilökohtaistuminen ja painottuminen yksilökeskeiseen, asiakaslähtöiseen sosiaalityöhön (ks. esim. Raunio 2004, 131–146; Roivainen 2008, 38–41) ilmentää luhmannilaisittain tulkiten sosiaalityön sisäistä funktionaalista eriytymistä. Yksilön tarpeisiin vastaamalla sosiaalityö toteuttaa omaa funktiotaan eli lisää kansalaisten mahdollisuuksia hyvinvointiin. Kommunikaatio omassa alajärjestelmässä tuottaa funktiojärjestelmälle mahdollisuuksia uudistua ja muuttua.

Yksilökohtainen asiakastyö ei sulje pois mahdollisuutta tulkita yhteisösosiaalityötä tai yhdyskuntatyötä omina sosiaalityön alajärjestelminä. Ajassa muotoaan muuttava ja uusia toimintamalleja hakeva yhteisösosiaalityö (ks. esim. Roivainen 2008; Matthies 2008) voi hyödyntää ekologista kommunikaatioteoriaa toimintaansa kohdistuvan tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä. Kansalaiskeskeisyyttä ja osallisuutta tavoittelevan yhteisösosiaalityön toiminta perustuu kommunikaatioon ja prosessien rakentamiseen inhimillisten kontaktien avulla. Muutos rakentuu oman itsen muuttamiseen, olipa sitten kyse funktiojärjestelmästä tai yksilöstä. Oleellista onkin siten se, miten kommunikaatio toteutuu.

Jokaista eriytynyttä funktiojärjestelmää on tarkasteltava erikseen. Yksittäisen funktiojärjestelmän kommunikaation perustan muodostaa kaksiarvoinen koodi, joka on omassa funktiojärjestelmässään universaali; kolmatta vaihtoehtoa ei ole. Esimerkiksi tieteen binaarikoodi on

logiikasta tunnettu kaksiarvoinen tosi–epätosi-koodi. Binaarikoodit eli kaksintamissäännöt muodostuvat kommunikaatioprosessissa, jossa ilmiötä arvioidaan vastakkaiseen arvoon peilaten. Tieteen positiivisen arvon – totuuden – muodostamisessa olennaista on peilaus negatiiviseen arvoon: epätoteen. Totuutta ei kuitenkaan voi verrata esimerkiksi oikeuden positiiviseen arvoon ”oikea”. Funktiojärjestelmien sisäisiä universaaleja koodeja ei siis voi siirtää toiseen funktiojärjestelmään; koodit pätevät ainoastaan kommunikoitaessa niiden omalla käyttöalueella. Vastavuoroisesti ne luovat jokaiselle funktiojärjestelmälle pätevyyden suhteessa muihin funktiojärjestelmiin eli jokainen funktiojärjestelmä on pätevä toimimaan vain omalla alueellaan. Koodauksen avulla funktiojärjestelmät eriytyvät toisistaan. (Luhmann 1989, 36–43; 2004, 75–83.)

Sosiaalityön kaksiarvoinen koodi voi rakentua sosiaalityön universaalien tavoitteen kautta. Perimmäisenä tavoitteena oleva mahdollisuuksien luominen lisäämään hyvinvointia antaa pohjan kaksiarvoisen koodin rakentamiselle. Funktiojärjestelmänä sosiaalityö on itsessään niin moniulotteinen ja kompleksinen, että kaksiarvoisen koodin vastakkaisia arvoja on vaikea nimetä. Sosiaalityön universaaliin tavoitteeseen on sisään kirjoitettuna, että yhteiskunta sisältää hyvinvointia. Mikäli sosiaalityön binaarikoodiksi määritellään hyvinvoinnin lisääntyminen–vähentyminen, mihin sijoittuu muuttumaton hyvinvointi, mikäli sitä on? Pohdittavaksi jää, onko funktiojärjestelmälle nimeltä sosiaalityö mahdollista rakentaa yksiselitteisesti kaksiarvoista binaarikoodia, vai muodostuuko se sosiaalityön alajärjestelmien kommunikaation avulla (ks. esim. Villadsen 2008).

YHTEENVETOA

Vallalla oleva yksilökohtainen sosiaalityö on linjannut sosiaalityön tutkimusta. Ajassa on kuitenkin havaittavissa rakennenaikokulman sekä systeemiteoreettisen ajattelun paluuta myös sosiaalityön tutkimukseen. Yhden vaihtoehdon tarjoaa Luhmannin ekologinen kommunikaatioteoria, jonka soveltaminen sosiaalityön tutkimuksen teoriaksi voi olla haasteellista, mutta myös antoisaa. Luhmannin ajattelu on yleistä ja oivaltavaa yhteiskuntateoreettista pohdintaa, joka voi toimia viitteellisenä tausta-

teoriana myös suomalaisessa sosiaalityössä, kun pitää mielessä, että väis-
tämättä Luhmann on ollut altis saksalaiselle järjestelmälle.

Ekologisen kommunikaatioteorian soveltaminen vaatii syvällistä pe-
rehtymistä Luhmannin teoreettiseen ajatteluun. Ekologinen kommuni-
kaatioteoria toimii oivallisena taustateoriana sosiaalityössä, ja ekologisen
kommunikaatioteorian avulla voidaan tuloksekkaasti luoda sosiaalityön
tutkimuksessa uudenlaisia tutkimusasetelmia ja jäsentää sosiaalityötä.
Tarkoituksenmukaisinta on soveltaa teoriaa, ei ottaa sitä annettuna. Me-
tateorian toimiva systeemiteoria tarvitsee myös konkretian tasolla työs-
kenteleviä toimijoita, ei ainoastaan järjestelmiä järjestelmien vuoksi.

Luhmannin ekologisessa kommunikaatioteoriassa edellytetään, että
yksifunktioniset järjestelmät toimivat autopoieettisesti. Luhmannin aja-
tuksena on, että jokainen sosiaalinen kontakti on ymmärrettävissä sys-
teemiksi (Luhmann 1995, 15). Kuitenkin yksilö jää vähäiselle huomiol-
le. Yksilö suljetaan teoreettisesti pois perustellen sillä, että yksilön tapa
käsitellä merkityksiä ei ole kommunikaatiota vaan se toteutuu tietoisuu-
dessa ajatusten virtana (Kangas 1995, 240). Ekologisessa kommunikaatioteoriassa kiinnitetään huomio yksilön toiminnan sijasta nimenomaan
kommunikaatioon; kärjistäen voidaan sanoa, että ilman kommunikaatiota yksilöä ei ole. Järjestelmän toiminta muodostuu joka tapauksessa
järjestelmään kuuluvien yksilöiden toiminnasta.

Havainnointi on yksi ekologisen kommunikaation peruseräiteitä.
Järjestelmä havainnoi omaa toimintaansa, mutta myös toisten järjes-
telemien toimintaa eli omaa ympäristöään (Luhmann 2004, 61). Tässä
voi nähdä ristiriidan Luhmannin omien päätelmien kanssa. Onko jär-
keväää ja oikeutettua toimia jonkin toisen funktionjärjestelmän tarkkaili-
jana, mikäli havaittuihin epäkohtiin voi vaikuttaa ainoastaan omaa itse-
ään muuttaen, kuten resonanssi edellyttää? Tai mikä oikeuttaa Luhman-
nin itsensä asettumaan tarkkailijan rooliin? Dag Østerberg (2000, 22)
kyseenalaistaa Luhmannin ajatuksen keskuksittomasta yhteiskunnasta
rinnastaen sen anarkistiseen ajatteluun. Østerbergin mukaan maailma
on vähintäänkin polysentrinen; talouselämällä on oma keskuksensa, sa-
moin politiikalla, uskonnolla jne. Yhteiskunnan toimivuus edellyttää
näiden keskustusten olemassaolon ja niiden tunnistamisen.

Artikkelissa olen hyödyntänyt Luhmannin ekologista kommunikaatioteoriaa heuristisesti tarkastellen sen tarjoamia mahdollisuuksia sosiaalityön tutkimuksessa yrittämättäkään noudattaa orjallisesti alkuperäisiä

ajatuksia. Näin tulkittuna ja sovellettuna sosiaalityö voi osaltaan tarjota kansalaisille mahdollisuuden osallistua yhteiskunnassa oleviin funktiojärjestelmiin. Toisaalta sosiaalityö voi toimia yhdistäjänä eri funktiojärjestelmien välillä. Sosiaalityöllä on näköalapaikka paikallisiin ja alueellisiin yhteisöihin, jotka voivat tuottaa ja tarjota sosiaalista tukea yksilötasolle asti. Tällainen toiminta edellyttää kuitenkin työtettä, jossa kansalaisille tarjotaan aitoja mahdollisuuksia olla osallisena omaan arkielämään liittyvissä asioissa. Kansalaisten osallisuus ei aseta vastakkain paikallisyhteisöjä ja yhteiskuntaa. Osallisuuden kautta syntyy kommunikaatiota, joka tuottaa hälyä muille funktiojärjestelmille.

Mikäli sosiaalityössä käytettävällä työotteella halutaan korostaa yhteisön tai sen jäsenten keskinäistä riippuvuutta eikä niinkään yksilöllistä riippumattomuutta, on hedelmällistä paikantaa tutkimus funktiojärjestelmien väliseen kommunikaatioon. Toimijuuden ja toiminnan näkökulmasta tarkasteltuna yhteisösosiaalityö kytkeytyy kiinteästi ekologiseen kommunikaatioteorian ajatteluun. Omalla toiminnalla tuotetaan resonanssia muille funktiojärjestelmille, jotka osaltaan päättävät, mitä muiden tuottama resonanssi merkitsee niille.

Funktiojärjestelmien tarkastelu mahdollistaa yhteisöllisyyden tarkastelun ainutlaatuisella tavalla. Se pitää sisällään ihmiset toimijoina, mutta kohdentaa tarkastelun kommunikaation aiheuttamiin resonanssi-ilmiöihin järjestelmässä itsessään sekä sen ympäristössä aiheuttamiin toimintoihin. Artikkelissa olen koetellut ajatusta sosiaalityöstä yhtenä yhteiskunnan funktiojärjestelmänä. Sosiaalityö on funktiojärjestelmä, joka voi autopoieettisesti tehdä päätöksiä, mutta se on myös riippuvainen yhteiskunnan muista funktiojärjestelmistä, esimerkiksi taloudesta tai oikeudesta. Sosiaalityö rakentaa kriteerit omien arvovalintojen pohjalta, joten se ei voi tehdä päätöksiä nojautuen esimerkiksi talouden tai oikeuden kaksiarvoisiin koodeihin.

Yhtäältä sosiaalityön eroavuus yhteiskunnan muista funktiojärjestelmistä on osoitettavissa. Sen ydintehtävänä on lisätä hyvinvointia ja sitä kautta mahdollistaa entistä useampien väestöryhmien inkluusio hyvinvoinnin piiriin. Tämä voidaan toteuttaa kommunikaation avulla. Sosiaalityö tuottaa informaatiota omaan käyttöönsä, lähettää hälyä muille keskuksettomassa yhteiskunnassa toimiville funktiojärjestelmille ja pyrkii omaa toimintaansa uudistamalla vaikuttamaan muihin funktiojärjestelmiin. Ajatuksen sosiaalityöstä itsenäisenä funktiojärjestelmänä tekee

pulmalliseksi se, että moniääniselle sosiaalityölle on vaikea kehittää yhtä, kaikkialla pätevää kaksiarvoista binaarikoodia.

Toisaalta voidaan tulkita sosiaalityön orientaatioita siten, että sen on mahdollista olla toimijana useissa eri funktiojärjestelmissä olematta oma alajärjestelmänsä lainkaan. Tällöin se vaikuttaa aina kyseisessä autopoi-eettisessa funktiojärjestelmässä, tuottaa informaatiota, välittämistä ja ymmärtämistä kulloisenkin areenana olevan järjestelmän sisällä sekä aiheuttaa hälyä ja häiriöitä ympäristössä oleviin funktiojärjestelmiin. Sosiaalityön moniäänisyys mahdollistaa ainakin teoriassa molemmat tarkas-telutavat, mutta kumpikaan ei ole ongelmaton asetelma.

LÄHTEET

- Arnoldi, Jacob (2001) Niklas Luhmann: An Introduction. *Theory, Culture & Society*, Vol 18, no 1, 1–13.
- Compton, Beulah Roberts, Galaway, Burt & Courmoyer, Barry (2005) *Social Work Processes*. 7. painos. Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Germain, Carel B. & Gitterman, Alex (1980) *The life model of social work practice*. New York: Columbia University Press.
- IFSW 2000. International federation of social workers. Definition of Social Work. Saatavissa: <http://www.ifsw.org/en/p38000279.html>. Viitattu 1.10.2008.
- Jalava, Janne (2005) Toiminnallinen hyvinvointivaltio – Niklas Luhmannin systeemi-teoreettinen tarkastelutapa. Teoksessa Juho Saari (toim.) *Hyvinvointivaltio Suomen mallia analysoimassa. Sosiaalipolitiikan yhdistyksen tutkimuksia nro 60*. Helsinki: Yliopistopaino, 122–147.
- Jalava, Janne (2006) Trust as a decision. The Problems and Functions of Trust in Luhmannian Systems Theory. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kangas, Risto (1989) Jürgen Habermasin kommunikatiivisen toiminnan teoria. *Tutkijaliiton julkaisusarja 45*. Tutkijaliitto. Helsinki: Kuvaohjelmat Oy:n kirjapaino.
- Kangas, Risto (1995) Niklas Luhmannin (postmoderni?) superteoria. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset*. Tampere: Tammer-Paino Oy, 217–253.
- Kangas, Risto (2006) Yhteiskunta. Tutkielmia yhteiskunnasta, yhteiskunnan käsitteistä ja sosiologiasta. Tutkijaliitto. Tutkijaliiton julkaisu 101. Tampere: Juvenes Print.
- Korkiamäki, Riikka, Nylund, Marianne, Raitakari, Suvi & Roivainen, Irene (2008) Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-kustannus, 9–20.

- Luhmann, Niklas (1989) *Ecological Communication*. Englanniksi kääntänyt John Bednarz Jr. The University of Chicago Press.
- Luhmann, Niklas (1990) *Political Theory in the Welfare State*. Berlin, New York: Walter de Gruyter.
- Luhmann, Niklas (1995) *Social Systems*. Englanniksi kääntäneet John Bednarz Jr. & Dirk Baecker. Stanford: Stanford University Press.
- Luhmann, Niklas (2004) *Ekologinen kommunikaatio*. Suomentaneet Sam Krause ja Seppo Raiski. Tampere: Tammer-Paino.
- Matthies, Aila-Leena (2008) Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-kustannus, 61–79.
- Matthies, Aila-Leena & Närhi, Kati (toim.) (1998) *Ekososiaalisia oivalluksia sosiaalityön arjesta*. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no. 102. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Payne, Malcolm (2002) *The Politics of Systems Theory within Social Work*. *Journal of Social Work*, volume 2 (3), 269–292.
- Payne, Malcolm (2005) *Modern Social Work Theory*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- Pincus, Allen & Minahan, Anne (1982) *Social Work Practice: Model and Method*. F. E. Peacock Publishers, Inc.
- Raunio, Kyösti (2004) *Olellinen sosiaalityössä*. Tampere: Tammer-Paino.
- Roivainen, Irene (2008) Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-kustannus, 25–42.
- Sosnet 2004. *Sosiaalityön määrittely*. Saatavissa: <http://www.sosnet.fi/?deftid=16334>. Viitattu 29.12.2007.
- Vienola, Vuokko (1995) *Systeemitteoriaan pohjautuva kaksivuotinen työnohjaajakoulutus – toimintatutkimuksellinen tapaustutkimus*, Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 23. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Villadsen, Kaspar (2008) "Polyphonic" welfare: Luhmann's systems theory applied to modern social work. *International Journal of Social welfare* 17, Issue 1, 65–73.
- Viskovatoff, Alex (1999) *Foundations of Niklas Luhmann's Theory of Social Systems*. *Philosophy of the Social Sciences*, Vol 29 no 4, 481–516.
- Välimaa, Jussi & Neuvonen-Rauhala, Marja-Liisa (2006) *Luhmann, Bordieu ja korkeakoulutus*. Teoksessa Jani Ursin & Jussi Välimaa (toim.) *Korkeakoulutus teoriassa. Näkökulmia ja keskustelua*. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino ja ER-paino OY, 29–65.
- Østerberg, Dag (2000) *Luhmann's General Sociology*. *Acta Sociologica* 2000. Vol. 43, Issue 1, 15–25.